

Het houdt niet op en het gaat niet weg. Soms heb ik het gevoel dat ik gehoord word.

Maar blijkbaar is mijn leed niet groot genoeg om er iets mee te doen. Er wordt vaak over mij

gepraat in plaats van met mij. Dat komt natuurlijk omdat ik nog jong ben, maar daardoor

wordt het juist moeilijker om erover te praten wanneer ik die kans wél krijg. Hoe kan je boos

zijn op je ouders als zij er niets aan konden doen? Soms word ik ineens boos of verdrietig

zonder te weten waarom. Het voelt alsof ik nooit echt kind heb kunnen zijn. Door toedoen

van de overheid zitten we in deze situatie, de overheid zou ons nu meer kunnen helpen.

Ik voel me als 'kind van' nog steeds niet gehoord. Ik ben boos, gefrustreerd en verdrietig.

Bijlagen

Erfenis van onrecht

De blijvende impact van de toeslagenaffaire op het leven van uit huis geplaatste kinderen

Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen

27 maart 2025

het niet op. Ik heb elke keer het gevoel dat dingen mislukken. Ik probeer de dingen die ik heb gemist, in te halen. Maar ik kan niet tevreden zijn, het lijkt allemaal niet goed genoeg.

Het lijkt of ik van mezelf moet overpresteren. Ik heb het gevoel van thuis wonen wel gemist.

Het gevoel van liefde is niet hetzelfde in een woongroep. Ik heb er behoefte aan dat er wordt

gekeken naar het verleden. We werden als stereotype gezin neergezet. Ik werd als probleem-

kind gezien. Ik wil dat dit gecorrigeerd wordt. Ik wil het stempel van mijn voorhoofd.

Mijn persoonlijkheid is gevormd door trauma's. Ik worstel met de vraag: wie ben ik echt en

welke delen van mij zijn het gevolg van mijn trauma's? Er werd door mijn gezinsvoogd en

door de medewerkers gezegd: 'Jij gaat nooit wat bereiken in je leven. Je moeder wil jou niet en

daarom ben jij hier.' Ik voel me snel benauwd. Ik heb het gevoel dat iedereen kan zien wat mijn

situatie is. (...) Mijn thuis, mijn voetbaldroom, de band tussen mij en mijn moeder en broertje is

kapotgegaan. Mijn moeder heeft haar excuses aan mij aangeboden, terwijl zij helemaal niks

fout heeft gedaan. Door één brief is mijn leven verpest. Er werd mij herhaaldelijk verteld

dat mijn moeder mij niet meer wilde. Soms begon ik te twijfelen of zij mij inderdaad nog wilde.

Bijlagen

1. Instellingsbesluit
2. Samenstelling van de Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire
3. Toelichting van Centraal Bureau voor de Statistiek op keuze data niet beschikbaar te stellen
4. Toelichting op de totstandkoming van de lijsten Uithuisplaatsingen Kinderopvang Toeslag van het ministerie van Justitie en Veiligheid
5. Beschrijving van de onderzoeksmethodiek
6. Media-analyse
7. Bevindingen uit de gesprekken met kinderen en ouders
8. Dossieranalyse

Bijlage 1

Instellingsbesluit Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire

**[Regeling vervalt per 01-04-2025.]
Geldend van 01-02-2025 t/m heden**

Besluit van de Minister voor Rechtsbescherming, de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Staatssecretaris Financiën – Toeslagen en Douane van 30 januari 2023, nr. 4437273, houdende instelling van de commissie onderzoek naar uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire (Instellingsbesluit Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire)

De Minister voor Rechtsbescherming, de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en de Staatssecretaris Financiën – Toeslagen en Douane

Gelet op artikel 2, eerste lid, aanhef en onder a, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies;

Besluiten:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. *de minister*: de Minister voor Rechtsbescherming
- b. *de staatssecretarissen*: de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Staatssecretaris Financiën – Toeslagen en Douane;
- c. *commissie*: de commissie, bedoeld in artikel 2.

Artikel 2. Instelling en taak

1. Er is een Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire.
2. De commissie heeft tot taak onderzoek te doen naar:
 - a. de samenhang van factoren die speelden bij gedupeerde gezinnen die te maken kregen met een uithuisplaatsing.
 - b. de effecten van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing op het leven van de gedupeerde gezinnen, en in het bijzonder de mate waarin het contact tussen ouders en kinderen is beïnvloed.
 - c. de rol van de overheid en overige betrokken instanties.
3. De commissie is bevoegd om binnen haar taak bedoeld in het tweede lid, gedurende het onderzoek vragen te formuleren en deze te onderzoeken en beantwoorden, indien zij dat dienstig acht aan haar opdracht.

Artikel 3. Samenstelling, benoeming, ontslag

1. De commissie bestaat uit een voorzitter en zes andere leden.
2. De voorzitter en de leden hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggenspraak.
3. De voorzitter wordt door de minister en staatssecretarissen benoemd, de andere leden worden op voordracht van de voorzitter door de minister en de staatssecretarissen benoemd.
4. De benoeming geschiedt voor de duur van de commissie.
5. Bij tussentijds vertrek van een lid kunnen de minister en de staatssecretarissen op voordracht van de voorzitter onderscheidenlijk de resterende leden een ander lid dan wel een andere voorzitter benoemen.
6. De voorzitter en overige leden kunnen op eigen verzoek of wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden worden geschorst en ontslagen door de minister en de staatssecretarissen.

Artikel 4. Instellingsduur

De commissie wordt ingesteld met ingang van 1 februari 2023 en wordt opgeheven per 1 april 2025.

Artikel 5. Leden

Met ingang van 1 februari 2023 tot 1 april 2025 lid van de commissie benoemd:

- a. Mariëtte Hamer, tevens voorzitter
- b. Sonja de Pauw-Gerlings
- c. Majone Steketee
- d. Mark van Twist
- e. Peter Dijkshoorn
- f. Sabrina Harbers
- g. Benito Walker

Artikel 6. Secretariaat

1. De commissie wordt bij haar werkzaamheden ondersteund door een (extern) secretariaat, met aan het hoofd de secretaris van de commissie.
2. De voorzitter van de commissie benoemt de secretaris en de leden van het secretariaat.
3. De minister en staatssecretarissen dragen, op verzoek van de voorzitter, zorg voor de nodige voorzieningen ten behoeve van de werkzaamheden van de commissie.
4. Het secretariaat is voor de uitvoering van zijn taak uitsluitend verantwoordig schuldig aan de voorzitter van de commissie.
5. Aan het secretariaat kunnen medewerkers worden toegevoegd.
6. De secretaris en de medewerkers van het secretariaat zijn geen lid van de commissie.

Artikel 7. Werkwijze

1. De commissie bepaalt zelf haar werkwijze.
2. De commissie en de minister en de staatssecretarissen leggen in een protocol vast op welke wijze informatie wordt verstrekt en de vertrouwelijkheid daarvan wordt geborgd, op welke wijze personen worden gehoord en daarvan verslag wordt gedaan en hoe in het kader van hoor en wederhoor, bevindingen worden voorgelegd aan personen of instanties die door deze bevindingen worden geraakt of die daartegen bedenkingen zouden kunnen hebben.
3. De voorzitter van de commissie ondertekent het protocol namens de commissie.
4. De commissie verantwoordt haar werkwijze in het eindrapport.
5. De commissie kan zich door andere personen doen bijstaan voor zover dat voor de vervulling van haar taak nodig is.

Artikel 8. Inwinnen van inlichtingen

1. De leden van de commissie zijn, na overleg met de voorzitter, bevoegd zich voor het inwinnen van inlichtingen te wenden tot personen en instellingen en hen te verzoeken die medewerking te verlenen die redelijkerwijs nodig is voor de uitvoering van het onderzoek.
2. De commissie zal zich over de aan haar geboden medewerking verantwoorden in haar eindrapport.

Artikel 9. Vergoeding

1. Aan de voorzitter kan een vaste vergoeding per maand worden toegekend overeenkomstig het maximum van salarisschaal 18 zoals overeengekomen in de laatstelijk afgesloten collectieve arbeidsovereenkomst voor rijksambtenaren, vermenigvuldigd met een arbeidsduurfactor van 8/36.
2. Aan de andere leden kan een vaste vergoeding per maand worden toegekend overeenkomstig het maximum van salarisschaal 17 zoals overeengekomen in de laatstelijk afgesloten collectieve arbeidsovereenkomst voor rijksambtenaren, vermenigvuldigd met een arbeidsduurfactor van 4/36.
3. In afwijking van het eerste en tweede lid wordt geen vergoeding verstrekt aan leden die op grond van artikel 2, derde lid, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies zijn uitgesloten van een vergoeding.

Artikel 10. Kosten van de commissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover op basis van een goedgekeurde kostenraming, voor rekening van de minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan:
 - a. de kosten voor de faciliteiten van vergaderingen, huisvesting en voor secretariële ondersteuning,
 - b. de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek, en
 - c. de kosten voor oplevering van het rapport.
2. De commissie biedt zo spoedig mogelijk na haar instelling een raming aan de minister en staatssecretarissen aan.
3. De commissie voert een eigen financiële administratie en levert een financieel overzicht op.
4. De commissie laat een accountantscontrole uitvoeren over het financieel overzicht.

Artikel 11. Huisvesting

De commissie verricht haar werkzaamheden op een locatie buiten het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van VWS en het Ministerie van Financiën.

Artikel 12. Rapport

1. De commissie brengt vóór 1 april 2025 haar eindrapport uit aan de minister en staatssecretarissen.
2. Indien de commissie daartoe aanleiding ziet in de bevindingen van het onderzoek, doet zij tussentijds verslag aan de minister en de staatssecretarissen.
3. Indien onvoorziene omstandigheden naar het oordeel van de commissie in de weg staan aan het tijdig uitbrengen van het rapport, dan stelt zij de minister en de staatssecretarissen daarvan onverwijld op de hoogte.
4. De minister en de staatssecretarissen beslissen over de eventuele verlenging van de termijn bedoeld in het eerste lid en brengt de commissie daarvan schriftelijk op de hoogte.

Artikel 13. Openbaarmaking

Rapporten, notities, verslagen, adviezen en andere producten die door of namens de commissie worden vervaardigd of vergaard, worden niet door de commissie openbaar gemaakt, maar uitsluitend aan de minister en staatssecretarissen uitgebracht of overgedragen.

Artikel 14. Archiefbescheiden

1. De archiefbescheiden van de commissie worden na het beëindigen van haar werkzaamheden of, zo de omstandigheden daartoe eerder aanleiding geven, zoveel eerder, overgebracht naar het archief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
2. Het beheer vindt plaats met inachtneming van de door de commissie in haar protocol aangegeven vertrouwelijkheid, waarover de commissie nadere afspraken met het Ministerie van Justitie en Veiligheid maakt.

Artikel 15. Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 februari 2023
2. Dit besluit vervalt met ingang van 1 april 2025.

Artikel 16. Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

De Minister voor Rechtsbescherming,
F.M. Weerwind

De Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
M. van Ooijen

De Staatssecretaris Financiën – Douane en Toeslagen,
A. de Vries

Bijlage 2

Samenstelling van de Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire

- Mariette Hamer (voorzitter)
- Sonja de Pauw Gerlings
- Majone Steketee
- Mark van Twist
- Peter Dijkshoorn
- Faith Bruyning (tot 1 april 2024)
- Sabrina Harbers (met ingang van 1 april 2024)
- Benito Walker

Bijlage 3

Toelichting op keuze CBS om data niet beschikbaar te stellen

Van: Centraal Bureau voor de Statistiek
Aan: Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen
Datum: 24 januari 2025

Toelichting op keuze CBS om data niet beschikbaar te stellen

De Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen (CTU) heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2024 gevraagd om data beschikbaar te stellen om de kenmerken van gedupeerde ouders en hun kinderen in beeld te kunnen brengen. Waarbij daarnaast onderscheid gemaakt zou worden tussen gezinnen met en zonder uithuisplaatsing. Op advies van de interne ethische commissie heeft het CBS besloten deze data niet beschikbaar te stellen.

Belangrijkste reden ontbreken vergelijkgroep

De belangrijkste reden om deze data niet beschikbaar te stellen is het ontbreken van data waarmee een geschikte vergelijkgroep kan worden samengesteld. In maart 2024 is de haalbaarheidsstudie naar mogelijke gevolgen voor gedupeerde ouders gepubliceerd. In deze haalbaarheidsstudie wordt aanbevolen om bij onderzoek naar mogelijke gevolgen van de toeslagenaffaire gebruik te maken van een vergelijkgroep. Deze bevinding wordt ondersteund door een externe expertgroep van hoogleraren en gepromoveerden in de statistiek en sociale wetenschappen. Van belang hierbij is dat de gedupeerden een specifieke groep vormen die zich niet goed laat vergelijken met een bredere populatie. Uit eerder onderzoek is bekend dat gedupeerde ouders niet representatief zijn voor alle ouders die kinderopvangtoeslag ontvangen. Een goede vergelijkgroep is daarom essentieel om beschrijvende aantallen in de juiste context te plaatsen en om vast te stellen of cijfers over de groep gedupeerden afwijken van een in vergelijkbare mate kwetsbare groep.

Voorzichtigheid bij onderzoek naar gedupeerde ouders

De voorzichtigheid die het CBS betracht bij onderzoek naar de gedupeerden komt voort uit het feit dat het om een groep gaat die regelmatig in de schijnwerpers staat van zowel de media als de politiek. Deze groep verdient het, dat als er beschrijvende statistieken over hen gemaakt worden, dat dit grondig en zorgvuldig gebeurt, waarbij de noodzakelijke context wordt geboden door middel van een vergelijkgroep. Alleen op die manier kan een waarheidsgetrouw en genuanceerd beeld worden geschetst, en kunnen beleidsmakers en andere belanghebbenden de juiste conclusies trekken.

Data ontbreken om vergelijkgroep samen te stellen

Een geschikte vergelijkgroep in dit specifieke onderzoek zou bestaan uit een groep niet-gedupeerde ouders en hun kinderen met vergelijkbare kenmerken als gedupeerde ouders en hun kinderen. Ook hier zou onderscheid gemaakt moeten kunnen worden tussen ouders en kinderen waarbij wel en geen uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden. Op basis van de huidige beschikbare data is het niet mogelijk om deze benodigde vergelijkgroepen (niet gedupeerden met en zonder uithuisplaatsing) samen te stellen.

Hiervoor ontbreken twee informatiebronnen:

1. Startdatum dupering:

Voor een zuivere vergelijking zou voor het samenstellen van de vergelijkingsgroep gekeken moeten worden naar kenmerken voorafgaand aan dupering. De toeslagenaffaire kan namelijk invloed hebben gehad op de kenmerken van gedupeerde ouders en hun kinderen. Helaas zijn er op dit moment geen gegevens beschikbaar waaruit, voor gedupeerde ouders, een betrouwbare startdatum van dupering afgeleid kan worden. Voor het onderzoek is dat het moment dat ouders voor het eerst een onterechte stopzetting of terugvordering van de kinderopvangtoeslag ontvingen.

2. Uithuisplaatsingen:

Vanuit de 'tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT' is door het ministerie van Justitie en Veiligheid een lijst opgesteld met gedupeerde ouders en hun kinderen waarbij een uithuisplaatsing heeft plaatsgevonden. Deze gegevens zijn momenteel niet beschikbaar voor niet-gedupeerde ouders en hun kinderen. Het is daardoor niet mogelijk om voor niet-gedupeerde ouders en hun kinderen te achterhalen of zij te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing. Het CBS heeft wel informatie over de samenloop van een jeugdbeschermingsmaatregelen en jeugdhulp met verblijf, maar dit is slechts een benadering van het aantal uithuisplaatsingen en geeft geen compleet beeld. Het was dan ook de wens van de CTU om voor dit onderzoek de verzamelde gegevens van het ministerie van Justitie en Veiligheid te gebruiken.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Eindverslag datakoppeling 2023 o.g.v. de Tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT

Versie 1.2

Datum 09-02-2024

Colofon

Titel	Eindverslag datakoppeling 2023 op grond van de tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT
Versienummer	1.2
Opdrachtgever	Arjan de Boer
Contactpersoon	Aldo Janse de Jonge
	Ministerie van Justitie & Veiligheid Turfmarkt 147 2511 DP Den Haag
Auteur	Aldo Janse de Jonge en Astrid de Vrind

Versiebeheer

Versie	Status	Datum
0.1	Concept	18-12-2023
0.2	Concept	22-12-2023
0.3	Concept	29-12-2023
1.0	Concept	19-01-2024
1.1	Concept	31-01-2024
1.2	Concept	09-02-2024

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Procesbeschrijving	5
1.3	Eindresultaat datakoppeling	6
2	Beschrijving datakoppeling	7
2.1	Aangeleverde gegevens	7
2.2	Wijze van koppeling persoonsgegevens	8
2.3	Resultaten	9
2.4	Volledigheid resultaten	10
3	Afronding dataroom	12
3.1	Opgeleverde documenten	12
3.2	Verwijderde persoonsgegevens	12
4	Vervolg.....	13
4.1	Verstuurde brieven	13
4.2	Verwijderde persoonsgegevens	13
4.3	Verstrekking lijsten t.b.v. onderzoek en reflectie	14

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Minister voor Rechtsbescherming heeft de Tweede Kamer op 12 mei 2022 toegezegd de Kamer te zullen informeren over hoe hij juridisch en technisch gaat regelen dat inzichtelijk wordt wie de ouders zijn die gedupeerd zijn door de kinderopvangtoeslagaffaire en te maken hebben gekregen met gedwongen uithuisplaatsing van hun kind(eren).¹ Deze toezegging heeft geleid tot de Tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT (de Tijdelijke wet) die op 1 juli 2023 in werking is getreden.

De Tijdelijke wet heeft – kort gezegd – de volgende doelen:

1. Het verkrijgen van inzicht in de groep van UHP KOT-ouders en de UHP KOT-kinderen;
2. Het doen van een ondersteuningsaanbod aan de UHP KOT-ouders;
3. Het reflecteren op het eigen handelen door de Raad voor de Kinderbescherming, Gecertificeerde Instellingen (GI's) en de gerechten;
4. Het kunnen verrichten van wetenschappelijk onderzoek;
5. Het informeren van UHP KOT-ouders en UHP KOT-kinderen over wat er met de persoonsgegevens is gedaan.

Begin september 2023 is gestart met de uitvoering van de Tijdelijke wet. Dit document is het eindverslag van de datakoppeling die in 2023 is uitgevoerd. Het verslag is een feitelijke weergave van de verrichte activiteiten en de bijbehorende resultaten. Om zo dicht mogelijk bij de feiten te blijven kan de beschrijving op onderdelen een technisch karakter hebben.

1.2 Procesbeschrijving

Op grond van de Tijdelijke wet hebben de volgende organisaties persoonsgegevens verstrekt aan het Ministerie van Justitie en Veiligheid:

- De Raad voor de Kinderbescherming heeft verstrekt de Burgerservicenummers (BSN's), namen, geboortedata, geslacht en adresgegevens van de uithuisgeplaatste kinderen (UHP-kinderen);
- De Rechtspraak heeft verstrekt de BSN's, namen, geboortedata, geslacht, adresgegevens en zaaknummers van de kinderen waarvoor een verzoek tot uithuisplaatsing is gedaan en de uithuisgeplaatste kinderen (UHP-kinderen)
- De Belastingdienst/Toeslagen heeft verstrekt de BSN's, namen, geboortedata, geslacht en adresgegevens van de gedupeerde aanvragers van een kinderopvangtoeslag en hun kinderen (KOT-kinderen).

Deze gegevens zijn in een beveiligde dataroom aan elkaar gekoppeld. Allereerst zijn de persoonsgegevens van de Rechtspraak en de Belastingdienst/Toeslagen aan elkaar gekoppeld. Als een kind op beide lijsten voorkomt (een match) dan gaat het om een potentieel UHP KOT-kind. Potentieel omdat alleen aanvragen tot een uithuisplaatsing door de Rechtspraak centraal worden geregistreerd, maar niet de uitspraak van de rechter.

¹ Onder «gedwongen uithuisplaatsing» wordt verstaan de situatie waarin een machtiging tot uithuisplaatsing is verleend of verlengd, waarvoor een machtiging is verleend of verlengd om een jeugdige in een gesloten accommodatie te doen opnemen en te doen verblijven of waarbij het ouderlijk gezag is beëindigd

Om die reden zijn vervolgens persoonsgegevens gekoppeld van de Raad voor de Kinderbescherming en de Belastingdienst/Toeslagen. Als sprake is van een match dan betreft dit een UHP KOT-kind. Vervolgens is een lijst opgesteld met persoonsgegevens van de kinderen waarbij sprake was van een match op basis van gegevens van de Raad voor de Kinderbescherming en op basis van gegevens van de Rechtspraak (UHP KOT-kindlijst batch 1). Aan deze UHP KOT-kinderen zijn vervolgens de bijbehorende ouders gekoppeld op basis van de persoonsgegevens van de Belastingdienst/Toeslagen. Er is een lijst opgesteld met persoonsgegevens van deze ouders (UHP KOT-ouderlijst batch 1). Deze ouders hebben als eerste het ondersteuningsaanbod² ontvangen.

Voor die kinderen die of alleen bij de Rechtspraak of alleen bij de Raad voor de Kinderbescherming bekend zijn, is aanvullend dossieronderzoek nodig. Bij de kinderen die alleen bekend zijn bij de Raad voor de Kinderbescherming is gekozen voor een steekproefsgewijze controle om de juistheid van de gegevens na te gaan. Bij de Rechtspraak is dossieronderzoek nodig om zeker te weten dat een aanvraag tot uithuisplaatsing ook daadwerkelijk is toegewezen. Na de afronding van het aanvullend dossieronderzoek is duidelijk geworden in welke gevallen het om een UHP KOT-kind gaat. Er is een lijst opgesteld met persoonsgegevens van deze kinderen (UHP KOT-kindlijst batch 2) Aan deze UHP KOT-kinderen zijn vervolgens de bijbehorende ouders gekoppeld op basis van de persoonsgegevens van de Belastingdienst/Toeslagen. Er is een lijst opgesteld met persoonsgegevens van deze ouders (UHP KOT-ouderlijst batch 2). Deze ouders hebben ook een ondersteuningsaanbod ontvangen.

Vervolgens is de UHP KOT-kindlijst batch 1 samengevoegd met de UHP KOT-kindlijst batch 2. Dit is de definitieve UHP KOT-lijst. Datzelfde geldt voor de UHP KOT-ouders.

De persoonsgegevens van UHP KOT-kinderen zijn gedeeld met de Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen (GI's)³, de gerechten en de commissie Hamer ten behoeve van reflectie en onderzoek. De persoonsgegevens van UHP KOT-ouders zijn gedeeld met de commissie Hamer. Voordat de persoonsgegevens zijn gedeeld hebben de UHP KOT-ouders een periode van minimaal zes weken gehad om een verzoek tot verwijdering persoonsgegevens in te dienen. Met dit verzoek konden ouders voorkomen dat persoonsgegevens worden gedeeld met de andere organisaties. Deze verzoeken zijn verwerkt door medewerkers van het programma UHP KOT.

1.3 Eindresultaat datakoppeling

Uit de koppeling zijn in totaal 3.103 unieke kinderen en 1.878 unieke ouders naar voren komen die (erkend) gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire en te maken hebben (gehad) met een machtiging uithuisplaatsing.

Totaalresultaten datakoppeling	Aantal
Aantal UHP KOT-kinderen	3.103
Aantal UHP KOT-ouders	1.878

² Een brief met informatie over de reeds beschikbare ondersteuning.

³ De persoonsgegevens zijn alleen gedeeld met Jeugdbescherming Overijssel. Deze GI en Jeugdzorg Nederland hebben aangegeven dat verstrekking aan andere GI niet hoeft plaats te vinden omdat de gegevens via Jeugdbescherming Overijssel met andere GI's kunnen worden gedeeld. Geen van de andere GI heeft bij het ministerie aangegeven de lijst te willen ontvangen.

2 Beschrijving datakoppeling

2.1 Aangeleverde gegevens

Ten behoeve van de koppeling heeft de Belastingdienst/Toeslagen persoonsgegevens van gedupeerden van de kinderopvangtoeslagenaffaire verstrekt en de Raad voor de Kinderbescherming en de Rechtspraak de persoonsgegevens van kinderen die te maken hebben gehad met uithuisplaatsing. Het betreft de onderstaande gegevens.

Belastingdienst/Toeslagen	
Aantal	Gedupeerde Ouders (KOT-ouder): 30.740 Kinderen van gedupeerde ouders (KOT-kind): 81.527
Peildatum	Selectie KOT-Ouders: 16-08-2023, Terugkoppeling kind-relaties: 23-08-2023
Gegevens	BSN, namen, geboortedata, geslacht en adresgegevens

Opmerkingen:

Bij de definitie van een KOT-ouder is uitgegaan van de definitie van gedupeerdheid op grond van de Wet hersteloperatie toeslagen en voor een KOT-kind de kinderen die op grond van de BRP-gegevens kind zijn van de KOT-ouder(s). De KOT-Kindlijst is tot stand gekomen na een bevraging van de kind-relaties van de KOT-Ouders in de Basis Registratie Personen (BRP). De bevraging is uitgevoerd door de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG). De terugkoppeling van de RvIG is één week na de selectiedatum van de KOT-ouders.

Raad voor de Kinderbescherming	
Aantal	Uithuisgeplaatste kinderen (UHP-Kinderen): 42.459
Periode	01-01-2006 t/m 06-09-2023
Gegevens	BSN, namen, geboortedata, geslacht en adresgegevens

Opmerkingen:

De Raad voor de Kinderbescherming heeft middels een query een interne uitvraag gedaan waarbij een UHP-Kind als volgt is gedefinieerd.

Alle kinddossiers met daarin een zaak waarbij in ieder geval één van onderstaande situaties van toepassing is:

- Een machtiging uithuisplaatsing MUHP eindbesluit van de RvdK én een extern besluit 'conform advies Raad voor de Kinderbescherming';
- Een gezagsbeëindigende maatregel als eindbesluit van de RvdK én een extern besluit 'conform advies Raad voor de Kinderbescherming';
- Een melding toetsing in de juiste categorieën, zoals bijvoorbeeld een toetsing bij verlenging van een uithuisplaatsing.

Vanwege een eerdere migratie zijn de gegevens over 2005 van onvoldoende kwaliteit. Het jaar 2005 is dan ook niet meegenomen in de aangeleverde gegevens. Van 1.102 kinderen op de lijst ontbreekt het BSN.

De Raad voor de Kinderbescherming heeft geen volledig zicht op alle zaken waarin een machtiging tot uithuisplaatsing is toegewezen. Als het externe besluit van de rechtbank niet is ontvangen of geregistreerd, is niet bekend dat het verzoek tot uithuisplaatsing is toegewezen en zijn deze persoonsgegevens niet aangeleverd. Daarnaast is er in beginsel geen zicht op de zaken waarbij de GI in een lopende ondertoezichtstelling om een uithuisplaatsing heeft verzocht tenzij een machtiging

van de rechtbank is ontvangen of als de GI de Raad voor de Kinderbescherming hierover heeft geïnformeerd.

Rechtspraak	
Aantal	Kinderen waarvoor een machtiging tot uithuisplaatsing is aangevraagd (UHP-kinderen): 97.873
Periode	01-01-2005 t/m 31-12-2022
Gegevens	BSN, namen, geboortedata, geslacht, adresgegevens en zaaknummer

Opmerkingen:

De Rechtspraak heeft middels een query alle kindzaken uitgevraagd die betrekking hebben op een afgedaan verzoek tot uithuisplaatsing. De uitkomsten van de verzoeken wordt niet geregistreerd, waardoor na de koppeling een validatie op de dossiers nodig is om te beoordelen of het verzoek ook is toegewezen (aanvullend dossieronderzoek).

De Rechtspraak heeft een bestand met 494.077 zaaknummers aangeleverd. Hierbij geldt dat bij verzoekschriften met meerdere kinderen van elk afzonderlijk kind een zaaknummer wordt aangelegd en dat verzoeken over hetzelfde kind veelal meerdere keren voorkomen (bv. herhaalde verzoeken of verlengingen) in het bestand. In de dataroom is het bestand ontdebeld met als resultaat 97.873 records, waarvan bij 23.718 kinderen geen BSN bekend. Het BSN is niet een gegeven dat verplicht moet worden ingevuld in het systeem van de Rechtspraak.

De ontdebelslag in de dataroom betekent niet dat daarmee een lijst met unieke kinderen is ontstaan. Ook in dit bestand komen kinderen meerdere keren voor. Als het BSN ontbreekt is het resultaat van een ontdebelslag beperkter. Kinderen zonder BSN zullen daardoor meerdere keren voorkomen in de groep kinderen waarvan het BSN ontbreekt. Daarnaast is het niet uit te sluiten dat een kind met een (uniek) BSN ook nog meerdere keren voorkomt in de groep met kinderen waarvan het BSN niet bekend is.

Op basis van de aangeleverde gegevens is daarmee niet aan te geven om hoeveel unieke kinderen het gaat die gebruikt zijn voor de datakoppeling.

De periode waarop de aangeleverde gegevens zijn gebaseerd loopt tot en met 2022. De gegevens vanaf 1 januari 2023 zijn niet meegenomen.

Een uithuisplaatsing kan niet worden opgelegd zonder tussenkomst van de rechter. De Rechtspraak heeft hierdoor het zicht op zowel de verzoeken tot uithuisplaatsing vanuit de Raad voor de Kinderbescherming, als de verzoeken vanuit de GI.

2.2

Wijze van koppeling persoonsgegevens

De koppeling is uitgevoerd in een fysieke ruimte op het ministerie van Justitie en Veiligheid (de dataroom). Medewerkers van het ministerie van Justitie en Veiligheid, Belastingdienst/Toeslagen, de Raad voor de Kinderbescherming en de Rechtspraak namen deel aan de dataroom. Maximaal 3 personen per organisatie zijn geautoriseerd voor de dataroom. Er zijn procesafspraken gemaakt over onderling toezicht op de data-analyse. Hierin is het zes-ogen-principe gevolgd, waarbij iedere partij toezicht zal houden op één van de andere partijen. De deelnemers van de dataroom hebben allen een geheimhoudingsverklaring ondertekend. In de dataroom heeft elke deelnemer gebruik gemaakt van de eigen remote werkplekvoorziening, waarbij partijen hun eigen systemen via deze werkplekvoorziening kunnen bereiken. De gegevensdeling heeft steeds plaatsgevonden via de JenV Bestandenpostbus

(beveiligde on-premise omgeving). De persoonsgegevens zijn alleen gedeeld met de coördinator dataroom van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Op zijn laptop is de koppeling uitgevoerd waarbij gebruik is gemaakt van Excel. De deelnemers van de dataroom hebben een logboek opgesteld met een beschrijving van de handelingen die in de dataroom zijn uitgevoerd.

Op 4 september 2023 is gestart met de koppeling van persoonsgegevens van gedupeerden van de kinderopvangtoeslagaffaire met persoonsgegevens van gezinnen die te maken hebben gehad met uithuisplaatsing. De deelnemers van de dataroom zijn op 31 oktober 2023 nogmaals bijeengekomen toen elf rechtbanken en de Raad voor de Kinderbescherming het aanvullend dossieronderzoek hadden afgerond. Het derde en laatste deel van de datakoppeling heeft plaats gevonden op 14 november 2023.

Op 14 december 2023 is de dataroom afgesloten en zijn de gegevens die voor de koppeling zijn gebruikt gewist, met uitzondering van de aan het programma UHP KOT opgeleverde gegevens. De aanwezige deelnemers hebben een vernietigingsverklaring ondertekend.

2.3 Resultaten

Resultaten eerste deel koppeling d.d. 4 september 2023 (Batch 1)

Allereerst zijn de UHP-Kindlijsten van de Raad voor de Rechtspraak⁴ (RvdR) en de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK)⁵ gekoppeld met de KOT-Kindlijst van BD/Toeslagen⁶.

UHP KOT-kind	Aantal	status
Zowel bij RvdK als bij RvdR bekend	1.819	zeker
Alleen bij RvdR bekend	1.634	Validatie RvdR
Alleen bij RvdK bekend	120	Validatie RvdK
Potentieel totaal UHP KOT kind	3.573	

Het koppelen heeft in totaal 3.573 potentiële UHP KOT-kinderen opgeleverd. Er was aanvullend dossieronderzoek nodig van de (1.634 + 120) 1.755 kinderen die op één van de twee UHP-lijsten staan. Er zijn 1.819 UHP KOT-kinderen waarvan na de eerste koppeling zeker was dat een machtiging tot uithuisplaatsing is afgegeven. Koppeling van deze kinderen met de KOT-Ouderlijst van BD/Toeslagen leverde in totaal 1.168 UHP KOT-ouders⁷ op.

Resultaten tweede deel koppeling d.d. 30 oktober 2023 (Batch 2A)

Op 30 oktober 2023 hadden elf rechtbanken en de Raad voor de Kinderbescherming het aanvullend dossieronderzoek afgerond. Uit de onderzochte zaken zijn in totaal 902 nieuwe unieke UHP KOT-kinderen naar voren gekomen.

UHP KOT-kind	Aantal

⁴ Kind waarvoor een verzoek tot uithuisplaatsing is gedaan (UHP-kind)

⁵ Kind waarvoor een machtiging tot uithuisplaatsing is toegewezen (UHP-kind)

⁶ Kinderen van erkend gedupeerde ouders van de kinderopvangtoeslagaffaire (KOT-kind)

⁷ Steeds waar staat vermeld UHP KOT-ouder betreft het alleen de gedupeerde ouders die als zodanig zijn erkend door de Dienst Toeslagen. In de meeste gevallen is dit slechts één van de twee ouders

Nieuwe kinderen n.a.v. dossiervalidatie RvdR	782
Nieuwe kinderen n.a.v. dossiervalidatie RvdK	120
Totaal aantal unieke UHP KOT-kinderen batch 2A	902

Koppeling van deze kinderen met de KOT-Ouderlijst van BD/Toeslagen levert in totaal 522 nieuwe unieke UHP KOT-ouders op.

Resultaten derde deel koppeling d.d. 14 november oktober 2023 (Batch 2B)

Op 14 november 2023 had ook de laatste rechtbank het aanvullend dossieronderzoek afgerond. Uit deze onderzochte zaken zijn in totaal 382 nieuwe unieke UHP KOT-kinderen naar voren gekomen. Daarmee zijn met de uitvoering van de Tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens in totaal 3.103 unieke UHP KOT-kinderen geïdentificeerd.

UHP KOT	Aantal
UHP KOT-kinderen Batch 1	1.819
UHP KOT-kinderen Batch 2A	902
UHP KOT-kinderen Batch 2B	382
Totaal aantal unieke UHP KOT-kinderen	3.103

Koppeling van de kinderen batch 2B met de KOT-Ouderlijst van BD/Toeslagen levert totaal 188 nieuwe unieke UHP KOT-ouders op. Daarmee zijn met de uitvoering van de Tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens in totaal 1.878 unieke UHP KOT-ouders geïdentificeerd.

UHP KOT	Aantal
UHP KOT-ouders Batch 1	1.168
UHP KOT-ouders Batch 2A	522
UHP KOT-ouders Batch 2B	188
Totaal aantal unieke UHP KOT-ouders	1.878

Resumerend

UHP KOT	Aantal
Totaal aantal UHP KOT-kinderen	3.103
Totaal aantal UHP KOT-ouders	1.878

2.4

Volledigheid resultaten

Bovenstaande cijfers zijn het resultaat van het koppelingsproces van de aangeleverde gegevens in de dataroom. Hoewel door de betrokken partijen zorgvuldig te werk is gegaan, kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat het totaal aantal geïdentificeerde UHP KOT-kinderen en het aantal UHP KOT-ouders het werkelijke aantal is. Onder meer de volgende factoren zijn van invloed op de volledigheid van de resultaten.

1. Foutieve registratie

Voor de koppeling is de betrouwbaarheid van de broninformatie van de aanleverende organisatie van belang. Eventuele fouten in de registratie bij die organisaties kunnen bijvoorbeeld leiden tot kinderen die onterecht wel of niet als UHP-kind zijn geregistreerd. Dit is van invloed op de uitkomsten van de koppeling. Waar het de UHP-kinderen betreft wordt dit enigszins ondervangen doordat zowel van de Rechtspraak als de Raad voor de Kinderbescherming persoonsgegevens over

UHP-kinderen zijn aangeleverd. De betrouwbaarheid van het door BD/Toeslagen aangeleverde bestand wordt even betrouwbaar geacht als de BRP.

2. Ontbrekende Burgerservicenummers

Voor de betrouwbaarheid van de koppeling is het BSN een belangrijk gegeven. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de combinatie van geboortedatum en naam is het BSN uniek, waardoor met een zeer hoge betrouwbaarheid kan worden gekoppeld. Bij het ontbreken van het BSN is er geen uniek gegeven meer voorhanden. Het koppelen van persoonsgegevens wordt daarmee in belangrijke mate afhankelijk van een eenduidige registratie van de geboortedatum, (het aantal) voornamen en de achternaam. Dit heeft tot gevolg dat het aantal 'matches' bij het koppelen van persoonsgegevens zonder BSN lager is dan bij gegevens met BSN.

Dit punt speelt met name bij de data van de Rechtspraak, aangezien het BSN bij de Rechtspraak geen verplicht registratiegegeven is. Het effect hiervan op het totaal aantal geïdentificeerde UHP KOT-kinderen en ouders is niet aan te geven.

Het aantal ontbrekende BSN's in de data van de Rechtspraak is geen indicatie voor het aantal ontbrekende UHP KOT-kinderen. Ten eerste omdat bij de kinderen van wie het BSN ontbreekt niet met een grote betrouwbaarheid kan worden nagaan hoe vaak zij in de aangeleverde gegevens voorkomen. Ten tweede omdat de kinderen zonder BSN wel zijn gematched, alleen met een beperkter resultaat omdat op basis van andere persoonsgegevens dan het BSN moest worden gematched.

3. De uitgevraagde periode

Ook is de periode waarover de gegevens bij de Raad voor de Kinderbescherming en de Rechtspraak zijn uitgevraagd van invloed op de resultaten. De Raad voor de Kinderbescherming heeft persoonsgegevens vanaf het jaar 2006 tot en met begin september 2023 meegenomen in aanlevering. De rechtspraak heeft wel gegevens vanaf 1 januari 2005, maar de uitvraagperiode eindigt op 31 december 2022.

Hierdoor kunnen de geïdentificeerde UHP KOT-kinderen lager zijn dan in werkelijkheid. Dit effect wordt enigszins ondervangen doordat over de gehele periode in ieder geval één van de twee organisaties persoonsgegevens van UHP-kinderen heeft aangeleverd.

4. Momentopname

Tot slot moet worden opgemerkt dat het aantal geïdentificeerde UHP KOT-ouders en UHP KOT-kinderen een momentopname is en geen statisch eindaantal. Dit omdat er nog aanmeldingen van ouders als gedupeerde moeten worden beoordeeld.

Daarnaast kan het voorkomen dat gedupeerde ouders in de toekomst nog te maken krijgen met een machtiging tot uithuisplaatsing.

3 Afronding dataroom

3.1 Opgeleverde documenten

De volgende lijsten zijn opgeleverd aan medewerkers van het programma UHP KOT:

- UHP KOT-kindlijst batch 1 op 11 september;
- UHP KOT-kindlijst batch 1 en 2a op 31 oktober 2023;
- Definitieve UHP KOT-kindlijst 14 november 2023;
- UHP KOT-ouderlijst batch 1 op 11 september;
- UHP KOT-ouderlijst batch 1 en 2a op 30 oktober 2023;
- Definitieve UHP KOT-ouderlijst op 14 november 2023.

Deze lijsten zijn verstrekt via de Bestandenpostbus.

3.2 Verwijderde persoonsgegevens

Op 14 december 2023 is de dataroom afgesloten en zijn de gegevens die voor de koppeling zijn gebruikt gewist. Dit is gebeurd onder toezicht van de deelnemers van de dataroom. Zij hebben een vernietigingsverklaring ondertekend. De onder 3.1 genoemde lijsten met persoonsgegevens die aan het programma UHP KOT zijn opgeleverd zijn niet gewist.

4 Vervolg

4.1 Verstuurde brieven

In de eerste batch is naar 1.129 UHP KOT-ouders (bij een aantal ouders ontbreekt het adres of is alleen een adres in het buitenland bekend) op 18 september 2023 het ondersteuningsaanbod verzonden. Deze ouders hebben in de week van 13 november 2023 een tweede brief ontvangen om het ondersteuningsaanbod te herhalen (de herhaalbrief). Ouders die op eigen verzoek van de lijst zijn verwijderd, hebben geen herhaalbrief ontvangen.

Aan de UHP KOT-ouders in batch 2A is op 13 november 2023 het ondersteuningsaanbod gestuurd. In die week hebben ook de 38 ouders met een buitenlands adres uit de eerste batch een licht aangepaste brief ontvangen en is aan twee ouders een nieuwe brief gestuurd omdat de eerste brief retour is gekomen. Van twee ouders is geen adres bekend en een ouder is overleden. In batch 2A zijn in totaal 559 brieven verzonden.

Aan de ouders uit batch 2B is op 20 november 2023 het ondersteuningsaanbod gestuurd. Van alle ouders was een adres bekend waardoor 188 brieven zijn verzonden. De ouders uit deze batch hebben op 4 december 2023 de herhaalbrief ontvangen. Ouders die op eigen verzoek van de lijst zijn verwijderd, hebben geen herhaalbrief ontvangen.

Aantal brieven	Aantal
Batch 1	1.129
Batch 2A	559
Batch 2B	188
Totaal verstuurde brieven	1.876

4.2 Verwijderde persoonsgegevens

Op grond van de Tijdelijke wet kan een UHP KOT-ouder, een wettelijk vertegenwoordiger van een UHP KOT-kind jonger dan zestien jaren of een UHP KOT-kind van zestien jaren of ouder een verzoek doen om persoonsgegevens van de lijst te laten verwijderen.⁸ Er zijn 35 verwijderverzoeken⁹ ontvangen door het ministerie van Justitie en Veiligheid.¹⁰ De verzoeken zijn verwerkt door medewerkers van het programma UHP KOT.

Van zes UHP KOT-ouders was ten tijde van het opstellen van de lijsten ten behoeve van onderzoek en reflectie geen adres bekend. Aan hen is geen ondersteuningsaanbod gestuurd waardoor zij niet op de hoogte zijn gebracht van de mogelijkheid om hun persoonsgegeven te laten verwijderen. Deze ouders zijn om die reden van de lijst verwijderd. Omdat de ouder-kindrelatie niet inzichtelijk is op de UHP KOT-kindlijst of UPH KOT-ouderlijst, kunnen de kinderen van deze ouders niet worden verwijderd.

⁸ Omdat tot nu toe geen verzoeken van een ander dan de UHP KOT-ouder zijn ontvangen, wordt hierna uitsluitend de UHP KOT-ouder genoemd.

⁹ Peildatum: 12 januari 2024

¹⁰ Een verzoek kan op meerdere personen zien.

4.3 Verstreking lijsten t.b.v. onderzoek en reflectie

De lijsten met persoonsgegevens van UHP KOT-ouders en UHP KOT-kinderen zijn steeds verstrekt via de JenV Bestandenpost. Met elke ontvangende organisatie is een dataleveringsovereenkomst gesloten.

De persoonsgegevens van de UHP KOT-kinderen die uit het eerste deel van de koppeling naar voren zijn gekomen, zijn op 13 november 2023 verstrekt aan de Raad voor de Kinderbescherming ten behoeve van reflectie en op 27 november 2023 met Jeugdbescherming Overijssel om met Jeugdzorg Nederland het ingerichte proces te testen. Er zijn geen persoonsgegevens verstrekt van kinderen die voor het moment van verstrekken op verzoek van de lijst zijn verwijderd.

De definitieve UHP KOT-kindlijst is op 15 januari 2024 gedeeld met de Raad voor de Kinderbescherming, GI Jeugdbescherming Overijssel¹¹, de Rechtspraak en de commissie Hamer ten behoeve van reflectie en onderzoek. Dit betrof persoonsgegevens van 3.061 kinderen. De definitieve UHP KOT-ouderlijst is eveneens op 15 januari 2024 gedeeld met de commissie Hamer. Dit betrof persoonsgegevens van 1.842 ouders.

Voordat de persoonsgegevens zijn gedeeld hebben de UHP KOT-ouders een periode van minimaal zes weken gehad om een verzoek tot verwijdering persoonsgegevens in te dienen. Met dit verzoek konden ouders voorkomen dat persoonsgegevens van henzelf en/of hun kinderen worden gedeeld. Deze verzoeken zijn verwerkt door medewerkers van het programma UHP KOT.

¹¹ Jeugdzorg Nederland en Jeugdbescherming Overijssel hebben aangegeven dat Jeugdzorg Nederland de persoonsgegevens van de kinderen verstrekt aan de juiste GI. GI's ontvangen daardoor alleen gegevens van kinderen die al bij hen bekend zijn en niet de gehele lijst. Jeugdzorg Nederland heeft aangegeven dat om die reden geen verstreking aan de andere GI's hoeft plaats vinden. JenV is niet bij dit proces betrokken.

Bijlage 5

Verantwoording onderzoeksmethoden

Inhoud

1. Aanpak onderzoek	3
1.1. <i>Onderzoeksopdracht van de commissie</i>	3
1.2. <i>Algemene onderzoeksstrategie</i>	4
1.2.1. <i>Verkenningfase [februari 2023 – februari 2024]</i>	4
1.2.2. <i>Verdiepende fase [februari 2024 – februari 2025]</i>	5
1.2.3. <i>Reflectiefase [november 2024 – februari 2025]</i>	6
1.2.4. <i>Synthese- en validatiefase [januari 2025 – maart 2025]</i>	6
1.2.5. <i>Onderzoeksmethoden per deelopdracht van de commissie</i>	7
1.3. <i>Reikwijdte van het onderzoek</i>	8
2. Gesprekken met ouders en kinderen	10
2.1. <i>Doel van de gesprekken</i>	10
2.2. <i>Uitnodiging aan gedupeerde kinderen en ouders</i>	11
2.2.1. <i>Aantal gesprekken</i>	11
2.2.2. <i>Spreading over de populatie</i>	11
2.2.3. <i>Plannen van de gesprekken</i>	12
2.3. <i>Opzet, gespreksmethode en uitvoering</i>	13
2.4. <i>Analyse van de gesprekken</i>	14
2.4.1. <i>Onderzoeksproces</i>	14
2.4.2. <i>Weergave van tellingen</i>	16
2.5. <i>Beperkingen van het onderzoek</i>	16
3. Media-Analyse	17
3.1. <i>Aanpak</i>	17
3.1.1. <i>Tijdelijk uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire en grote woorden die resoneren</i>	17
3.1.2. <i>Frame-analyse</i>	18
3.1.3. <i>Redeneerketens</i>	18
4. Dossieranalyse	20
4.1. <i>Doel en onderzoeksvragen</i>	20
4.2. <i>Selectie en toegang tot dossiers</i>	21
4.2.1. <i>Contact met instanties</i>	21
4.2.2. <i>Voorwaarden voor toegang</i>	21
4.2.3. <i>Selectie van dossiers</i>	22
4.2.4. <i>Selectiecriteria</i>	23
4.3. <i>Analyse</i>	23
4.3.1. <i>Waaruit bestaat het dossier?</i>	23
4.3.2. <i>Geselecteerde dossiers</i>	24
4.3.3. <i>Methode</i>	25
4.4. <i>Beperkingen van de dossieranalyse</i>	25

1. Aanpak onderzoek

In deze bijlage licht de commissie toe hoe zij te werk is gegaan in de dataverzameling en -analyse binnen haar onderzoek. Daarbij wordt achtereenvolgens ingegaan op: de onderzoeksopdracht van de Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen (CTU) de algemene onderzoeksstrategie (hoofdstuk 1), de verschillende fasen van het onderzoek en de bijbehorende methoden van dataverzameling en -analyse (hoofdstukken 2 tot en met 4).

1.1. Onderzoeksopdracht van de commissie

Tussen 2004 en 2019 trof de toeslagenaffaire duizenden ouders die onterecht verdacht werden van fraude bij de aanvraag van hun kinderopvangtoeslag. Als gevolg hiervan moesten ouders grote bedragen terugbetalen, wat leidde tot ernstige financiële problemen, armoede en sociale ontwrichting. Tijdens onderzoeken naar de toeslagenaffaire is duidelijk geworden dat problemen verder gingen dan enkel financiële schade. Veel gezinnen raakten in zulke moeilijke omstandigheden dat kinderen uit huis geplaatst werden. De Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen werd daarom, zoals verwoord in de taakstelling van de commissie in haar instellingsbesluit¹, opgericht om onderzoek te doen naar:

- De samenhang van factoren die speelden bij gedupeerde gezinnen die te maken kregen met een uithuisplaatsing;
- De effecten van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing op het leven van gedupeerde gezinnen, en in het bijzonder de mate waarin het contact tussen ouders en kinderen is beïnvloed;
- De rol van de overheid en overige betrokken instanties.

De commissie was bij de uitvoering van het onderzoek bevoegd om binnen haar opdracht zelfstandig vragen te formuleren en te onderzoeken, indien zij deze relevant achtte voor een zorgvuldige invulling van haar taak.

Onderzoeksvragen

De eerste deelopdracht van de commissie richt zich op het in kaart brengen van de samenhang van factoren die een rol speelden bij gedupeerde gezinnen die te maken kregen met een uithuisplaatsing. Binnen deze deelopdracht ligt de focus op het in kaart brengen van processen die zich hebben afgespeeld tussen de eerste terugvordering van de kinderopvangtoeslag door de Belastingdienst en de uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen binnen gedupeerde gezinnen. Naast dupering vanuit de toeslagenaffaire kunnen ook andere omstandigheden een rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van de uithuisplaatsing, zoals stress door schulden of een gebrek aan economische en sociale hulpbronnen. De centrale onderzoeksvraag die de commissie met de onderzoekers van het ondersteunende onderzoeksteam, hierna samen 'commissie', in het kader van deze deelopdracht heeft geformuleerd luidt: *Welke rol speelde de toeslagenaffaire bij de totstandkoming van de uithuisplaatsingen?*

De tweede deelopdracht van de commissie richt zich op het in kaart brengen van de gevolgen van de samenloop tussen de dupering door de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. De commissie onderzoekt daarbij de gevolgen op diverse leefgebieden van de gedupeerde gezinnen, waarbij in het bijzonder aandacht is voor gezinsrelaties (tussen ouders onderling, tussen ouder en kind, en tussen kinderen onderling) en het ouderschap. Ook wordt stilgestaan bij de langetermijneffecten van de samenloop tussen de dupering door de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen, en hoe deze ervaringen doorwerken in het verdere leven van gedupeerde kinderen en mogelijk ook in dat van toekomstige generaties. De centrale onderzoeksvraag die de commissie in het kader van deze deelopdracht heeft geformuleerd luidt: *Welke gevolgen hebben de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen op het leven van gedupeerde gezinnen?*

¹ Nederlandse Rijksoverheid. (2023). *Instellingsbesluit Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire*. Geraadpleegd via [link](#).

Voor de derde en laatste deelopdracht onderzoekt de commissie de rol van de overheid en andere betrokken instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening, jeugdzorg, Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), gecertificeerde instellingen (GI's) en Raad voor de Rechtspraak (Rvdr)) bij de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Daarbij bouwt de commissie voort op eerder onderzoek naar de rol van betrokken instanties, zoals de onderzoeken uitgevoerd door de Parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening² en de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag³. De centrale onderzoeksvraag opgesteld bij deze deelopdracht luidt: *Welke lessen kunnen de overheid en betrokken instanties trekken om vergelijkbare situaties in de toekomst te voorkomen?*

1.2. Algemene onderzoeksstrategie

Om de complexe relatie tussen de toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsingen van gedupeerde kinderen goed te kunnen onderzoeken, heeft de commissie gekozen voor een gefaseerde en systematische onderzoeksofzet waarin diverse methoden van dataverzameling en -analyse zijn gecombineerd (*methoden triangulatie*). De gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen vormen de kern van de primaire onderzoeksaanpak. Aanvullende onderzoeksmethoden die zijn ingezet betreffen: een literatuurstudie, verkennende gesprekken met ervaringsdeskundigen en experts, een media-analyse, een dossieranalyse, klankbordsessies met gedupeerde ouders en kinderen, validatiegesprekken met experts en gesprekken met beleidsmakers. Het sequentieel ontwerp van het onderzoek is ingedeeld in vier fasen, deze worden hieronder uiteengezet: een verkenningsfase, een verdiepende fase, een reflectiefase, en een synthese- en validatiefase.

1.2.1. Verkenningsfase [februari 2023 – februari 2024]

Literatuurstudie

In de eerste fase van het onderzoek is bestaande literatuur verzameld over de toeslagenaffaire, de gevolgen van de toeslagenaffaire, het sociaal domein en de Jeugdwet, jeugdbescherming en uithuisplaatsingen, de relatie tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen en herstel. De literatuurstudie is gebaseerd op diverse bronnen zoals beleidsevaluaties, Kamerstukken en wetenschappelijke publicaties. Op basis van deze literatuur zijn juridische kaders en beleidsontwikkelingen rondom de kinderopvangtoeslag, jeugdbescherming en uithuisplaatsingen in kaart gebracht, alsmede de bestaande kennislacunes die verdere verdieping vergen. De literatuurstudie heeft geresulteerd in (1) een overzicht van relevante (wetenschappelijke) onderzoeken en literatuur en (2) verdiepend inzicht in de factoren die een rol spelen bij de relatie tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing van gedupeerde kinderen (deze zijn verwerkt in een conceptueel model).

Verkennende gesprekken met gedupeerde ouders en experts

Door verkennende groeps gesprekken met 3 ouders en 5 kinderen en gesprekken met meer dan 20 experts, konden de centrale onderzoeksvragen worden aangescherpt en de bredere beleidscontext in kaart worden gebracht. Er is gesproken met een diverse groep deskundigen, waaronder beleidsmakers en bestuurders die betrokken zijn bij jeugdzorg en kind- en gezinsbescherming, juridische experts en rechters met expertise in jeugdrechtspleging, en wetenschappers en onderzoekers gespecialiseerd in kinderrechten en systeemtoezicht. Daarnaast zijn inzichten verkregen van professionals uit de jeugdzorg en jeugdbescherming, zoals medewerkers van jeugdbeschermingsorganisaties en de RvdK, en toezichthouders die verantwoordelijk zijn voor de kwaliteitsbewaking in het sociaal domein. Ook belangenbehartigers en onafhankelijke deskundigen, zoals vertegenwoordigers van ouderorganisaties, hebben bijgedragen aan het onderzoek door hun perspectieven en ervaringen te delen.

In de gesprekken zijn belangrijke elementen en aandachtspunten voor het verdere verloop van het onderzoek benoemd. De gesprekken boden verder inzicht in het relevante theoretisch en beleidsmatig kader van waaruit ervaringen van de verschillende betrokken partijen (gedupeerde ouders en kinderen, als ook de overheid en andere betrokken instanties) konden worden geïnterpreteerd.

² Parlementaire enquêtecommissie fraudebeleid en dienstverlening. (2024). *Blind voor mens en recht*. Geraadpleegd via [link](#).

³ Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. (2020). *Ongekend onrecht*. Geraadpleegd via [link](#).

1.2.2. Verdiepende fase [februari 2024 – februari 2025]

Gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen

Om beter inzicht te krijgen in het proces dat zich heeft afgespeeld tussen de terugvordering van de kinderopvangtoeslag en de uithuisplaatsing van gedupeerde kinderen heeft de commissie gedupeerde ouders en kinderen die tevens met een uithuisplaatsing te maken hebben gekregen, uitgenodigd om hun ervaring te delen. Om deze gezinnen in beeld te krijgen, heeft de commissie gebruik gemaakt van lijsten van gedupeerde gezinnen die tevens te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV). Met gebruik van deze overzichten heeft de commissie een uitnodiging voor een gesprek kunnen sturen naar 1.878 gedupeerde ouders. Via ouders en met inzet van onder andere sociale media zijn ook gedupeerde kinderen uitgenodigd voor een gesprek met de commissie. De onderzoekers spraken in totaal 61 ouders individueel en 16 kinderen individueel. Daarnaast zijn er door de commissie leden nog vele andere gesprekken gevoerd met kinderen en ouders. Soms individueel en soms in groepsverband, soms fysiek en soms online.

Samen met gedupeerde ouders en kinderen brachten de onderzoekers en, indien aanwezig, een commissielid in kaart wat er met de gezinnen gebeurde toen zij gedupeerd raakten binnen de toeslagenaffaire, wat belangrijke gebeurtenissen waren op diverse leefdomeneinen tussen de terugvordering en de uithuisplaatsing, welke ondersteuning gezinnen hebben gekregen, en waar momenteel hun behoeften liggen in hun herstel. Op deze manier wordt inzichtelijk wat er is gebeurd en wat er nog zou moeten gebeuren. De commissie heeft ruim de tijd genomen om met gedupeerde ouders en kinderen te spreken middels de methode tijdlijn casusonderzoek. Deze methode is een narratieve onderzoeksmethode, waarmee individuele levensverhalen worden gereconstrueerd om belangrijke gebeurtenissen en onderliggende mechanismen te identificeren. Door deze individuele verhalen systematisch te analyseren, konden bredere patronen en terugkerende factoren worden vastgesteld. De gesprekken met gedupeerde kinderen en ouders staan centraal in het onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt het ontwerp van dit onderdeel van het onderzoek in meer detail beschreven. De uitkomsten van de bevindingen hieruit komen overeen met de andere gesprekken die gevoerd zijn met gedupeerde kinderen en ouders.

Media-analyse

Parallel aan de gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen is een media-analyse uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop in de maatschappelijke discussie over de toeslagenaffaire in relatie met de uithuisplaatsingen wordt gesproken. De inzichten uit de media-analyse gebruikte de commissie om de bredere maatschappelijke context te schetsen en beter te begrijpen hoe deze het handelen van betrokken partijen mogelijk beïnvloedden.

Voor de media-analyse heeft de commissie met behulp van de zoekmachine LexisNexis mediaberichten van minimaal 500 woorden gezocht over de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Berichten zijn verzameld over de periode december 2019 tot en met augustus 2024. In totaal heeft de commissie 132 berichten verzameld, afkomstig uit De Volkskrant, NRC Handelsblad, Het Parool en Trouw. In de uitvoering van de media-analyse is in de eerste plaats een tijdlijn ontwikkeld met relevante mediaberichten, die een chronologisch overzicht boden van de ontwikkelingen in het debat rondom de toeslagenaffaire en de relatie tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing van gedupeerde kinderen. Vervolgens is een analyse uitgevoerd op woorden die herhaaldelijk terugkwamen in mediaberichtgeving – ofwel op de ‘woorden die resoneren’ zoals de term *staatsontvoering(en)* – en op de dominante frames die gebruikt zijn om informatie te presenteren en structureren (*een frame-analyse*). Tot slot zijn er redeneerketens opgesteld waarin de verbanden terugkwamen die in de berichtgeving van de media werden gelegd tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing van gedupeerde kinderen. In hoofdstuk 3 wordt het ontwerp van dit onderdeel van het onderzoek in meer detail beschreven.

Dossieranalyse

Opvolgend aan de gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen is een dossieranalyse uitgevoerd. Daarbij zijn dossiers van 74 unieke kinderen geanalyseerd. Het gaat om 66 dossiers van de RvdK en 25 dossiers bij de GI's, waarbij enkele dossiers bij beide partijen zijn opgevraagd. Aanvullend zijn bij de Rvdr beschikkingen opgevraagd die in de dossiers bij de RvdK en de GI's ontbraken. Er zijn in totaal 142 beschikkingen opgevraagd voor 23 unieke kinddossiers.

De inzichten uit de dossieranalyse gebruikte de commissie om verdiepend inzicht te krijgen in het besluitvormingsproces rondom de genomen kindbeschermingsmaatregelen in gedupeerde gezinnen en om te analyseren welke plaats (aandacht voor) financiële problematiek hierin had.

De commissie heeft de RvdK en Jeugdzorg Nederland (JZNL, branchevereniging van gecertificeerde instellingen) verzocht om een totaaloverzicht van de dossiers van gedupeerde kinderen die tevens uit huis zijn geplaatst, inclusief enkele beschrijvende kenmerken van de doelgroep. Op basis van dit overzicht is per partij een gestratificeerde steekproef genomen⁴, waarbij rekening gehouden is met een evenwichtige spreiding van gedupeerde kinderen waar het gaat om lopende en beëindigde uithuisplaatsingen, woonplaats, leeftijd bij de uithuisplaatsing en de huidige leeftijd en tot slot het herkomstland van de gedupeerde kinderen en hun beide ouders (wel/niet Nederlands). Aanvullend is een aantal dossiers geselecteerd van gedupeerde kinderen die zelf, of waarvan een ouder, is gesproken door de commissie. In hoofdstuk 4 wordt het ontwerp van dit onderdeel van het onderzoek in meer detail beschreven.

1.2.3. Reflectiefase [november 2024 – februari 2025]

Gesprekken met jeugdbeschermers, medewerkers van de RvdK en leden van het Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire (OT)

In een volgende fase van het onderzoek hebben een aantal (groeps)gesprekken plaatsgevonden, in diverse samenstellingen. Er is daarbij gesproken met leden van het OT (in totaal 6 personen, 4 procesbegeleiders, 1 projectleider en 1 adviseur), medewerkers van de RvdK (waarvan 1 raadsonderzoeker en 2 beleidsonderzoekers), en jeugdbeschermers (in totaal 6 jeugdbeschermers werkzaam binnen 4 verschillende jeugdbeschermingsorganisaties). De geraadpleegde professionals zijn tussen de 1,5 en 23 jaar werkzaam binnen hun beroepenveld. De respondenten zijn geworven via een openbare oproep op LinkedIn, alsmede via het netwerk van de commissieleden en het ondersteunende onderzoeksteam.

Het doel van deze gesprekken was voor de commissie tweeledig. Enerzijds dienen de gesprekken om het perspectief op te halen van professionals op de geboden ondersteuning aan gedupeerde gezinnen die te maken hebben gehad met de uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen. Anderzijds om samen met de professionals te reflecteren op de centrale bevindingen uit de gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen en de dossieranalyse. Binnen de gesprekken stonden vier thema's centraal: (1) de samenhang van problemen binnen een gezin met hun financiële situatie, (2) gezinsgericht hulpverlening en aandacht voor onderlinge gezinsrelaties, (3) kennisopbouw in de keten en informatieoverdracht tussen instellingen, en tot slot (4) de bejegening van, en samenwerking met, gedupeerde ouders en kinderen. De commissie is in gesprek gegaan met de professionals om haar aanbevelingen verder te ontwikkelen en aan te scherpen.

1.2.4. Synthese- en validatiefase [januari 2025 – maart 2025]

Klankbordsessies met ouders en kinderen

In de laatste fase van het onderzoek zijn twee klankbordsessies (één fysiek en één online) georganiseerd met gedupeerde ouders en kinderen die tevens te maken hebben gehad met uithuisplaatsingen. In de bijeenkomsten werden de bevindingen en aanbevelingen van de commissie aan hen voorgelegd. In totaal hebben 35 gedupeerde kinderen en ouders zich aangemeld voor de fysieke bijeenkomst en 31 voor de online bijeenkomst. Het doel van deze bijeenkomsten was om de conclusies en aanbevelingen te valideren onder de ouders en kinderen over wie het onderzoek gaat. Aanvullend stond de commissie open voor nieuwe inzichten op aspecten die mogelijk onderbelicht zijn gebleven in het onderliggende onderzoek.

⁴ Bij een gestratificeerde steekproef wordt eerst de hele groep (in dit geval de lijst met dossiers) opgedeeld in kleinere groepen (strata) met dezelfde kenmerken (zoals leeftijd of geslacht). Daarna worden uit elke groep willekeurig een aantal items geselecteerd. Op deze manier kan ervoor worden gezorgd dat voldoende verschillende soorten mensen vertegenwoordigd zijn.

Bijeenkomst met experts

In aanvulling op de klankbordsessies met gedupeerde ouders en kinderen vond een verdiepende sessie plaats met deskundigen om de onderzoeksbevindingen te duiden in de bredere context van beleid en praktijk. Deskundigen werden uitgenodigd om per deelopdracht van de commissie hun visie te delen en onderling met elkaar in discussie te gaan over de bevindingen en geformuleerde aanbevelingen van de commissie. Aan deze sessie namen zowel deskundigen deel die eerder met de commissie in gesprek zijn geweest als enkele nieuw uitgenodigde experts, om zo bredere en aanvullende perspectieven te verkrijgen. In totaal waren 18 deskundigen aanwezig, uit verschillende sectoren die betrokken zijn bij het jeugdzorg- en jeugdbeschermingsdomein. Hierbij waren vertegenwoordigers aanwezig van academische instellingen, de rechtspraak, de overheid, inspectie- en toezichthoudende instanties, brancheorganisaties, en uitvoerende jeugdzorg- en jeugdbeschermingsinstanties. Ook waren experts uit belangenorganisaties betrokken. De inzichten uit deze gesprekken droegen bij aan een bredere duiding en de aanbevelingen.

Gesprekken met beleidsmakers

De commissie heeft in deze fase tot slot in vijf individuele gesprekken gesproken met (voormalig) beleidsverantwoordelijken/-betrokkenen over de ervaringen en inzichten die zij hebben opgedaan tijdens hun betrokkenheid bij (de aanleiding van) de toeslagenaffaire en de (jeugd)hulpverlening. Om, ook bij hen, de conclusies en aanbevelingen van de commissie te spiegelen. Gesprekspunten betroffen onder meer: de geleerde lessen op het gebied van ondersteuning/hulpverlening aan gedupeerde ouders en kinderen die tevens te maken hebben (gehad) met een uithuisplaatsing, hetgeen nodig is om in de toekomst vergelijkbare situaties te voorkomen en het doorspreken van de aanbevelingen van de commissie.

1.2.5. Onderzoeksmethoden per deelopdracht van de commissie

Figuur 1 geeft een overzicht van de verschillende onderzoeksmethoden die hiervoor beschreven zijn per deelopdracht/centrale onderzoeksvraag van de commissie. Daarbij is gestreefd naar triangulatie van methoden per deelopdracht om zodoende de betrouwbaarheid en validiteit van bevindingen te vergroten.

Figuur 1: Overzicht onderzoeksmethoden

ONDERZOEKSVRAGEN	ONDERZOEKSMETHODEN
1. Welke rol speelde de toeslagenaffaire bij de totstandkoming van de uithuisplaatsingen?	- Literatuurstudie - Gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen - Media-analyse - Dossieranalyse - Gesprekken met jeugdbeschermers, raadsonderzoekers en leden van het OT - Verkennende gesprekken/validatie bijeenkomst met experts
2. Welke gevolgen hebben de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen op het leven van gedupeerde gezinnen?	- Literatuurstudie - Gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen - Gesprekken met jeugdbeschermers, raadsonderzoekers en leden van het OT - Klankbordsessies met gedupeerde ouders en kinderen - Verkennende gesprekken/validatie bijeenkomst met experts
3. Welke lessen kunnen de overheid en betrokken organisaties leren om vergelijkbare situaties in de toekomst te voorkomen?	- Literatuurstudie - Gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen - Dossieranalyse - Gesprekken met jeugdbeschermers, raadsonderzoekers en leden van het OT - Klankbordsessies met gedupeerde ouders en kinderen - Verkennende gesprekken/validatie bijeenkomst met experts - Gesprekken met beleidsmakers

1.3. Reikwijdte van het onderzoek

Het onderzoek dat de commissie heeft verricht biedt diepgaand inzicht:

- in de complexe gevolgen die zich hebben voorgedaan als gevolg van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen op het leven van gedupeerde gezinnen;
- in de complexe processen die zich afspeelden tussen het moment van terugvordering en de uithuisplaatsing binnen gedupeerde gezinnen, en;
- in de rol van de overheid en betrokken instanties.

Het is belangrijk te benoemen dat het doel van het onderzoek van de commissie niet was om uitspraken te doen die te generaliseren zijn naar de gehele populatie gedupeerden die tevens te maken hebben gehad met een of meerdere uithuisplaatsingen, maar om inzicht te krijgen in de complexiteit van mechanismen die in beweging zijn gekomen op

het moment dat gezinnen gedupeerd raakten. De onderzoeksmethoden die door de commissie zijn ingezet, boden een venster waardoor de commissie in de doorgaans verborgen persoonlijke ervaringen en motivaties van gedupeerde gezinnen en betrokken partijen kon kijken. Door deze werkwijze kon de commissie niet enkel dieper inzicht verwerven in de centrale onderzoeksvragen zoals verwoord in de taakstelling van de commissie, maar ook nieuwe perspectieven blootleggen die het onderzoek sterk hebben verrijkt.

De commissie achtte het bij de inzet van haar onderzoeksstrategie daarnaast van cruciaal belang om recht te doen aan de beleving van gedupeerde ouders en kinderen die tevens te maken hebben gehad met uithuisplaatsingen, juist omdat zij hebben ervaren dat deze in het strikte fraudebeleid rondom de toeslagenaffaire grotendeels buiten beschouwing is gelaten. Door de inzet van kwalitatieve methoden en met name de diepgaande gesprekken met gedupeerde ouders en kinderen, werd ruimte gecreëerd voor dit menselijk, ervaringsgerichte perspectief. Deze aanpak draagt niet alleen bij aan een genuanceerd en contextueel begrip van de impact van beleid, maar genereert ook essentiële inzichten die beleidsmakers in staat stellen om evidence based lessen te trekken, gebaseerd op doorleefde ervaringen van de doelgroep op wie beleid betrekking heeft.

Witte vlekken in het onderzoek

Een aantal onderzoeksvragen van de commissie is onbeantwoord gebleven; het zijn 'witte vlekken' in dit onderzoek. De wens van de commissie was namelijk om een actuele 'foto' met kenmerken en aantallen te presenteren van gedupeerde ouders en uit huis geplaatste kinderen. De bedoeling daarbij was om kenmerken te beschrijven van de groep kinderen en van de groep ouders, beide in twee momentopnames: voorafgaand aan de toeslagenaffaire en in 2024. Om dat te kunnen doen had de commissie bepaalde data nodig van het CBS.

De commissie heeft herhaaldelijk overleg gevoerd met het CBS, waarin de commissie heeft toegelicht dat het aanleveren van de gewenste data nodig is om de opdracht die door de Tweede Kamer aan de commissie is gegeven, zo volledig mogelijk uit te voeren. Ondanks herhaaldelijk overleg met het CBS, heeft het CBS niet aan deze vraag van de commissie tegemoet willen komen (zie bijlage 3 voor een toelichting van het CBS).

Hierdoor is de commissie beperkt en belemmerd in haar werk. Via het CBS is er is geen inzicht verkregen in verschillende (achtergrond)kenmerken van gedupeerde ouders en hun uit huis geplaatste kinderen. Het gaat dan bijvoorbeeld om: geografische spreiding, de woonsituatie, inkomen en arbeidsmarktpositie, opleidingsniveau en samenstelling van het huishouden. Door dit gebrek aan informatie heeft de commissie de ambitie om een compleet beeld te geven van de (leef)situatie van kinderen en ouders niet volledig kunnen waarmaken. Graag had de commissie nog concretere aanbevelingen gedaan die zijn gericht op verbetering van die leefsituatie. De commissie vindt dat de opstelling van het CBS niet bijdraagt aan het noodzakelijke herstel van vertrouwen tussen de gedupeerde kinderen en ouders, en de overheid/overheidsorganisaties. Op grond van de verschillende kanttekeningen bij de cijfers van het CBS en het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ontbreken van de gegevens die aan het CBS zijn gevraagd, heeft de commissie het vermoeden dat het aantal uithuisplaatsingen dat verband houdt met de toeslagenaffaire, wel eens veel groter kan zijn dan nu bekend is. Dit geldt zeker als we de kinderen die vrijwillig of met enige vorm van drang uit huis zijn geplaatst meetellen. Dit heeft gevolgen voor hoe de overheid met de hele groep uit huis geplaatste kinderen moet omgaan.

2. Gesprekken met ouders en kinderen

Om beter inzicht te krijgen in wat er is gebeurd in gezinnen heeft de commissie kinderen (vanaf 12 jaar) en ouders, die gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire en te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing, uitgenodigd om hun persoonlijke ervaringen te delen. Tijdens de semigestructureerde gesprekken is in kaart gebracht wat er gebeurde toen zij gedupeerd raakten door wat later de toeslagenaffaire blijkt te zijn, welke belangrijke gebeurtenissen daarop volgden (zoals de uithuisplaatsingen), welke ondersteuning zij (hebben) ontvangen en hoe zij deze (hebben) ervaren. Daarnaast zijn er nog vele andere gesprekken gevoerd met kinderen en ouders. Deze hebben tijdens de hele periode van de werkzaamheden van de commissie plaats gevonden. Onderstaande beschrijving betreft de semigestructureerde gesprekken.

De gesprekken werden gevoerd door onderzoekers van het ondersteunende onderzoeksteam en door leden van de commissie; hierna samen 'commissie'. Het betrof semigestructureerde gesprekken, waarin gebruik is gemaakt van de methode *tijdljn casusonderzoek*, ontwikkeld door het Verwey-Jonker Instituut. De methode tijdljn casusonderzoek is een combinatie van een participatieve en narratieve methode. Vanuit de individuele levensverhalen (narratieve reconstructies) van de gedupeerden zijn belangrijke gebeurtenissen en bijdragende factoren te destilleren, waaruit algemene patronen opgehaald kunnen worden.⁵ Deze methode hielp de gedupeerde ouders en kinderen om op een interactieve manier hun levensgebeurtenissen te reconstrueren en structureren, en bood ruimte om te reflecteren op de ondersteuning die zij hebben ontvangen. De commissie heeft ruim de tijd genomen om naar de verhalen van ouders te luisteren en deze op te tekenen. De gesprekken duurden vaak meerdere uren en hebben een diepe, emotionele indruk achtergelaten bij de commissieleden en leden van het onderzoeksteam.

2.1. Doel van de gesprekken

De gesprekken hadden een vierledig doel. Allereerst wilde de commissie alle gedupeerden een mogelijkheid geven om zonder beperking hun verhaal in detail en in compleetheid te verwoorden. Ten tweede zocht de commissie naar een dieper inzicht in de gevolgen van de terugvorderingen door de Belastingdienst op de gedupeerde gezinnen en de mogelijke relatie daarvan met daaropvolgende uithuisplaatsingen, met speciale aandacht voor de impact op de kind-ouderrelatie. Daarnaast was het doel de factoren die hebben bijgedragen aan de uithuisplaatsing van de kinderen uit de gedupeerde gezinnen in kaart te brengen. Tot slot streefde de commissie ernaar een helder beeld te krijgen van de ervaringen van gedupeerde kinderen en ouders met de ondersteuning en hulpverlening die zij hebben ontvangen.

De commissie bracht daarom samen met gedupeerde kinderen en ouders het volgende in kaart:

- de gezinssituatie voor de terugvordering van de kinderopvangtoeslag;
- de gebeurtenissen binnen de gezinnen op het moment dat zij werden getroffen door de toeslagenaffaire;
- de impact en omstandigheden rondom de uithuisplaatsing van de kinderen;
- de ondersteuning en hulpverlening die gedupeerde ouders en kinderen hebben ontvangen;
- hoe zij deze ondersteuning en hulpverlening hebben ervaren; en
- welke lessen kunnen worden geleerd.

Specifiek keek de commissie terug om lessen te kunnen trekken over de ondersteuning en hulpverlening van de gedupeerden door betrokken instanties. De commissie hield hierbij nadrukkelijk oog voor de bredere context waarin processen zich afspelen.

⁵ Zie bijvoorbeeld Sondejker, F., & De Wildt, R. (2020). *Een goede toekomst. Analyse tijdljninterviews*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

2.2. Uitnodiging aan gedupeerde kinderen en ouders

Om de gedupeerde kinderen en ouders die te maken hebben gehad met een uithuisplaatsing uit te nodigen voor gesprekken, heeft de commissie een contactpunt opgericht. Via dit contactpunt konden zij zich aanmelden voor een gesprek. De communicatie hierover vond plaats via de website van de commissie. Daarnaast heeft de commissie begin februari 2024 een persoonlijke uitnodiging in de vorm van een ansichtkaart verstuurd aan 1.878 gedupeerde ouders. Deze uitnodiging was specifiek gericht aan ouders die (eerder) een machtiging tot uithuisplaatsing hebben gekregen. In de ansichtkaart werden zij uitgenodigd om hun ervaringen te delen in een gesprek met de commissie.

Voor de identificatie van de uit huis geplaatste kinderen en de gedupeerde ouders was een koppeling nodig met de persoonsgegevens, zoals geboortedata en BSN, van de geregistreerde gedupeerde kinderen en ouders bij de Belastingdienst, rechtspraak en RvdK. Om deze gegevensuitwisseling mogelijk te maken, is op 1 juli 2023 de Tijdelijke wet uitwisseling persoonsgegevens UHP KOT in werking getreden (zie bijlage 4). Uit deze koppeling kwamen in totaal 3.058 kinderen (geen dubbeltellingen) en 1.878 ouders (geen dubbeltellingen) naar voren die erkend gedupeerd zijn door het kinderopvangtoeslagenschandaal en tevens te maken hebben gekregen met een machtiging tot uithuisplaatsing. Op 15 januari 2024 ontving de commissie de lijsten met de gegevens van deze kinderen en ouders.

2.2.1. Aantal gesprekken

De commissie heeft 1.878 gedupeerde ouders uitgenodigd voor een gesprek. Ook kinderen zijn via hen en het netwerk van de commissieleden benaderd. Tijdens de gesprekken met de ouders is bijvoorbeeld gevraagd of ook hun kind(eren) mocht(en) worden uitgenodigd voor een gesprek. Aanvullend zijn kinderen gevraagd deel te nemen aan de gesprekken door een uitnodiging uit te zetten via diverse communicatiekanalen, zoals ansichtkaarten, het netwerk van de commissieleden en sociale media. De kinderen en ouders konden op verschillende manieren contact opnemen met de commissie om zich aan te melden voor een gesprek: via een contactformulier op de website van de commissie, per e-mail of telefonisch. Ouders en kinderen konden zich aanmelden voor een gesprek tot eind november 2024.

Alle gedupeerde kinderen en ouders die zich bij de commissie hebben gemeld, zijn – indien zij dit nog wensten – door de commissie en het onderzoeksteam gesproken. Dit heeft geresulteerd in 61 individuele gesprekken met gedupeerde ouders en 16 gesprekken met unieke gedupeerde kinderen. Sommige ouders gaven aanvankelijk aan deel te willen nemen aan het onderzoek, maar besloten hier uiteindelijk van af te zien omdat het emotioneel te zwaar voor hen was. Het bespreken van hun ervaringen rondom de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing riep bij hen te veel stress en pijnlijke herinneringen op, waardoor deelname voor hen niet haalbaar bleek. In totaal zijn de persoonlijke verhalen vastgelegd van 70 gezinnen, waarbij in 7 gevallen zowel ouder(s) als kind(eren) uit hetzelfde gezin hun ervaringen hebben gedeeld. In een klein aantal gevallen heeft naast een eerste gesprek ook een vervolgesprek plaatsgevonden. De gesprekken hebben plaatsgevonden in de periode tussen november 2023 en december 2024. Daarnaast zijn er 3 ouders gehoord in een groeps gesprek en hebben 19 (unieke) kinderen deelgenomen aan twee groeps gesprekken. In totaal zijn er 99 kinderen en ouders gesproken.

2.2.2. Spreiding over de populatie

De commissie heeft gesprekken gevoerd met gedupeerde kinderen en ouders die op vrijwillige basis hun persoonlijke verhaal wilden delen. Dit betekent dat er sprake is van zelfselectie: uitsluitend degenen die bereid waren om hun ervaringen te delen, hebben zich gemeld. Hierdoor is de onderzochte groep per definitie selectief. Bovendien is de werving grotendeels gebaseerd op een lijst van ouders en kinderen bij wie sprake was van een gedwongen uithuisplaatsing op basis van een machtiging. Hierdoor is er minder zicht op de ervaringen van ouders en kinderen bij wie sprake was van een vrijwillige uithuisplaatsing. Desondanks heeft de commissie ook 11 ouders en kinderen gesproken die met een vrijwillige uithuisplaatsing te maken hebben gehad.

Het doel van dit onderzoek is niet om uitspraken te doen die te generaliseren zijn voor de gehele populatie, maar om de ervaringen van de ouders en kinderen die zich hebben gemeld te gebruiken om *inzicht te krijgen* in de complexiteit van mechanismen en radertjes die in beweging komen wanneer een gezin gedupeerd wordt. De gesprekken boden daarmee een venster, waardoor de commissie in de doorgaans verborgen persoonlijke wereld van gedupeerden kon

kijken teneinde de complexiteit en indringendheid op waarde te kunnen schatten. Deze mensen hebben vanuit hun persoonlijke perspectief gedeeld wat er binnen hun gezin gebeurde na de toeslagenaffaire, welke belangrijke gebeurtenissen volgden (zoals de uithuisplaatsingen), welke ondersteuning zij (hebben) ontvangen en hoe zij deze ondersteuning hebben ervaren. Hoewel sprake is van eerdergenoemde zelfselectie lijkt de groep die zich heeft gemeld een redelijke spreiding te hebben op kenmerken als etniciteit (54% Nederlanders met migratiegeschiedenis, 36% Nederlanders zonder migratiegeschiedenis en 10% onbekend⁶) en regio. De ouders en kinderen die hebben deelgenomen wonen verspreid over het hele land, zowel in stedelijke gebieden zoals Amsterdam, Rotterdam en Den Haag als in kleinere gemeenten en landelijke regio's. Een overzicht per regio laat de volgende verdeling zien:

- Noord-Nederland (Friesland, Groningen, Drenthe): 10%
- Oost-Nederland (Overijssel, Gelderland): 10%
- West-Nederland (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Flevoland): 65%
- Zuid-Nederland (Noord-Brabant, Limburg, Zeeland): 10%
- Onbekend: 4%
- Buitenland: 1%

De meerderheid van de gesproken ouders is vrouw (92%) en van de deelgenomen kinderen is 61 procent man en 39 procent vrouw. De leeftijd van de ouders varieert van 32 tot met 58 jaar en van de gesproken kinderen van 17 tot en met 31 jaar. Op basis van de beschikbare gegevens binnen de gesprekken lijkt er geen sprake te zijn van een sterke over- of ondervertegenwoordiging van specifieke groepen op deze kenmerken. Binnen de groep ouders met wie gesproken is, bevonden zich ook personen die de Nederlandse taal niet of slechts gedeeltelijk machtig zijn, al bleek dat een klein deel. Het is mogelijk dat taalbarrières een drempel hebben gevormd voor sommige ouders en kinderen om zich aan te melden of deel te nemen aan de gesprekken. Bij de werving van respondenten is rekening gehouden met een diverse samenstelling van de onderzoeksgroep, waaronder ouders met een migratieachtergrond. Om een zo breed mogelijk perspectief te verkrijgen, zijn verschillende wervingsmethoden ingezet, waaronder het benaderen van bestaande netwerken en organisaties die nauw betrokken zijn bij gedupeerde ouders. Ondanks deze inspanningen kan niet worden uitgesloten dat bepaalde groepen minder vertegenwoordigd zijn in de onderzoekspopulatie. Hierdoor is het mogelijk dat een deel van deze groep niet volledig in beeld is gekomen. In welke mate dit het geval is, is niet vast te stellen.

Concluderend: de commissie heeft binnen de populatie van 1.878 uitgenodigde gedupeerden vele tientallen mensen bereid gevonden om hun uiterst persoonlijke verhalen in groot detail te delen. Hoewel niet vaststaat dat deze tientallen mensen de volledige populatie vertegenwoordigen, geven ze wel een indringende inzicht in de mechanismen die in werking treden bij dupering van een gezin. Elk van de verhalen was uniek. Door een zeer gedetailleerde analyse op de teksten die de gesprekken opleverden, zijn duidelijke patronen in de mechanismen blootgelegd. Ondanks dat elk verhaal uniek is, zijn er terugkerende ervaringen en gedeelde knelpunten die inzicht geven in de mechanismen en patronen omtrent – en de gevolgen van – een uithuisplaatsing en de ondersteuning die betrokkenen (hebben) ontvangen.

2.2.3. Plannen van de gesprekken

Half november 2023 werden de eerste gesprekken gepland met gedupeerde ouders en kinderen die zich bij de commissie hebben gemeld. De gesprekken werden gepland op volgorde van aanmelding; met de eerste aanmelder werd als eerste een afspraak gemaakt voor een gesprek, met de tweede als tweede, enzovoort. Na aanmelding is door leden van het contactpunt en door leden van het onderzoeksteam contact opgenomen met de betreffende ouder/kind om verdere informatie over het gesprek te verschaffen en om een afspraak in te plannen. Wanneer gesprekspartners niet direct telefonisch bereikbaar waren, is een voicemail-bericht achtergelaten en/of op een later moment nogmaals gebeld. Bij het uitblijven van een reactie, is vervolgens contact opgenomen via een sms- of WhatsAppbericht. De gesprekken vroegen emotioneel veel van gedupeerde kinderen en ouders. Het ging over diep persoonlijke en vaak pijnlijke ervaringen. Dit maakte de drempel om deel te nemen soms hoog en vroeg daarom om zorgvuldige afstemming, waarbij rekening moest worden gehouden met zowel de emotionele belasting als de praktische haalbaarheid voor de kinderen en ouders.

⁶ Is vastgesteld op basis van zelfrapportage.

Afspraken zijn gepland op basis van de beschikbaarheid van de gedupeerde kinderen en ouders en de leden van het onderzoeksteam. De gedupeerde kinderen en ouders konden zelf aangeven op welke locatie zij het gesprek wilden laten plaatsvinden: bijvoorbeeld bij hen thuis, op een locatie in Den Haag, Utrecht of Amsterdam, of een door de commissie gehuurde locatie nabij de woonplaats van de gedupeerde kinderen en ouders. De commissie achtte het van groot belang dat voor de gesprekken voldoende tijd werd vrijgemaakt, zodat de gedupeerde geen enkele belemmering voelde uit de weiden. De duur van de gesprekken varieerde, maar een gesprek nam vaak enkele uren (twee tot zes) in beslag. Wanneer de gedupeerde dat wilde, kon een vervolgesprek plaatsvinden. Bij de gesprekken waren altijd minimaal twee mensen aanwezig vanuit de commissie: ofwel een commissielid en een onderzoeker ofwel twee onderzoekers. Gedupeerde kinderen en ouders konden, wanneer zij het prettig vonden, ook iemand meenemen naar het gesprek. Bijvoorbeeld een familielid, vriend/vriendin, lid van het ondersteuningsteam of mantelzorger. Aan het einde van de gesprekken zijn de ouders en kinderen mondeling en schriftelijk geïnformeerd over de beschikbare ondersteuning ten behoeve van nazorg. Een aantal gesproken ouders, die aangaven daar behoefte aan te hebben, zijn in contact gebracht met het ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire. Voorafgaand aan de gesprekken is gebruikgemaakt van een toestemmingsformulier om ervoor te zorgen dat deelname aan het onderzoek op een transparante en ethisch verantwoorde manier plaatsvond. De kinderen en ouders werden vooraf geïnformeerd over de doelstelling van het onderzoek, de wijze waarop gegevens werden verzameld en verwerkt, en hun rechten met betrekking tot privacy en vertrouwelijkheid.

2.3. Opzet, gespreksmethode en uitvoering

Om de gesprekken zorgvuldig en nauwkeurig vast te leggen zijn verschillende voorbereidende maatregelen genomen. Allereerst hebben de commissieleden en het onderzoeksteam een training gekregen van het Verwey-Jonker Instituut in de toepassing van de tijdlijnmethode voor casusonderzoek. Tijdens deze training werd speciale aandacht besteed aan de gevoelige aard van de gesprekken. Hierbij kwamen onder andere het op het gemak stellen van de gesprekspartner, het waarborgen van anonimiteit, het omgaan met emotioneel beladen onderwerpen en het aanbieden van nazorg aan bod.

Op basis van de onderzoeksopdracht van de commissie en de inzichten uit de training is een semigestructureerde topiclijst opgesteld. Deze lijst bevat de belangrijkste thema's en vragen die in elk gesprek aan de orde kwamen:

- de (gezins-)situatie voor de terugvordering van de kinderopvangtoeslag;
- de (gezins-)situatie (direct) na de terugvordering;
- de (gezins-)situatie tijdens en na de uithuisplaatsing;
- de (gezins-)situatie in het heden;
- een reflectie op de ontvangen ondersteuning en hulpverlening; en
- de herstelbehoeften.

Bij het bespreken van deze fasen werd ingezoomd op twaalf leefgebieden: (1) wonen, (2) opleiding, (3) werk, (4) dagelijks leven, (5) financiën, (6) huiselijke relaties, (7) sociaal netwerk, (8) geestelijke gezondheid, (9) lichamelijke gezondheid, (10) middelengebruik, (11) justitie en politie en (12) hulpverlening binnen het gezin (zie voor een voorbeeld van een uitwerking Figuur 1). De tijdlijnmethode hielp gedupeerde kinderen en ouders bij het reconstrueren en structureren van de gebeurtenissen in hun leven. Dit bood niet alleen overzicht, maar ook ondersteuning voor de reflectie op de ontvangen hulpverlening en ondersteuning. Ouders en kinderen hielden zelf de regie over hun verhaal: zij bepaalden over welke periode en leefgebieden zij wilden spreken. Hoewel de topiclijst als leidraad diende, stond de inbreng van de gedupeerde kinderen en ouders altijd centraal.

Tot slot werd deelnemers gevraagd de verschillende perioden een rapportcijfer te geven en na te denken over hoe hun leven eruit had kunnen zien zonder de terugvordering van de kinderopvangtoeslag (*de alternatieve realiteitsvraag*). Bij de reflectie op de ontvangen ondersteuning en hulpverlening werd besproken wat goed en minder goed ging, wat ontbrak en wat volgens hen nooit had mogen gebeuren.

werden eerst deductief vastgesteld op basis van de topiclijst, wetenschappelijke literatuur en de expertise van de commissieleden. Deze werden ingedeeld in hoofdthema's en subthema's, die samen de codeboom vormden. Onderwerpen als 'copingstrategieën', 'toebedeling label fraudeur', 'wijze van uitbetaling van de kinderopvangtoeslag', 'reden(en) voor betrokkenheid van jeugdbescherming/de RvdK' en 'samenwerking en besluitvorming binnen het hulpverleningstraject' kregen specifieke codes. Deze codeboom is gebruikt om de analyse van de gespreksverslagen te structureren en om verschillen en overeenkomsten in ervaringen en gebeurtenissen te kunnen herkennen. Vervolgens kenden de onderzoekers codes toe aan de tekstfragmenten om structuur aan te brengen in de informatie die gedupeerde kinderen en ouders gedeeld hebben.⁷ De codes geven een beknopte weergave van de inhoud van een tekstfragment.

Eén gespreksverslag werd door drie onderzoekers afzonderlijk gecodeerd om te toetsen of zij de codes op dezelfde manier toepasten. Op deze manier werd de intercodeursbetrouwbaarheid vastgesteld. De mate van overlap in coderingen was hoog; waar verschillen optraden, werd in gezamenlijk overleg bepaald hoe de codes correct moesten worden toegepast. Indien nodig werden codes aangepast of aangevuld. De aangepaste codeboom werd vervolgens verspreid onder de betrokken onderzoekers. Tijdens de analyse werden, waar relevant en na overleg, aanvullende codes inductief toegevoegd. Dit betrof altijd verfijningen binnen de bestaande hoofdthema's, zoals specifieke uitingen van financiële problemen bij het leefgebied financiën ('beslaglegging op eigen vermogen', 'zorgkosten niet kunnen betalen') of gezondheidsklachten bij het leefgebied gezondheid ('migraine', 'hyperventilatie', 'hoge bloeddruk'). Regelmatig overleg tussen de onderzoekers en de commissie zorgde voor een consistente toepassing van de codes. De verzamelde tekstfragmenten werden per (sub)thema geordend en geanalyseerd om de onderzoeksvragen zorgvuldig te beantwoorden.

Fase 3: Toepassing van Process Tracing

Bij de beantwoording van de onderzoeksvraag naar de relatie tussen het toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen werd aanvullend gebruikgemaakt van Process Tracing.⁸ Deze methode is ingezet om patronen in de opeenvolgende gebeurtenissen tussen de terugvordering van de kinderopvangtoeslag en het moment van uithuisplaatsing die vaker of in meerdere gezinnen optraden, inzichtelijk te maken. Voor elke casus werd een feitelijke reconstructie gemaakt, waarbij gebeurtenissen visueel werden weergegeven in loops. Deze loops beschrijven het verloop van gebeurtenissen binnen een gezin, met aandacht voor mogelijke beïnvloedende factoren, zoals reeds bestaande problematiek vóór de terugvordering van de kinderopvangtoeslag. Vervolgens zijn de *loops* gesitueerd in bestaande theorie en context; ofwel de overkoepelende mechanismen die bekend zijn uit eerder wetenschappelijk onderzoek. Waar nodig zijn de inzichten uit de gesprekken inductief aangevuld met nieuwe theoretische verbanden tussen gebeurtenissen.

Door de combinatie van narratieve reconstructie en Process Tracing konden structurele mechanismen en terugkerende patronen worden geïdentificeerd, waardoor de resultaten niet louter gebaseerd zijn op individuele ervaringen, maar op bredere, onderliggende dynamieken. Daarnaast heeft het gebruik van member-checking (waarbij gespreksverslagen ter verificatie aan de gesproken gedupeerden zijn voorgelegd) de nauwkeurigheid en validiteit van de verzamelde data versterkt.

Hoewel de tijdlijnmethode afhankelijk is van de herinneringen van deelnemers – die beïnvloed kunnen zijn door stress of trauma – zijn de bevindingen gestoeld op een substantieel aantal gesprekken met ouders en kinderen. Door de grote hoeveelheid verzamelde ervaringen kwamen duidelijke mechanismen en patronen naar voren, die losstaan van individuele subjectieve ervaringen. De herhaling van deze patronen in meerdere gesprekken onderstreepte de inzichten en gaf een consistent beeld van de impact van de gebeurtenissen.

⁷ Matthews, B. & Ross, L. (2010). *Research methods: A practical guide for the social sciences*. Harlow, Verenigd Koninkrijk: Pearson Education Limited. Neuman, W. L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and quantitative approaches*. Harlow, Verenigd Koninkrijk: Pearson Education Limited.

⁸ Kuipers, G.M. (2021). *Beschadigd vertrouwen: vertrouwenwekkend schadebeleid na door de overheid gefaciliteerde schade*. Wolters Kluwer, Deventer. Via: <https://hdl.handle.net/1887/3245338>(link).

2.4.2. Weergave van tellingen

De opzet van dit onderzoeksdeel leent zich niet goed voor precieze kwantitatieve uitspraken. De codering van de tekstfragmenten en de analyse via loops waren primair gericht op het identificeren van verschillende en terugkerende patronen, niet op het systematisch kwantificeren van uitspraken. De gesprekken waren semigestructureerd, waarbij de persoonlijke verhalen van gedupeerde kinderen en ouders centraal stonden. Hierdoor was er geen vaste set aan gegevens die systematisch werd uitgevraagd. Codes die later aan de codeboom zijn toegevoegd, konden niet altijd met terugwerkende kracht worden toegepast op eerder gecodeerde gesprekken.

Om toch een indicatie te geven van het aantal gedupeerde kinderen en/of ouders dat uitspraken deed over specifieke (sub)thema's, hanteren we in dit rapport kwalitatieve telwoorden (Tabel 1). Deze zijn gebaseerd op het aandeel deelnemers dat zich over een bepaald (sub)thema heeft uitgesproken. We hanteren deze termen uitsluitend voor (sub)thema's die al waren opgenomen in de eerste versie van de codeboom. We gebruiken hiervoor de volgende legenda. Deze werkwijze biedt een realistische indicatie van de verspreiding van bepaalde ervaringen, zonder de suggestie te wekken dat exacte percentages kunnen worden afgeleid.

Tabel 1: Gebruikte kwantitatieve telwoorden

Percentage	Omschrijving
90-100%	Bijna allen/ Vrijwel iedereen
75-90%	Overgrote meerderheid
50-75%	Meerderheid
Circa 50%	Helft/ Ongeveer de helft
25-50%	Een deel
10-25%	Een minderheid/ klein deel
<10%	Enkele

2.5. Beperkingen van het onderzoek

De analyses brengen patronen in kaart van de gebeurtenissen vanaf het moment van de terugvordering van de kinderopvangtoeslag tot het moment van uithuisplaatsing. Het complex aan gebeurtenissen, in gang gezet door de terugvordering, heeft geleid tot de uithuisplaatsing.

Daar waar geschreven wordt over de gevolgen van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen geldt aanvullend dat op basis van deze analyse niet altijd onderscheid gemaakt kan worden tussen de impact van de toeslagenaffaire, die van de uithuisplaatsing en die van de ervaren ondersteuning en/of hulpverlening. Bijvoorbeeld bij fysieke en geestelijke gezondheidsproblematiek is niet duidelijk welke oorzaak welke bijdrage heeft geleverd aan de diverse uitingen van de ervaren gezondheidsproblematiek.

Verder is de analyse gebaseerd op de retrospectieve duiding van gedupeerde kinderen en ouders op gebeurtenissen: zij vertellen over persoonlijke herinneringen die onderhevig kunnen zijn aan vervorming, selectie of reconstructie op basis van latere ervaringen en inzichten. Bovendien kunnen sociale wenselijkheid en de emotionele lading van de gespreksonderwerpen de weergave van gebeurtenissen beïnvloeden. Tegelijkertijd is deze vertekening deels verkleind door de opbouw en duur van de gesprekken. De langere gesprekken gaven de ouders en kinderen de tijd om vertrouwen op te bouwen met degenen met wie zij hun verhaal deelden, om de diepte in te gaan en om te reflecteren. De gesprekken gaven de ruimte om meer context te geven, wat leidde tot een rijkere en completere weergave van gebeurtenissen.

Tot slot is gebruikgemaakt van gestandaardiseerde methoden, zoals een vooraf vastgestelde topiclijst, de tijdlijnmethode voor casusonderzoek, en regelmatige interne validatie van de codering door meerdere onderzoekers. Hierdoor is een consistente en zorgvuldige analyse gewaarborgd. Desalniettemin blijft het belangrijk de bevindingen uit dit onderzoek te interpreteren in samenhang met de bevindingen uit andere onderdelen van het onderzoek.

3. Media-Analyse

Om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop in de maatschappelijke discussie over de toeslagenaffaire in relatie met de uithuisplaatsingen wordt gesproken heeft de commissie een media-analyse uitgevoerd. Deze inzichten zijn gebruikt om de bredere maatschappelijke context te schetsen. Berichtgeving over uithuisplaatsingen en de toeslagenaffaire vormt een informatiebron voor partijen als het kabinet, de Raad van State en de Tweede Kamer. De wijze waarop dit onderwerp geframed wordt, heeft mogelijk invloed op het handelen van betrokken partijen. Inzicht daarin gaf input voor de verdere invulling van het onderzoek.

3.1. Aanpak

Voor de media-analyse is met behulp van de zoekmachine LexisNexis mediaberichten van minimaal 500 woorden gezocht over de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen, tussen december 2019 en augustus 2024. In totaal zijn 132 berichten verzameld, die afkomstig zijn van vier grote kranten in Nederland: De Volkskrant, NRC Handelsblad, Het Parool en Trouw. Daarbij viel op dat gebeurtenissen veelal op eenzelfde wijze in verschillende kranten werden beschreven, denk bijvoorbeeld aan feitelijke berichtgeving over het aantal uithuisplaatsingen. In die gevallen is er één bron geselecteerd; overlap is eruit gefilterd. Nadien is via Google Nieuws met trefwoorden 'toeslagenaffaire' en 'uithuisplaatsingen' nog naar relevante artikelen gezocht in andere nieuwsbronnen dan de vier genoemde kranten. Voor een bredere context. Dit leverde artikelen op van AD, De Telegraaf, NPORadio1, NOS, 2Doc BNNVARA en EenVandaag.

Alle nieuwsartikelen zijn in hun geheel doorgenomen. In elk nieuwsartikel zijn een of meerdere redeneerlijnen geïdentificeerd. In de redeneerlijn wordt zeer beknopt, in maximaal een aantal zinnen, omschreven wat de kern van het nieuwsartikel is en welke verbanden er worden gelegd. De redeneerlijnen zijn opgenomen in de **tijdslijn** onder elk nieuwsbericht. Op basis van de tijdslijn zijn er diverse analyses opgesteld. Zo is er in de eerste plaats een analyse uitgevoerd op de '**grote woorden die resoneren**' die zijn gebruikt in de berichten en die de toon van het publieke debat illustreren. Vervolgens zijn de redeneerlijnen nader geanalyseerd en geclusterd, en daarna per plotlijn uitgewerkt in de **frame-analyse**. Tevens vormden deze redeneerlijnen de basis voor de **redeneerketens** die zijn opgesteld.

3.1.1. Tijdslijn uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire en grote woorden die resoneren

De relevante artikelen zijn weergegeven in een tijdslijn, beginnend vanaf het eerste moment dat er in de media een verband wordt gelegd tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. In de tijdslijn, die in zijn geheel is opgenomen in bijlage 6, zijn de datum van publicatie, de titel, relevante passages en de bron opgenomen. Hiermee wordt het verloop van de berichtgeving over de relatie tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen overzichtelijk weergegeven.

De tijdslijn van de mediaberichten is gebruikt als bron voor het analyseren van de grote woorden die voorkomen in de berichten. Alle berichten zijn doorgenomen en de 'grote woorden die resoneren' zijn geselecteerd. Het zijn woorden die een duidelijke normatieve lading hebben, en mogelijk ook door anderen overgenomen kunnen worden. Zo kunnen woorden een eigen leven gaan leiden, denk bijvoorbeeld aan het woord *staatsontvoeringen*.

Een selectie van 'grote woorden' is gemaakt naar inzicht van de commissie. Deze selectie is dus niet uitputtend en is aan interpretatie onderhevig. Anders gezegd: een ander zou wellicht een andere selectie van woorden hebben gemaakt. Dat gezegd hebbende kunnen deze woorden wel degelijk inzicht bieden in de manier waarop er gesproken wordt over de toeslagenaffaire in relatie tot uithuisplaatsingen. Het illustreert met welke woorden er wordt gesproken over dit thema en welke lading of betekenis er door de media aan wordt gegeven. Nadat de selectie is

gemaakt, is geteld hoe vaak deze woorden voorkwamen in de tijdlijn. Dit is gedaan door een zoekopdracht uit te voeren in het Word-document van de tijdlijn. De grote woorden staan weergegeven in een woordwolk waarbij geldt: hoe groter het woord, des te vaker het genoemd is. Tot slot is een beknopte analyse uitgevoerd op deze woorden. Hierin is beschreven wat opvalt aan de woorden die worden gebruikt in de mediaberichten, en is dieper ingegaan op de lading van deze woorden.

3.1.2. Frame-analyse

Gebeurtenissen of kwesties krijgen betekenis door het frame of de invalshoek waaruit ze in een tekst worden belicht.⁹ Het zijn hulpmiddelen die mensen gebruiken om situaties te definiëren, oorzaken aan te duiden, oplossingen aan te geven en een moreel oordeel te vellen. Iedere kwestie kan vanuit verschillende frames worden belicht. Een frame-analyse wil deze alternatieven blootleggen, zodat er meer inzicht ontstaat in het gevoerde debat. Ieder frame kan een alternatieve logische keten van *redenering* hebben: een andere definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van de problematiek. Bij de frame-analyse gaat het om het weergeven van de breedte van het debat.

In deze analyse worden de frames onderzocht die spelen in het probleem van de uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire. Deze kwestie is zeer geschikt voor een frame-analyse, omdat er verschillende verhalen bestaan over de oorzaak, de oplossing en de verantwoordelijkheden bij de uithuisplaatsingen en de toeslagenaffaire.

De beschrijving van elk frame volgt steeds hetzelfde stramien, waarbij de volgende vragen aan bod komen:

- a) Wat is de omschrijving van het probleem?
- b) Wat is de diagnose van oorzaken?
- c) Wat is het gevolg?
- d) Welke actie of oplossing wordt voorgesteld?
- e) Welk moreel oordeel wordt geveld?
- f) Wat zijn typische taaluitingen en stijlmiddelen?
- g) Wie is de schurk, het slachtoffer, de held en de helper?

De tijdlijn van de mediaberichten is gebruikt als bron voor het analyseren van de frames. De redeneerlijnen, die per mediabericht is opgesteld, zijn gebruikt om frames te ontwikkelen. In deze analyse zijn dominante frames weergegeven maar ook alternatieve frames die voorkomen in de berichtgeving. Tevens is onderscheid gemaakt naar actor.

3.1.3. Redeneerketens

Met behulp van de CIMO-methode zijn de redeneerketens achter de uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire blootgelegd: het beschrijft de Context waarin zich een praktijkprobleem voordoet en waarvoor Interventie wordt toegepast, dat door het optreden van een Mechanisme leidt tot bedoelde of onbedoelde Outcomes ofwel uitkomsten. Een mechanisme is een proces of schakeling van processen dat optreedt als gevolg van de interventie en daaraan te relateren is. In Tabel 2 hieronder is de CIMO-methodiek weergegeven.

Tabel 2 – De CIMO-methodiek

CIMO	Omschrijving
Context	Een praktijkprobleem
Interventie	Een geheel van maatregelen die moeten leiden tot een verandering
Mechanisme	Verklarend raamwerk waarmee de relatie tussen de interventie en outcome plausibel kan worden gemaakt

⁹ Gorp, B. (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. KWALON.

Outcome	Het beoogde effect van de interventie, zowel op korte als lange termijn

De tijdlijn van de mediaberichten en bijbehorende redeneerlijnen zijn gebruikt als bron voor het opstellen van de redeneerketens. Er is gekozen om de meest dominante redeneerketens uit te werken. Deze redeneerketens bieden inzicht in de manier waarop de media de toelagenaffaire en de uithuisplaatsingen aan elkaar verbindt, en welke verbanden worden beschreven.

4. Dossieranalyse

Voor dit onderzoek zijn dossiers geanalyseerd binnen het kindbeschermingssysteem dat bestaat uit de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), gecertificeerde instellingen (GI's) en de Raad voor de Rechtspraak (Rvdr). Het doel van deze dossieranalyse was om inzicht te krijgen in het besluitvormingsproces rondom genomen kindbeschermingsmaatregelen bij gezinnen die tevens gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire, en de rol van deze drie instanties hierin.

4.1. Doel en onderzoeksvragen

Om inzicht te krijgen in de factoren die een rol speelden in het proces dat leidde tot uithuisplaatsingen bij gedupeerde gezinnen heeft de commissie, naast het voeren van gesprekken, de dossiers van kinderen uit gedupeerde gezinnen in het jeugdbeschermingssysteem geanalyseerd. Het doel van dit dossieronderzoek is inzicht te krijgen in het proces van besluitvorming rond de genomen kindbeschermingsmaatregelen en de grond(en) waarop deze besluiten worden gebaseerd. Het doel was daarmee nadrukkelijk niet om deze besluitvorming te controleren of inhoudelijk te kwalificeren. Om structuur te geven aan de analyse van de dossiers waren drie hoofdvragen opgesteld met elk een aantal deelvragen.

1. Hoe ziet het proces dat leidde tot de uithuisplaatsing eruit, en hoe verhoudt dit proces zich tot (het moment van) de dupering van de ouders?

Om de eerste vraag te beantwoorden werd de tijdlijn geschetst vanaf het eerste moment dat het gezin in aanraking kwam met de RvdK of een GI tot aan de eventueel genomen kindbeschermingsmaatregel(en) van het betreffende kind. Vervolgens is gekeken of en hoe de mogelijkheid tot terugplaatsing getoetst is en wat de laatste stand van zaken is (actueel of bij bereiken meerderjarigheid). Voor gezinnen die ook door de commissie gesproken zijn, is daarnaast gereconstrueerd hoe dit proces zich verhoudt tot het moment van dupering en de hoogte van de schulden van de ouders.

Deelvragen:

- Wat is het eerste moment (jaartal) waarop het kind in aanraking kwam met de RvdK dan wel de GI?
- Wat is het moment (datum/jaartal) waarop het advies voor het nemen van een kindbeschermingsmaatregel is gegeven door de RvdK?
- Wat is het moment (datum/jaartal) van de uitspraak van de kinderrechter met betrekking tot een eventuele kindbeschermingsmaatregel en/of gezag beëindigende maatregel?
- Is de kindbeschermingsmaatregel nog van kracht ten tijde van het onderzoek (september/oktober 2024) of bij het bereiken van meerderjarigheid van het kind?
- Wat is de duur van de kindbeschermingsmaatregel?
- Hoe lang heeft de uithuisplaatsing geduurd? (Bij reeds beëindigde UHP)
- *[Alleen voor dossiers gerelateerd aan ouders/kinderen met wie gesproken is door de CTU]* Op welk moment (datum/jaartal) kreeg het gezin de eerste terugvordering van de Belastingdienst, en hoe verhoudt deze datum zich tot de geschetste tijdlijn?

2. Welke documentatie is beschikbaar in de dossiers, en op basis van welke informatie werden besluiten genomen door de RvdK, GI, en Rvdr?

Met de tweede onderzoeksvraag werd ingezoomd op het proces van besluitvorming: wie zijn de betrokken partijen en op welke bronnen werden adviezen en besluiten gebaseerd? De vraag heeft een kwantitatieve en een kwalitatieve component. Enerzijds werd gekeken naar de beschikbare documentatie in dossiers en de bronnen die actief zijn geraadpleegd bij de besluitvorming. Tegelijkertijd werd gekeken naar argumentatie (in hoofdlijnen) voor het

aanvragen van een kindbeschermingsmaatregel bij de rechter. Als ook naar de invulling van de kindbeschermingsmaatregel, bijvoorbeeld het gezinsplan/plan van aanpak van de GI en tussen- en evalueeraties.

Deelvragen:

- Welke partij heeft de RvdK verzocht om onderzoek te doen, en/of wie is de partij die gemeld heeft bij de GI?
- Welke (wat voor soort) documenten zijn in de dossiers opgenomen?
- Welke partij(en) en/of personen zijn door de RvdK geraadpleegd tijdens het raadsonderzoek ten behoeve van de besluitvorming?
- Hoe werd de geleverde informatie meegenomen in de besluitvorming (voor zover dat vanuit de dossiers op te maken is)?
- Wat was de argumentatie (in hoofdlijnen) voor het aanvragen van de kindbeschermingsmaatregel bij de kinderrechter?
- Hoe werd de geleverde informatie meegenomen in het plan van aanpak/gezinsplan van de GI?

3. In hoeverre worden de financiële gezondheid en eventuele schuldenproblematiek van het gezin/de ouder(s) genoemd in de dossiers?

Om nader te onderzoeken of, en in welke mate, schuldenproblematiek en/of de financiële gezondheid van het gezin in de dossiers aan bod komen, werden de geselecteerde dossiers doorzocht op aanverwante termen. Hiervoor werd gebruikgemaakt van een tevoren samengestelde lijst met termen, die onderverdeeld kunnen worden in vier thema's: (1) algemene financiële problemen, (2) schuld, (3) armoede en (4) huisvesting. Er werd gekeken op welke plekken in het dossier/momenten in het besluitvormingsproces de betrokken partijen (RvdK, GI en Rvdr) aandacht besteedden aan deze thema's en of/hoe dit werd gewogen in de besluitvorming rondom het advies voor de kindbeschermingsmaatregel, de uitspraak van de kinderrechter en de invulling van de hulpverleningsplannen.

Noot met betrekking tot de onderzoeksvragen

Naast de vooraf opgestelde onderzoeksvragen zijn tijdens het onderzoek enkele observaties gedaan die, binnen de bredere context van het onderzoek, relevant zijn voor het beter begrijpen van de samenloop tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Alleen opvallende patronen die in ten minste vijf dossiers naar voren kwamen, zijn hierbij meegenomen. Bij de interpretatie van deze bevindingen is enige voorzichtigheid geboden, aangezien het gaat om observaties die tijdens de analyse zijn opgevallen, maar niet systematisch zijn geïnventariseerd op basis van een vooraf gedefinieerde rubricering. Desondanks bieden deze observaties waardevolle inzichten in het type informatie dat in de dossiers is terug te vinden en de mogelijke knelpunten binnen het proces.

4.2. Selectie en toegang tot dossiers

4.2.1. Contact met instanties

Om toegang tot de dossiers te verkrijgen heeft de commissie contact gelegd met de RvdK, Rvdr en Jeugdzorg Nederland, die als branchevereniging 13 GI's in Nederland vertegenwoordigt. Bij deze drie partijen is een formeel ingediend voor inzage in een selectie van dossiers. Naar aanleiding van dit verzoek zijn meerdere gesprekken gevoerd over toegang tot de gevraagde informatie. Op verzoek van twee van de drie partijen is daarnaast een aanvullend Data Protection Impact Assessment (DPIA)¹⁰ uitgevoerd. Bij de verwerking van de dossiers zijn alle wettelijke en passende maatregelen genomen om persoonsgegevens te beschermen. Het verkrijgen van toegang bij de GI's en de Rvdr vergde een langdurig proces. De doorlooptijd en de gestelde voorwaarden voor inzage hebben invloed gehad op de reikwijdte van de dossieranalyse.

4.2.2. Voorwaarden voor toegang

Elke partij heeft specifieke voorwaarden gesteld aan de toegang tot de dossiers en de waarborging van informatiebeveiliging. Deze voorwaarden hebben invloed gehad op zowel de selectie van de dossiers als de praktische uitvoering van de analyse.

¹⁰ Een DPIA is een instrument om voorafgaand aan het verwerken van persoonsgegevens systematisch eventuele privacy-risico's te identificeren en minimaliseren, en om passende maatregelen te nemen om persoonsgegevens te beschermen.

Raad voor de Kinderbescherming

De RvdK heeft op verzoek van de commissie een overzicht opgesteld waarin de gegevens uit de lijst van het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn gekoppeld aan enkele beschrijvende kenmerken van de dossiers (zie Selectiecriteria). Op basis van deze lijst is een gestratificeerde steekproef afgenomen. De dossiers bij de RvdK zijn volledig gedigitaliseerd en waren toegankelijk via een centraal systeem. Dit gebeurde via tijdelijke accounts. De dossiers van de RvdK zijn geraadpleegd in de periode tussen 1 september 2024 en 1 februari 2025.

Gecertificeerde instellingen

Na toestemming van de GI's heeft Jeugdzorg Nederland op verzoek van de commissie een overzicht opgesteld waarin gegevens van de lijst van het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn gekoppeld aan enkele beschrijvende kenmerken van de dossiers. Omdat elke GI zijn eigen dossiers beheert, was inzage via een centraal systeem niet mogelijk. Om praktische redenen is vooraf besloten om dossiers te selecteren bij 6 van de 13 GI's. Deze keuze waarborgde een geografische spreiding en beperkte tegelijkertijd de administratieve belasting voor de GI's. In totaal zijn 25 dossiers geraadpleegd, verdeeld over de volgende GI's:

- Jeugdbescherming Regio Amsterdam
- Jeugdbescherming Brabant
- William Schrikker Jeugdbescherming en Jeugdreclassering
- Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond
- Jeugdbescherming West
- Samen Veilig Midden Nederland

Op elk van deze locaties is inzage gekregen in de vooraf geselecteerde dossiers. De toegangsmethode verschilde per GI. Een aantal dossiers moesten worden opgevraagd uit het archief. De dossiers van de GI's zijn geraadpleegd in de periode tussen 25 november 2024 en 18 december 2024.

Raad voor de rechtspraak

De Rvdr heeft uitsluitend toegang verschaft tot de beschikkingen die horen bij de dossiers die reeds bij de RvdK en de GI's waren geraadpleegd, maar waarvan een of meerdere beschikkingen ontbraken. Op verzoek van de Rvdr zijn bepaalde dossiers op voorhand uitgesloten van het onderzoek. Dit betrof:

- dossiers van inmiddels volwassen geworden kinderen, die niet langer beschikbaar zijn.
- dossiers die op het moment van raadpleging nog onder de rechter vielen.
- dossiers waarbij de RvdK óf de GI geen verzoeker was, zoals zaken die door burgemeesters zijn ingediend.

Voor de selectie is bij de Rvdr een lijst aangeleverd met kinddossiers waarbij beschikkingen ontbraken. Deze beschikkingen zijn door de Rvdr ter inzage gesteld op een locatie van de Rvdr en geraadpleegd in februari 2025 geraadpleegd.

4.2.3. Selectie van dossiers

De commissie beschikt over een lijst met uithuisgeplaatste kinderen, die is opgesteld door het ministerie van JenV (zie Bijlage 4). Deze lijst bevat Burgerservicenummers (BSN) en geboortedata en is de basis voor de selectie van dossiers die voor de commissie relevant zijn.

De commissie heeft de RvdK en Jeugdzorg Nederland verzocht om een totaaloverzicht van de dossiers horend bij de lijst van het ministerie met daarbij enkele beschrijvende kenmerken van de doelgroep. Op basis van deze lijsten is een gestratificeerde steekproef samengesteld. Hiervoor is de lijst eerst ingedeeld in strata op basis van de selectiecriteria, waarna per stratum willekeurig een aantal dossiers is geselecteerd. Vervolgens is deze selectie aangevuld met een aantal dossiers, waarvan de commissie met een ouder en/of kind heeft gesproken. Na de analyse van de dossiers bij de RvdK en de GI zijn bij de Rvdr beschikkingen opgevraagd voor dossiers waarin deze niet (allemaal) waren opgenomen bij de RvdK of de GI's. De dossiers zijn geraadpleegd met inachtneming van strikte privacy- en gegevensbeschermingsmaatregelen. Alle persoonsgegevens zijn verwerkt in gepseudonimiseerde vorm.

4.2.4. Selectiecriteria

Bij de selectie van de dossiers zijn de onderstaande selectiecriteria toegepast waarbij voor categorie (a) gezorgd is voor een evenwichtige spreiding en voor categorie (b) een disproportionele stratificatie is gebruikt. In verband met oververtegenwoordiging van bepaalde groepen bij de toeslagenaffaire. Door deze groep disproportioneel op te nemen, wordt ervoor gezorgd dat er voldoende gegevens beschikbaar zijn om betrouwbare uitspraken te doen.

(a)

- lopende uithuisplaatsing en beëindigde uithuisplaatsing
- woonplaats (regio) bij eerste rekest
- leeftijd van het betreffende kind bij eerste rekest
- leeftijd van het betreffende kind nu (september 2024)

(b)

- herkomstland van het betreffende kind (wel/niet Nederland)
- herkomstland van de beide ouders (wel/niet Nederland)

Daarnaast zijn enkele dossiers extra aan de selectie toegevoegd. Daarbij gaat het om dossiers waarbij een ouder en/of kind van het betreffende gezin is gesproken door de commissie. Voor deze dossiers is het mogelijk om informatie uit de gesprekken – bijvoorbeeld over het moment van dupering – met informatie uit het dossier te combineren, zodat de volledige tijdlijn van dupering en het kinderbeschermingsproces in beeld kan worden gebracht.

Selectie heeft plaatsgevonden op kindniveau. Daarnaast is in de analyse ook gekeken naar informatie over het gezin. Er is steeds een kind per gezin in de selectie van dossiers opgenomen. Dossiers van andere kinderen uit het gezin zijn bewust uitgesloten teneinde de informatie zo zuiver mogelijk te houden.

Noot: De commissie heeft er bewust voor gekozen om de selectie niet te beperken tot dossiers waar bemoeienis vanuit het jeugdbeschermingssysteem pas na invoering van de Jeugdwet (2015) startte. Dit omdat de toeslagenaffaire ook in de jaren daarvoor al speelde. Bij het interpreteren van de bevindingen wordt wel rekening gehouden met de veranderde (juridische) handelingskaders in de tijd.

4.3. Analyse

4.3.1. Waaruit bestaat het dossier?

Er bestaat niet één centraal dossier per kind of gezin. Besluiten over kinderen en hun gezin worden vastgelegd in verschillende meld- en volgsystemen van de betrokken instanties. De dossieranalyse richt zich daarom op verschillende onderdelen van dossiers, die verspreid zijn over meerdere partijen. Een aantal punten is daarbij belangrijk:

- Documentatie op kindniveau: Alle partijen registreren informatie op kindniveau, waarbij ook wordt vermeld welke andere (thuiswonende) gezinsleden aanwezig zijn. Raadsonderzoeken en (jeugd)hulpverlening kunnen tegelijkertijd betrekking hebben op meerdere kinderen binnen een gezin.
- Meerdere zaken binnen één dossier: Een dossier kan uit meerdere kindzaken bestaan. Bij herhaalde of nieuwe verzoeken tot onderzoek bij de RvdK wordt voor elke aanvraag een aparte zaak aangemaakt. Bij de GI's kan een dossier meerdere zaken bevatten, bijvoorbeeld wanneer de GI een periode niet betrokken is geweest bij het gezin.
- Beschikkingen van de kinderrechter: Wanneer de kinderrechter een uitspraak doet, wordt de beschikking opgenomen in het dossier. Binnen één kindzaak kunnen meerdere beschikkingen voorkomen, bijvoorbeeld bij een overgang van ondertoezichtstelling naar uithuisplaatsing of wanneer een spoedmaatregel wordt opgevolgd door een reguliere maatregel.

Voor de dossieranalyse zijn alle documenten binnen de beschikbare kinddossiers geraadpleegd. Elk dossier bevat in ieder geval de kerndocumenten van de betreffende partij: het raadsrapport bij de RvdK, het plan van aanpak

(gezinsplan) bij de GI en de beschikking bij de Rvdr. Afhankelijk van de duur van de betrokkenheid en de complexiteit van de situatie kunnen dossiers variëren van enkele tientallen tot honderden documenten. Dit kan onder meer bestaan uit:

- tussenrapportages en evaluaties van de jeugdbeschermer;
- informatie uit meldingen en/ of (eerdere) hulpverleningstrajecten;
- risicotaxatie formulieren;
- reacties van betrokkenen, waaronder ouders, en;
- correspondentie tussen instanties en met ouders en kinderen.

De dossieranalyse richt zich specifiek op kindbeschermingsmaatregelen, waaronder (voorlopige) ondertoezichtstelling ((V)OTS), machtiging uithuisplaatsing (MUHP) en eventuele maatregelen tot beëindiging van het gezag. Strafzaken en gezags- of omgangsprocedures zijn buiten beschouwing gelaten, tenzij deze de aanleiding vormden voor de betrokkenheid van instanties en daarmee het eerste moment waarop het kind/gezin in beeld kwam.

4.3.2. Geselecteerde dossiers

Bij de RvdK zijn 75 dossiers geselecteerd¹¹ waarvan 66 dossiers uiteindelijk zijn meegenomen in analyse. Bij de GI's zijn in totaal 25 dossiers geselecteerd, verdeeld over 6 locaties. Alle 25 dossiers zijn meegenomen in de analyse. In enkele gevallen is het dossier voor hetzelfde kind bij beide partijen geraadpleegd. In totaal zijn er, verdeeld over deze twee partijen, 74 unieke kinddossiers geanalyseerd. Daarnaast zijn om de dossiers compleet te maken van 23 kinddossiers de beschikkingen opgevraagd bij de Rvdr. In totaal gaat dit om 142 beschikkingen.

De dossiers zijn geselecteerd aan de hand van een gestratificeerde steekproef. Hierbij is gekeken naar de actuele status van de kindbeschermingsmaatregel, de woonplaats van het gezin ten tijde van uithuisplaatsing, de leeftijd van het kind nu (september 2024 (RvdK) of december 2024 (GI's) en ten tijde van de uithuisplaatsing, en het herkomstland van het kind en (indien beschikbaar) van de ouders. Op grond van deze kenmerken kan de steekproef als volgt worden beschreven:

Actuele leeftijd

Op het moment van het raadplegen van het dossier door de commissie¹² loopt de actuele leeftijd van de kinderen die het betreft uiteen van 5 tot en met 31 jaar. Tijdens het raadplegen van de dossiers is van de kinderen in de geselecteerde dossiers 13 procent jonger dan 12 jaar, 24 procent 12 tot 16 jaar, 20 procent 16 tot 18 jaar, 31 procent 18 tot 25 jaar en 11 procent 25 jaar of ouder.

Leeftijd bij uithuisplaatsing

De leeftijden van kinderen ten tijde van de eerste uithuisplaatsing – in de dossiers waarbij dat van toepassing is – varieert eveneens sterk tussen kinderen. Er zijn in de onderzochte dossiers veel kinderen die vlak na hun geboorte, rond het vijfde levensjaar en in de leeftijd van 13 tot 17 uit huis worden geplaatst. Ook overige leeftijden komen in de geanalyseerde dossiers voor.

Herkomstland van het kind en de ouder(s)

Van de kinderen in de onderzochte dossiers is 91 procent in Nederland geboren. Van hun ouders is ongeveer de helft wel en de helft niet in Nederland geboren. Ouders die niet in Nederland zijn geboren, zijn vaak in Suriname en de Nederlandse Antillen geboren. Het land van herkomst van de vader is in een klein aantal gevallen onbekend.

¹¹ Een aantal dossiers is niet in de analyse opgenomen, bijvoorbeeld omdat bleek dat het kinderen uit hetzelfde gezin betrof of omdat er geen raadsonderzoek geweest omdat er bijvoorbeeld sprake was van vrijwillige plaatsing in jeugdhulp met verblijf.

¹² Voor de dossiers die bij de RvdK zijn geraadpleegd is 1 september 2024 als peildatum gehanteerd. Voor de dossiers die bij de GI's zijn geraadpleegd geldt als peildatum 12 november 2024.

4.3.3. Methode

De dossiers en beschikkingen zijn geanalyseerd. De volledige dossiers zijn eerst doorzocht op vooraf vastgestelde kenmerken. Zo is bijvoorbeeld gezocht op informatie over de datum waarop het kind voor het eerst met de betreffende instantie in aanraking kwam en informatie over de namen van derde instanties die informatie hebben aangeleverd die in het dossier is opgenomen. Deze informatie is systematisch verwerkt in een databestand.

Vervolgens zijn alle documenten in het dossier systematisch gescand op trefwoorden die verband houden met de financiële situatie binnen het gezin en aanverwante problematiek zoals schulden, armoede en huisvesting (zie Tabel 3). Wanneer deze woorden in het dossier voorkwamen is steeds het tekstfragment genoteerd evenals het type bestand (en indien van toepassing door wie het thema aan de orde is gesteld) en de datum.

Tabel 3: Gebruikte zoektermen per themagebied

Financiële problemen (algemeen)	Schulden	Armoede	Huisvesting
- Financiën	- Schuld*	- Armoede	- Huurachterstand
- Financiële problemen	- Terugvordering	- Bijstand	- Energie
	- Belasting*	- Voedselbank	- Water
	- Deurwaarder	- Eten	- Huisuitzetting
	- Fraude	- Kleding	- Dakloos
		- Verzorging	- Opvang

4.4. Beperkingen van de dossieranalyse

Hoewel de commissie bij de RvdK en de zes GI's toegang heeft gekregen tot volledige dossiers, zijn er enkele onderdelen waarvoor beperkte of geen verslaglegging beschikbaar is. Dit geldt bijvoorbeeld voor het intakebesluit van de RvdK, waarvoor geen formele documentatie in het dossier is opgenomen, en voor eerder genomen stappen binnen het vrijwillige kader, inclusief de beoordeling van de effectiviteit daarvan. Daarnaast zijn niet alle contacten tussen jeugdbeschermers en ouders gedocumenteerd. Sommige GI's houden, met name in recente jaren, wel contactjournals bij, maar telefoongesprekken, sms- of WhatsApp-berichten worden niet overal systematisch vastgelegd.

Daarnaast verschilt de volledigheid van de dossiers door variaties in opzet en documentkwaliteit. In sommige dossiers ontbraken inhoudelijke documenten, zoals een plan van aanpak bij de RvdK, een raadsrapport bij de GI of een gerechtelijke beschikking. Door de omvang van de dossiers en het ontbreken van een gestandaardiseerde structuur of naamgeving was het – met uitzondering van de kerndocumenten – niet altijd mogelijk om vast te stellen of en welke aanvullende documenten ontbraken. Ook bleek het niet in alle gevallen mogelijk om alle datumvelden in te vullen, zoals de einddatum van een kindbeschermingsmaatregel (indien van toepassing). Bij dossiers met een langere tijdsperiode ontbrak soms informatie uit eerdere kindzaken, terwijl uit de dossierinhoud wel bleek dat deze hadden bestaan. In twee van de geselecteerde dossiers bij de GI's was een aanvullend dossier(deel) in beheer bij een andere GI, bijvoorbeeld vanwege een verhuizing van het gezin. Vanwege de tijdsbeperkingen van het onderzoek was het niet mogelijk om ook deze dossierdelen op te vragen.

Een aanvullende kanttekening is dat deze analyse zich richt op dossiers binnen het dwangkader. Informatie over eerdere betrokkenheid binnen het vrijwillige kader (zoals door gemeenten, Veilig Thuis of de GGZ) is niet standaard opgenomen in de systemen van de RvdK, GI's of rechtbanken. Behalve een initiële melding bij doorverwijzing vanuit het vrijwillige kader, zijn deze stukken doorgaans niet terug te vinden in het kindbeschermingssysteem. Bovendien hebben instanties binnen het dwangkader geen automatische of volledige toegang tot informatie uit het vrijwillige kader. Informatie kan alleen worden opgevraagd met toestemming van de ouder (en jeugdige vanaf 16 jaar), of bij zwaarwegende redenen in het kader van een kindbeschermingsmaatregel. Zonder toestemming kan dit alleen via een formeel verzoek, waarbij een afweging wordt gemaakt op basis van proportionaliteit en subsidiariteit.

Tot slot is het belangrijk om te benoemen dat de dossiers een beperkte weergave van de werkelijkheid geven. Er staat weliswaar veel beschrijvende informatie in de dossiers, maar het is niet altijd duidelijk of (en welke) informatie ontbreekt en in hoeverre een dossier een compleet en accuraat beeld schets van de situatie.

Bijlage 6

Media-analyse toelagenaffaire en uithuisplaatsingen

Relatie tussen uithuisplaatsingen en toelagenaffaire in de media

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Doel en opzet	2
1.2	Leeswijzer	2
2	Algemeen beeld	3
2.1	Wat is er allemaal gebeurd?	3
2.2	Wie is slachtoffer, wie de dader?	4
2.3	Hoe kon dit gebeuren?	5
3	Woorden die resoneren	7
3.1	Woordwolk	7
3.2	Wat valt op?	7
4	Frame-analyse	9
4.1	Belastingdienst: verwoester van levens	9
4.2	Het kabinet: zaken niet op orde	10
4.3	De jeugdzorgketen: een bureaucratisch monster	11
4.4	De jeugdzorgketen: doet wat ze kan, maar is overbelast	12
4.5	Ouders en kinderen: grote verliezers van de toeslagenaffaire	13
5	Redeneerketens	15
5.1	Causale verbanden tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen	15

1 Inleiding

1.1 Doel en opzet

Om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop in de maatschappelijke discussie over de toeslagenaffaire in relatie met de uithuisplaatsingen wordt gesproken heeft de commissie met het onderzoeksteam, hierna samen 'commissie', een media-analyse uitgevoerd. Deze inzichten gebruikte de commissie om de bredere maatschappelijke context te schetsen. Berichtgeving over uithuisplaatsingen en de toeslagenaffaire vormt een informatiebron voor partijen als het kabinet, de Raad van State en de Tweede Kamer. De wijze waarop dit onderwerp geframed wordt, heeft mogelijk invloed op het handelen van betrokken partijen. Inzicht daarin gaf input voor de verdere invulling van het onderzoek.

De media-analyse vond plaats langs verschillende lijnen. Allereerst is er een tijdlijn ontwikkeld met alle relevante mediaberichten. Dit biedt een chronologisch overzicht van de ontwikkeling van het debat. Op basis van de tijdlijn zijn er diverse analyses opgesteld. Zo is er in de eerste plaats een analyse uitgevoerd op de 'grote woorden die resoneren' die zijn gebruikt in de berichten, denk aan de term *staatsontvoeringen*. Dit geeft een illustratief beeld van de toon van het publieke debat. Daarna stelde de commissie een frameanalyse op met dominante manieren waarop actoren geframed worden in de berichtgeving. Tot slot zijn redeneerketens opgesteld. Daarin komen de verbanden terug die in de berichtgeving worden gelegd tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen en de elementen – verschillende factoren en argumenten – waaruit ketens van redeneringen zijn opgebouwd. Voor een nadere toelichting op de onderzoeksmethoden, zie bijlage 5.

1.2 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 start met een algemeen beeld met daarin de belangrijkste overkoepelende bevindingen van de onderliggende analyses. Daarna gaan de hoofdstukken in op de afzonderlijke analyses: hoofdstuk 3 gaat in op de woorden die resoneren, hoofdstuk 4 op de frame-analyse en hoofdstuk 5 gaat dieper in op de redeneerketens.

2 Algemeen beeld

2.1 Wat is er allemaal gebeurd?

De eerste mediaberichten, waarin zowel de toeslagenaffaire als uithuisplaatsingen worden genoemd, dateren van december 2019. De Telegraaf vertelt het verhaal van Janet die 40.000 euro moest terugbetalen aan de Belastingdienst in twee jaar tijd. Als gevolg daarvan belandt zij in de schuldhulpverlening en in een depressie. Het dieptepunt voor Janet komt als Veilig Thuis haar zoon plotseling bij haar weghaalt.

Het is daarna een tijdje stiller, maar in september 2021 barst het publieke debat los. Toeslagenslachtoffer Kristie Rongen twitterde ontsteld dat een dochter van een toeslagenslachtoffer al enkele maanden in een isoleercel in een Jeugdzorginstelling zit opgesloten. De Volkskrant doet verslag van een gesprek met Karin van Opstal, de moeder van dit meisje. In dat bericht worden voor het eerst vermoedens uitgesproken dat honderden kinderen uit huis zijn geplaatst als gevolg van de toeslagenaffaire. Diezelfde maand komt ook de documentaire 'Alleen tegen de staat' uit, waarin gedupeerden vertellen over de 'hel' waarin zij terechtkwamen. Volgens NRC Handelsblad een hel van stress, vernedering, schaamte, uithuisplaatsing, isolement en depressie. Het Parool schrijft: 'In "Alleen tegen de staat" vertellen vijf gedupeerde vrouwen hoe de onwil van de overheid hun leven verwoestte.' Dit wakkert het debat verder aan.

In oktober 2021 komt onderzoek van het CBS uit, waaruit blijkt dat 1.115 kinderen uit gezinnen, die zijn getroffen door de toeslagenaffaire, uit huis zijn geplaatst. Een veelvoud aan mediaberichten volgt. Er volgen berichten van toeslagenouders die vertellen op welke traumatische manier hun kinderen uit huis zijn geplaatst, ook zijn er veel negatieve berichten over hoe het jeugdzorgsysteem en jeugdbeschermers hebben gehandeld. Hoe kan het dat geen enkele hulpverlener dacht 'dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen?' vraagt de Volkskrant zich af.

Na deze ontploffing van berichtgeving wordt het weer een tijdje wat rustiger. Totdat cabaretier Peter Pannekoek in maart 2022, in een uitzending van Dit Was het Nieuws, een vlammend betoog houdt over de ruim 1.100 uit huis geplaatste kinderen van toeslagenslachtoffers. Hij noemt het *staatsontvoeringen*. Deze term is vervolgens dagenlang trending op Twitter. Reacties van minister Weerwind van Rechtsbescherming en Bureau Jeugdzorg volgen. Weer krijgt vooral de jeugdzorgketen, en in mindere mate het kabinet, ervan langs. Vooral het feit dat veel kinderen nog steeds niet zijn teruggeplaatst bij hun ouders kan rekenen op veel onvrede. Daarnaast komt er bericht van CBS dat niet 1.115 kinderen, maar 1.675 kinderen van toeslagengezinnen uit huis zijn geplaatst.

Ondertussen blijft de jeugdbescherming onder vuur liggen. In juni 2022 oordeelt de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd dat zij bij hun steekproef geen enkel deugdelijk dossier hebben aangetroffen. Dit terwijl de kwaliteit van de jeugdbeschermingsdossiers van wezenlijk belang is, aangezien de kinderrechter hierop een beslissing tot uithuisplaatsing baseert. Al eerder trokken rechters aan de bel vanwege hun zorgen over het feitenonderzoek. Zij gaven aan dat kinderen ernstige schade oplopen door de lange wachtlijsten in de jeugdzorg.

Gedurende 2022 komen er voorzichtige verhalen in de media over terugplaatsing van kinderen bij hun ouders. Het Ondersteuningsteam helpt ouders hierbij. Stap voor stap wordt er aan herstel gewerkt. Volgens de Volkskrant, in januari 2023, gaat dit herstel echter te traag. Door schaamte van ouders om zich te melden en wantrouwen, maar ook door de strenge privacywetgeving, waardoor er lange tijd geen complete lijst is van slachtoffers. Ook al eerder blijkt uit mediaberichten de onvrede van toeslagenouders over het herstel. In mei 2023 volgt er opnieuw een debat over de te trage afhandeling van de toeslagenaffaire. In september 2023 treedt de voorzitter van de Commissie Werkelijke Schade, die het UHT adviseert over schadevergoeding van gedupeerden, af.

Op 13 september 2023 publiceert de Inspectie Justitie en Veiligheid hun onderzoek 'Kind van de Rekening'. Zij kunnen in hun onderzoek niet vaststellen of de gevolgen van de toeslagenaffaire de directe oorzaak was voor het te maken krijgen met een kindbeschermingsmaatregel. Wel stellen zij vast dat de (financiële) gevolgen van de toeslagenaffaire

in het merendeel van de gezinnen een kleine tot grote rol heeft gespeeld in het proces dat leidde tot een kindbeschermingsmaatregel. In geen van de onderzochte gezinnen zijn financiële problemen echter de enige reden geweest voor het krijgen van een kindbeschermingsmaatregel. Deze conclusie wordt door kranten verschillend opgepakt: waar de Volkskrant kopt dat financiële problemen door toeslagenaffaire wél meespeelden bij de uithuisplaatsing van kinderen, benadrukt Trouw juist dat problemen door toeslagenaffaire niet de enige reden was voor uithuisplaatsing. Met de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 in zicht constateert Trouw op 1 november van dat jaar dat opvallend veel kandidaat-Kamerleden de toeslagenaffaire van dichtbij hebben meegemaakt, hetzij als gedupeerde of als klokkenluidende ambtenaar.

In nieuwsberichten die volgen gaat het vooral over onderzoeksrapporten die in de loop van 2024 verschijnen. Zo overhandigt begin 2024 de Commissie Van Dooijeweert, ingesteld om de rechtsbescherming van ouders en kinderen in de jeugdhulp te onderzoeken, haar bevindingen. Een van haar adviezen is om het recht op bijstand voor kinderen in de jeugdbescherming wettelijk vast te leggen. Ook moet het feitenonderzoek naar een gezinssituatie zorgvuldiger, aldus de commissie. Een maand later volgt het rapport 'Blind voor mens en recht' van de parlementaire enquêtecommissie Fraudebestrijding en Dienstverlening. Het is voor de Volkskrant aanleiding om aan de hand van het echtpaar Jurgen en Gerda te laten zien dat veel gedupeerde ouders nog in de problemen zitten en vechten voor herstel. Een 'aanfluiting' noemen Jurgen en Gerda de herstelaanpak van de overheid.

Dan is er positief nieuws over de versterking van de rechtspositie van ouders. In maart 2024 maken rechtbanken namelijk bekend dat rechters bij een verlengingsverzoek van een uithuisplaatsing voortaan eerst ouder en kind op zitting moeten horen. Deze nieuwe aanpak, die ingaat per 1 juli 2024, is een breuk met de zogeheten meldbriefprocedure. Voorheen lag het initiatief bij ouders om een zitting aan te vragen, nu moeten zij dus gehoord worden.

Er volgen veel berichten over de herstelprocedure, die moeizaam verloopt en meer geld kost. De procedure van de Commissie Werkelijke Schade gaat veel te langzaam, doordat de beoordelaars wantrouwend zijn en te streng in hun beoordeling, uit angst voor overcompensatie (EenVandaag). Vanuit de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) komt een ander alarmerend geluid. Mensen maken misbruik van compensatieregelingen en de gemeenten verschillen in ruimhartigheid van compensatie, waardoor zij pleiten voor strakkere richtlijnen vanuit het Rijk (NOS). De onafhankelijke Stichting (Gelijk)Waardig Herstel (SGH) van prinses Laurentien moet van de overheid zelfs tijdelijk de financiële compensatie van gedupeerden staken. Die compensatie was volgens het ministerie van Financiën te gul (NRC). Uiteindelijk mag de stichting haar werkzaamheden toch hervatten (NOS).

Halverwege 2024 is er ook aandacht voor culturele producties over de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Zoals de fotoserie van gedupeerde moeders (Parool) en de theatervoorstelling 'Verloren jeugd' over uit huis geplaatste jongeren (Volkskrant). In de zomer van 2024 komt de Stichting (Gelijk)Waardig Herstel opnieuw in het nieuws, dit keer vanwege vermeend grensoverschrijdend gedrag van prinses Laurentien naar ambtenaren van het ministerie van Financiën. Slachtoffers van de toeslagenaffaire komen voor de prinses op. Zij roepen op de 'onheuse aanval' op de prinses te staken, ook omdat het hun eigen herstel als gedupeerden in de weg staat: 'Wat haar overkomt is een-op-een wat met ons is gebeurd. Er werd over ons iets gezegd waar we ons niet tegen konden verdedigen'(AD).

2.2 Wie is slachtoffer, wie de dader?

In al deze berichten worden de toeslagenouders als grote verliezers neergezet. Zij zijn in een hel terechtgekomen, hun levens zijn verwoest, door het hardvochtige inningsbeleid van de Belastingdienst. Waar het in de berichtgeving eerst voornamelijk over de gedupeerde ouders gaat en weinig over de kinderen, komt er na verloop van tijd wat meer aandacht voor de effecten van de toeslagenaffaire op kinderen. Zo komt er in 2022 een kindregeling, waarin de kinderen worden gecompenseerd voor de opgelopen schade, en wordt het rapport 'Ken ons, help ons' (Diversion) gepubliceerd. Ook de Kinderombudsvrouw (2023) vraagt aandacht voor het welzijn van kinderen die geraakt zijn door de toeslagenaffaire. Zij geeft aan dat juist kinderen vaak de dupe zijn wanneer ouders mot hebben met de overheid. Zij waarschuwt dat kinderen zich kunnen afkeren van de democratie. Dit wordt bevestigd door eerdere berichtgeving,

waarin de AIVD waarschuwt voor anti-institutioneel extremisme, de ontwikkeling van complotdenken, wat wordt gevoed door de fouten die de overheid maakt.

Waar het in de eerste plaats veelal gaat om het slachtofferschap van toeslagenouders en -kinderen, komen er na verloop van tijd steeds meer berichten naar buiten waarin wordt beschreven hoe slachtoffers demonstreren en zich verenigen. Er komt steeds meer nadruk op de strijdlust van ouders te liggen. Toeslagenouders bijten zich vast en strijden voor hun gelijk, ondanks dat zij geen eerlijke kans hebben tegenover de overheid en de jeugdzorgketen. Het wordt omschreven als vechten tegen een machtsblok, een strijd, terwijl zij in de wurggreep van de overheid worden gehouden en gemengeld worden door het systeem. De overheid is de grote schuldige. Zij hebben de aanval geopend op onschuldige burgers en maken mensenlevens kapot. De overheid maakt zich hierbij schuldig aan institutioneel overheidsseksisme, omdat het toeslagenschandaal een overheidsmisdaad was tegen vooral vrouwen. Opvallend hierbij is dat er in de berichtgeving maar een aantal keer wordt gesproken over discriminatie op basis van etniciteit.

Het kabinet, en specifiek premier Rutte, wordt in de mediaberichten telkens als schuldige aangewezen en als maker van loze beloftes. Het kabinet laat mensen watertrappelen en er wordt in mediaberichten gesproken van een herstelschandaal, waarin het kabinet wordt verweten incapabel te zijn en onverschillig. Organisaties (commissies, stichtingen) die gaan over compensatie handelen uit wantrouwen, zijn te streng, of juist te gul. Een enkel bericht gaat over mensen die misbruik zouden maken van de compensatieregeling. Soms wordt er gesuggereerd dat het kabinet herstel niet belangrijk vindt en bewust informatie achterhoudt voor de Kamer. Ook oud-minister Henk Kamp krijgt kritiek te verduren, omdat hij een hardere aanpak van fraude sanctioneerde, terwijl hij daarbij niet afging op cijfers maar op onderbuikgevoelens, en achteraf geen spijt heeft van de gemaakte fouten.

Kamerleden, zoals Pieter Omtzigt en Renske Leijten, worden afgeschilderd als pitbulls van rechtvaardigheid die de toeslagenaffaire en later ook de gerelateerde uithuisplaatsingen aan de kaak stellen. In een enkel geval wordt de Kamer of worden Kamerleden daarentegen neergezet als hypocriete profiteurs die het kabinet en de Belastingdienst veroordelen, maar tegelijkertijd het fraudebeleid en het jeugdzorgbeleid hebben gesanctioneerd.

De Belastingdienst wordt als grote schurk aangewezen die ouders ten onrechte van fraude hebben beschuldigd. Een bericht van NRC kopt in mei 2023: 'Zo werd de Belastingdienst een veelpleger in het misbruik van Persoonsgegevens'. Hierin wordt uitgebreid beschreven hoe de Belastingdienst keer op keer beloofde zorgvuldiger om te gaan met data van burgers, maar telkens weer de fout in ging. Ook komt in berichtgeving naar voren dat de Belastingdienst niet meewerkt aan het verstrekken van dossiers aan gedupeerden.

De jeugdzorgketen krijgt het ook zwaar te verduren. Dit komt naar voren uit diverse rapporten en mediaberichten. De jeugdzorgketen wordt beschreven als oorzaak van de problemen van ouders, en een bureaucratisch monster dat gezinnen kapotmaakt. Daarnaast ontstond een alternatief frame over de jeugdzorg. Er worden berichten gepubliceerd over de context waarin de jeugdzorg functioneert. Door bezuinigingen op de jeugdzorg, is de keten overbelast geraakt en is daardoor disfunctioneel. Ouders en kinderen zijn hier slachtoffer van, maar ook professionals in de jeugdzorg die zo goed mogelijk hun werk willen doen onder deze moeilijke omstandigheden. Zij doen hun best met de middelen die ze tot beschikking hebben.

2.3 Hoe kon dit gebeuren?

Sneeuwbaaleffect

Uit verschillende mediaberichten komt naar voren dat kinderen niet alleen vanwege schulden uit huis zijn geplaatst. Een aantal experts geven aan dat het beeld dat een belastingschuld alleen aanleiding is voor uithuisplaatsing te eenzijdig en ongenueanceerd is. Ook de Raad voor de Kinderbescherming heeft geen reden om aan te nemen dat kinderen van gedupeerde ouders onterecht uit huis zijn geplaatst. Jeugdzorg Nederland heeft het over 'een sneeuwbal aan problemen die ertoe heeft geleid dat kinderen niet bij hun ouders kunnen opgroeien'. Daarmee komt de term sneeuwbaaleffect in beeld. Hiermee wordt bedoeld dat het hoge inningsbeleid van de Belastingdienst een sneeuwbaaleffect aan negatieve gevolgen heeft gehad. Financiële problemen kunnen een stapeling van problemen tot gevolg hebben: verlies van baan, huis, mentale problemen en stress, waardoor uiteindelijk de situatie zo verergert dat

er kinderen uit huis worden geplaatst. Ook de Inspectie Justitie en Veiligheid (Inspectie JenV) concludeert dat in geen van de onderzochte gezinnen de financiële problemen de enige reden is geweest voor het krijgen van een kindbeschermingsmaatregel, maar dat het wel een rol speelde in het proces dat leidde tot uithuisplaatsing.

Noodlottig samenloop van omstandigheden

Waar eerst werd gesproken over een sneeuwbaaleffect aan problemen waarvan de schuld bij de Belastingdienst de eerste steen in de vijver was die vervolgens leidde tot een veelvoud aan andere problemen, ontstaat er in de zomer van 2022 een alternatieve verklaring. Dan komen er voor het eerst berichten naar voren waarin wordt gesproken over de toeslagenaffaire als het laatste duwtje voor ouders. Uit een cijferanalyse van het CBS blijkt dat vooral kinderen van alleenstaande ouders en ouders met een migratieachtergrond uit huis zijn geplaatst. In november 2022 volgt de conclusie van het CBS dat de kans op uithuisplaatsing niet is vergroot door de toeslagenaffaire. Gedupeerde gezinnen waren namelijk al zwak voordat de fiscus zo genadeloos toesloeg. Zo komt er bijvoorbeeld bij deze gezinnen bijvoorbeeld al vaker ggz-hulp over de vloer, zijn het vaker eenoudergezinnen, hebben ze vaker een lager inkomen en is er vaker sprake van wanbetaling. Niet de toeslagenaffaire leidde tot problemen, maar die problemen waren er al op voorhand en daar kwam de toeslagenaffaire nog bovenop. De toeslagenaffaire is slechts een duwtje geweest. Een aantal maanden daarna, in januari 2023, nuanceert het CBS diens bewoordingen en geeft aan dat de onderzoekers geen bewijs hebben gevonden dat dupering gemiddeld genomen heeft geleid tot meer kindbeschermingsmaatregelen. Het daaropvolgende kwalitatieve onderzoek van de Inspectie JenV benadrukt ook de reeds kwetsbare positie van de onderzochte gezinnen voordat zij te maken kregen met een kindbeschermingsmaatregel.

Puinhopen in een overbelaste keten

De puinhopen in de jeugdzorg worden vaak als oorzaak aangedragen van alle problemen van ouders. De keten is volgens deze berichten een bureaucratisch monster dat gezinnen kapotmaakt. Als gevolg hiervan verliezen ouders hun kinderen, en raken zowel ouders als kinderen (verder) beschadigd, doordat ze niet op tijd geholpen worden. Vooral de misstanden in de jeugdzorg worden veelal bekritiseerd: de structurele slordigheid, willekeur, gebrek aan verantwoording in de breedte van de sector, lange wachtlijsten, niet accurate rapportages, onveilige leefsituatie van kinderen die in residentiële instellingen of pleegzorg wonen. Jeugdbeschermers worden gezien als vooringenomen en onzorgvuldig bij het opstellen van dossiers. En ook kinderrechters hebben volgens deze mediaberichten steken laten vallen. Zij worden beschreven als onzorgvuldige rechtsbeschermers die beslissingen maken op basis van onvolledige of vooringenomen dossiers. Ouders en kinderen hebben daardoor onvoldoende rechtsbescherming gehad, waardoor er vaker kinderen uit huis zijn geplaatst dan nodig. Trouw suggereert dat er wellicht een jeugdzorgaffaire volgt op het toeslagenschandaal. Kinderrechters besluiten in de spiegel te gaan kijken en hun eigen blinde vlekken te onderzoeken.

3 Woorden die resoneren

3.1 Woordwolk

In onderstaande woordwolk (Figuur 1) staan de grote woorden weergegeven die meer dan een keer zijn gebruikt in berichtgeving. Hierbij geldt: hoe groter het woord is weergegeven, des te vaker het woord in de mediaberichten is gebruikt. In bijlage 1 zijn alle 'grote woorden' met bijbehorende bronvermelding opgenomen.

Figuur 1: Woordwolk van grote woorden in de media

3.2 Wat valt op?

Uit de grote woorden komt een aantal patronen naar voren. Deze kunnen worden verdeeld naar verschillende thema's: de manier waarop er in algemene zin over de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen wordt gesproken, de rol van de overheid, van jeugdzorg en van burgers.

De ellende van de toeslagenaffaire

- De woorden die in de nieuwsartikelen worden gebruikt zijn veelal negatief van aard, of worden negatief gebruikt.
- De situatie waarin slachtoffers terechtkwamen, wordt omschreven als *hel* en als *verwoesting van levens*. Hierbij wordt veelal gesproken over *een sneeuwbaaleffect*, waarbij de schulden bij de Belastingdienst als een *sneeuwbal* tot een veelvoud aan problemen geleid hebben. Bijvoorbeeld tot uithuisplaatsingen.

Overheid als grote schuldige van verwoesting

- Veelal worden in de mediaberichten de overheid en de Belastingdienst als schuldigen aangeduid. De overheid heeft zich, zo staat beschreven in de mediaberichten, schuldig gemaakt aan *staatsontvoeringen*. De term *staatsontvoeringen* werd voor het eerst gebruikt door cabaretier Peter Pannekoek tijdens een tv-uitzending van Dit Was Het Nieuws. Deze term werd daarna trending op sociale media en werd ook overgenomen in krantenberichten.

- De manier waarop de overheid deze rol heeft gespeeld, is volgens de media *kafkaësk* en *hardvochtig*. Er is geen ruimte geweest voor de menselijke maat. Het wordt in een artikel van Trouw (8 mei 2022) omschreven als: 'Dat stelt ouders voor kafkaëske situaties, waarin zij naar eigen idee hard bezig zijn om hun problemen op te lossen, maar hun kinderen toch niet terugkrijgen omdat jeugdbescherming steeds met nieuwe, en andere, bezwaren komt.'
- Juist vrouwen zijn slachtoffer geworden van het beleid van de overheid. De media spreken dan ook over *institutioneel overheidsseksime*. De titel van een artikel van de Volkskrant luidt als volgt: 'Het toeslagenschandaal was een *overheidsmisdaad* tegen vrouwen.' Ook uit dit bericht blijkt dat de overheid als schuldige wordt aangemerkt.
- Opvallend is dat er relatief weinig aandacht uitgaat naar discriminatie op basis van etniciteit. In een viertal artikelen wordt dit aspect genoemd, terwijl de toeslagenaffaire toch vooral mensen van kleur heeft geraakt. Dat blijkt uit de statistieken.
- De schuldige rol van de overheid wordt overwegend actief geformuleerd, namelijk als *aanval* op arme, kwetsbare burgers en specifiek op vrouwen, en het *kapotmaken van mensenlevens*. Hier gaat opzettelijkheid van uit.

De puinhopen in de jeugdzorg

- In de mediaberichtgeving wordt negatief bericht over de onkunde van de jeugdzorg. Zo wordt gesproken van *structurele slordigheid* in de gehele sector. In de media spreekt men van *puinhopen in de jeugdzorg*.

Gedupeerde ouders zowel slachtoffer als strijdlustig

- De gedupeerde ouders worden in de eerste plaats als slachtoffer aangeduid; het schandaal is hen overkomen. Zij zijn terechtgekomen in iets waar zij door verstikt en verdrukt worden, waar zij niet uit los kunnen komen. Zij worden in de *wurggreep* van de overheid gehouden en zijn *gemangeld door het systeem*.
- Ook bij het herstel van het schandaal laat de overheid steken vallen, volgens de mediaberichten: zij laat slachtoffers *watertrappelen*. Dit wordt ook wel omschreven als het *herstelschandaal*.
- Aan de andere kant worden toeslagenslachtoffers ook neergezet als mensen die de *strijd* aangaan met de overheid, die *strijden* tegen het onrecht wat hen is aangedaan. Deze strijd wordt omschreven als uitputtend en als *vechten tegen een machtsblok*. Toeslagenslachtoffers krijgen een actieve rol toebedeeld en worden neergezet als strijdlustig en veerkrachtig.

4 Frame-analyse

De media spelen een belangrijke rol in het publieke debat rondom uithuisplaatsingen in relatie tot de toeslagenaffaire. Hierin worden verschillende actoren belicht, zoals de politiek, de Belastingdienst, de jeugdzorgketen en de ouders en kinderen zelf. Zij worden in de loop van de tijd op verschillende manieren neergezet. Welke frames worden er gebruikt in het debat rondom de uithuisplaatsingen van de toeslagenaffaire?

4.1 Belastingdienst: verwoester van levens

De Belastingdienst wordt in bijna alle mediaberichten geschetst als de verwoester van de levens van de gedupeerde gezinnen, door zijn jacht op fraude (Tabel 2). De Belastingdienst wordt gezien als de schurk die de gedupeerde ouders ten onrechte beschuldigt van fraude en als een organisatie die bureaucratisch, strikt, onredelijk en ongevoelig handelt. Daarbij overtreedt de Belastingdienst volgens de mediaberichten wetten en voert ze institutioneel racisme uit. Als gevolg daarvan zijn gezinnen in de problemen gekomen en zijn uiteindelijk de kinderen van de desbetreffende gezinnen uithuisgeplaatst. Ambtenaren blijven in deze media-artikelen vaak buiten beeld. Wanneer zij wel specifiek benoemd worden, worden zij onmenselijk en niet empathisch genoemd.

De toeslagenouders worden in dit frame als slachtoffers gezien. Zij zijn aan de fraudejacht van de Belastingdienst ten prooi gevallen en raakten hierin verstrikt. Toeslagenouders zijn slachtoffer geworden van het antifraudebeleid van de Belastingdienst en konden niks doen om hun gelijk te halen. In sommige berichten worden bepaalde groepen slachtoffers uitgelicht. Het gaat dan om mensen van kleur, vrouwen of één-oudergezinnen. In desbetreffende mediaberichten worden herstel en compensatie als oplossingen genoemd voor de gedupeerde gezinnen.

Tabel 2: Het dominante frame over de Belastingdienst

De Belastingdienst, verwoester van levens			
Probleemdefinitie: De Belastingdienst heeft problemen veroorzaakt die leiden tot uithuisplaatsingen.			
Oorzaak Ouders zijn ten onrechte beschuldigd van fraude	Gevolg Door schulden zijn gezinnen in de problemen gekomen en zijn hun kinderen uit huis geplaatst	Oplossing Herstel, ouders worden gecompenseerd	Moreel oordeel De Belastingdienst is schuldig; de Belastingdienst is onmenselijk en heeft geen empathie
Schurk Belastingdienst, ambtenaren van de Belastingdienst	Slachtoffer Toeslagenouders, één-oudergezinnen, mensen van kleur, vrouwen	Held -	Helper -

Alternatieve frames

In de bestudeerde periode verandert dit frame in de mediaberichten niet. De Belastingdienst blijft de grote schuldige van de toeslagenaffaire. Dit wordt keer op keer bevestigd door negatieve berichtgeving over bijvoorbeeld wetten die de Belastingdienst overtreedt, of door ouders die hun verhaal doen in de media.

4.2 Het kabinet: zaken niet op orde

Het kabinet, met Mark Rutte als vertegenwoordiger, wordt in de mediaberichten voornamelijk geschetst als een bestuursorgaan dat haar zaken niet op orde heeft (Tabel 3). Het herstel wat continu wordt beloofd, verloopt (te) traag en beloften worden niet nagekomen. Ook wordt soms gesuggereerd dat het kabinet herstel niet belangrijk vindt, zich niet aan de afspraken houdt, en informatie bewust achterhoudt voor de Kamer. Mark Rutte wordt hierbij soms neergezet als schurk en de maker van loze beloftes, maar blijft vaak ook buiten beeld. Ook Henk Kamp krijgt kritiek op het destijds sanctioneren van de strengere fraudeaanpak, zonder spijt te hebben van deze fouten. In één artikel wordt geïnsinueerd dat het kabinet opzettelijk fouten probeert te verhullen.

Vaak worden Kamerleden in de mediaberichten geschetst als rechtvaardige politici die de toeslagenaffaire en later ook de gerelateerde uithuisplaatsingen aan de kaak stellen. Zij spreken keer op keer het kabinet aan op hun verantwoordelijkheid, en proberen de slachtoffers van de toeslagenaffaire zo goed mogelijk te helpen. Dit beeld is de hele periode constant (als in: onveranderlijk). Helden die vaak genoemd worden in deze mediaberichten zijn Pieter Omtzigt en Renske Leijten. Zij verschijnen vaak in de artikelen als kritische vraagstellers die het kabinet blijven controleren.

Ook in dit frame worden de toeslagenouders vaak neergezet als slachtoffers. Zij hebben herstel nodig om verder te kunnen met hun leven, maar blijven door het nalaten van het kabinet vastzitten in de ellende. Daardoor verliezen de gedupeerden hun vertrouwen in het herstelproces. De oplossing ligt volgens deze mediaberichten in een goed herstelproces, waarin onafhankelijk onderzoek en doorzettingsmacht centraal staan. Deze doorzettingsmacht is nodig om het ingewikkelde systeem waarin ouders verstrikt zijn te doorbreken, en om te zorgen dat het herstel eindelijk echt start. Een andere oplossing die genoemd wordt in deze mediaberichten is nieuw politiek leiderschap, het liefst door nieuwe leiders.

Tabel 3: Het dominante frame over het kabinet

Kabinet, de zaken niet op orde			
Probleemdefinitie: Het herstel van de toeslagenaffaire gaat te traag. Het kabinet neemt geen verantwoordelijkheid voor herstel.			
Oorzaak Het kabinet licht de Tweede Kamer niet goed voor en heeft haar zaken niet op orde	Gevolg Het herstel verloopt traag, er is veel kritiek op het kabinet, Kamerleden spreken het kabinet aan op hun verantwoordelijkheid en ouders verliezen vertrouwen	Oplossing Nieuw politiek leiderschap, onafhankelijk onderzoek, herstel, en doorzettingsmacht	Moreel oordeel Het kabinet vindt het niet belangrijk en houdt zich niet aan afspraken Kamerleden proberen slachtoffers te helpen
Schurk Mark Rutte; het kabinet	Slachtoffer Toeslagenouders	Helden Pieter Omtzigt; Renske Leijten	Helper -

Alternatieve frames

In enkele berichten wordt het kabinet op een neutrale of zelfs gematigd positieve toon geframed. Het kabinet wordt dan neergezet als een kabinet dat stappen richting herstel zet. Volgens deze mediaberichten is in deze situatie een stapsgewijze aanpak belangrijk. Continuïteit in de aanpak – en dus ook in het leiderschap – staat hierin centraal. Het kabinet vindt herstel volgens dit frame belangrijk, en probeert zich als ‘helper’ zo goed mogelijk in te zetten voor de

gedupeerden. Aandacht is er ook voor mensen die misbruik maken van de situatie, door zich voor te doen als gedupeerde, terwijl ze zelfs geen ouder zijn, of door dubbele of onredelijke claims in te dienen.

In een enkel geval wordt de Kamer of worden Kamerleden daarentegen neergezet als hypocriete profiteurs: ze veroordelen het kabinet en de Belastingdienst, maar waren er zelf bij toen de problematiek ontstond. De Tweede Kamer sanctioneerde namelijk volgens deze mediaberichten zowel het fraudebeleid als het jeugdzorgbeleid dat de oorsprong is voor de toeslagenaffaire. Kamerleden als Pieter Omtzigt vroegen proactief om strengere fraudemaatregelen, waardoor uiteindelijk levens zijn verwoest. De Tweede Kamer is dus volgens deze berichten deels de veroorzaker van de toeslagenaffaire.

4.3 De jeugdzorgketen: een bureaucratisch monster

De jeugdzorgketen is uitgebreid en omvat verschillende actoren, zoals lokale teams, Veilig Thuis, jeugdzorg, de rechtspraak, politie, en gecertificeerde instellingen. In veel mediaberichten wordt de jeugdzorgketen beschreven als de oorzaak van alle problemen van ouders (Tabel 4). De keten is volgens deze berichten een bureaucratisch monster dat gezinnen kapotmaakt. Als gevolg hiervan verliezen ouders hun kinderen, en raken zowel ouders als kinderen (verder) beschadigd. De organisaties in de jeugdzorgketen helpen mensen juist verder in te problemen in plaats van hen te helpen. Gezinnen worden hiervan het slachtoffer.

De nieuwsberichten gaan uitgebreid in op de problemen in de keten. Sommige problemen en verklaringen richten zich op het systeem. Zo zijn procedures en besluitvorming rond uithuisplaatsingen structureel slordig en willekeurig en is er geen verantwoording. In de wetgeving zijn de redenen voor uithuisplaatsing vaag en multi-interpretabel. Ook worden ouders volgens dit frame niet goed geïnformeerd: ze denken bijvoorbeeld dat een vrijwillige uithuisplaatsing gedwongen is, ze mogen hun dossier niet inzien, of begrijpen niet waarom hun kind uit huis is geplaatst. Daarnaast zijn er veel verschillende ketenpartners die met verschillende standaarden werken waar ouders aan moeten voldoen. Ook wordt de manier waarop Veilig Thuis en de politie uithuisplaatsingen uitvoert door ouders en kinderen als traumatisch ervaren. Al met al ontstaat het beeld van de jeugdzorgketen als bureaucratisch monster, waartegen ouders zich niet kunnen wapenen. In de meeste nieuwsberichten die dit frame hanteren worden geen oplossingen genoemd om het systeem te verbeteren. Wel wordt de roep om herstel voor gedupeerde ouders vaak herhaald.

Andere verklaringen voor de problemen in de jeugdzorgketen richten zich op professionals, zoals hulpverleners en kinderrechters. Volgens deze mediaberichten schort het bij deze professionals aan vakmanschap. Jeugdbeschermers worden bijvoorbeeld gezien als vooringenomen en onzorgvuldig bij het opstellen van dossiers. Ouders herkennen zich vervolgens niet in de rapportages die volgens hen geen goed beeld geven van de werkelijkheid. Ouders verliezen hierdoor ook eigenaarschap en grip op de situatie. Ook wordt in enkele berichten opgemerkt dat hulpverleners te veel zijn meegegaan in het systeem. Zij hebben niet zelfstandig nagedacht en problemen niet gesignaleerd. Hierdoor kon de toeslagenaffaire voortduren.

Ook kinderrechters hebben steken laten vallen volgens de mediaberichten. Zij worden beschreven als onzorgvuldige rechtsbeschermers die beslissingen nemen op basis van onvolledige of vooringenomen dossiers. Ouders en kinderen hebben volgens deze mediaberichten onvoldoende rechtsbescherming gehad. Zowel ouders als kinderen worden de dupe van dit gebrek aan vakmanschap.

De oplossingen die deze mediaberichten aandragen, richten zich ook op het niveau van vakmanschap. Zo moeten hulpverleners meer lef tonen en autonoom denken. Het Ondersteuningsteam is een voorbeeld van een oplossing waarbij meer evenwichtige dossiers worden opgesteld. In deze dossiers worden positieve punten benadrukt en hebben ouders meer eigenaarschap. In het geval van kinderrechters is de oplossing dat zij hun eigen blinde vlekken onderzoeken.

Tabel 4: Het eerste dominante frame over de jeugdzorgketen

Jeugdzorgketen, een bureaucratisch monster			
Probleemdefinitie: Jeugdzorg is een bureaucratisch monster dat gezinnen kapot maakt.			
Oorzaak	Gevolg	Oplossing	Moreel oordeel
Het systeem zit niet goed in elkaar en professionals zijn niet vakkundig	Ouders verliezen hun kinderen, kinderen en ouders raken (verder) beschadigd	Meestal geen genoemd op systeemniveau; professionals moeten vakkundiger werken en autonoom denken	Jeugdzorg helpt mensen juist verder in de problemen
Schurk	Slachtoffer	Held	Helper
De jeugdzorgketen en haar professionals	Ouders en kinderen	-	-

Alternatieve frames

Een alternatief frame trekt de objectiviteit van journalisten en mediaberichtgeving in twijfel. Deze mediaberichten zijn kritisch over de manier waarop de berichtgeving een sentiment overneemt, zonder nuance aan te brengen. Deze mediaberichten worden omschreven als vooringenomen en de kant van de ouders wordt gekozen zonder het volledige verhaal te vertellen. Ook de rol van kinderrechters wordt in deze berichten anders beschreven. Kinderrechters speelden juist een belangrijke rol in de bescherming van kinderen. Zij zijn juist de helper en plaatsen niet zomaar kinderen uit huis. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit een opiniestuk van een kinderrechtster die van mening is dat het beeld dat kinderen van toeslagenouders onterecht uit huis zijn geplaatst onjuist en ongenueanceerd is. Een ander alternatief frame is dat de jeugdzorgketen haar best doet, maar het systeem vastloopt. Dit frame wordt hieronder uitgewerkt.

4.4 De jeugdzorgketen: doet wat ze kan, maar is overbelast

Het tweede dominante frame in de mediaberichten is dat problemen in de keten ontstaan door de maatschappelijke context, waarin de jeugdzorg functioneert (Tabel 5). Door bezuinigingen op de jeugdzorg is de keten overbelast geraakt en daardoor disfunctioneel. Daardoor worden gezinnen niet in een vroeg stadium geholpen en verergert hun problematiek. Ouders, gezinnen en kinderen zijn hier het slachtoffer van. Maar ook professionals in de jeugdzorg zelf zijn slachtoffer, volgens dit frame. Zij kunnen hun werk niet goed doen onder deze moeilijke omstandigheden, maar doen hun best binnen de mogelijkheden die ze hebben. Het moreel oordeel vanuit de media is dat de jeugdzorgketen en de professionals hun best doen met de middelen die ze tot hun beschikking hebben.

Betere structurele financiering vanuit de overheid wordt in de berichten vanuit dit frame als oplossing gezien. Hierbij wordt soms expliciet verwezen naar de bezuinigingen op de jeugdzorg onder kabinet-Rutte II in 2015. De liberale overheid, kabinet-Rutte II wordt gezien als de boosdoener.

Tabel 5: Het tweede dominante frame over de jeugdzorgketen

Jeugdzorgketen, doet wat ze kan, maar is overbelast			
Probleemdefinitie: Jeugdzorg is overbelast, en daardoor disfunctioneel.			
Oorzaak Bezuinigingen op jeugdzorg	Gevolg De jeugdzorgketen is overbelast, waardoor gezinnen niet in een vroeg stadium worden geholpen en de problematiek verergert	Oplossing Betere structurele financiering vanuit de overheid	Moreel oordeel De jeugdzorgketen doet haar best met de middelen die ze ter beschikking heeft
Schurk De liberale overheid, kabinet-Rutte II	Slachtoffer Ouders, gezinnen, kinderen, professionals in de jeugdzorg	Held -	Helper Jeugdzorgprofessionals

4.5 Ouders en kinderen: grote verliezers van de toeslagenaffaire

Het debat rondom de gedupeerden richt zich vooral op de ouders en in mindere mate op de kinderen die uit huis zijn geplaatst. Ouders worden op verschillende manieren beschreven. Het meest dominante frame voor ouders is dat zij als grote verliezers van de toeslagenaffaire worden neergezet (Tabel 6). Zij zijn aan de fraudejacht van de Belastingdienst ten prooi gevallen, zij werden in de wurggreep van de overheid gehouden. Daarnaast zijn zij slachtoffer van een falende overheid die er niet in slaagt gedaan onrecht te herstellen. Naast dit dominante frame zijn er twee alternatieve frames, waarin gedupeerden ook als grote verliezers worden neergezet, maar dit wordt op een andere manier geframed.

Tabel 6: Het dominante frame over ouders en kinderen

Ouders en kinderen, grote verliezers van de toeslagenaffaire			
Probleemdefinitie: Door de toeslagenaffaire zijn ouders en kinderen in enorme problemen gekomen.			
Oorzaak Ouders zijn ten onrechte beschuldigd van fraude	Gevolg Door schulden zijn gezinnen in de problemen gekomen en zijn hun kinderen uit huis geplaatst	Oplossing Herstel, ouders worden gecompenseerd	Moreel oordeel Dit had nooit mogen gebeuren
Schurk De Belastingdienst, ambtenaren, het kabinet, de jeugdzorgketen	Slachtoffer Toeslagenouders, eenoudergezinnen, mensen van kleur, vrouwen	Held Renske Leijten Pieter Omtzigt	Helper -

Alternatieve frames

Na verloop van tijd komt er meer nadruk op de strijdlustigheid van ouders te liggen. Zij worden neergezet als gerechtvaardigde vechters en doorzetters. Toeslagenouders bijten zich vast en strijden voor hun gelijk, ondanks dat zij geen eerlijke kans hebben tegenover de overheid en de jeugdzorgketen. Dit zijn machtige en vooringenomen

instanties en het is volgens deze mediaberichten moedig en gerechtvaardigd dat de toeslagenouders zich blijven verzetten. Ook is er een groep toeslagenouders die andere toeslagenouders helpt en ondersteunt, en verenigen toeslagenouders zich. Sommige Kamerleden en advocaten helpen de ouders hierbij.

Een andere manier waarop ouders worden beschreven, is als kind van de rekening. Volgens deze mediaberichten hadden ouders bij wie kinderen uit huis geplaatst zijn, namelijk al problemen voordat zij gedupeerd werden. Dat zij in deze situatie zijn beland, is pech en niet toe te schrijven aan de toeslagenaffaire en de Belastingdienst. Deze berichten refereren vaak aan onderzoek van het CBS en het inspectierapport 'Kind van de Rekening', wat stelt dat de kans op uithuisplaatsingen gemiddeld niet vergroot is door de toeslagenaffaire. Dit frame wordt grotendeels onderstreept door experts en professionals die zeggen nuance aan te willen brengen in het debat en door politici die hun de rol van de toeslagenaffaire willen minimaliseren. Het bijbehorende morele oordeel is namelijk dat de Belastingdienst toeslagenouders 'slechts een duw' hebben gegeven. In dit frame zijn de kinderrechtvaarders juist helpers. Zij spelen een belangrijke rol in de bescherming van kinderen en plaatsen kinderen niet zomaar uit huis. Er is volgens deze berichten geen schurk in het verhaal; de toeslagenaffaire is een betreurenswaardige samenloop van omstandigheden.

5 Redeneerketens

De media hanteren verschillende dominante ketens van redeneringen. Hierin worden verschillende causale verbanden aangedragen, factoren benoemd en argumenten gebruikt ter onderbouwing van de relatie tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. Bijlage 3 bevat een overzicht van artikelen die aan de verschillende redeneerketens ten grondslag liggen. Hierbij is het goed om aan te merken dat deze causale verbanden, een oorzaak-gevolgrelatie tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen, niet zijn getoetst. Onderstaande verbanden komen in de mediaberichtgeving naar voren; de media beschrijven de relatie tussen de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen op deze wijze.

5.1 Causale verbanden tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen

Welk aandeel had de toeslagenaffaire in de uithuisplaatsingen van kinderen in gedupeerde gezinnen? Het debat kent twee prominente redeneerketens: enerzijds het **'sneeuwbaaleffect'**, waarbij de Belastingdienst wordt aangewezen als de veroorzaker van problemen, en anderzijds een **'duw'**, waarbij de Belastingdienst 'slechts' een probleem heeft toegevoegd aan de toch al aanwezige problemen van gezinnen.

Redeneerketen 'Sneeuwbaaleffect'	Redeneerketen 'Duw'
Context De Belastingdienst voert antifraudebeleid en wil daarmee fraude ontmoedigen.	Context Toeslagenouders bevonden zich al in een zwakke positie voordat zij slachtoffer werden van de toeslagenaffaire. Zij hadden bijvoorbeeld al een grotere kans om met jeugdzorg in aanraking te komen, er kwam al vaker ggz-hulp over de vloer en zij hadden al vaker dan gemiddeld een lager inkomen.
Interventie De Belastingdienst beschuldigt mensen onterecht van fraude. Zij worden gedwongen om binnen twee jaar hun schuld af te betalen. Dit kan gaan om een schuld van tienduizenden euro's.	Interventie De Belastingdienst beschuldigt ouders onterecht van fraude. Zij worden gedwongen om hun schuld terug te betalen.
Mechanisme Door het inningsbeleid van de Belastingdienst komen gezinnen in de problemen. Dit leidt tot een sneeuwbaaleffect aan problemen: slachtoffers verliezen hun huis, hun baan, komen in de schuldhulpverlening, verslavingsproblematiek, scheidingen, er ontstaan armoede en mentale problemen. Er ontstaat stress bij de ouders, waardoor zij minder goed kunnen functioneren.	Mechanisme De al reeds aanwezige problemen in de gezinnen worden vergroot door de schulden bij de Belastingdienst. Het geeft deze gezinnen een 'duwtje' waardoor ze dieper in de problemen raken.

Bijlagen

Bijlage 1: Woorden die resoneren

Woord	Quote	Bron + titel	Datum
Een hel (5x)	[...] 'Zij werd door de Belastingdienst onrechtmatig bestempeld als fraudeur, waardoor ze in een hel terecht kwam. Haar gewone leven maakte plaats voor een leven in de schuldhulpverlening en ze belandde in een depressie.' [...]	De Telegraaf Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek	19 juni 2020
	[...] Voor kinderen van de slachtoffers van de toeslagenaffaire die nog steeds niet thuis wonen, duurt deze hel onverminderd voort. [...]	De Volkskrant Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst.	8 september 2021
	[...] Alleen tegen de staat, deze maandag op televisie, vertelt hoe de gedupeerden terecht kwamen in een hel van stress, vernedering, schaamte, uithuisplaatsing, isolement en depressie. [...]	NRC Handelsblad 'Ik haat ze. Ze mogen allemaal de tering krijgen'; Documentaire een camera op gezichten van de Toeslagenaffaire	20 september 2021
	[...] Deze zaak, waarbij duizenden mensen door de Belastingdienst in een financiële hel werden gestort, is begrijpelijk met veel emoties omgeven. [...]	Trouw Sleutelen	26 oktober 2021
	[...] Voor deze vrouwen was de toeslagenaffaire een aanval op alle elementen van hun vrouw-zijn, op alle elementen van hun mens-zijn. En de hel is nog niet over. Het toeslagenschandaal vloeit moeiteloos over in het herstelschandaal, werd me onlangs verteld door Paula Bouwer van Herstel Ongekend Onrecht.[...]	De Volkskrant Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
Staatsontvoeringen (5x)	[...] Je zou willen dat er een duidelijke schuldige was, dan kon je spreken van een misdaad – cabaretier Peter Pannekoek kwam daar vorige week bij in de buurt, hij had het op tv over 'staatsontvoeringen'. [...]	Trouw Bijna geen land plaatst zoveel kinderen uit huis als Nederland	30 maart 2022

	‘#Staatsontvoeringen’ was dagen trending op sociale media na het vlammeende betoog dat Peter Pannekoek hield over de 1.115 uit huis geplaatste kinderen van toeslagenlachtoffers. Het is begrijpelijk dat zowel minister Weerwind (Rechtsbescherming) als Bureau Jeugdzorg zelf enorm zijn geschrokken van die benaming. Maar vele betrokkenen vinden het een rake benaming. [...] Door de Toeslagenaffaire zijn 1.115 kinderen gedwongen bij hun ouders weggehaald en in instellingen geplaatst. ‘Staatsontvoeringen’ noemde cabaretier Peter Pannekoek dat vorige week in Dit Was Het Nieuws: ‘Ik zou het woord willen munten, zodat we beseffen hoe erg het is.’ [...]	De Volkskrant Van de term ‘staatsontvoeringen’ schrikken sommigen, maar voor veel betrokkenen is het een rake typering NRC Handelsblad De puinhopen in de jeugdzorg	6 april 2022 8 april 2022
	Hoe Jurgen en Gerda Deceuninck als gedupeerden in de toeslagenaffaire al vele jaren vruchteloos strijden om hun dochters Nora (7) en Zoe (8) terug te krijgen, dat verhaal blijven ze vertellen in de media, van RTV Drenthe tot De Hofbar op de nationale televisie. Maar bij het speciale landelijk ondersteuningsteam dat er sinds vorige week is voor ouders zoals zij, zul je ze niet zien. 'Dat steunpunt is vast niet onafhankelijk', zegt Jurgen (43) - zijn toon is gedecideerd. 'Ik praat helaas uit jarenlange ervaring.' Gerda (44), fel: 'Waarom zouden wij met de daders van staatsontvoeringen aan tafel gaan zitten?' Jurgen: 'Ik ben bang dat je er alleen een aai over de bol krijgt. Van: leer er maar mee leven.' [...]	De Volkskrant Komen de kinderen terug bij de toeslagenouders?	22 april 2022
	In Nederland wemelt het op sociale media van de complotdenkers voor wie de ‘staatsontvoeringen’ na de toeslagenaffaire het definitieve bewijs vormen dat de overheid op hun kinderen uit is.[...]	De Volkskrant Strijd tussen wantrouwen en verdriet – hoe de rouw om de dode Lisa wordt overheerst door complottheorieën	20 oktober 2022

Sneeuwbaaleffect (5x)	[...] De verhalen van ouders die door hardvochtig beleid van de Belastingdienst in grote problemen kwamen en ook hun kinderen kwijtraakten, laten zien dat niet altijd duidelijk is wat oorzaak en wat gevolg is. 'Als je geen geld hebt om voor je kinderen te zorgen, dan word je depressief', aldus een gedupeerde. 'Dan is een melding bij Veilig Thuis snel gedaan. Bij veel mensen is het een sneeuwbaaleffect.' [...]	Eerst schuld, dan uithuisplaatsing	23 oktober 2021
	[...] Dat de sneeuwbal aan problemen die ertoe heeft geleid dat er kinderen niet bij hun ouders kunnen opgroeien, door de overheid aan het rollen is gebracht, maakt het extra pijnlijk. [...]	De Volkskrant Hoe 'toeslagenouder' Wanda haar vier kinderen verloor	20 oktober 2021
	[...] Janet Ramesar weet hoe financiële problemen een sneeuwbaaleffect kunnen hebben. [...]	NRC Handelsblad Uithuisplaatsingen bij toeslagenouders: 'kan geen toeval zijn'; De zoon van 'toeslagenouder' Janet Ramesar werd uit huis geplaatst	21 oktober 2021
	[...] Jeugdzorg Nederland heeft het in een reactie over 'een sneeuwbal aan problemen die ertoe heeft geleid dat kinderen niet bij hun ouders kunnen opgroeien', maar gaat voorbij aan haar eigen rol hierin. [...]	De Volkskrant Kinderrechter dient vandaag te beginnen met bescherming van ouders en kinderen	25 oktober 2021
	[...] Schulden mogen op zichzelf nooit de reden zijn voor een uithuisplaatsing. Maar financiële problemen hebben vaak een sneeuwbaaleffect. [...]	NRC Handelsblad 'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'	7 april 2022
Hardvochtig inningsbeleid (3x)	[...] Het hardvochtig en daarbovenop bevooroordeeld uitvoeren van antifraudebeleid, mensenlevens kapotmaken om soms een paar duizend euro, zoals laatst de vrouw in de bijstand met hoge woonlasten die 'frauduleus' boodschappen ontving van haar moeder, zodat ze kon eten. [...]	De Volkskrant Zwartjes [column Harriët Duurvoort]	7 jan 2021
	[...] Door het hardvochtige inningsbeleid van de	De Volkskrant	8 september 2021

	Belastingdienst (men vordert 990 euro per maand) raakt ze haar huis kwijt. [...]	Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst.	
	[...] De verhalen van ouders die door hardvochtig beleid van de Belastingdienst in grote problemen kwamen en ook hun kinderen kwijtraakten, laten zien dat niet altijd duidelijk is wat oorzaak en wat gevolg is. [...]	NRC Handelsblad Eerst schuld, dan uithuisplaatsing	23 oktober 2021
(Fraude)jacht (3x)	[...] Kinderen wier ouders het doelwit waren van een uit de hand gelopen fraudejacht. [...]	De Volkskrant Kinderen over het leed door de toeslagenaffaire: 'Mijn leven had dus niet zo hoeven lopen'	7 juni 2024
	[...] In totaal zijn zo'n 70 duizend kinderen van zo'n 30 duizend ouders in meer of mindere mate gedupeerd door de fraudejacht van de Belastingdienst. [...]	Ruim 1.100 kinderen van gedupeerden toeslagenaffaire werden uit huis geplaatst	19 oktober 2021
	Gericht aan 'Nederland, de media en politiek' roepen de gedupeerden van het toeslagenschandaal op om de jacht op Laurentien te staken, ook omdat het hun eigen herstel in de weg staat. 'Wij ouders zijn wéér de machteloze speelbal van mensen met macht. En dus nu ook Laurentien. Als zelfs deze geduldige en vastberaden vrouw prooi wordt van doelbewuste karaktermoord, moet het sprookje wel héél duister zijn.'	AD Toeslagslachtoffer Riemke uit Enschede: 'Wat prinses Laurentien overkomt, gebeurde met ons ook'	15 augustus 2024
Verwoesting van levens (3x)	De Belastingdienst verwoestte Janets leven.	De Telegraaf Belastingdienst verwoestte Janets leven	17 december 2019
	[...] Alleen tegen de staat vertellen vijf gedupeerde vrouwen hoe de onwil van de overheid hun leven verwoestte. [...]	Het Parool In de wurggreep van de Belastingdienst: de persoonlijke verhalen achter de toeslagenaffaire	20 september 2021
	[...] Tussen alle onderzoeken, verdwenen memo's en onthullingen door komen er ook steeds meer verhalen van getroffen ouders naar boven,	Trouw De toeslagenaffaire uitgelegd: zo kwam het 'ongekende onrecht' tot stand	31 mei 2022

	wiens leven verwoest is doordat zij als fraudeur zijn aangemerkt.		
Racisme (3x)	Ik denk dat veel mensen nog steeds de ernst niet inzien van de hele affaire. Er zijn racistische beslissingen genomen. Er zijn kinderen uit huis geplaatst, die mogen geen contact hebben met hun ouders. Er hebben mensen zelfmoord gepleegd.	Trouw Toeslagenkind Milton Moreira Moreno blijft niet hangen in het verleden: 'Als je alleen omkijkt, kun je geen stap naar voren zetten'	22 december 2023
	Hoewel Bruyning blij is met de conclusies en aanbevelingen van het rapport, is één punt volgens haar onderbelicht gebleven: het institutionele racisme in de profilering door de Belastingdienst.	NRC Handelsblad Faith Bruyning: 'Jarenlang werd gezegd dat ik het fout had gedaan'	1 maart 2024
	Eerder was al bekend dat de fiscus zich te buiten ging aan racisme, door vooral ouders hard aan te pakken die niet in Nederland geboren zijn.	Trouw CBS sust lang niet alle ophef over uithuisplaatsingen, nieuwe vragen doemen op	1 november 2022
Aanval (2x)	[...] De participatiesamenleving is een aanval op arme, kwetsbare burgers in het algemeen. [...]	De Volkskrant Zwartjes [column Harriët Duurvoort]	7 januari 2021
	[...] Voor deze vrouwen was de toeslagenaffaire een aanval op alle elementen van hun vrouw-zijn, op alle elementen van hun mens-zijn. [...]	De Volkskrant Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
Herstelschandaal (2x)	[...] Het toeslagenschandaal vloeit moeiteloos over in het herstelschandaal, werd me onlangs verteld door Paula Bouwer van Herstel Ongekend Onrecht.[...]	De Volkskrant Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
	[...] 'Dat duurt heel lang', verzucht ze. 'Onder gedupeerden noemen wij het al het herstelschandaal, want er gebeurt weinig.' [...]	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
(Vechten tegen een) machtsblok (2x)	[...] De kinderen van Gerrelain, gedupeerde in de toeslagenaffaire, werden bijna 13 jaar geleden uit huis geplaatst. De redenen daarvoor zijn haar altijd onduidelijk gebleven. Volgens haar is er later nooit goed onderzoek gedaan of ze haar kinderen alsnog zelf groot kon brengen. 'Het is vechten tegen een machtsblok'. [...]	Trouw Al 13 jaar kan niemand toeslagenouder Gerrelain (36) vertellen waarom ze niet zelf voor haar kinderen mag zorgen.	5 januari 2022

	[...] 'In de toekomst zou zo'n regionaal veiligheidsteam zowel het onderzoek doen als de gezinnen ondersteunen. [...]. Sinds de toeslagenaffaire staan ouders nog wantrouwiger jegens de jeugdbescherming. Als de Raad voor de Kinderbescherming opgaat in die teams, dan zien de ouders één groot machtsblok tegenover zich.' [...]	De Volkskrant 'Ieder kind voor wie uithuisplaatsing dreigt, moet een eigen vertrouwenspersoon krijgen'	1 februari 2024
Vermorzeld (2x)	[...] Als deze patronen blijven bestaan, kunnen mensen opnieuw worden vermorzeld.[...]	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
	[...]De conclusie van de commissie die de uit de hand gelopen fraudebestrijding onderzocht, is niet mals: in een 'verhard politiek en maatschappelijk' klimaat zijn mensen vermorzeld. Bruyning weet als geen ander wat deze woorden betekenen. [...]	NRC Faith Bruyning: 'Jarenlang werd gezegd dat ik het fout had gedaan'	1 maart 2024
Getraumatiseerde groep, trauma (2x)	'We willen jullie niet in de positie zetten dat je weer je onschuld moet bewijzen', zei ze tegen getroffen ouders in de video van dertien minuten. 'Want juist dát is het diepste trauma waar dit over gaat, vertellen jullie ons altijd.'	NRC Handelsblad Kabinet voorlopig niet verder met 'Laurentien-route' bij hersteloperatie Toeslagen	31 mei 2024
	Dit [gedupeerde ouders] is echt een getraumatiseerde groep en juist hier zou eenduidigheid ontzettend helpen. Je zult maar in een gemeente wonen waar zeer ruimhartig worden bedeed, verhuizen naar een andere gemeente en dan in een regime komen waarbij je de goedkoopst mogelijke wasmachine moet uitkiezen.	NOS Gemeentes: te veel misbruik van compensatieregeling toeslagenaffaire	22 maart 2024
Uitputtende strijd (1x)	Mandy Richter, toeslagenslachtoffer, streed ruim vijf jaar met jeugdbescherming om uithuisplaatsing van twee van haar vier kinderen te voorkomen. Richter slaagde, maar de strijd was uitputtend.	Trouw Ouders demonstreren tegen uithuisplaatsingen. 'Jeugdbescherming beschadigt kinderen'	16 april 2022
Wurggreep (1x)	In de wurggreep van de Belastingdienst: de persoonlijke	Het Parool In de wurggreep van de Belastingdienst: de	20 september 2021

	verhalen achter de toeslagenaffaire	persoonlijke verhalen achter de toeslagenaffaire	
Mensenlevens kapotmaken (1x)	[...] Het hardvochtig en daarbovenop bevooroordeeld uitvoeren van antifraudebeleid, mensenlevens kapotmaken om soms een paar duizend euro, zoals laatst de vrouw in de bijstand met hoge woonlasten die 'frauduleus' boodschappen ontving van haar moeder, zodat ze kon eten. [...]	De Volkskrant Zwartjes [column Harriët Duurvoort]	7 jan 2021
Gemangeld door het systeem (1x)	[...] Jeugdbescherming, waar zijn onze kinderen?, staat er op een spandoek dat door de grootouders Wineke en Rob Schoonbeek omhoog wordt gehouden. Hun kleinkinderen zijn uit huis geplaatst vanwege een onveilige thuissituatie met betrekking tot een mogelijke ontwikkelingsachterstand. Ze willen aandacht voor de kwestie en, voor iedereen die gemangeld wordt door het systeem. [...]	NRC Handelsblad Demonstratie is ook protest tegen 'loze beloftes' Rutte	17 mei 2021
Structurele slordigheid (1x)	[...] Maar de structurele slordigheid, willekeur en het gebrek aan verantwoording in de breedte van de sector – van jeugdbeschermers, gecertificeerde instellingen tot familierechters – zijn onverdedigbaar.[...]	De Volkskrant	20 oktober 2021
De puinhopen in de jeugdzorg (1x)	[...] De puinhopen van Rutte blijven al jaren onbestraft. En deze puinhoop is gebouwd op een eerdere, nog veel grotere puinhoop van Rutte: het uitkleden van de jeugdzorg in 2015. Hierdoor is het aantal uit huis geplaatste kinderen met 16 procent toegenomen, zo blijkt uit de reportagereeks Jojanneke en de jeugdzorgtapes [...]	NRC Handelsblad De puinhopen in de jeugdzorg	8 april 2022
De puinhopen van Rutte (1x)	[...] De puinhopen van Rutte blijven al jaren onbestraft. En deze puinhoop is gebouwd op een eerdere, nog veel grotere puinhoop van Rutte: het uitkleden van de jeugdzorg in 2015.[...]	NRC Handelsblad De puinhopen in de jeugdzorg	8 april 2022
Watertrappelen (1x)	[...] Na heel lang watertrappelen, kreeg ze eindelijk een reddingsboei	De Volkskrant	23 maart 2022

	toegeworpen. Hoopte weer aan het leven te kunnen beginnen. Voor het eerst in 17 jaar op vakantie. Ze wilde een opleiding doen. Inmiddels is ze diep teleurgesteld dat er geen schot zit in haar zaak. [...]	Nog niet één van de 1.115 kinderen van toeslagenslachtoffers is met de eigen ouders herenigd	
Kafkaëske situaties (1x)	[...] Dat stelt ouders voor kafkaëske situaties, waarin zij naar eigen idee hard bezig zijn om hun problemen op te lossen, maar hun kinderen toch niet terug krijgen omdat jeugdbescherming steeds met nieuwe, en andere, bezwaren komt. [...]	Trouw Als een kind uit huis wordt geplaatst, biedt de wet ouders weinig bescherming	8 mei 2022
Institutioneel overheidsseksisme (1x)	[...] Het is woensdag Internationale Vrouwendag en daarom organiseert Stichting Herstel Ongekend Onrecht, die de belangen van toeslagenslachtoffers behartigt, een demonstratie bij de Belastingdienst in Utrecht. Om aandacht te vestigen op een element uit het schandaal dat nog vaak onderbelicht blijft: het toeslagenschandaal, wat een overheidsmisdaad is geweest tegen vrouwen. Institutioneel overheidsseksisme. [...]	De Volkskrant Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
Overheidsmisdaad (1x)	Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	De Volkskrant Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
Aanfluiting (1x)	[...]Maar thuis zijn de kinderen nog steeds niet. Alles gaat traag. De manier waarop de overheid daarmee omgaat, is een aanfluiting.[...]	Het Parool Jurgen en Gerda declareerden half uur kinderopvang te veel, toen raakten ze hun dochters kwijt	26 februari 2024
Ontmenslijkt door de overheid (1x)	[...] En ouders die op een andere manier zijn ontmenslijkt door de overheid. [...]	Het Parool Jurgen en Gerda declareerden half uur kinderopvang te veel, toen raakten ze hun dochters kwijt	26 februari 2024
Verloren jeugd (1x)	[...] Interviews met twaalf toeslagenkinderen vormden de basis voor het script. 'Hun ervaringen zijn heel verschillend geweest', vertelt producent Stefan van Hees. 'Maar ze hebben één	De Volkskrant Kinderen over het leed door de toeslagenaffaire: 'Mijn leven had dus niet zo hoeven lopen'	7 juni 2024

	ding gemeen: deze kinderen moesten allemaal heel vroeg volwassen worden. Daarom spreken we van een verloren jeugd.[...] [...] Inmiddels is de 32-jarige Amersfoortse bezig haar 'verloren' jeugd in te halen, precies op het moment dat haar leeftijdsgenoten volwassen stappen nemen. 'Zij zijn nu bezig met huizen kopen en kinderen krijgen', lacht ze. 'Ik met Harry Potter-lego en workshops keramieken. Voordat ik weer de zorg ga dragen voor iets of iemand anders, wil ik eerst voor mezelf zorgen.'[...]		
Valse start (1x)	[...]De Volkskrant sprak met drie jongvolwassenen die meewerkten aan de voorstelling over die verloren jeugd, maar ook over hun toekomst. Want hoe bouw je een leven op na zo'n valse start?[...]	De Volkskrant Kinderen over het leed door de toeslagenaffaire: 'Mijn leven had dus niet zo hoeven lopen'	7 juni 2024
Vastzitten in het systeem (1x)	Ik zag meteen duidelijk beeld voor me: kwetsbaar ogende mensen die opgaan in de zwartgelakte pagina's van de Belastingdienst, die letterlijk en figuurlijk vastzitten in het systeem.	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
Moegestreden (1x)	[...]Op de foto's zag ik sterke vrouwen die vechten voor hun rechten en kinderen, maar tegelijkertijd moegestreden lijken. Nog elke dag ondervinden ze de lichamelijke en mentale gevolgen van dit schandaal.[...]	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
Overleven (1x)	[...]Ik was alleen maar aan het overleven met mijn twee zoons. Je hebt geen moment rust, bent voortdurend op zoek naar geld, bezig met het oplossen van schulden. [...]	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
Verstrikt in wet en regelgeving (1x)	[...] De toenemende digitalisering, algoritmes en de ontwikkeling van AI vind ik beangstigend. We worden hier steeds afhankelijker van en dreigen daardoor de menselijke maat uit het oog verliezen. Het gevaar is dat mensen steeds vaker en langer verstrikt	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024

	raken in de wereld van wet- en regelgeving. [...]		
Generatie op zijspoor (1x)	[...] Ik hoop dat we leren van onze fouten en deze tijdig herstellen, zodat dit niet weer gebeurt en er geen hele groepen mensen en nieuwe generaties op een zijspoor worden gezet.[...]	Het Parool Gelakt maar niet gebroken	17 mei 2024
Schuldenindustrie (1x)	[...] Rongen – een alleenstaande, werkende moeder en nummer 29 op de kandidatenlijst van de Socialistische Partij (SP) – zegt dat het 'één grote zoi is bij de Belastingdienst' en praat over een 'schuldenindustrie' waar mensen ingeduwd worden. [...]	Trouw De constante regelreflex uitbannen	1 november 2023
Schandvlek voor de maatschappij (1x)	De koning zal niet zijn gehinderd door kennis van het gedrag van Laurentien jegens ambtenaren. Zo typeerde hij tijdens de jaarlijkse fotosessie in de tuin van Paleis Huis ten Bosch de toelagenaffaire als een 'schandvlek voor de maatschappij'.	AD Luisteren deed Laurentien naar de toelagenslachtoffers, niet naar een aantal ambtenaren	8 augustus 2024
Machtsmisbruik (1x)	Benadeelde ouders binnen en buiten de stichting duiden de persoonlijke aanval als het patroon dat zij zelf ook hebben moeten doorstaan ten tijde van de toelagenaffaire. Het is een patroon van machtsmisbruik, valse aantijgingen en het moeten bewijzen van onschuld, dat steeds weer wordt herhaald.	AD Meldingen van grensoverschrijdend gedrag door prinses Laurentien op ministerie	7 augustus 2008
Commissie Werkelijke Schande (1x)	Omdat die door de overheid opgetuigde commissie traag werkt en veel weerstand bij ouders oproept, doopte Pieter Omtzigt (NSC) die in het debat om tot 'Commissie Werkelijke Schande'.	NOS Kamer wil onder voorwaarden door met 'methode-Laurentien' voor gedupeerden toelagenaffaire	13 augustus 2024
Ouderverhoren (1x)	De hele herstelorganisatie komt uit wantrouwen. Ik woon dagelijks gesprekken bij en het zijn allemaal ouderverhoren. Ze gaan eerst met z'n allen op zoek naar: 'hoe kunnen we het afwijzen?'	EenVandaag Afhandeling toelagenaffaire moet sneller: 'De hele herstelorganisatie komt uit wantrouwen'	27 maart 2024

Bijlage 2: Frame-analyse

Frame	Redeneerlijn	Titel + bron	Datum
<i>Overheid</i>			
De Belastingdienst, verwoester van levens* *Artikelen over bepaalde groepen slachtoffers zijn apart weergegeven.	De Belastingdienst maakte mensen bewust kapot	Belastingdienst werkte ouders die recht hadden op kinderopvangtoeslag bewust tegen Trouw	4 september 2018
	Doordat Janet een schuld moest terugbetalen aan de Belastingdienst belande zij in een depressie en werd haar zoon uit huis geplaatst.	De Belastingdienst verwoestte Janets leven De Telegraaf	17 december 2019
	Mensen werden onterecht beschuldigd van fraude, waarna ze in twee jaar het gehele bedrag moesten terugbetalen. Daardoor verlies mensen hun baan en huis, en is er kans op uithuisplaatsing van kinderen.	Omtzigt (CDA): 'Wil van Rutte horen dat de Kamer recht heeft op alle informatie' nporadio1	18 juni 2020
	Doordat de belastingdienst Janet onrechtmatig bestempelde als fraudeur, kwam zij terecht in een hel: ze kwam in de schuldhulpverlening, ze houden nauwelijks te eten, en ze kreeg een depressie. Als gevolg werd haar zoon plotseling uit huis geplaatst.	Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek; Hoe gaat het nu met De Telegraaf	19 juni 2020
	Belastingdienst overtreedt wetten, en voert hartvochtig en bevooroordeeld antifraudebeleid. Daardoor zijn mensen onterecht slachtoffer geworden en hebben ze alles verloren: hun kinderen uit huis geplaatst, zelfdoding.	Zwartjes [column Harriët Duurvoort] De Volkskrant	7 januari 2021
	Slachtoffers van de toeslagenaffaire hebben te maken gekregen met uithuisplaatsingen, vanwege 'onveilige thuissituatie met betrekking tot een mogelijke ontwikkelingsachterstand'.	Demonstratie is ook protest tegen 'loze beloftes' Rutte	17 mei 2021
	Door de Belastingdienst kwamen ouders in de schulden, en zijn kinderen uit huis geplaatst.	Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst. De Volkskrant	8 september 2021
	De overheid vernietigde levens van mensen die hun zaken goed op orde hadden. Er wordt uitgegaan van wantrouwen.	In de wurggreep van de Belastingdienst: de persoonlijke verhalen achter de toeslagenaffaire Het Parool	20 september 2021

	De Belastingdienst veroorzaakte armoede en stress, die het risico op uithuisplaatsing vergroten. Er zullen ongetwijfeld kinderen zijn die anders niet uit huis waren geplaatst.	‘De toeslagenaffaire is een schoolvoorbeeld van hoe de overheid niet met kinderen moet omgaan’	20 oktober 2021
	De Belastingdienst vernietigde Wanda’s gezin.	Hoe ‘toeslagenouder’ Wanda haar vier kinderen verloor. De Volkskrant	20 oktober 2021
	De Belastingdienst is misdadig en maakt levens kapot.	Dacht nou geen van die honderden hulpverleners: dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen? De Volkskrant	20 oktober 2021
	Door hardvochtig beleid van de Belastingdienst kwamen ouders in de problemen en raakten ze hun kinderen kwijt	Eerst schuld, dan uithuisplaatsing. NRC Handelsblad	23 oktober 2021
	De Belastingdienst verwoestte het leven van ouders.	De toeslagenaffaire uitgelegd: zo kwam het ‘ongekende onrecht’ tot stand	31 mei 2022
	Het ondersteuningsteam ziet dat de terugvorderingen van de Belastingdienst een lawine veroorzaakten die de ouders in een diep dal bracht. Naast schulden speelt er echter nog meer problematiek.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	Door de Belastingdienst raken ouders in schulden, raken ze hun bezittingen kwijt en ontstaan psychische problemen. Het gevolg is dat kinderen uithuisgeplaatst worden.	Strijd tussen wantrouwen en verdriet – hoe de rouw om de dode Lisa wordt overheerst door complottheorieën	20 oktober 2022
	Bepaalde groepen gedupeerde ouders hebben meer kans op een kindbeschermingsmaatregel gehad dan gemiddeld. De schuld ligt niet bij jeugdbescherming, maar bij de Belastingdienst.	Of overheidsdienst A of B de oorzaak van de ellende is in de toeslagenaffaire maakt voor de gedupeerde ouders bitter weinig uit. De Volkskrant	17 november 2022
	Kinderen hebben als gevolg van de affaire en uithuisplaatsing vaak trauma’s en schulden	Kinderen over het leed door de toeslagenaffaire: ‘Mijn leven had dus niet zo hoeven lopen’. De Volkskrant	7 juni 2024
	Toeslagenkind vertelt dat hij tot op vandaag de gevolgen ondervindt	Toeslagenkind Milton Moreira Moreno blijft niet hangen in het verleden: ‘Als je alleen omkijkt, kun je	22 december 2023

		geen stap naar voren zetten'. Trouw	
De Belastingdienst, Verwoester van levens – van bepaalde groepen slachtoffers	Onder de slachtoffers van de toeslagenaffaire zijn veel mensen van kleur	Zwartjes [column Harriët Duurvoort] De Volkskrant	7 januari 2021
	Vooraf kinderen van alleenstaande ouders en ouders met een migratieachtergrond zijn gedurende de toeslagenaffaire uit huis geplaatst.	CBS: Toeslagenaffaire trof veel eenoudergezinnen en ouders van buitenlandse afkomst	21 juni 2022
	De Belastingdienst heeft massaal gediscrimineerd. Zo hebben ouders met een Turkse achtergrond een bijna 9 keer zo groot risico als Henk en Ingrid.	Of overheidsdienst A of B de oorzaak van de ellende is in de toeslagenaffaire maakt voor de gedupeerde ouders bitter weinig uit	17 november 2022
	Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen. Afkomst speelde ook een stevige rol.	Het toeslagenschandaal was een overheidsmisdaad tegen vrouwen	7 maart 2023
	Alleenstaande moeders vaker slachtoffer	Gelakt maar niet gebroken. Het Parool	17 mei 2024
Kabinet, zaken niet op orde	Betrokkenen zijn ontevreden over de afhandeling van de toeslagenaffaire.	Demonstratie is ook protest tegen 'loze beloftes' Rutte NRC Handelsblad	17 mei 2021
	Advocaten kunnen gedupeerden in de toeslagenaffaire niet goed bijstaan door drempels die ze ervaren, zoals een wachttijd om het dossier in te zien van 2 jaar, en dossiers die niet volledig worden aangeleverd.	Brandbrief: advocaten kunnen slachtoffers toeslagenaffaire onvoldoende bijstaan De Volkskrant	13 oktober 2021
	Het kabinet heeft het herstel van de toeslagenaffaire niet onder controle.	Cijfers uithuisplaatsingen leggen opnieuw onmacht van kabinet bloot. Trouw	20 oktober 2021
	De overheid voert het herstel niet goed uit. Het duurt te lang en is te vrijblijvend.	Toeslagenouders teleurgesteld over meldpunt uithuisplaatsingen. 'We kunnen niet nog een jaar wachten'. Trouw	29 november 2021
	Ouders melden zich niet bij gemeenten om schaamte en wantrouwen.	Toeslagengezinnen van de radar verdwenen. 'Er heerst schaamte en wantrouwen'. Trouw	29 januari 2022

	Overheid (in de vorm van minister Sander Dekker) probeert fouten toeslagenaffaire opzettelijk te verhullen door geen onafhankelijk onderzoek te laten doen, ze ondermijnen de wil van de Kamer.	Onderzoek naar uithuisplaatsing kinderen van de toeslagenaffaire dreigt fouten vakkundig toe te dekken. Trouw	30 november 2021
	Het herstel gaat te traag; er komt geen diepgaand onafhankelijk onderzoek.	Nog niet één van de 1.115 kinderen van toeslagenslachtoffers is met de eigen ouders herenigd. De Volkskrant	23 maart 2022
	Het herstel gaat te traag, Tot dusver, zo moest het kabinet onlangs melden, is geen een van de 1115 kinderen terug bij zijn of haar ouders. Er is sowieso slechts contact met twaalf gedupeerde gezinnen. Het onderzoek van de regering wekt weinig vertrouwen en moet nog beginnen.	Bijna geen land plaatst zoveel kinderen uit huis als Nederland	30 maart 2022
	Herstel gaat traag, slechts veertien gezinnen hebben zich gemeld, mogelijk door wantrouwen, angst, of onbekendheid.	Toeslagenouders krijgen gratis advocaat om uithuisplaatsing van kind aan te vechten	31 maart 2022
	Ouders wantrouwen het herstelproces en zijn boos en bang.	Weinig vertrouwen in nieuw steunpunt voor toeslagenouders wier kinderen uit huis zijn geplaatst	4 april 2022
	Ouders strijden om hun kinderen terug te krijgen.	Komen kinderen terug bij de toeslagenouders? De Volkskrant	22 april 2022
	Veel gedupeerde ouders zijn bang om zich te melden.	Toeslagenouders willen helpen met vinden 'verdwenen' uithuisgeplaatste kinderen en ouders	29 maart 2022
	Het herstelproces werkt niet, want het ondersteuningsteam heeft geen mandaat. Ouders hebben daar geen vertrouwen in.	'Kinderen laten terugkeren gaat niet zo snel'	12 mei 2022
	Ouders zijn boos op Mark Rutte, en vinden herstel te traag gaan.	Verdrietige ouders overstemmen het debat over de uithuisplaatsingen. Trouw	13 mei 2022
	Ouders wantrouwen het herstelproces en zijn boos en bang.	Komen de kinderen terug bij de toeslagenouders?	22 april 2022

	Herstel gaat traag door schaamte, wantrouwen en de strenge privacywet.	Helpende hand stuit op wantrouwen. De Volkskrant	7 januari 2023
	Financiële compensatie laat lang op zich wachten en is niet in elke gemeente even royaal.	Jurgen en Gerda declareerden half uur kinderopvang te veel, toen raakten ze hun dochters kwijt. Het Parool	26 februari 2024
	Verskil in ruimhartigheid tussen gemeentes wat compensatie betreft.	Gemeentes: te veel misbruik van compensatieregeling toeslagenaffaire. NOS	22 maart 2024
	Hersteloperatie gaat te langzaam doordat men te wantrouwend, streng is in beoordeling	Afhandeling toeslagenaffaire moet sneller: 'De hele herstelorganisatie komt uit wantrouwen. EenVandaag	27 maart 2024
	Samenwerking met stichting (Gelijk)waardig Herstel op pauze: de stichting zou te gul zijn met financiële compensatie van gedupeerde ouders.	Kabinet voorlopig niet verder met 'Laurentien-route' bij hersteloperatie Toeslagen. NRC Handelsblad	31 mei 2024
	Kamer wil onder voorwaarden door met stichting (Gelijk)waardig herstel, want waardering voor haar compensatie-aanpak	Kamer wil onder voorwaarden door met 'methode-Laurentien' voor gedupeerden toeslagenaffaire. NOS	13 juni 2024
	Meldingen van grensoverschrijdend gedrag door prinses Laurentien op ministerie.	Meldingen van grensoverschrijdend gedrag door prinses Laurentien op ministerie. AD	7 augustus 2024
	Luisteren deed Laurentien naar de toeslagenslachtoffers, niet naar een aantal ambtenaren	Luisteren deed Laurentien naar de toeslagenslachtoffers, niet naar een aantal ambtenaren. AD	8 augustus 2024
Het kabinet, zet stappen voor herstel	Redeneerlijn: de overheid ondersteunt ouders bij de uithuisplaatsing met een gratis advocaat.	Toeslagenouders krijgen gratis advocaat om uithuisplaatsing van kind aan te vechten. Trouw	31 maart 2022

	Het kabinet vindt dat herstel te lang duurt en grijpt in.	Kabinet gaat bestanden koppelen om toeslagenouders met uit huis geplaatste kinderen te vinden. De Volkskrant	12 mei 2022
	Door bemiddeling ondersteuningsteam zijn de eerste twee kinderen van ouders in toeslagenaffaire weer thuis.	Eerste twee kinderen van ouders in toeslagenaffaire weer thuis na bemiddeling Ondersteuningsteam. De Volkskrant	8 augustus 2022
Tweede Kamer, pitbulls van rechtvaardigheid	Kamerlid Omtzigt is boos om de toeslagenaffaire en omdat de Kamer niet volledig wordt voorgelicht.	Omtzigt (CDA): 'Wil van Rutte horen dat de Kamer recht heeft op alle informatie' nporadio1	18 juni 2020
	Kamerlid Omtzigt merkt op dat de Kamer niet tijdig is geïnformeerd.	Cijfers uithuisplaatsingen leggen opnieuw onmacht van kabinet bloot. Trouw	20 oktober 2021
	Kamerlid Omtzigt komt op voor ouders, tegen de regering.	Kabinet erkent: vermoedelijk zijn er nóg meer kinderen uit huis geplaatst. Trouw	21 oktober 2021
	Kamerleden Omtzigt en Kwint verzoeken de regering per motie om onafhankelijk onderzoek en herstel.	Onderzoek naar uithuisplaatsing kinderen van de toeslagenaffaire dreigt fouten vakkundig toe te dekken	30 november 2021
	Kamerlid Omtzigt heeft kritiek op de regering, omdat zij kiezen om inspecties het onderzoek te laten doen, in plaats van een onafhankelijke partij.	Nog niet één van de 1.115 kinderen van toeslagenslachtoffers is met de eigen ouders herenigd. De Volkskrant	23 maart 2022
	Omtzigt vindt dat er een meldpunt voor ouders en kinderen moet komen, en vraagt om onafhankelijk onderzoek gericht op herstel.	Bijna geen land plaatst zoveel kinderen uit huis als Nederland. Trouw	30 maart 2022
	Kamerleden dringen aan op doorzettingsmacht en Kamerlid Van Hage stelt kritische vragen.	Verdrietige ouders overstemmen het debat over de uithuisplaatsingen. Trouw	13 mei 2022
	Onder kandidaat-Kamerlid behoorlijk wat gedupeerde; zij strijden voor de menselijke maat in overheidsbeleid	De constante regelreflex uitbannen. Trouw	1 november 2023

Tweede Kamer, hypocriete profiteurs	Er is crisis in de jeugdzorg door politieke keuzes, gesanctioneerd door de Tweede Kamer.	Opinie: Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld	19 mei 2022
Jeugdzorgketen			
Jeugdzorgketen, een bureaucratisch monster *Artikelen over professionals zijn apart weergegeven.	Veilig Thuis heeft slecht gecommuniceerd rondom de uithuisplaatsing.	Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek; Hoe gaat het nu met De Telegraaf	19 juni 2020
	Drangtrajecten (preventieve jeugdbescherming) is juridisch vrijwillig, maar wordt in de praktijk ervaren als dwang. Er is niets in de wet geregeld, en de ouders zijn rechteloos.	Ouders zien vrijwillige uithuisplaatsing kind soms onterecht als plicht NOS	18 september 2021
	Regels die voorschrijven wanneer een kind uit huis wordt geplaatst zijn soms vaag of worden ruim geïnterpreteerd. Financiële problemen leiden soms tot uithuisplaatsingen, ondanks dat dit wettelijk gezien niet mag.	Kinderen mogen niet alleen om financiële redenen uit huis worden geplaatst: 'Maar dat is een papieren werkelijkheid'	20 oktober 2021
	Jeugdzorg doet wat ze wil en handelt willekeurig.	Hoe 'toeslagenouder' Wanda haar vier kinderen verloor	20 oktober 2021
	Zorgvuldigheid bij uithuisplaatsingen is niet vanzelfsprekend.	Dacht nou geen van die honderden hulpverleners: dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen? De Volkskrant	20 oktober 2021
	Ouders ervaren een vrijwillige uithuisplaatsing als gedwongen; hulpverleners zetten ouders onder druk zonder tussenkomst van een rechter	Uithuisplaatsingen bij toeslagenouders: 'kan geen toeval zijn'; De zoon van 'toeslagenouder' Janet Ramesar werd uit huis geplaatst	21 oktober 2021
	Het systeem van jeugdzorg rammelt aan alle kanten. De rapportages zitten slecht in elkaar, feiten en meningen lopen door elkaar, en aantoonbaar onjuiste feiten worden niet uit het dossier gehaald.	Volgt op het toeslagenschandaal nu de jeugdzorgaffaire? 'Het systeem rammelt aan alle kanten' Trouw	23 oktober 2021
	Doordat ouders en kinderen onvoldoende rechtsbescherming ontvingen van kinderrechtters zijn er te veel kinderen uit huis geplaatst.	Kinderrechter dient vandaag te beginnen met bescherming van ouders en kinderen. De Volkskrant	25 oktober 2021
	De situatie van gezinnen die vastlopen verslechtert doordat ze niet in een vroeg	Kinderrechtters gaan eigen blinde vlekken	26 oktober 2021

	stadium zijn geholpen, wat kan leiden tot ondertoezichtstelling en uithuisplaatsingen van kinderen. Dit komt door gebrek aan passende zorg.	onderzoeken na toeslagenaffaire. De Volkskrant	
	Uithuisplaatsingen zijn willekeurig en ouders tasten in het duister. Ouders krijgen geen toegang tot hun dossier.	Al 13 jaar kan niemand toeslagenouder Gerrelain (36) vertellen waarom ze niet zelf voor haar kinderen mag zorgen.	5 januari 2022
	Ouders en advocaten krijgen geen toegang tot hun dossier, dit is een hoge drempel voor herstel.	Advocaten: inzage in dossier achter uithuisplaatsing kinderen wordt te moeilijk gemaakt. Trouw	5 januari 2022
	Jeugdbeschermingsorganisaties gaan mogelijk niet voldoende zorgvuldig te werk gaan rondom uithuisplaatsingen.	Inspectie onderzoekt rol van jeugdbescherming in uithuisplaatsingen	28 februari 2022
	Er zijn vele misstanden in de jeugdzorg.	Van de term 'staatsontvoeringen' schrikken sommigen, maar voor veel betrokkenen is het een rake typering	6 april 2022
	De Nederlandse jeugdzorg is disfunctioneel en maakt kinderen kapot.	De puinhopen in de jeugdzorg. NRC Handelsblad	8 april 2022
	Ouders kunnen zich niet verdedigen tegen de bureaucratie van jeugdzorg.	Ouders demonstreren tegen uithuisplaatsingen. 'Jeugdbescherming beschadigt kinderen'	16 april 2022
	De uitvoeringspraktijk van uithuisplaatsingen onttrekt zich aan het zicht van de kinderrechter en het is mogelijk om kinderen om financiële toeleiding uit huis te plaatsen.	Als een kind uit huis wordt geplaatst, biedt de wet ouders weinig bescherming	8 mei 2022
	Ouders worden onder druk gezet om mee te werken met een vrijwillige maatregelen, en er werd hen verteld dat het tijdelijk zou zijn.	Enquête geeft inzicht in uithuisplaatsingen: 'Kinderen, inkomen en huis in paar maanden kwijt'. Trouw	9 mei 2022
	Het proces rond gedwongen uithuisplaatsingen is niet op orde.	Inspectie velt hard oordeel over jeugdzorg: feiten rond uithuisplaatsing in geen enkel dossier op orde	27 juni 2022
	Ouders voelen zich machteloos tegenover het machtige apparaat van de jeugdbescherming en de kinderrechtters.	Hoogleraar Mariëlle Bruning is kritisch op de rechtspraak rond uithuisplaatsingen	8 november 2022

	Er was weinig deugdelijk onderzoek gedaan naar ingrijpende kindbeschermingsmaatregelen. Jeugdbescherming heeft geen overzicht en de dossiers zijn niet op orde en ouders hebben vaak geen idee waarom hun kinderen uit huis moeten.	Door de toeslagenaffaire ligt de jeugdbescherming ook na CBS-rapport nog steeds onder een vergrootglas	4 november 2022
	Commissie Van Doijeweert komt met adviezen om de nu te zwakke rechtspositie van kinderen en ouders te verbeteren, o.a. met toegankelijker klachtenregelingen en daarnaast moet het feitenonderzoek zorgvuldiger	'Ieder kind voor wie uithuisplaatsing dreigt, moet een eigen vertrouwenspersoon krijgen'. De Volkskrant	1 februari 2024
Jeugdzorgketen, een bureaucratisch monster – jeugdbeschermers	In de rapportages van jeugdzorg lopen feiten en meningen lopen door elkaar en wordt er vaak vertrouwd op een onderbuikgevoel in plaats van objectieve feiten.	Volgt op het toeslagenschandaal nu de jeugdzorgaffaire? 'Het systeem rammelt aan alle kanten.' Trouw	23 oktober 2021
	De rapportage van de jeugdbescherming is volgens een toeslagenouder te gekleurd en liet te weinig de positieve ontwikkeling zien die ze hadden doorgemaakt.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	Hulpverleners hebben niet ingegrepen.	Dacht nou geen van die honderden hulpverleners: dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen? De Volkskrant	20 oktober 2021
Jeugdzorgketen, een bureaucratisch monster – kinderrechters	Doordat ouders en kinderen onvoldoende rechtsbescherming ontvingen van kinderrechters zijn er te veel kinderen uit huis geplaatst.	Kinderrechter dient vandaag te beginnen met bescherming van ouders en kinderen. De Volkskrant	25 oktober 2021
	Kinderrechters hebben wellicht te weinig oog gehad voor de belangen van de burgers die tegenover het systeem zijn komen te staan. De kinderrechters gaan dit onderzoeken.	Kinderrechters gaan eigen blinde vlekken onderzoeken na toeslagenaffaire. De Volkskrant	26 oktober 2021
	De uitvoeringspraktijk van uithuisplaatsingen onttrekt zich aan het zicht van de kinderrechter, en het is mogelijk om kinderen om financiële toeleiding uit huis te plaatsen.	Als een kind uit huis wordt geplaatst, biedt de wet ouders weinig bescherming. Trouw	8 mei 2022
	Ouders voelen zich machteloos tegenover het machtige apparaat van de jeugdbescherming en de kinderrechters.	Hoogleraar Mariëlle Bruning is kritisch op de rechtspraak rond uithuisplaatsingen.	8 november 2022

		VPRO	
	Verplichte hoorzitting met ouders is bij verlengingsverzoek UHP voortaan de norm (recht om gehoord te worden), dit draagt bij aan meer vertrouwen van ouders in jeugdzorg.	Verlenging van uithuisplaatsing voortaan altijd langs de rechter. 'Dit is een stuk eerlijker'. Trouw	12 maart 2024
Jeugdzorgketen, doet wat ze kan* *Artikelen over kinderrechtvaardigheid zijn apart weergegeven.	Er is een jeugdzorgaffaire. Jeugdzorg heeft onvoldoende personeel en middelen om goede zorg te verlenen.	Bijna geen land plaatst zoveel kinderen uit huis als Nederland. Trouw	30 maart 2022
	De praktijk van jeugdzorg is ingewikkeld, jeugdzorg wil ouders met schulden graag beter helpen en beter samenwerken met anderen in het sociaal domein.	'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'	7 april 2022
	Kinderen lopen ernstige schade op door de wachtlijsten in de jeugdzorg, zeggen nu ook de Nederlandse rechters.	Alweer een noodkreet over de jeugdzorg, deze keer van de rechters	12 mei 2022
	Er is crisis in de jeugdzorg door politieke keuzes, gesanctioneerd door de Tweede Kamer.	Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld	19 mei 2022
	De praktijk van jeugdzorg is ingewikkeld, jeugdzorg wil ouders met schulden graag beter helpen en beter samenwerken met anderen in het sociaal domein.	'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'. NRC Handelsblad	7 april 2022
	Rutte heeft de jeugdzorg in 2015 uitgekleed, waardoor het aantal uit huis geplaatste kinderen met 16 procent is toegenomen.	De puinhopen in de jeugdzorg. NRC Handelsblad	8 april 2022
	Jeugdzorg/Het nationaal jeugdinstuut leert van de toeslagenaffaire, en versoepelt de richtlijn die stelt dat kinderen na een jaar uit huis geplaatst te zijn niet meer terug kunnen naar hun ouders.	Nieuwe richtlijn: uit huis geplaatste kinderen kunnen ook na een jaar nog terug naar hun ouders. De Volkskrant	14 april 2022
	De hoeveelheid organisaties die zich met de hulpvraag bemoeien, zorgt voor veel vertraging. Jeugdzorg is teleurgesteld over het bedrag dat het kabinet uittrekt voor jeugdzorg.	'In de jeugdbescherming zijn we al te lang slecht bezig'	15 september 2022
	Jeugdzorgketen, doet wat ze kan – kinderrechtvaardigheid	Kinderen worden niet uit huis geplaatst vanwege schulden, maar alleen bij een ernstige bedreiging voor de ontwikkeling of als de veiligheid in het geding is.	Raad voor de Kinderbescherming: 'Kinderen worden niet uit huis geplaatst enkel omdat er schulden zijn' Trouw
Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald.		'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'.	7 april 2022

		NRC Handelsblad	
	Het beeld dat kinderen van toeslagenouders onterecht uit huis zijn geplaatst en/of ten onrechte niet zijn teruggeplaatst is onjuist en ongenueanceerd. Kinderrechters gaan alleen akkoord met een uithuisplaatsing als sprake is van een onveilige opvoedsituatie.	Opinie: Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld. De Volkskrant	19 mei 2022
Ouders en kinderen			
Toeslagenouders, grote verliezers	<i>De bronnen bij dit frame komen grotendeels overeen met de negatieve frames over de Belastingdienst, het kabinet en de jeugdzorgketen. Deze zijn hier niet herhaald.</i>		
	Gedupeerden kwamen terecht in een hel van stress, vernedering, schaamte, uithuisplaatsing, isolement en depressie.	'Ik haat ze. Ze mogen allemaal de tering krijgen'; Documentaire een camera op gezichten van de Toeslagenaffaire NRC Handelsblad	20 september 2021
	Kinderen zijn slachtoffer. Herstel duurt te lang en uithuisplaatsingen zijn schadelijk voor kinderen.	Een echte band met zijn moeder krijgt Rynaldo niet meer. Trouw	6 december 2021
	Volgens gedupeerde ouders is er sprake van valse aantijgingen jegens prinses Laurentien, vergelijkbaar met wat gedupeerde ouders tijdens de Toeslagenaffaire hebben meegemaakt: ze werden gezien als dader. De aanval op Laurentien zou het rechtsherstel traineren.	Toeslagslachtoffer Riemke uit Enschede: 'Wat prinses Laurentien overkomt, gebeurde met ons ook'. AD	15 augustus 2024
Toeslagenouders, gerechtvaardigde vechters en doorzetters	Rongen en Van Opstal zijn boegbeelden van de toeslagenslachtoffers, en toeslagenslachtoffers verenigen zich.	Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst. De Volkskrant	8 september 2021
	Veel gedupeerde ouders zijn bang om zich te melden, toeslagenouders willen helpen om contact met hen te krijgen.	Toeslagenouders willen helpen met vinden 'verdwenen' uithuisgeplaatste kinderen en ouders	29 maart 2022
	Gedupeerde ouders demonstreren tegen uithuisplaatsingen.	Ouders demonstreren tegen uithuisplaatsingen. 'Jeugdbescherming beschadigt kinderen'	16 april 2022
	Ouders strijden om hun kinderen terug te krijgen.	Komen kinderen terug bij de toeslagenouders? De Volkskrant	22 april 2022

	Ouders laten de stem van ouders in de toeslagenaffaire horen via een enquête. Volgens hen zijn de schulden de wortel van alle problemen.	Enquête geeft inzicht in uithuisplaatsingen: 'Kinderen, inkomen en huis in paar maanden kwijt'	9 mei 2022
	Ouders zijn boos op Mark Rutte, en vinden herstel te traag gaan.	Verdrietige ouders overstemmen het debat over de uithuisplaatsingen	13 mei 2022
Toeslagenouders, kind van de rekening	Financiële problemen kan in sommige gevallen het zetje zijn dat een gezin over de rand duwt.	'De toeslagenaffaire is een schoolvoorbeeld van hoe de overheid niet met kinderen moet omgaan'	20 oktober 2021
	Kinderen worden niet uit huis geplaatst vanwege schulden, maar alleen bij een ernstige bedreiging voor de ontwikkeling of als de veiligheid in het geding is.	Raad voor de Kinderbescherming: 'Kinderen worden niet uit huis geplaatst enkel omdat er schulden zijn' Trouw	20 oktober 2021
	Het is niet zo dat als je schulden hebt, je kinderen uit huis worden geplaatst. Het heeft ongetwijfeld een rol gespeeld, maar er spelen altijd meerdere factoren. En het aantal uithuisplaatsingen is niet significant hoger onder toeslagenouders.	Sleutelen. Trouw	26 oktober 2021
	We moeten niet overhaast conclusies trekken over het verband tussen de kinderopvangtoeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. We weten niet of de affaire de oorzaak was.	Kind weggehaald bij een toeslagenouder? Vertel het hele verhaal. Trouw	17 december 2021
	De toeslagenaffaire is het laatste duwtje geweest.	'De overheid heeft gefaald'	1 april 2022
	Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald.	'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'. NRC Handelsblad	7 april 2022
	Volgens politici zijn schulden het laatste duwtje in de 'multiproblematiek' geweest.	Enquête geeft inzicht in uithuisplaatsingen: 'Kinderen, inkomen en huis in paar maanden kwijt'. AD	9 mei 2022
	Het beeld dat kinderen van toeslagenouders onterecht uit huis zijn geplaatst en/of ten onrechte niet zijn teruggeplaatst is onjuist en ongenueanceerd. Kinderrechters gaan alleen akkoord met een uithuisplaatsing als sprake is van een onveilige opvoedsituatie.	Opinie: Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld. De Volkskrant	19 mei 2022

	Toeslagenaffaire was het laatste duwtje voor ouders. Kinderen zijn niet uit huis geplaatst als direct gevolg van de toeslagenaffaire.	De toeslagenaffaire uitgelegd: zo kwam het 'ongekende onrecht' tot stand	31 mei 2022
	Het ondersteuningsteam ziet dat de terugvorderingen van de Belastingdienst een lawine veroorzaakten die de ouders in een diep dal bracht. Naast schulden speelt er echter nog meer problematiek.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	CBS concludeert, na inspectie van 4000 dossiers, dat de kans op een uithuisplaatsing niet vergroot is door de toeslagenaffaire. Gedupeerde gezinnen waren al zwak voordat de fiscus zo genadeloos toesloeg.	CBS sust lang niet alle ophef over uithuisplaatsingen, nieuwe vragen doemen op	1 november 2022
	Gezinnen kwamen in aanraking met jeugdbescherming omdat ze in meerderheid eenoudergezinnen vormen, en hadden al een zeer laag inkomen. Migratieachtergrond vergrootte de kans op bemoeienis van de jeugdbescherming niet.	Door de toeslagenaffaire ligt de jeugdbescherming ook na CBS-rapport nog steeds onder een vergrootglas. De Volkskrant	4 november 2022

Bijlage 3: Redeneerketens

Redeneerketen	Redeneerlijn in het artikel	Bron + titel	Datum
Sneeuwbaaleffect	De Belastingdienst maakte mensen bewust kapot.	Belastingdienst werkte ouders die recht hadden op kinderopvangtoeslag bewust tegen Trouw	4 september 2018
	Doordat Janet een schuld moest terugbetalen aan de Belastingdienst belande zij in een depressie en werd haar zoon uit huis geplaatst.	De Belastingdienst verwoestte Janets leven De Telegraaf	17 december 2019
	Mensen werden onterecht beschuldigd van fraude, waarna ze in twee jaar het gehele bedrag moesten terugbetalen. Daardoor verlies mensen hun baan en huis, en is er kans op uithuisplaatsing van kinderen.	Omtzigt (CDA): 'Wil van Rutte horen dat de Kamer recht heeft op alle informatie' nporadio1	18 juni 2020
	Doordat de Belastingdienst Janet onrechtmatig bestempelde als fraudeur, kwam zij terecht in een hel: ze kwam in de schuldhulpverlening, ze houden nauwelijks te eten, en ze kreeg een depressie. Als gevolg werd haar zoon plotseling uit huis geplaatst.	Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek; Hoe gaat het nu met De Telegraaf	19 juni 2020
	Belastingdienst overtreedt wetten, en voert hartvochtig en bevooroordeeld antifraudebeleid. Daardoor zijn mensen onterecht slachtoffer geworden en hebben ze alles verloren: hun kinderen uit huis geplaatst, zelfdoding.	Zwartjes [column Harriet Duurvoort] De Volkskrant	7 januari 2021
	Slachtoffers van de toeslagenaffaire hebben te maken gekregen met uithuisplaatsingen, vanwege 'onveilige thuisituatie met betrekking tot een mogelijke ontwikkelingsachterstand'.	Demonstratie is ook protest tegen 'loze beloftes' Rutte	17 mei 2021
	Door de Belastingdienst kwamen ouders in de schulden, en zijn kinderen uit huis geplaatst.	Mogelijk honderden kinderen uit gezinnen die de dupe waren van toeslagenaffaire, zijn uit huis geplaatst. De Volkskrant	8 september 2021
	De overheid vernietigde levens van mensen die hun zaken goed op orde hadden. Er wordt uitgegaan van wantrouwen.	In de wurggreep van de Belastingdienst: de persoonlijke verhalen achter de toeslagenaffaire Het Parool	20 september 2021
	De Belastingdienst veroorzaakte armoede en stress, die het risico op	'De toeslagenaffaire is een schoolvoorbeeld van hoe	20 oktober 2021

	uithuisplaatsing vergroten. Er zullen ongetwijfeld kinderen zijn die anders niet uit huis waren geplaatst.	de overheid niet met kinderen moet omgaan.'	
	De Belastingdienst vernietigde Wanda's gezin.	Hoe 'toeslagenouder' Wanda haar vier kinderen verloor. De Volkskrant	20 oktober 2021
	De Belastingdienst is misdadig en maakt levens kapot.	Dacht nou geen van die honderden hulpverleners: dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen? De Volkskrant	20 oktober 2021
	Door hardvochtig beleid van de Belastingdienst kwamen ouders in de problemen en raakten ze hun kinderen kwijt.	Eerst schuld, dan uithuisplaatsing. NRC Handelsblad	23 oktober 2021
	De Belastingdienst verwoestte het leven van ouders.	De toeslagenaffaire uitgelegd: zo kwam het 'ongekende onrecht' tot stand.	31 mei 2022
	Het ondersteuningsteam ziet dat de terugvorderingen van de Belastingdienst een lawine veroorzaakten die de ouders in een diep dal bracht. Naast schulden speelt er echter nog meer problematiek.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	Door de Belastingdienst raken ouders in schulden, raken ze hun bezittingen kwijt en ontstaan psychische problemen. Het gevolg is dat kinderen uithuisgeplaatst worden.	Strijd tussen wantrouwen en verdriet – hoe de rouw om de dode Lisa wordt overheerst door complottheorieën.	20 oktober 2022
Duwtje	Financiële problemen kunnen in sommige gevallen het zetje zijn dat een gezin over de rand duwt.	'De toeslagenaffaire is een schoolvoorbeeld van hoe de overheid niet met kinderen moet omgaan.'	20 oktober 2021
	Kinderen worden niet uit huis geplaatst vanwege schulden, maar alleen bij een ernstige bedreiging voor de ontwikkeling of als de veiligheid in het geding is.	Raad voor de Kinderbescherming: 'Kinderen worden niet uit huis geplaatst enkel omdat er schulden zijn.' Trouw	20 oktober 2021
	Het is niet zo dat als je schulden hebt, je kinderen uit huis worden geplaatst. Het heeft ongetwijfeld een rol gespeeld, maar er spelen altijd meerdere factoren. En het aantal uithuisplaatsingen is niet significant hoger onder toeslagenouders.	Sleutelen. Trouw	26 oktober 2021

	We moeten niet overhaast conclusies trekken over het verband tussen de kinderopvangtoeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. We weten niet of de affaire de oorzaak was.	Kind weggehaald bij een toeslagenouder? Vertel het hele verhaal. Trouw	17 december 2021
	De toeslagenaffaire is het laatste duwtje geweest.	'De overheid heeft gefaald'	1 april 2022
	Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald.	'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'. NRC Handelsblad	7 april 2022
	Volgens politici zijn schulden het laatste duwtje in de 'multiproblematiek' geweest.	Enquête geeft inzicht in uithuisplaatsingen: 'Kinderen, inkomen en huis in paar maanden kwijt'. AD	9 mei 2022
	Het beeld dat kinderen van toeslagenouders onterecht uit huis zijn geplaatst en/of ten onrechte niet zijn teruggeplaatst is onjuist en ongenueanceerd. Kinderrechters gaan alleen akkoord met een uithuisplaatsing als sprake is van een onveilige opvoedsituatie.	Opinie: Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld. De Volkskrant	19 mei 2022
	Toeslagenaffaire was het laatste duwtje voor ouders. Kinderen zijn niet uit huis geplaatst als direct gevolg van de toeslagenaffaire.	De toeslagenaffaire uitgelegd: zo kwam het 'ongekende onrecht' tot stand	31 mei 2022
	Het ondersteuningsteam ziet dat de terugvorderingen van de Belastingdienst een lawine veroorzaakten die de ouders in een diep dal bracht. Naast schulden speelt er echter nog meer problematiek.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	CBS concludeert, na inspectie van 4000 dossiers, dat de kans op een uithuisplaatsing niet vergroot is door de toeslagenaffaire. Gedupeerde gezinnen waren al zwak voordat de fiscus zo genadeloos toesloeg.	CBS sust lang niet alle ophef over uithuisplaatsingen, nieuwe vragen doemen op	1 november 2022
	Gezinnen kwamen in aanraking met jeugdbescherming omdat ze in meerderheid eenoudergezinnen vormen, en hadden al een zeer laag inkomen. Migratieachtergrond vergrootte de kans op bemoeienis van de jeugdbescherming niet.	Door de toeslagenaffaire ligt de jeugdbescherming ook na CBS-rapport nog steeds onder een vergrootglas. De Volkskrant	4 november 2022
	Veel gezinnen misten een paar vinkjes en werden er daarom uitgepikt door de	Kinderen over het leed door de toeslagenaffaire:	7 juni 2024

	Belastingdienst. Zo hadden gedupeerde ouders vaak een laag inkomen, was de helft alleenstaand en had driekwart een migratieachtergrond. In twee derde van de gezinnen was bovendien al sprake van schulden.	'Mijn leven had dus niet zo hoeven lopen'. De Volkskrant	
Jeugdzorg functioneert niet goed	Veilig Thuis heeft slecht gecommuniceerd rondom de uithuisplaatsing.	Veilig Thuis haalde Janets zoon bij haar weg: Ik was totaal in paniek; Hoe gaat het nu met. De Telegraaf	19 juni 2020
	De situatie van gezinnen die vastlopen verslechtert doordat ze niet in een vroeg stadium zijn geholpen, wat kan leiden tot ondertoezichtstelling en uithuisplaatsingen van kinderen. Dit komt door gebrek aan passende zorg.	Kinderrechters gaan eigen blinde vlekken onderzoeken na toeslagenaffaire. De Volkskrant	26 oktober 2021
	Er is een jeugdzorgaffaire. Jeugdzorg heeft onvoldoende personeel en middelen om goede zorg te verlenen.	Bijna geen land plaatst zoveel kinderen uit huis als Nederland. Trouw	30 maart 2022
	Er zijn vele misstanden in de jeugdzorg.	Van de term 'staatsontvoeringen' schrikken sommigen, maar voor veel betrokkenen is het een rake typering	6 april 2022
	De praktijk van jeugdzorg is ingewikkeld, jeugdzorg wil ouders met schulden graag beter helpen en beter samenwerken met anderen in het sociaal domein.	'Kinderen zijn niet vanwege één vinkje uit huis weggehaald'	7 april 2022
	De Nederlandse jeugdzorg is disfunctioneel en maakt kinderen kapot. Rutte heeft de jeugdzorg in 2015 uitgeteeld, waardoor het aantal uit huis geplaatste kinderen met 16 procent is toegenomen.	De puinhopen in de jeugdzorg. NRC Handelsblad	8 april 2022
	Kinderen lopen ernstige schade op door de wachtlijsten in de jeugdzorg, zeggen nu ook de Nederlandse rechters.	Alweer een noodkreet over de jeugdzorg, deze keer van de rechters	12 mei 2022
	Er is crisis in de jeugdzorg door politieke keuzes, gesanctioneerd door de Tweede Kamer.	Kinderen worden echt niet uit huis geplaatst om een belastingschuld	19 mei 2022
	De hoeveelheid organisaties die zich met de hulpvraag bemoeien, zorgt voor veel vertraging. Jeugdzorg is teleurgesteld over het bedrag dat het kabinet uittrekt voor jeugdzorg.	'In de jeugdbescherming zijn we al te lang slecht bezig'	15 september 2022

	De procedures van jeugdzorg zijn ingewikkeld, ontoegankelijk, onzorgvuldig en te willekeurig.	'Ieder kind voor wie uithuisplaatsing dreigt, moet een eigen vertrouwenspersoon krijgen'. De Volkskrant	1 februari 2024
Gebrekkige rechtsbescherming ouders	Drangtrajecten (preventieve jeugdbescherming) is juridisch vrijwillig, maar wordt in de praktijk ervaren als dwang. Er is niets in de wet geregeld, en de ouders zijn rechteloos.	Ouders zien vrijwillige uithuisplaatsing kind soms onterecht als plicht NOS	18 september 2021
	Regels die voorschrijven wanneer een kind uit huis wordt geplaatst zijn soms vaag of worden ruim geïnterpreteerd. Financiële problemen leiden soms tot uithuisplaatsingen, ondanks dat dit wettelijk gezien niet mag.	Kinderen mogen niet alleen om financiële redenen uit huis worden geplaatst: 'Maar dat is een papieren werkelijkheid'	20 oktober 2021
	Jeugdzorg doet wat ze wil en handelt willekeurig.	Hoe 'toeslagenouder' Wanda haar vier kinderen verloor	20 oktober 2021
	Zorgvuldigheid bij uithuisplaatsingen is niet vanzelfsprekend.	Dacht nou geen van die honderden hulpverleners: dit klopt niet, hier moeten we wat aan doen? De Volkskrant	20 oktober 2021
	Ouders ervaren een vrijwillige uithuisplaatsing als gedwongen; hulpverleners zetten ouders onder druk zonder tussenkomst van een rechter.	Uithuisplaatsingen bij toeslagenouders: 'kan geen toeval zijn'; De zoon van 'toeslagenouder' Janet Ramesar werd uit huis geplaatst	21 oktober 2021
	Het systeem van jeugdzorg rammelt aan alle kanten. De rapportages zitten slecht in elkaar, feiten en meningen lopen door elkaar, en aantoonbaar onjuiste feiten worden niet uit het dossier gehaald.	Volgt op het toeslagenschandaal nu de jeugdzorgaffaire? 'Het systeem rammelt aan alle kanten.' Trouw	23 oktober 2021
	Doordat ouders en kinderen onvoldoende rechtsbescherming ontvingen van kinderrechters zijn er te veel kinderen uit huis geplaatst.	Kinderrechter dient vandaag te beginnen met bescherming van ouders en kinderen. De Volkskrant	25 oktober 2021
	Ouders en advocaten krijgen geen toegang tot hun dossier, dit is een hoge drempel voor herstel.	Advocaten: inzage in dossier achter uithuisplaatsing kinderen wordt te moeilijk gemaakt.	5 januari 2022

		Trouw	
	Uithuisplaatsingen zijn willekeurig en ouders tasten in het duister. Ouders krijgen geen toegang tot hun dossier.	Al 13 jaar kan niemand toeslagenouder Gerrelain (36) vertellen waarom ze niet zelf voor haar kinderen mag zorgen.	5 januari 2022
	Jeugdbeschermingsorganisaties gaan mogelijk niet voldoende zorgvuldig te werk rondom uithuisplaatsingen.	Inspectie onderzoekt rol van jeugdbescherming in uithuisplaatsingen	28 februari 2022
	Ouders kunnen zich niet verdedigen tegen de bureaucratie van jeugdzorg.	Ouders demonstreren tegen uithuisplaatsingen. 'Jeugdbescherming beschadigt kinderen'	16 april 2022
	De uitvoeringspraktijk van uithuisplaatsingen onttrekt zich aan het zicht van de kinderrechter, en het is mogelijk om kinderen om financiële toeleiding uit huis te plaatsen.	Als een kind uit huis wordt geplaatst, biedt de wet ouders weinig bescherming.	8 mei 2022
	Ouders worden onder druk gezet om mee te werken met een vrijwillige maatregelen, en er werd hen verteld dat het tijdelijk zou zijn.	Enquête geeft inzicht in uithuisplaatsingen: 'Kinderen, inkomen en huis in paar maanden kwijt'. Trouw	9 mei 2022
	Het proces rond gedwongen uithuisplaatsingen is niet op orde.	Inspectie velt hard oordeel over jeugdzorg: feiten rond uithuisplaatsing in geen enkel dossier op orde	27 juni 2022
	De rapportage van de jeugdbescherming is volgens een toeslagenouder te gekleurd en liet te weinig de positieve ontwikkeling zien die ze hadden doorgemaakt.	Stap voor stap herstel van contact. De Volkskrant	8 augustus 2022
	Er was weinig deugdelijk onderzoek gedaan naar ingrijpende kinderbeschermingsmaatregelen. Jeugdbescherming heeft geen overzicht en de dossiers zijn niet op orde en ouders hebben vaak geen idee waarom hun kinderen uit huis moeten.	Door de toeslagenaffaire ligt de jeugdbescherming ook na CBS-rapport nog steeds onder een vergrootglas.	4 november 2022
	Ouders voelen zich machteloos tegenover het machtige apparaat van de jeugdbescherming en de kinderrechters.	Hoogleraar Mariëlle Bruning is kritisch op de rechtspraak rond uithuisplaatsingen.	8 november 2022
	Verplichte hoorzitting met ouders is bij verlengingsverzoek UHP voortaan de norm; het afschaffen van de meldbriefprocedure moet ervoor zorgen	Verlenging van uithuisplaatsing voortaan altijd langs de rechter: 'Dit	12 maart 2024

	dat ouders meer vertrouwen krijgen in jeugdzorg.	is een stuk eerlijker. Trouw	

Bijlage 7

Bevindingen uit de gesprekken met kinderen en ouders

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1. Aanpak	4
1.2. Leeswijzer	5
2. Gevolgen van de toeslagenaffaire	7
2.1. Gevolgen voor ouders	7
2.1.1. Uit het niets: Terugvordering(en) zonder aankondiging	7
2.1.2. Van kwaad tot erger: Gevolgen op het gebied van financiën	8
2.1.3. Verlies van werk en opleiding	11
2.1.4. Verlies van huis en thuis	12
2.1.5. Afbreuk van sociale relaties	13
2.1.6. Weerslag op gezondheid	15
2.1.7. Crimineel gedrag onder druk	16
2.2. Gevolgen voor kinderen	16
2.2.1. De financiële situatie door de ogen van kinderen	17
2.2.2. Verminderde schoolprestaties	17
2.2.3. Huisvesting	17
2.2.4. Uitsluiting onder kinderen	17
2.2.5. Gevoelens van schaamte, uitsluiting en eenzaamheid	18
2.2.6. Contact met politie en justitie	18
2.3. Gevolgen voor de gezinnen	19
2.3.1. Spanningen tussen ouders	19
2.3.2. Tussen ouder en kind en in het ouderschap	19
2.3.3. Tussen kinderen onderling	20
2.3.4. Resumerend: De rol van de toeslagenaffaire	20
3. Ervaringen in het vrijwillige en gedwongen kader	23
3.1. Vrijwillige hulpverlening van gemeenten en lokale teams	23
3.1.1. Ontoereikende hulp op het gebied van financiële problematiek	23
3.1.2. Verkokering en gebrek aan regie	24
3.1.3. Frequent wisseling van betrokken hulpverleners en wachtlijsten	24
3.1.4. Onvoldoende kennis over kindeigen problematiek	25
3.1.5. Drempels bij het vragen om hulp	25
3.1.6. Tekortkomingen in hulp rondom huisvestingsproblematiek en gezinsbescherming	26
3.2. Opschaling naar het gedwongen kader	26
3.2.1. Te weinig aandacht voor gezinsproblematiek en duurzaam gezinsherstel	27
3.2.2. Minder inspraak en controle	28
3.2.3. Besluitvorming op basis van beperkte informatie	29
3.2.4. Onbewuste vooroordelen	30
3.2.5. Onvoldoende rekening gehouden met de impact van financiële stress	31
3.2.6. Financiële stress en schuldenproblematiek als belemmering bij terugplaatsing	32
3.3. Positieve ervaringen	33
4. Gevolgen van de uithuisplaatsingen	34
4.1. Gevolgen voor ouders	34
4.1.1. Onbegrip van werkgevers en uitval van werk	34

4.1.2.	Verlies van sociale steun en verdere isolement	34
4.1.3.	Weerslag op de mentale en fysieke gezondheid	35
4.2.	<i>Gevolgen voor de kinderen</i>	36
4.2.1.	Kinderen over de ervaring van hun uithuisplaatsing	36
4.2.2.	Verminderde onderwijsprestaties	36
4.2.3.	Trauma's, internaliserend- en externaliserend gedrag	37
4.3.	<i>Gevolgen voor het gezin</i>	38
4.3.1.	De relatie tussen ouder en kind	38
4.3.2.	De relatie tussen broertjes, zusjes en ouders	39
5.	Dit wordt nooit verleden tijd: Gevolgen die tot op heden voelbaar zijn	40
5.1.	<i>De huidige situatie van ouders</i>	40
5.1.1.	Blijvende financiële kwetsbaarheid	40
5.1.2.	Verbroken sociale relaties en familierelaties	41
5.1.3.	Behoeftte aan betere woonomstandigheden	41
5.1.4.	Langdurige schade aan werk- en schoolloopbanen	41
5.1.5.	Aanhoudende gezondheidsklachten	41
5.1.6.	Afstand binnen gezinsrelaties	42
5.2.	<i>De huidige situatie van kinderen</i>	42
5.2.1.	Financiën	42
5.2.2.	Werk en onderwijs	42
5.2.3.	Huisvesting	43
5.2.4.	Contact met vrienden en instanties	43
5.2.5.	De gezondheid van de kinderen in het heden	44
5.2.6.	Gezinsrelaties	44
6.	Alternatieve realiteit	46
6.1.	<i>Financiële stabiliteit en meer carrièreperspectieven</i>	46
6.2.	<i>Sterkere gezinsbanden</i>	46
6.3.	<i>Betere toekomst voor de kinderen</i>	47
6.4.	<i>Schulden hadden problemen niet versterkt</i>	47
7.	Wat ouders en kinderen nodig hebben	49
7.1.	<i>Behoeften van ouders</i>	49
7.1.1.	Hersteltrajecten op basis van vertrouwen en minder lange trajecten	49
7.1.2.	Een bredere blik op (financiële) compensatie binnen hersteltrajecten	49
7.1.3.	Versterkte handelingsmogelijkheden en mandaat voor het OT	50
7.1.4.	Naar een goed functionerend, breed ondersteuningsaanbod	50
7.1.5.	Toekomstgerichte ondersteuning en "closure"	51
7.1.6.	Ondersteuning rondom de kinderen	51
7.2.	<i>Behoeften van kinderen</i>	51
7.2.1.	Erkenning en een aparte schaderoute	51
7.2.2.	Meer consistentie en gelijkheid tussen gemeenten, empathische benadering en flexibiliteit	52
7.2.3.	Kwijtschelding van schulden	53
7.2.4.	Stabiele huisvesting en thuissituatie	53
7.2.5.	Toekomstperspectief en begeleiding	53

1. Inleiding

In deze bijlage staan de ervaringen en perspectieven van gedupeerde ouders en kinderen die tevens met een uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen te maken hebben (gehad) (hierna: ouders en kinderen) centraal. De commissie en onderzoekers van het ondersteunende onderzoeksteam (hierna: 'commissie') spraken met 64 ouders (61 in individuele gesprekken en 3 in een groepsgesprek) en 35 kinderen (16 in individuele gesprekken en 19 in 2 groepsgesprekken). In 7 gezinnen is zowel met een ouder als een kind gesproken. Deze gesprekken waren bedoeld om inzicht te krijgen in de ervaren gevolgen, de gebeurtenissen en processen die tot uithuisplaatsingen hebben geleid – en met name de rol van de toeslagenaffaire hierin – als ook om lessen te kunnen formuleren om herhaling van dergelijke gebeurtenissen en processen in de toekomst te kunnen voorkomen.

1.1. Aanpak

Tijdens de gesprekken met ouders en kinderen is onderzocht welke invloed de door de terugvordering veroorzaakte schulden en de uithuisplaatsingen die hierop volgden hebben (gehad) op verschillende leefgebieden. Hierbij is specifiek gekeken naar de impact op de leefgebieden: financiën, wonen, opleiding, werk, dagelijks leven, gezinsrelaties, sociaal netwerk, geestelijke- en lichamelijke gezondheid. Daarnaast is aandacht besteed aan ervaringen met politie en justitie, middelengebruik en ervaringen met de ontvangen hulpverlening.

De gesprekken waren gestructureerd rondom vier belangrijke perioden in de (gezins-)situaties van ouders en kinderen, namelijk de gezinssituatie:

- voor de terugvordering van de kinderopvangtoeslag;
- *direct na* de terugvordering van de kinderopvangtoeslag;
- *tijdens en na* de uithuisplaatsingen, en;
- in het heden.

Om de bevindingen te beschrijven wordt gebruikgemaakt van onbepaalde telwoorden. De commissie hanteert hierbij de volgende legenda:

- 'bijna alle/alle': 90%
- 'een overgrote meerderheid': 75-90%;
- 'een meerderheid': 50-75%;
- '(ongeveer) de helft': circa 50%
- 'een deel': 25-50%
- 'een minderheid/ een klein deel': 10-25%
- 'enkele': minder dan 10%.

Het is mogelijk dat bepaalde onderwerpen of ervaringen tijdens de gesprekken niet expliciet benoemd zijn door ouders en kinderen, door bijvoorbeeld schaamte, pijn of omdat andere onderwerpen voor ouders en kinderen belangrijker voelden om te bespreken. Dit betekent niet noodzakelijk dat deze situaties of factoren niet aanwezig waren. De gepresenteerde telwoorden geven dus een indicatie van hoeveel ouders en/of kinderen een onderwerp hebben genoemd tijdens gesprekken met de commissie, maar zij komen mogelijk niet volledig overeen met hoe vaak het onderwerp werkelijk speelde onder alle door de commissie gesproken ouders en kinderen. Voor een nadere toelichting op de onderzoeksmethoden, zie bijlage 5.

In het vervolg van deze bijlage wordt ingegaan op de bevindingen uit de gesprekken met ouders en kinderen. De volgende kernvragen staan hierbij centraal:

- Welke gevolgen hebben de terugvordering van de kinderopvangtoeslag en de daaropvolgende uithuisplaatsingen voor ouders en kinderen op de verschillende leefgebieden en in de verschillende perioden?

- Welke rol heeft de terugvordering van de kinderopvangtoeslag gespeeld in het proces van uithuisplaatsing van kinderen?
- Wat zijn ervaringen van ouders en kinderen met de geboden hulpverlening en ondersteuning?
- Wat zijn de huidige herstelbehoeften van ouders en kinderen?

Motivatie tot deelname

Daar waar het in de gesprekken ten sprake kwam, geven bijna alle ouders en kinderen aan hun ervaringen met de commissie te willen delen om bewustzijn te creëren en herhaling van het door hen ervaren leed te voorkomen. Ze hopen dat hun ervaringen bijdragen aan een beter begrip van de ingrijpende gevolgen van de toeslagenaffaire en aan veranderingen, zodat anderen in de toekomst vergelijkbare pijnlijke ervaringen bespaard blijven.

“Ik wil voorkomen dat andere kinderen overkomt wat mij is overkomen.” (Kind)

“Er zijn inmiddels een hoop rapporten en publicaties verschenen over 'hoe erg het is' of 'waarom het zo erg is', maar er zit nog steeds geen structurele verandering in de processen binnen de overheid. Ik heb zekerheid nodig dat geen enkel kind en jongere dit ooit weer zal overkomen.” (Kind)

“Ik heb erg getwijfeld om mee te doen aan het onderzoek. De reden dat ik toch ben gekomen is dat ik hoop dat dit nooit meer gebeurt. Dat anderen dit niet hoeft te overkomen. Want dit gun je echt helemaal niemand.” (Ouder)

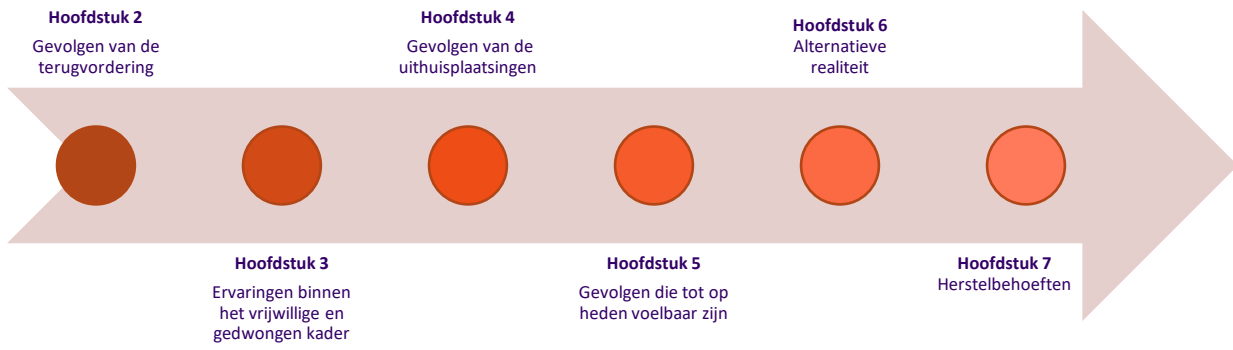
“Ik spreek me uit, omdat de overheid niet ziet hoe ver de gevolgen van het toeslagenschandaal strekken. Als we willen dat het niet meer gebeurt, moeten zij eerst hiernaar luisteren.” (Ouder)

1.2. Leeswijzer

Deze bijlage volgt een chronologische structuur die inzicht geeft in de gebeurtenissen en processen die zich hebben afgespeeld tussen de terugvordering van de kinderopvangtoeslag en de uithuisplaatsingen binnen gezinnen, evenals de gevolgen hiervan op gezinnen (zie Figuur 1). **Hoofdstuk 2** bespreekt als eerst de gevolgen van de terugvordering; voor ouders, kinderen en het gezin als geheel. **Hoofdstuk 3** beschrijft de ervaringen van ouders en kinderen met de ondersteuning in het vrijwillige en gedwongen kader en analyseert waarom de geboden ondersteuning ontoereikend was om het proces te doorbreken dat uiteindelijk leidde tot uithuisplaatsingen. **Hoofdstuk 4** richt zich daarna op de impact van deze uithuisplaatsingen op zowel de ouders als kinderen en **hoofdstuk 5** belicht de gevolgen die tot op heden voelbaar zijn. **Hoofdstuk 6** brengt in beeld hoe het leven van de getroffen gezinnen er mogelijk uit had kunnen zien zonder de toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsingen. Tot slot gaat **hoofdstuk 7** in op de huidige herstelbehoeften van ouders en kinderen.

Door middels deze chronologische structuur de opeenvolgende stappen in het proces te analyseren – van de terugvordering en de ontvangen hulpverlening tot de uithuisplaatsingen en de gevolgen die tot op heden voelbaar zijn – wordt duidelijk hoe situaties zich binnen gezinnen hebben ontwikkeld. Hierdoor wordt het mogelijk om gebeurtenissen te duiden en te reflecteren op processen om herhaling in de toekomst te voorkomen en op de benodigde maatregelen voor herstel.

Figuur 1: Opbouw hoofdstukken

2. Gevolgen van de toeslagenaffaire

Dit hoofdstuk gaat in op de gevolgen van de terugvordering van de kinderopvangtoeslag en de hierdoor ontstane schulden op verschillende leefgebieden van ouders en kinderen. Deze gaat eerst in op de gevolgen voor ouders, vervolgens op de gevolgen voor kinderen en tot slot op de gevolgen voor het gezin als geheel.

2.1. Gevolgen voor ouders

2.1.1. Uit het niets: Terugvordering(en) zonder aankondiging

De brief van de Belastingdienst met de eerste terugvordering kwam voor alle ouders die de commissie gesproken heeft *“uit het niets”*. Ze werden erdoor overvallen en schrokken ervan. Hoe ouders op deze gebeurtenis reageerden was afhankelijk van de mogelijkheden die ouders hadden om het teruggevorderde bedrag terug te kunnen betalen en het perspectief van ouders op de Belastingdienst. De meerderheid van de ouders gaf in het gesprek aan dat zij dachten dat de Belastingdienst een fout had gemaakt, dat zij niets hoefden terug te betalen en dat het wel goed zou komen wanneer de fout besproken werd. Na herhaaldelijk contact met de Belastingdienst nam bij deze ouders het vertrouwen dat het wel goed zou komen echter af. Zij gaven aan dat dit onder andere kwam doordat zij onvoldoende informatie kregen over waarom hun kinderopvangtoeslag was stopgezet en werd teruggevorderd en/of omdat er bij de Belastingdienst vanuit werd gegaan dat de fout bij hen lag. Ouders die bezwaar maakten kregen bovendien geen reactie of een standaard afwijzing op hun bezwaar van de Belastingdienst. Ouders voelden zich boos en onbegrepen, begonnen aan zichzelf te twijfelen of – zoals ook uit eerdere onderzoeken naar voren komt¹ – raakten ontmoedigd van het langdurige gevecht tegen de Belastingdienst.

“Als je zo lang aan het vechten bent tegen de overheid en jij bent de enige die gelooft in je eigen onschuld, met grote overheidsinstanties tegenover je. Dan kan je de beste advocaten hebben, maar daar red je het niet mee.” (Ouder)

“Toen ik na alle tegenstrijdige berichtgeving over de hoogte van de schuld om opheldering vroeg zei een Belastingdienstmedewerker: ‘De Belastingdienst heeft er toch geen schuld aan dat jij fraudeert.’ Ik zei toen dat ik geen fraudeur was als ik alleen maar niet kon terugbetalen. De medewerker wilde mij niet uitleggen waarom ze mij als fraudeur bestempelde.” (Ouder)

Een minderheid van de ouders gaf aan dat zij dachten dat de Belastingdienst het *“wel bij het rechte eind zou hebben”* en dat zij het teruggevorderde bedrag terug moesten betalen. Deze ouders ervoeren direct vanaf de eerste terugvordering veel stress. Voor de ouders die dachten dat de Belastingdienst een fout had gemaakt die nog rechtgezet kon worden, volgde die stress pas later, namelijk op het moment dat zij zich realiseerden dat de fout niet gecorrigeerd werd en ze het bedrag daadwerkelijk moesten gaan terugbetalen. De terug te betalen bedragen liepen uiteen van enkele duizenden tot tienduizenden euro’s. Het terugbetalen van het bedrag was voor de meeste ouders direct bij de eerste terugvordering niet mogelijk. Dit riep bij ouders naast veel stress ook boosheid op.

“Waarom is het niet eerder, tussentijds, doorgegeven dat er iets niet klopte en dat de betalingen uit de pas liepen? (...) De Belastingdienst liet de schulden doorlopen.” (Ouder)

Daarbij kregen ouders – zoals ook vastgesteld in eerder onderzoek van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag² – vaak te maken met terugvorderingen over meerdere jaren; als in een enkel jaar een ‘fout’ werd ontdekt werden ook voorgaande jaren opnieuw beoordeeld door de Belastingdienst. Voor sommige ouders werd het terugbetalen onmogelijk bij een tweede, derde of latere terugvordering. Dit gebeurde ook wanneer zij naast nieuwe terugvorderingen van de Belastingdienst geconfronteerd werden met boetes over te laat betaalde eerdere terugvorderingen.

¹ Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. (2020). *Ongekend onrecht*. Geraadpleegd via [link](#).

² Ibid.

“Ik was boos en geschrokken van de brief, maar heb toch alles netjes doorgegeven. Ik vertrouwde erop dat het goedkwam, [...] maar de terugvorderingen bleven aanhouden. De jaren 2011, 2012, en 2013 waren uitschieters en onze schulden liepen op tot 100.000 euro.” (Ouder)

Ouders gaven aan dat het teruggevorderde bedrag “onwettelijk” leek en niet tot hen doordrong. Enkele ouders gaven aan dat de schrik dusdanig was dat het een “verlamdend” effect op hen had, waardoor ze soms ontwijkend reageerden en bijvoorbeeld brieven niet meer openden uit angst voor de inhoud of brieven verstopten uit schaamte. Een deel van de gesproken ouders was afhankelijk van verschillende vormen van overheidssteun. Op het moment dat hun kinderopvangtoeslag werd stopgezet en teruggevorderd en zij als ‘fraudeur’ werden bestempeld, verloren zij vaak ook het recht op onder meer hun bijstand en andere toeslagen zoals huur- en zorgtoeslag. Dit aanvullende verlies van inkomen maakte het voor ouders nog lastiger om de terugvorderingen van de kinderopvangtoeslag terug te betalen.

“Doordat ik niet in staat was om de schuld af te betalen liep het bedrag op. De factuur werd te groot, te moeilijk. Omdat ik als fraudeur was aangemerkt, vielen alle toeslagen bovendien weg: zorg, huur, kinderdagverblijf, waardoor ik naast de schuld bij de Belastingdienst, ook een huurachterstand en schuld bij het energiebedrijf kreeg. Dit zorgde voor veel stress en ik belandde in een depressie. De Belastingdienst pakt alles van je af.” (Ouder)

Al met al benoemde de meerderheid van de ouders dat ze zich machteloos voelden tegenover de Belastingdienst. Dit komt voornamelijk voort uit de ervaring dat ze hun situatie niet konden uitleggen of over herstel konden spreken. Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek van de Raad van State waarin gevonden werd dat ouders niet de rechtsbescherming is geboden waar zij recht op hadden, kleine fouten resulteerden in volledige terugvorderingen, er geen sprake was van proportionaliteit in de beoordeling en rechtspraak strikt werd toegepast.³ In gesprek met de commissie gaven ouders aan dat dit bij hen een blijvend gevoel van onrecht heeft veroorzaakt en het hun vertrouwen in overheidsinstanties heeft geschaad.

2.1.2. Van kwaad tot erger: Gevolgen op het gebied van financiën

De terugvordering van de kinderopvangtoeslag door de Belastingdienst had voor alle gezinnen gevolgen voor hun financiële situatie. Voor een deel van de ouders gold dat de financiële problematiek die hiermee ontstond als het ware een eerste vallende dominosteen vormde, die problematiek op andere leefgebieden kon doen ontstaan. Bij een ander deel van de ouders raakte de financiële situatie bestaande problematiek, waardoor hun situatie (nog) kwetsbaarder werd. Hoewel de gevolgen van de toeslagenaffaire per gezin verschilden, geldt voor alle gezinnen die de commissie gesproken heeft dat zij (mede) door toedoen van de toeslagenaffaire jarenlang gebukt gingen onder schulden en de daarmee gepaard gaande stress.

Schuiven met geld

De meerderheid van de gesproken gezinnen beschikte niet over voldoende financiële middelen om de terugvorderingen zelfstandig te betalen. Zij hadden vaak geen of te weinig spaargeld en onvoldoende inkomsten. Ouders gaven aan dat zij probeerden “het ene gat te vullen met het andere” en te “schuiven met geld”. Hierdoor ontwikkelden zij ook schulden en betalingsachterstanden bij andere partijen dan de Belastingdienst, zoals bij zorgverzekeraars, de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), verhuurders en hypotheekverstrekkers, energieleveranciers en waterbedrijven. Deze schulden konden hard oplopen door boetes in de vorm van bestuursrechtelijke premies op te laat betaalde facturen. Wanneer betalingen te lang uitbleven kregen ouders bovendien te maken met deurwaarders en beslaglegging op loon en het eigen vermogen. Daarbovenop konden energie- en telefoniemaatschappijen ouders afsluiten en aansluitkosten berekenen voor het opnieuw aansluiten van hun diensten. Ouders hadden hierdoor het gevoel dat zij “geen kant op konden”.

“Op een gegeven moment waren de schulden tot problematische hoogte opgestapeld en was er sprake van een aantal maanden achterstand op de huur. Het lukte ons niet om met ons werk het hoofd boven water te houden. Een aantal keer is de stroom afgesloten geweest, het opnieuw aansluiten kostte 400 euro, dat voelde echt als een trap na. Mijn auto is tijdens het werk in beslag

³ Raad van State. (2021). *Lessen uit de kinderopvangtoeslagzaken: Reflectierapport van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State*. Geraadpleegd via [link](#).

genomen en we zijn met 6 of 7 maanden huurachterstand onze woning bijna kwijtgeraakt.”
(Ouder)

Ik kon Eneco vaak niet betalen. Ik ging dan schuiven. Dat leverde extra kosten op. Dan werd de stroom bijna afgesloten. Mijn telefoon is afgesloten geweest, dan betaal je weer 25 euro voor de aansluiting. Bij een herinnering komen er extra kosten bij. Ik ben lang wanbetaler geweest bij de zorgverzekering. Als je zes maanden wanbetaler bent, dan moet je meer premie betalen. We konden geen kant op.” (Ouder)

De gesproken gezinnen hebben vaak jarenlang moeite gehad om in de dagelijkse behoefte van hun kinderen en zichzelf te voorzien. Zij geven onder andere aan dat de stroom meerdere keren is afgesloten, dat zij niet wisten hoe zij eten op tafel moesten zetten en boodschappen moesten doen, dat er avonden waren waarop ze “enkel rijst of pasta met zout aten”, dat “er soms geen geld was om luiers te kopen”, dat zij door loonbeslag als gezin moesten rondkomen van 60, 50 of soms 30 euro per week, dat hun kinderen soms zonder eten naar school gingen of dat er geen geld was voor broodbeleg, dat er geen geld was voor kleding of goede schoenen waardoor hun kinderen rondliepen in versleten kleding en schoenen en last kregen van hun voeten en dat hun kinderen als enigen niet meekonden naar zwembles of naar schoolreisjes.

Om het hoofd boven water te kunnen houden hebben ouders leningen afgesloten bij onder andere banken en winkels (huurkoop), hun bezittingen (zoals sieraden) verkocht en geld geleend van familie en vrienden. Ook maakten ouders gebruik van giften van familie en vrienden in de vorm van bijvoorbeeld voedsel of kleding en van voorzieningen zoals de Voedselbank, Stichting Leergeld en Stichting Kinderhulp. Een groot deel van de ouders benoemde in gesprek expliciet dat ze zich schaamden voor hun afhankelijkheid van de hulp van anderen en dat zij het gevoel hadden dat hun zelfstandigheid hen was ontnomen.

Geen toegang tot financiële hulp

De helft van de gesproken ouders gaf aan de kwalificatie ‘grove schuld/opzet’ te hebben ontvangen van de Belastingdienst. De ‘Memo Versnellingsmaatregelen TG 304’ van de Belastingdienst wijst uit dat iedereen met een toeslagen- of belastingschuld hoger dan 3.000 euro kinderopvangtoeslag of 5.000 euro aan totale toeslagenschuld automatisch de kwalificatie ‘grove schuld/ opzet’ kreeg.⁴ Later onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de toenmalig staatssecretaris van Financiën, wijst uit dat in 94 procent van de gevallen deze kwalificatie naar huidige maatstaven als onterecht kon worden bestempeld.⁵ De kwalificatie ‘grove schuld/opzet’ werd vaak zonder medeweten van ouders in hun dossier opgenomen, omdat de Belastingdienst vond dat ouders doelbewust foutieve informatie hadden verstrekt of ernstige nalatigheid hadden getoond bij het aanvragen van kinderopvangtoeslag. Door deze kwalificatie kwamen ouders die hulp zochten voor het betalen van de terugvorderingen niet in aanmerking voor een persoonlijke betalingsregeling bij de Belastingdienst. Ze werden uitgesloten van flexibele betalingsafspraken en konden hun schuld enkel aflossen via een standaardbetalingsregeling. Deze regeling vereiste dat de volledige schuld binnen 24 maanden werd afbetaald. Voor veel ouders, met terugvorderingen van duizenden tot tienduizenden euro’s, was dit onmogelijk.

“Ik heb toen gesmeekt. Ze zaten hier in het Belastingkantoor. Ik ben naar Heerlen en Apeldoorn gegaan om te smeken om een regeling. Ik moest binnen twee jaar 22.000 euro betalen. Ik ben hier naar de gemeente geweest om te vragen om een schuldsaneringstraject. ‘De schulden zijn niet saneerbaar’, zeiden ze toen tegen me. Dit kwam door het label ‘grove schuld’. Dan is er geen regeling mogelijk.” (Ouder)

“Ik belde de Belastingdienst voor een betalingsregeling. Zo’n regeling is niet mogelijk, kreeg ik te horen. Ik vroeg wat ik dan moest doen ‘moet ik soms de hoer spelen?’ Daarop werd gereageerd met ‘ja, als het moet, dan moet dat’.” (Ouder)

⁴ Belastingdienst. (2016). *Memo Versnellingsmaatregelen TG-304*. Geraadpleegd via [link](#). Uit een steekproef bleek dat in 94 procent van de gevallen deze kwalificatie naar huidige maatstaven als onterecht kon worden bestempeld.

⁵ Staatssecretaris van Financiën, Toeslagen en Douane. (2020). *4e Voortgangsrapportage Kinderopvangtoeslag*. Geraadpleegd via [link](#).

De meerderheid van de gesproken ouders zocht vervolgens hulp bij hun gemeente door middel van een minnelijk schuldhulpverleningstraject (MSNP), waarin bekeken werd wat ouders konden afbetalen en waarin een voorstel werd gedaan aan schuldeisers om schulden (gedeeltelijk) kwijt te schelden. De Belastingdienst ging echter vaak niet mee in dit voorstel, waardoor het voor ouders lastig was om via de reguliere schuldhulpverlening tot een oplossing te komen. Aanvullend geldt dat ouders met de kwalificatie 'opzet/ grove schuld' voor 2012 uitgesloten konden worden van schuldhulpverlening door de gemeente (zie toelichting in Kader 1). Voor de ouders die dit betrof, betekende dit dat zij – ondanks hun acute financiële nood – geen toegang kregen tot schuldhulpverlening. De eerste deuren naar ondersteuning waren daarmee voor deze ouders vrij letterlijk gesloten en zonder deze ondersteuning konden zij veelal geen structurele oplossing vinden voor hun schulden. Vaak pas een aantal jaar later – en met het oplopen van de schulden – konden ouders vrijwillig, of moesten zij gedwongen, deelnemen aan een schuldhulpverleningstraject. Binnen deze trajecten volgde veelal een loonbeslag waarbij gezinnen moesten rondkomen van een toegewezen bedrag aan leefgeld. Door hen vaak als nauwelijks toereikend ervaren voor basisvoorzieningen zoals huur, boodschappen en zorgkosten. Ook vertelt een klein aantal ouders in gesprek met de commissie over negatieve ervaringen met bewindvoering, waarbij bewindvoerders onprofessioneel en onzorgvuldig omgegaan zijn met het beheer van de financiën van ouders. Ouders geven aan dat er hoge vergoedingen werden gerekend, onvoldoende transparantie werd geboden of er in het geheel niet in het belang van ouders werd gehandeld.

Kader 1: Schuldhulpverlening gemeente⁶

De Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) verplicht gemeenten sinds 1 juli 2012 om schuldhulpverlening te bieden aan inwoners. Voor 2012 waren gemeenten ook al betrokken bij schuldhulpverlening, maar was dit minder uniform geregeld en niet wettelijk vastgelegd. De verantwoordelijkheid voor schuldhulpverlening lag destijds niet exclusief bij hen. In de praktijk hadden gemeenten veel beleidsvrijheid om eigen criteria te hanteren, waaronder de mogelijkheid om personen met 'opzet/grove schuld' uit te sluiten van schuldhulp. De labels impliceerde namelijk

⁶ Wet gemeentelijke schuldhulpverlening. Geraadpleegd via [link](#).

dat ze zelf verantwoordelijk waren voor hun situatie. De hulp die gedupeerden ontvingen was sterk afhankelijk van hun gemeente.

2.1.3. Verlies van werk en opleiding

De meerderheid van de ouders gaf aan dat zij door de situatie rondom de toeslagenaffaire problemen hebben ervaren op gebied van hun werk of opleiding, zoals het verlies van hun werk, het stoppen met hun opleiding, verminderde prestaties, minder kans op promotie, degradatie, het verkrijgen van minder verantwoordelijkheden en inkomensverlies bij het werken op commissie. Ouders met functies in de financiële sector, zoals financieel administratief medewerker of boekhouder, werden veelal onmiddellijk ontslagen wanneer zij de kwalificatie ‘opzet/grove schuld’ kregen of zodra op andere wijze bij hun werkgever bekend werd dat zij schulden hadden. Andere belangrijke redenen voor problemen rondom werk en opleiding die uit de gesprekken naar voren komen zijn: het wegvallen van kinderopvang en een ervaren verslechtering van de mentale en/of fysieke gezondheid.

Niet of minder kunnen werken door het volledig zelf moeten betalen van de kinderopvang

De ouders die het label ‘grote schuld/opzet’ toebedeeld kregen hadden geen recht meer op kinderopvangtoeslag, waardoor de kinderopvang voor hen onbetaalbaar werd. Ouders die nog wel toeslag konden aanvragen, deden dit vaak niet uit angst voor nieuwe terugvorderingen. Wanneer ouders in hun sociaal netwerk geen oppas konden regelen, betekende dit vaak dat ze moesten stoppen met werk om zelf voor de kinderen te zorgen. Dit zorgde voor deze ouders niet enkel voor een (verdere) reductie van het inkomen, maar – zo geven deze ouders aan – ook voor een verlies van sociaal netwerk en het gevoel via hun werk iets bij te kunnen dragen aan de maatschappij.

“Ik had iemand nodig die de kinderen zou opvangen aangezien de kinderopvang wegviel. Mijn eigen moeder, oma van de kinderen, kon de kinderen niet meer opvangen door gezondheidsproblemen. Ook hun eigen vader kon dit niet. Doordat de kinderen nergens terecht konden en door de geldzorgen, werd het steeds lastiger voor mij om mijn opleiding af te maken. Ik heb hierdoor uiteindelijk de studie moeten beëindigen, terwijl ik al uitzicht had op een baan. Ook werken was niet meer mogelijk.” (Ouder)

“Doordat mijn kinderen niet naar de kinderopvang en de buitenschoolse opvang konden, kon ik minder uren werken per week. In de onderneming die ik samen met mijn partner had, lag de kennis en kunde van de organisatie en administratie vooral bij mij. Doordat ik minder uren kon werken, kon ik hier minder in ondersteunen. Dit had invloed op het functioneren van de onderneming, het ging steeds slechter waardoor de onderneming uiteindelijk failliet ging.” (Ouder)

Ouders die nog wel gebruik konden maken van de kinderopvang of die hulp hadden bij de oppas voor de kinderen vanuit hun sociaal netwerk, gaven aan dat zij juist veel meer zijn gaan werken om hun schulden af te betalen. Zij werkten aanzienlijk meer uren dan een reguliere werkweek en hadden vaak meerdere banen naast elkaar. Door de hoge schuldenlast (en in sommige gevallen loonbeslag) konden deze ouders – ondanks hun inspanningen – echter vaak nog steeds nauwelijks rondkomen.

Een deel van de gesproken ouders volgde voor de terugvordering van de kinderopvangtoeslag een re-integratietraject. In het kader van de Participatiewet of een re-integratieprogramma werd van hen verwacht dat zij actief werkten aan hun terugkeer naar de arbeidsmarkt, vaak als voorwaarde voor het behouden van hun uitkering of andere vormen van (inkomens-)ondersteuning. Doordat deze ouders geconfronteerd werden met stress en zorgen rondom hun financiële situatie en een gebrek aan toegang tot kinderopvang, konden zij hun deelname aan deze re-integratietrajecten niet

(voldoende) voortzetten. Ouders geven aan dat hun inkomensondersteuning hierdoor in gevaar kwam en dat hun inspanningen om financieel zelfstandig te worden aanzienlijk bemoeilijkt werden.

Verminderde carrièremogelijkheden door gezondheidsproblemen

De meerderheid van de ouders gaf aan dat de voortdurende stress over schulden en juridische procedures bij hen leidde tot geestelijke en lichamelijke gezondheidsklachten, zoals een burn-out, depressie, concentratie- en geheugenproblemen, extreme vermoeidheid en hoofdpijn/ migraine. Ouders gaven aan dat zij hierdoor niet meer in staat waren om te werken of minder focus op hun werk konden houden, als mede dat hun mogelijkheden voor professionele ontwikkeling door het volgen van trainingen, cursussen of andere vormen van scholing werden beperkt.

2.1.4. Verlies van huis en thuis

Een deel van de ouders gaf in de gesprekken aan hun woning te zijn kwijtgeraakt. Door de ontstane financiële situatie konden ze de huur- of hypotheeklasten niet langer dragen. Ouders met een koopwoning werden soms gedwongen hun huis te verkopen om schulden te kunnen afbetalen. Andere ouders met een koop- of huurwoning verhuisden eerder, onder dreiging van woningverlies. Ongeveer de helft van deze ouders is in een poging hun schulden af te betalen of maandlasten te drukken, verhuisd naar een kleinere woning, een woning in een minder aantrekkelijke buurt of een woning van lagere kwaliteit (bijvoorbeeld een woning met gebreken zoals vochtproblemen of achterstallig onderhoud).

“Met het wegvallen van mijn baan en door het moeten aflossen van de terugvorderingen kon ik rekeningen en hypotheeklasten niet meer betalen. Hierdoor moesten wij noodgedwongen ons koophuis verkopen. We verhuisden daarna naar een kleiner appartement.” (Ouder)

Een klein deel van deze ouders had geen financiële middelen of werd door een BKR-registratie belemmerd bij het vinden van een nieuwe huur- of koopwoning. Zij zochten onderdak binnen hun sociale kring of raakten, in het ergste geval, dakloos als gevolg van hun financiële problemen. Deze ouders vertelden de commissie over perioden waarin zij herhaaldelijk van onderdak wisselden binnen hun sociaal netwerk en/of opvanglocaties en over perioden waarin zij op straat of in hun auto leefden.

“Ik heb gezwoven door heel Nederland. Ik bleef steeds korte periodes bij verschillende mensen. Ik heb veel bij mijn broer geslapen. (...) Af en toe in noodgevallen kon ik ook wel bij een vriend slapen, maar nadat ik ruzie met hem kreeg, was dat ook voorbij. Ik heb ook nachten op een bankje op straat geslapen. Ik probeerde een woning te krijgen maar werd steeds niet geholpen.” (Ouder)

De toeslagenaffaire zorgde ook voor relatiebreuken (zie paragraaf 2.3.1.), waardoor ouders niet langer konden samenwonen en waarbij de huur- of hypotheeklasten vaak te hoog waren voor één ouder om te dragen. Ook deze ouders moesten noodgedwongen verhuizen of raakten dakloos.

“Eind 2011 kreeg ik een brief van de Belastingdienst dat ik 22.000 euro aan toeslagen moest terugbetalen. Vanwege grove schuld. Wij konden dit niet terugbetalen. Het zorgde voor veel spanning in ons gezin. Mijn man en ik zijn gescheiden, hij gaf mij de schuld van de financiële problemen en wilde zich eraan onttrekken. De kinderen kwamen bij mij wonen. Op een gegeven moment kon ik alleen de rekeningen niet meer voldoen. Ik raakte door huurachterstand de woning kwijt en werd in 2014 dakloos.” (Ouder)

Om woningverlies te voorkomen gaven met name alleenstaande moeders aan dat zij bereid waren verregaande concessies te doen, resulterend in ongewenste (soms gewelddadige) afhankelijkheidsrelaties.

“Alle toeslagen die ik kreeg, werden ingehouden. Doordat ik onder andere geen huurtoeslag meer kreeg, was ik niet meer in staat om mijn huur te betalen en werd ik dakloos. Mijn toenmalige partner zou naar het buitenland gaan en omdat ik afhankelijk was en geen plek meer had om te slapen, ben ik met hem meegegaan. Ondanks dat er sprake was van huiselijk geweld.” (Ouder)

Slechte huisvesting en onvoldoende financiële middelen voor onderhoud

De ouders die aangaven hun woning *niet* te zijn kwijtgeraakt gaven aan vaak wel te leven onder de dreiging dat zij hun woning zouden kwijtraken. Zij ervoeren hun woning als bron van stress door deurwaarders en dreigende uithuiszettingen, en als bron van schaamte vanwege de angst dat anderen iets zouden merken van hun financiële situatie door de staat van hun woning. Ook hadden zij moeite hun huis te onderhouden. Zo gaven ouders aan geen middelen te hebben om schimmel in de woning te verwijderen, nodige reparaties uit te voeren, een bed te kopen (waardoor ouders op een matras op de grond sliepen), vloerbedekking te leggen (waardoor gezinnen jarenlang op een betonnen vloer leefden) en werden er kranten voor het raam gehangen bij gebrek aan geld voor gordijnen.

“Deurwaarders kwamen keer op keer aan de deur. Ik was bang dat de burens het zouden zien en durfde de deur niet meer open te doen. Ik was nieuw in de wijk en schaamde me. Deurwaarders herken je direct. Het was een nieuwgebouwde wijk. Iedereen was bezig met het nieuwe huis in te richten, maar mijn woning was bekleed met kranten op de ramen. Ik sliep op de grond samen met mijn dochter in één kamer. Ik probeerde telkens wat geld te zoeken om bijvoorbeeld een lamp te laten ophangen door een klusjesman. (...) Het huis geeft me nog steeds nare herinneringen. Het had een nieuw begin moeten zijn, maar werd een nachtmerrie.” (Ouder)

Verhuizing naar het buitenland

Bijna alle gezinnen die binnen dit onderzoek zijn gesproken hebben met elkaar gemeen dat zij in Nederland zijn blijven wonen. Een aantal ouders en kinderen wees de commissie in gesprek op andere ouders die besloten te vluchten naar België, Duitsland, Suriname of andere landen, in een poging om aan de enveloppen van de Belastingdienst en later aan (dreigende) interventies van jeugdbescherming te ontsnappen. De ervaringen van deze groep ouders en kinderen is voor de commissie grotendeels buiten beeld gebleven.

2.1.5. Afbreuk van sociale relaties

Uit de verhalen van ouders komt naar voren dat sociale relaties een belangrijke buffer voor hen zijn geweest in het opvangen van de gevolgen van de toeslagenaffaire. Zo ontvingen ouders giften (voedsel en kleding), hulp bij de opvang van de kinderen en hulp bij huisvesting van vrienden, familie en religieuze- of buurtgemeenschappen. Tegelijkertijd gaf de meerderheid van de ouders aan vriendschappen en familierelaties te zijn verloren. Een bevinding die aansluit bij eerder onderzoek is dat ouders aangaven dat ze te maken hadden met sociale uitsluiting en niet (volledig) mee konden doen in hun sociale kringen, waardoor hun relaties met familie en vrienden onder druk kwamen te staan.^{7,8}

Stigma en schuld

Uit de gesprekken blijken verschillende voorbeelden van stigmatisering. Ouders gaven aan dat familieleden en vrienden “nare dingen” tegen hen hebben gezegd waaruit bleek dat zij geloofden dat ouder(s) schuld hadden aan de financiële problematiek. Dit is door ouders als heel pijnlijk ervaren. Ze lichtten toe dat de Belastingdienst vóór de toeslagenaffaire over het algemeen beschouwd werd als een organisatie “die er voor je is”, waardoor zij de strijd tegen de Belastingdienst “lastig uitgelegd kregen”. De conclusie die hun vrienden en familie trokken was al snel dat de fout bij ouders zelf lag. Ouders voelden zich hierdoor nog eenzamer in hun strijd tegen de Belastingdienst en ervoeren dat zij zichzelf continu aan het verdedigen waren.

“Ik heb geprobeerd uit te leggen dat het niet mijn ‘fout’ was, maar mijn familie dacht hier anders over. Zij konden niet geloven dat de fout elders lag. Ik kreeg opmerkingen als: ‘klopt niet, je zal wel dit of dat hebben gedaan.’” (Ouder)

“Ook de relaties met mijn moeder, en broer en zus kwamen onder druk te staan. Mijn familie beschuldigde me ervan dat ik een dief zou zijn. Achteraf, nadat ik als gedupeerde erkend werd, voelden zij zich schuldig.” (Ouder)

“Mijn zussen en vrienden verweten me dat ik de overheid had opgelicht, want ik was immers als fraudeur aangemerkt. Ik kon niemand ervan overtuigen dat ik niks verkeerd had gedaan. Pas toen

⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). Armoede en sociale uitsluiting 2023. Geraadpleegd via [link](#)

⁸ Sociaal en Cultureel Planbureau. (2004). Sociale uitsluiting in Nederland. Geraadpleegd via [link](#)

berichten over de toeslagenaffaire in de media verschenen vroegen mijn zussen of ik me al gemeld had.” (Ouder)

Schaamte en isolatie

De maatschappelijke vooroordelen rondom schulden en financiële problemen zorgden er volgens ouders soms voor dat zij het gevoel kregen dat ze door hun omgeving werden veroordeeld, zelfs als dit niet expliciet werd uitgesproken. Daarnaast trokken veel ouders zich terug uit hun sociale kring uit schaamte voor hun financiële situatie of omdat zij niet te vaak met anderen wilden praten over hun problemen uit angst dat familie of vrienden zouden denken “wanneer houdt dit op, wanneer horen we eens een keer iets anders over jou?”.

“Als je in zo’n benarde positie komt, ga je als een kluizenaar leven. Gordijnen dicht, niemand laten merken dat je in armoede leeft. Niet vertellen dat je schulden hebt.” (Ouder)

Een aantal ouders gaf aan onderdeel uit te maken van een cultuur of omgeving waarbinnen een taboe heerst op het bespreken van financiële problemen waardoor hun gevoelens van schaamte versterkt werden. Zij durfden niet om hulp te vragen in hun netwerk en verborgen hun financiële problemen voor de buitenwereld.

“Als je me binnen ziet komen, ben ik gestift en gepoederd. Niemand mag zien waarom ik verdrietig ben. Ik schaamde me. Achteraf werd tegen me gezegd: ‘Je leeft boven je vermogen, daardoor ben je in problemen gekomen’. (...) Problemen zijn er om op te lossen. Ik ga niet janken of bedelen om geld. Ik vraag nooit wat aan mensen. (...) Ik ging achttien jaar naar de kerk, ik heb nooit iets tegen de dominee gezegd. Soms ging ik naar de kerk met mijn laatste 2 en 3 euro. De kinderen waren ook altijd netjes gekleed.” (Ouder)

Financiële uitsluiting en overbelasting

Ouders gaven aan dat het hen niet lukte om financieel mee te komen in hun sociale kringen. Zo was er geen geld voor cadeautjes voor verjaardagen of voor het openbaar vervoer om vrienden of familie op te zoeken, soms zelfs niet wanneer ouders bijvoorbeeld een uitvaart wilden bijwonen. Ouders benadrukten in de gesprekken dat zij zich hiervoor schaamden en dat het niet kunnen bijwonen van sociale activiteiten met vrienden en familie hen veel pijn heeft gedaan.

“Ik heb me vaak ziek gemeld voor feestjes van bijvoorbeeld vriendinnen, omdat ik geen geld had voor cadeaus of voor de reis naar hen toe, omdat ze ver weg wonen.” (Ouder)

Ook zijn er ouders die aangaven dat zij niet konden deelnemen aan sociale activiteiten en moeite hadden hun vriendschappen te onderhouden, vanwege het beslag dat de zorgen rondom de terugvorderingen - en later de uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen - op hun dagelijks leven legde.

“Ik was enkel bezig met mijn financiële situatie, en niet meer met de dingen die mij zingeving geven in het leven zoals mijn werk, mensen om me heen, mijn steentje bijdragen aan de maatschappij. Alles ging om het behouden van de kinderen, de schulden, en het meewerken met de hulpverlening.” (Ouder)

Ruzies en spanningen binnen families door informele leningen

Tot slot geldt dat ook het aangaan van informele leningen een weerslag heeft gehad op het sociaal netwerk van ouders. Ouders gaven aan dat informele leningen bij familie en vrienden zorgden voor spanningen en ruzies over geld en verantwoordelijkheden. In sommige gevallen braken hierdoor familiebanden en vriendschappen, waardoor ouders de emotionele en financiële ondersteuning vanuit hun sociale netwerk verloren juist op het moment dat zij deze het meest nodig hadden. Het lukte deze ouders vaak niet om zonder steun vanuit hun sociaal netwerk hun financiële situatie te stabiliseren waardoor schulden verder konden oplopen.

“Ik heb geld geleend bij familie. Dit heeft problemen veroorzaakt in de familie en ertoe geleid dat ik helemaal geen contact meer heb met hen. Mijn familie gaf aan dat het mijn eigen fout was [de schuld bij de Belastingdienst] en dus ook mijn eigen verantwoordelijkheid was om het op te lossen.” (Ouder)

2.1.6. Weerslag op gezondheid

De gesproken ouders omschreven dat de terugvordering door de Belastingdienst voor “zware omstandigheden in het gezin” zorgde en dat zij zich in een voortdurende “overlevingsstand” bevonden. Dit heeft volgens nagenoeg alle ouders een weerslag gehad op hun geestelijke gezondheid en volgens de meerderheid ook op hun lichamelijke gezondheid. Ouders gaven aan in de loop van de tijd een toenemende belasting te ervaren op hun gezondheid, onder andere door de opstapeling van schulden en aanverwante problematiek, waarbij zij de uithuisplaatsing van hun kind(eren) veelal als absoluut dieptepunt hebben ervaren. Omdat de overlevingsstand waarin ouders zich bevonden vaak jarenlang aanhield, gaven zij aan dat zij zich “moegestreden”, “overspannen”, “burned-out” en/of “emotioneel heel vlak” zijn gaan voelen.

“Opgeven was geen optie. (...) Toen ik de ontheffing kreeg van de leerplicht, erkend werd als gedupeerde en de integrale beoordeling kreeg, toen dacht ik: nu hoef ik niet meer. Ik stortte toen in. Ik dacht dat het een burn-out was. Ik had me over de kop gewerkt. Ik dacht ik meld me twee weken ziek en dan gaat het weer. Ik had niet verwacht dat het zo lang zou duren. Ik was chronisch aan het hyperventileren. Nu nog steeds. Volgens de psycholoog heb ik een trauma. Ik liep constant op mijn tenen (...) Ik stond altijd aan. Ik kan nu niet meer ontspannen.” (Ouder)

Uit de gesprekken met ouders komt het beeld naar voren dat de gezondheidsklachten die zij ervaren vaak gevolg zijn van de stapeling van problematiek op diverse leefdomeinen. Desalniettemin wordt een aantal gezondheidsklachten door ouders direct gekoppeld aan de terugvorderingen. Als directe gevolgen van de terugvorderingen op de lichamelijke gezondheid benoemden ouders bijvoorbeeld: het niet kunnen betalen van medicatie of tandzorg en daardoor een verslechtering van de gezondheid en het gebit, en geen geld hebben voor een goed matras of goede schoenen en daardoor voet- en rugklachten ontwikkelen. Waar het gaat om de geestelijke gezondheid valt op dat de meerderheid van de ouders aangaf overvraagd te zijn (geweest) door alles wat nodig was om de (financiële) problematiek die door de toeslagenaffaire ontstond of verergerde op te lossen. Zij vertelden dat de schuldenlast en het voortdurende gevecht om rond te komen constante stress veroorzaakte, waarbij zij dagelijks keuzes moesten maken tussen basisbehoeften zoals eten, huur- en zorgkosten. Ook gaven ze aan dat het voortdurende contact met instanties, juridische gevechten en het proberen om gerechtigheid te krijgen, veel energie van hen vergde en zorgde voor mentale uitputting.

Lichamelijke gezondheidsklachten die voort lijken te komen uit de stapeling van problematiek op diverse leefdomeinen zijn volgens ouders stress-gerelateerde lichamelijke klachten, zoals: hartklachten, maag-darmklachten, niet meer ongesteld worden, een traag-werkende schildklier, een (te) hoge bloeddruk, bloedingen door stress, hoofdpijn en migraine, hyperventilatie, haaruitval en veel aankomen of juist afvallen. Voor een klein aantal ouders waren de stress-gerelateerde lichamelijke klachten dusdanig erg en langdurig dat zij hierdoor arbeidsongeschikt zijn verklaard.

“Ik had geen geld voor het kopen van gezond eten. Door de stress, door de zorgen om mijn dochters en geldzorgen ging mijn schildklier langzamer werken. De tandarts probeerde ik zo veel mogelijk te vermijden vanwege de hoge kosten van behandelingen. Toen ik op een gegeven moment niet anders kon, heb ik in het illegale circuit mijn kiezen laten trekken. Daar kostte het dertig euro.” (Ouder)

Geestelijke gezondheidsklachten die door ouders het vaakst genoemd werden zijn het gevoel te kort te schieten en overvraagd te zijn, een verlies van vertrouwen in hun eigen capaciteiten en gevoelens van eenzaamheid.

Gevoel van overvraagd zijn en tekortschieten

De meerderheid van de gesproken ouders gaf aan zichzelf overvraagd te voelen. Ze vertelden in de gesprekken met de commissie dat ze zichzelf teveel moesten opsplitsen en daardoor tekortschoten op verschillende leefdomeinen. Het ergst vinden ouders daarbij dat zij voor hun gevoel te weinig aanwezig konden zijn voor hun kinderen:

- fysiek, omdat ze veel moesten werken om schulden af te kunnen lossen;
- emotioneel, omdat ze in beslag werden genomen door stress en spanning; en
- financieel, omdat ze kinderen niet konden bieden wat zij graag zouden willen en nodig hadden.

Een verlies van vertrouwen in eigen capaciteiten

Het feit dat ouders jarenlang onterecht werd verweten fouten te hebben gemaakt bij de kinderopvangtoeslag zorgde volgens veel ouders voor ernstige zelftwijfel en verlies van vertrouwen in hun eigen kunnen. Deze onzekerheid werd in hun ervaring versterkt als ook mensen in hun sociale omgeving hen verwijten maakten of buitensloten vanwege hun schulden en door de onzekerheid over hoe zij hun schulden konden afbetalen. Ouders gaven aan dat zij zich gevangen voelden in een uitzichtloze situatie en voortdurend angst ervoeren. Deze onzekerheid en angst zijn bij sommige ouders tot op heden voelbaar, bijvoorbeeld bij het ontvangen van brieven van de overheid, en komt onder andere tot uiting in een blijvende behoefte aan financiële ondersteuning door bijvoorbeeld een budgetcoach, zelfs wanneer ouders schuldenvrij zij.

Gevoelens van eenzaamheid

Veel ouders gaven aan sociale en familiale relaties te hebben verloren door onder andere schaamte en stigmatisering. Ouders gaven aan dat dit hun niet alleen verdriet heeft gedaan, maar dat zij zich hierdoor ook eenzaam voelden. Dit werd verergerd wanneer ouders met stigmatisering te maken kregen binnen hun sociale en familiale relaties, waardoor ouders zich aanvullend niet begrepen voelden. Ouders benadrukten daarbij dat de toeslagenaffaire destijds niet bekend was, waardoor zij zich op het moment dat ze de toeslagenaffaire meemaakten, "heel alleen" en "eenzaam" hebben gevoeld in hun strijd tegen de Belastingdienst.

Middelengebruik en suïcidale gedachten

Op het vlak van gezondheid benoemde een aantal ouders tot slot middelengebruik/verslavingsproblematiek (alcohol, drugs en gokverslaving) als coping-mechanisme om de stress rond de affaire het hoofd te kunnen bieden. Ook werd door een klein deel het hebben van suïcidale gedachten en/of het ondernemen van één of meerdere zelfmoordpogingen genoemd.

"Mijn toeslagen werden ingehouden waardoor ik nog maar 640 euro per maand overhield. Daar moest ik onder andere de huur van betalen. Na mijn bevalling, zeven maanden eerder, kampte ik met zwangerschapscomplicaties, stress en oplopende schulden. Als mijn kinderen er niet waren geweest... Er waren momenten dat ik dacht: ik spring voor de trein. Ik stond daar, bij het spoor. Maar het voelde alsof er beschermengeltjes op mijn schouders zaten. Zij hielden me tegen."
(Ouder)

2.1.7. Crimineel gedrag onder druk

In de gesprekken benoemde een deel van de ouders dat zij door de problematiek die is ontstaan of verergerd door de toeslagenaffaire in contact zijn gekomen met politie en justitie. Ouders gaven bijvoorbeeld aan uit noodzaak te hebben gestolen. Dit varieerde van het stelen van kleding, eten, hoestdrank en andere medicatie tot het stelen van cadeaus tijdens de feestdagen zodat "de kinderen niet op school als enige niks hadden gekregen en ze niet hoefden te denken: 'zijn wij niet lief geweest dit jaar?'" Ook zijn er ouders die gestolen hebben om een uithuisplaatsing te voorkomen. Zo vertelt een ouder een elektrische radiator te hebben gestolen om het huis op te kunnen warmen.

Andere ouders kwamen in contact met de politie als gevolg van de manier waarop zij omgingen met hun stress en spanning (hun copingmechanismen). Zo gaf een aantal ouders aan dat er contact met politie is geweest vanwege onder meer het rijden onder invloed, huiselijk geweld, alcoholmisbruik en agressief gedrag. In gezinnen waar ouders gescheiden zijn en er conflicten omtrent omgangsregelingen speelden werd de politie vaak ook betrokken. Ouders die in contact zijn gekomen met de politie geven aan over het algemeen weinig begrip voor hun situatie te hebben ervaren, met soms verregaande gevolgen.

"Toen ik hoestdrank stal voor mijn zieke dochttertje, werd ik opgepakt. Ik kreeg een taakstraf, die ik niet kon uitvoeren omdat ik mijn dochter niet naar de opvang kon brengen. Waarna de taakstraf werd omgezet in een celstraf." (Ouder)

2.2. Gevolgen voor kinderen

2.2.1. De financiële situatie door de ogen van kinderen

De gesproken kinderen varieerden in leeftijd toen hun ouder(s) werden geconfronteerd met de terugvorderingen van de Belastingdienst. Hierdoor verschilt de mate waarin zij bewust iets hebben gemerkt van de financiële situatie van hun ouder(s). Kinderen die rond de periode van terugvordering wat ouder waren merkten op enig moment dat dingen “anders gingen dan normaal”. Het viel hen bijvoorbeeld op dat er geen koekjes meer waren in de kast, dat er geen geld meer was voor kleren, het openbaar vervoer naar school, sport of zwemles, dat er soms geen eten of drinken was om mee te nemen naar school, dat er vaker “nee” gezegd werd op wensen zoals speelgoed, dat er spullen uit het huis verdwenen (door verkoop of door beslaglegging werd hen later duidelijk), dat hun ouders vrienden om voedsel vroegen, dat ze niet meekonden op schoolreisjes, dat er vaak hetzelfde gegeten werd, dat er geen cadeaus waren voor Sinterklaas en Kerst, dat verjaardagen niet meer gevierd werden en ze niet meer op vakantie gingen.

“In eerste instantie merkte ik niks. Ik kon mijn eigen dingen doen, zoals dansen. (...) Een aantal jaar later merkte ik dat zaken echt anders gingen dan normaal. Zo had ik bijvoorbeeld geen eten en drinken om mee te nemen naar school. Ook kregen mijn zusje en ik steeds vaker ‘nee’ te horen als we bepaalde wensen hadden. Door de financiële situatie kon mijn moeder de huurlasten van ons huis niet meer betalen. We verhuisden daarom naar een kleiner appartement. Ik merkte vlak voor de uithuisplaatsing dat het financieel steeds minder ging. Een grote leren bank die we hadden, was opeens weg. Deze was, bleek later, meegenomen door deurwaarders. Ik droeg bijna altijd tweedehandskleding of kreeg afdankertjes van mijn familie. (...) Ik sliep met een jas aan in huis en zag rook als ik uitademde.” (Kind)

2.2.2. Verminderde schoolprestaties

Bij de kinderen valt op dat zij verminderde prestaties en gedragsproblemen op school (zoals spijbelen, opstandig gedrag in de klas en vechten) als gevolg van de toeslagenaffaire benoemden. Dit werd ook benoemd door ouders die dit bemerkten bij hun kinderen. Concreet vertelden kinderen bijvoorbeeld te zijn afgestroomd naar een lager schoolniveau en een schooljaar te hebben gedoubleerd. Ook benoemden kinderen dat zij hun opleiding niet hebben afgemaakt of nooit hun middelbare schooldiploma hebben behaald.

Redenen die kinderen in de gesprekken noemden voor de verminderde prestaties en gedragsproblemen zijn: het lastig kunnen concentreren op schoolwerk vanwege de problemen thuis en de verminderde betrokkenheid van hun ouders bij hun onderwijs (vanwege het eerder beschreven vele werken om de schulden te kunnen afbetalen en de emotionele belasting van de stress en zorgen die ouders ervoeren). Kinderen die genoodzaakt waren van school te wisselen door een verhuizing geven aan dat ook het wennen aan een nieuwe omgeving en het gemis van vrienden mogelijk een rol speelden bij hun verminderde prestaties en gedragsproblemen.

2.2.3. Huisvesting

Kinderen deelden in gesprek met de commissie weinig over de gevolgen die zij en hun gezin hebben ervaren op het gebied van huisvesting in de periode waarin zij bij hun ouder(s) woonden en hun ouders geconfronteerd werden met de terugvordering van de Belastingdienst. Enkel wanneer sprake was van verhuizing spreken zij uit zich soms “eenzaam” of een “buitenstaander” te hebben gevoeld. Wanneer gesproken wordt over sociale relaties geven zij aan dat zij zich schaamden om vrienden mee naar huis te nemen. De nadruk voor kinderen ligt binnen dit domein op de ervaring van hun uithuisplaatsing (zie paragraaf 4.2).

2.2.4. Uitsluiting onder kinderen

De financiële situatie van ouders lijkt via dezelfde vormen van sociale uitsluiting ook weerslag gehad te hebben op de sociale relaties van hun kinderen. Voorbeelden van stigmatisering zijn bijvoorbeeld de verhalen die kinderen (en ouders over hun kinderen) vertelden over dat zij buitengesloten werden op school vanwege kapotte of tweedehandskleding of dat zij niet uitgenodigd werden om te spelen of om op verjaardagsfeestjes te komen van andere kinderen.

Schaamtegevoelens heersten hoofdzakelijk onder kinderen die zich bewust waren van de financiële problemen van hun gezin tijdens de toeslagenaffaire. Deze kinderen gaven aan dat zij geen vrienden thuis uitnodigden uit schaamte voor hun thuissituatie. Kinderen die zich hier destijds nog niet bewust van waren gaven aan deze schaamte niet te

hebben ervaren. Zij merkten in gesprekken met de commissie echter op dat hun ouders zich wel schaamden voor hun woonomstandigheden en daarom speelafspraken thuis verboden, wat bij hen als kind woede en verdriet veroorzaakte.

Voorbeelden van uitsluiting als gevolg van het ontbreken van financiële middelen die genoemd werden door kinderen zijn onder meer het niet kunnen deelnemen aan zwemles, sportactiviteiten of schoolreisjes. Sociale activiteiten die voor kinderen juist belangrijk zijn voor het opbouwen van sociale banden. Ouders benadrukten dat het hun bijzonder veel verdriet deed wanneer hun kinderen niet konden participeren in sociale evenementen, zoals verjaardagen, schooluitjes, familiebijeenkomsten, zwemlessen of andere sportactiviteiten, vanwege hun financiële situatie.

“Mijn zoon kon niet meer meedoen met de zwemles vanaf het moment dat de gemeente dit niet meer betaalde. Ik had hier geen geld voor. Dit was pijnlijk voor me, want ik weet dat mijn zoon erg van zwemmen houdt.” (Ouder)

“Toen mijn moeder overleed, was er geen geld voor vliegtickets. Mijn zus kon een vliegticket voor me betalen, maar niet ook nog één voor mijn dochter. Ik heb mijn buurvrouw gevraagd op mijn dochter te passen zodat ik naar de begrafenis kon gaan. Toen ik terugkwam was mijn dochter erg verdrietig. Ze wilde mee naar de begrafenis. Het heeft ons geen goed gedaan, ze was heel verdrietig en heel boos.” (Ouder)

2.2.5. Gevoelens van schaamte, uitsluiting en eenzaamheid

Uit de gesprekken met kinderen valt op dat enkelen spraken over lichamelijke gevolgen, zoals een functiebewegingsstoornis en problemen met gewicht als gevolg van stress (afvallen of juist aankomen). Het merendeel van de kinderen sprak echter over gevolgen op hun geestelijke gezondheid. Met name kinderen die zich tot op een bepaald niveau bewust waren van het feit dat het thuis niet goed ging gaven aan ervaren te hebben dat het leven na de terugvordering anders was dan voorheen en zij zorgen ontwikkelden die niet pasten bij hun leeftijd. Zo gaven kinderen aan gevoelens van schaamte, uitsluiting en eenzaamheid te hebben ervaren, omdat ze bijvoorbeeld geen goede kleding hadden, niet uitgenodigd werden door andere kinderen en er ook geen vrienden bij hen thuishkwamen. Ook noemden zij voorbeelden van *parentificatie*, waarbij kinderen taken van hun ouders op zich namen, zoals het bijdragen aan het gezinsinkomen en het zorgen voor jongere (half)broertje(s) en/of (half)zusje(s).

“Er kwamen schuldeisers aan de deur en er waren dreigingen van ontruiming. Ik moest de deur dichthouden, de bel was uitgeschakeld. Mijn moeder kwam, uit schaamte, bijna niet meer op straat. Ik haalde de boodschappen. Bij de buurtsupermarkt kon dat op de pof. Mijn moeder kon de opvoeding niet meer aan, ik werd verantwoordelijk voor de verzorging: douchen, eten geven, aankleden. In het algemeen moest ik veel volwassen taken op me nemen. Ik kon geen kind meer zijn.” (Kind)

“Ik had het gevoel dat ik voor iedereen thuis moest zorgen. Thuis werd de stroom afgesloten en we raakten de auto kwijt. Ik bemoeide me thuis met geld, eten op tafel zetten en kleding meebrengen naar mijn broertje en zusje.” (Kind)

Uit de gesprekken met kinderen valt op dat zij hun geestelijke pijn op verschillende manieren uitten. Enerzijds internaliserend, door zichzelf af te sluiten, meer tijd op hun kamer door te brengen en verdrietig of bezorgd te zijn over de situatie thuis. Anderzijds externaliserend, door het tonen van agressie en woede over de situatie thuis. Kinderen geven aan dat hun geestelijke pijn verergerde in de periode rondom en na hun uithuisplaatsing (zie paragraaf 4.2).

2.2.6. Contact met politie en justitie

Een aantal kinderen en hun ouders benoemden in de gesprekken dat zij/hun kinderen in contact zijn gekomen met politie en justitie vanwege het stelen van materiële goederen. Kinderen geven aan dit te hebben gedaan uit verantwoordelijkheidsgevoel (*“om thuis te helpen”*), maar ook om *“erbij te horen”* en aansluiting te vinden bij hun leeftijdgenoten. Ze wilden net als hun leeftijdgenoten bepaalde dingen hebben waarvoor thuis geen geld was.

“Mijn oudste zoon had opgepikt dat het financieel niet goed ging binnen ons gezin. Hij was toen 15 jaar. Er was toen een incident, waarbij hij in de winkel een saucijzenbroodje op heeft gegeten en een croissant uit de winkel had meegenomen voor zijn broertje en zusje.” (Ouder)

“Andere kinderen hadden meer dan ik had vroeger. Ik stal geen gekke dingen. Het was kleding, eten, drinken. Ik deed dat wel vaker, maar alleen als ik iets nodig had.” (Kind)

Sommige kinderen geven aan dat zij een uitweg zochten uit de stressvolle thuissituatie door veel buiten te zijn. Wat begon als een ontsnapping leidde soms tot contact met vrienden die een negatieve invloed op hen hadden, zich onder andere uitend in drugsgebruik en spijbelen. Enkele ouders gaven aan dat de problematiek thuis hun kinderen kwetsbaar heeft gemaakt voor ronselaars en loverboys.

2.3. Gevolgen voor de gezinnen

De toeslagenaffaire heeft naast gevolgen op individueel niveau, ook gevolgen gehad voor de relaties tussen gezinsleden (tussen ouders onderling, tussen ouder en kind en tussen kinderen onderling).

2.3.1. Spanningen tussen ouders

De ervaren financiële stress en langdurige onzekerheid als gevolg van de terugvordering en de daaropvolgende financiële situatieschulden hadden hun weerslag op de relatie tussen ouders. De spanningen, die gepaard gingen met de terugvordering, droegen bij de helft van de gesproken gezinnen bij aan relatieproblemen, waaronder (complexe) (echt-)scheidingen, zo geven zij aan. Uit de gesprekken kwam naar voren dat de financiële druk een zware last legde op de onderlinge samenwerking en dynamiek tussen partners. In sommige gezinnen vormden de schulden aanleiding voor het ontstaan van spanningen tussen ouders, in andere gezinnen verergerde de schulden bestaande spanningen. In beide gevallen ontstonden er meer ruzies als gevolg van de (financiële) problematiek die speelde waardoor de relatie tussen partners onder druk kwam te staan. Het is daarbij voor partners lastig gebleken om elkaars coping mechanismen te begrijpen en elkaar ondersteuning te bieden door de ervaren stress.

“Iedereen reageert anders op schulden. Mijn ex-vriend zei: ‘We komen toch al geld te kort, laten we dingen toch doen. Laten we er het beste van maken’. Ik was een stresskip, ik was flink aan het stressen over de schulden. Ik zeurde over het geld en mijn ex-vriend werd daar gek van. Hij is toen verdwenen (...) Ik bleef achter zonder kinderopvangtoeslag en met drie jonge kinderen en schulden.” (Ouder)

Andere copingmechanismen die door ouders benoemd zijn als veroorzaker van spanning in hun relatie zijn bijvoorbeeld situaties waarin één van de ouders alcohol of drugs is gaan gebruiken om met de stress om te gaan, waarin een ouder is gaan gokken in de hoop schulden te kunnen afbetalen, waarin een ouder is geradicaliseerd in geloofsovertuiging of waarin een ouder is opgegaan in brieven en formulieren van overheidsinstanties. Ook zijn situaties benoemd waarin één of beide ouders in zichzelf keerden en zij steeds meer langs elkaar heen leefden. Spanningen tussen partners liepen in een klein deel van de gezinnen dusdanig op dat woede en boosheid omtrent de situatie zich uitten in verwijten naar elkaar en, in enkele gevallen, in partnergeweld. In sommige situaties speelde daarbij een rol dat ouders elkaar verweten fouten te hebben gemaakt bij de aanvraag van de kinderopvangtoeslag. Bij een deel van de gesproken ouders kwam de zorg voor de kinderen na de scheiding volledig op de schouders van één ouder, vaak de moeder. Zonder een sociaal vangnet of ondersteuning van de ex-partner moesten zij alle opvoedingstaken en financiële verantwoordelijkheden alleen dragen.

2.3.2. Tussen ouder en kind en in het ouderschap

De meerderheid van de ouders en kinderen vertelde over een afnemende ouder-kindrelatie en/of het ervaren van problemen in het ouderschap ten gevolge van de terugvordering. Zoals eerder beschreven ervoeren ouders door de toeslagenaffaire fysiek, emotioneel en financieel minder aanwezig te kunnen zijn voor hun kinderen. Ouders gaven aan dat ze hun kinderen minder affectie konden tonen dan ze graag wilden en dat zij het gevoel hadden dat ze hun kinderen “in de steek” lieten of dat zij “faalden” als ouder. Ook kinderen gaven aan het gevoel te hebben gehad niet altijd de aandacht te krijgen die ze wilden.

“Ik denk dat de relatie met mijn moeder door de toeslagenaffaire beïnvloed is. De druk die mijn moeder voelde om te werken, vanwege schulden door de toeslagenaffaire heeft bonding time weggenomen. Momenten samen waren er wel toen ik heel klein was, maar toen ik wat ouder was niet meer. Op een gegeven moment werd het ongemakkelijk om met zijn tweeën alleen te zijn. Dat lukt pas de laatste tijd. Daarvoor kende ik mijn moeder eigenlijk niet. Als er meer rust was geweest bij mijn moeder en minder druk, dan had mijn moeder mij beter gekend.” (Kind)

Ouders omschrijven ook minder sensitief te zijn geweest in hun ouderschap, ze hadden naar eigen zeggen een “korter lontje”, waren snel geïrriteerd en reageerden soms onbedoeld de spanning en stress af op hun kind(eren). Doordat hun “hoofd vol met andere zorgen” zat, gaven ouders bijvoorbeeld aan weinig geduld te hebben wanneer kinderen moeilijk in slaap konden komen of opstandig gedrag lieten zien en “gelijk op rood” te springen. Daarnaast gaven ouders aan dat er spanningen ontstonden wanneer hun kinderen bijvoorbeeld hun brood niet opaten op school.

Opvallend in de gesprekken met ouders en kinderen is het verwijt van kinderen jegens hun ouders dat ouders hun kinderen ‘niet wilden’. Benoemd werd dat dit een gevolg is van zowel de terugvordering als ook later van de uithuisplaatsing. Het niet kunnen betalen van bijvoorbeeld schoolkosten, kleding of activiteiten heeft kinderen het gevoel gegeven dat hun ouder(s) zich niet in hen interesseerden. Dit gevoel werd versterkt wanneer kinderen niet op de hoogte waren van de financiële problematiek van ouders. Dit leidde in veel gezinnen tot conflicten tussen ouders en kinderen.

“Financieel merkte ik dat ik niet meekon met schoolreisjes of dat mijn tantes soms iets betaalden. Dat gaf mij het idee dat het mijn moeder niet interesseerde. Mijn moeder was niet open over de echte oorzaak. Dit heeft effect gehad op de relatie tussen ons. Los van de afstand die er al was, gaf het mij het idee: ‘ik ben wel je kind, maar je wil me niet als kind.’” (Kind)

Enkele ouders hebben de stress die gepaard ging met de toeslagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsing(en) ervaren als een mogelijke factor bij het doormaken van een miskraam. Enkele ouders gaven aan dat ze, in het licht van de moeilijke omstandigheden, besloten hebben tot een abortus, uit angst voor het welzijn van hun kinderen of uit de angst niet voor een nieuw kind te kunnen zorgen. Daarnaast zijn er enkele ouders die, wanneer zij terugkijken op hun situatie, aangaven dat ze onder andere omstandigheden meer kinderen hadden gewild maar de realiteit hen dit op dat moment niet mogelijk maakte.

2.3.3. Tussen kinderen onderling

Ongeveer een derde van de ouders en kinderen sprak over spanningen in de relatie tussen (half-)broertjes en (half-)zusjes als gevolg van de toeslagenaffaire. De invloed van de toeslagenaffaire op de relatie tussen (half-)broertjes en (half-)zusjes komt volgens geïnterviewden voornamelijk voort uit hun verschillende manieren van omgaan met de gezinsproblemen die door de toeslagenaffaire ontstonden of verergerden. Kinderen binnen hetzelfde gezin reageerden elk op hun eigen wijze op de problematiek, wat leidde tot veranderingen in hun onderlinge dynamiek.

2.3.4. Resumerend: De rol van de toeslagenaffaire

Uit de gesprekken met ouders en kinderen blijken de ervaren gevolgen van de toeslagenaffaire verstrekkend te zijn en meerdere leefdomeinen te raken. Uit de analyse van gesprekken blijkt dat de volgorde waarop problemen van leefdomein naar leefdomein doorwerkte niet altijd hetzelfde was. Wel wordt duidelijk dat problematiek op één leefdomein vrijwel altijd gevolgen had voor andere leefdomeinen: binnen de gesproken gezinnen trad een domino-effect op waarbij problematiek zich in de loop der tijd opstapelde en zich van “kwaad tot erger” ontwikkelde.

Hoewel gezinnen met vergelijkbare problematiek te maken kregen, blijkt uit de gesprekken dat de toeslagenaffaire hierin voor ieder gezin een andere rol speelde. Deze paragraaf gaat nader in op deze verschillen. Daarbij wordt de rol van de toeslagenaffaire ten aanzien van de aanwezige problematiek beschreven als a) een eerste dominosteen die

omviel, b) een versterker van bestaande problematiek of als c) de druppel die de emmer deed overlopen.⁹ Deze drie metaforen zijn geen strikte categorieën, maar dienen als middel om de verschillende processen te begrijpen die zich binnen de door de commissie gesproken gezinnen hebben afgespeeld.

De terugvordering als eerste dominosteen die omviel

Bij ongeveer een kwart van de gezinnen die de commissie heeft gesproken fungeerde de terugvordering van de kinderopvangtoeslag als startpunt voor een opeenvolging van problemen. De terugvordering van de kinderopvangtoeslag en de schulden die hiermee ontstonden, zorgden voor een plotselinge en onverwachte breuk in de stabiliteit van het gezin. De terugvordering was voor deze gezinnen de directe aanleiding voor het ontstaan van problematiek die er daarvoor niet was.

Voorafgaand aan de terugvordering gaven deze gezinnen aan geen noemenswaardige problemen te ervaren. Ouders en kinderen beschreven een gezinsleven met uitdagingen waar ieder gezin mee te maken krijgt. Deze uitdagingen waren beheersbaar en vormden geen bedreiging voor de stabiliteit van het gezin. Ouders voor wie de terugvordering de eerste omgevallen dominosteen vormde kenden, op een schaal van 1 tot 10, een rapportcijfer variërend van een 7,5 tot een 10 toe aan de periode van hun leven voorafgaand aan de toeslagenaffaire (waarbij 8,5 het meest voorkomende cijfer was). Zij gaven aan dat zij stabiele banen, voldoende inkomen om comfortabel van te leven, en - naast een hypotheek - geen schulden hadden. Ook waren er voldoende (financiële) middelen voor vakanties en hobby's voor alle gezinsleden, en was er over het algemeen een goede band tussen gezinsleden, evenals een ondersteunend netwerk van familie en vrienden. Ouders en kinderen gaven aan dat zij een optimistische kijk op het leven hadden en er geen (structurele) hulpverlening bij het gezin betrokken was.

Deze gezinnen geven aan dat de terugvordering dit veranderde. De problematiek op het financiële leefdomein vormde het startpunt voor de ontwikkeling van problematiek op ander leefdomeinen. De stabiele basis van deze gezinnen bleek niet bestand tegen de financiële ontwrichting die de terugvordering binnen het gezin teweeg bracht. Waar eerder sprake was van stabiliteit, werden deze gezinnen geconfronteerd met problematiek op diverse leefdomeinen en raakten zij afhankelijk van hun netwerk en/of hulpverlening. Kinderen gaven aan dat ze de spanning in het gezin voelden en dat zij hun ouders zagen worstelen. Ouders uit deze gezinnen benadrukten dat dit voor hen als "*zware klap*" voelde, omdat zij gewend waren hun zaken zelfstandig te regelen.

De terugvordering als versterker van bestaande problematiek

Bij meer dan een kwart van de gesproken gezinnen werkte de terugvordering van de kinderopvangtoeslag als een versterker van problemen die al aanwezig waren binnen het gezin, maar die door ouders als beheersbaar werden ervaren. Uit de gesprekken met deze ouders blijkt dat de toegevoegde financiële stress door de terugvordering eraan bijdroeg dat ouders over minder draagkracht beschikten om de reeds aanwezige problematiek het hoofd te kunnen bieden, waardoor deze kon escaleren en er nieuwe problemen konden ontstaan. In deze gezinnen was de terugvordering niet de enige en niet de oorspronkelijke oorzaak van de aanwezige problematiek in het gezin. Deze voegde echter wel dusdanige druk toe dat de problematiek, die voorheen als beheersbaar werd beschouwd, nu niet meer als zodanig door ouders werd ervaren.

Ouders voor wie de terugvordering een versterkend effect had beoordelen hun gezinsleven voorafgaande aan de terugvordering met een rapportcijfer variërend van een 6,5 tot een 9,5 (waarbij 7 het meest genoemde cijfer is). In ongeveer de helft van deze gezinnen hadden ouders voorafgaand aan de terugvordering een betaalde baan, de andere helft was bezig met een re-integratietraject of volgde een opleiding. De meerderheid van de gezinnen verkeerde in een financieel stabiele situatie, maar in een aantal gezinnen waren er ook voor de terugvordering van de Belastingdienst financiële problemen.

⁹ Niet voor alle gesproken gezinnen kon één van de drie gevolgen worden herkend: in vier van gezinnen was sprake van een OTS (i.p.v. een uithuisplaatsing), bij drie gezinnen vond de uithuisplaatsing plaats voor de terugvordering, en in vijf gezinnen waren de kinderen destijds te jong om de situatie voor de terugvordering goed te herinneren waardoor geen vergelijking gemaakt kon worden tussen de situatie voor en na de terugvordering.

Bij deze gezinnen valt verder op dat zij vaak te maken hadden met uitdagingen in de opvoeding van hun kind als gevolg van specifieke ondersteuningsbehoeften (bijvoorbeeld bij kinderen met ADHD, ASS of hoogbegaafdheid). Zij achtte structuur en stabiliteit binnen hun gezin van groot belang, maar gaven aan door de stress van de schulden zo overbelast en emotioneel uitgeput te zijn dat het hun niet langer lukte deze te bewaken. Ouders vertelden bijvoorbeeld door stress minder geduld en aandacht beschikbaar te hebben voor hun kinderen en door overbelasting en ontoereikende financiële mogelijkheden niet meer in staat te zijn zorg en therapieën te organiseren voor hun kinderen. Dit droeg er volgens ouders aan bij dat de bestaande gedragsproblematiek van hun kinderen kon escaleren.

“Doordat mijn dochter ASS en ADHD heeft, heeft zij altijd extra aandacht gevraagd. Het klopt dat ik hier geen geduld voor had. Het geduld en de aandacht die ze nodig had, kon ik haar niet meer geven, omdat ik in de sores zat vanwege de schulden. (...) Dat heeft mijn dochter gevoeld. Ze zag mij huilen en wist niet hoe ze daarmee om moest gaan. Ze kon alleen reageren met boosheid en huilen omdat ze door haar autisme niet kon uitleggen wat er aan de hand was. (...) Ik denk wel dat ik de zorg had kunnen geven die mijn dochter nodig had als de toeslagenaffaire er niet was geweest. Ik had dan niet in de schulden gezeten, met de bijhorende stress. Door de dupering bleven er stenen vallen, waardoor ik op een gegeven moment niet meer kon. (...) Nu de stress minder is, kan ik er wel weer mee omgaan.” (Ouder)

Ongeveer de helft van de ouders bij wie de terugvordering een versterkend effect had was alleenstaand en droeg de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen en het oplossen van de financiële problemen dan ook alleen. Zij gaven aan, zonder partner om de lasten mee te delen, minder steunbronnen tot hun beschikking te hebben en minder ruimte te hebben om, naast de kinderen, ook voor zichzelf te zorgen.

De terugvordering als druppel die de emmer deed overlopen

Voor ongeveer een kwart van de gesproken gezinnen kwam de terugvordering van de kinderopvangtoeslag bovenop reeds bestaande, ernstige problemen. In deze gezinnen was sprake van een opeenstapeling van langdurige en complexe uitdagingen. Ouders gaven aan dat de terugvordering desalniettemin voor toenemende druk zorgde.

De cijfers die ouders uit deze gezinnen aan hun leven toekenden voorafgaande aan de toeslagenaffaire lopen sterk uiteen en de meerderheid was niet in staat deze periode van hun leven een cijfer toe te kennen. Ouders voor wie de terugvordering de druppel vormde die de emmer deed overlopen gaven aan dat het gezinssysteem voorafgaande aan de terugvordering al belast was met trauma's en de gevolgen van ingrijpende gebeurtenissen (uit hun recente of verdere verleden). Zij worstelden met complexe, meervoudige problematiek zoals schulden, psychische problematiek bij zichzelf en/of hun kinderen, verslavingsproblematiek, seksueel misbruik en huiselijk geweld. Ouders gaven aan hierdoor niet altijd in staat te zijn om zelfstandig de begeleiding te bieden die hun kinderen nodig hadden, waardoor jeugdzorg of andere vormen van hulpverlening vaak al betrokken waren bij het gezin voor de terugvordering van de kinderopvangtoeslag. Ouders gaven ook aan een beperkt sociaal netwerk te hebben om op terug te vallen en al weinig vertrouwen in instanties te hebben door eerdere negatieve ervaringen met (schuld- of jeugd)hulpverlening.

In deze gezinnen kwamen meerdere complexe problemen samen waardoor de stabiliteit van het gezin al onder druk stond. De terugvordering was binnen deze gezinnen niet de primaire en niet de enige oorzaak van de aanwezige problematiek, maar vormde wel een extra belasting die door de gezinnen ervaren werd als de druppel die de emmer deed overlopen. De terugvordering leidde in hun ervaring tot verergering van de bestaande problematiek en versnelde overbelasting van het gezinssysteem. Maar, omdat de terugvordering bovenop meervoudige, complexe problematiek viel, gaven ouders aan dat diens rol bij de totstandkoming van de uithuisplaatsing beperkt was; ook zonder de toeslagenaffaire, zou de reeds aanwezige problematiek binnen het gezin volgens hen mogelijk tot een uithuisplaatsing hebben geleid.

3. Ervaringen in het vrijwillige en gedwongen kader

De gesproken ouders en kinderen kwamen op verschillende manieren in contact met organisaties binnen zowel het vrijwillige als gedwongen kader. Binnen de onderzochte gezinnen bleek de beschikbare ondersteuning en hulpverlening ontoereikend om kinderbeschermingsmaatregelen, zoals ondertoezichtstellingen en uithuisplaatsingen, te voorkomen. Dit hoofdstuk biedt inzicht in de ervaringen van ouders en kinderen met de geboden hulp en de knelpunten die zij daarbij hebben ervaren. Daarnaast gaat het in op welke factoren binnen de gesproken gezinnen hebben bijgedragen aan het voortduren van de neerwaartse spiraal als gevolg van de toeslagenaffaire, waardoor deze niet kon worden doorbroken en uiteindelijk leidde tot kinderbeschermingsmaatregelen.

Het is belangrijk op te merken dat meer dan de helft van de gesproken ouders moeite had met het reconstrueren van de hulp die zij in de loop der jaren hebben ontvangen en diens effectiviteit, in zowel het vrijwillige als het gedwongen kader. Uit de gesprekken komt naar voren dat dit onder andere komt door:

- het grote aantal instanties, hulpverleners en professionals waar zij mee te maken kregen;
- de complexiteit van hun situatie, waarin verschillende vormen van hulp elkaar opvolgden of overlaptten, en;
- de lange tijdsperiode waarover hun ervaringen zich uitstrekten.

Wel werd duidelijk werd dat ouders en kinderen de ondersteuning als ontoereikend hebben ervaren om kinderbeschermingsmaatregelen te voorkomen. Zonder uitputtend te zijn, worden de gemeenschappelijke factoren die daarbij uit de gesprekken naar voren kwamen in dit hoofdstuk uiteengezet.

3.1. Vrijwillige hulpverlening van gemeenten en lokale teams

3.1.1. Ontoereikende hulp op het gebied van financiële problematiek

Zoals eerder beschreven zocht de meerderheid van de gesproken ouders hulp bij gemeenten, schuldhulpverlening of maatschappelijke organisaties om grip te krijgen op de ontstane schulden. Voor veel ouders bleek passende financiële ondersteuning slechts beperkt beschikbaar. In gezinnen waar door de terugvordering ontstane schulden de primaire oorzaak waren van hun problemen bleef het kernprobleem daardoor onopgelost. In de gezinnen waar de terugvordering een versterkend effect had bleef de stress voortduren. In beide gevallen bestond hiermee een hoger risico op escalatie van problematiek.

“Als mijn (financiële) hulpvragen wel waren beantwoord, dan was het probleem bij de wortel aangepakt en hadden ze veel ellende kunnen voorkomen.” (Ouder)

Een deel van de gesproken ouders gaf aan dat zij werden doorverwezen naar maatschappelijk werk of lokale ondersteuningsteams, zoals sociale wijkteams. Ze benoemden dat deze instanties hen sociaal en emotioneel ondersteunden, maar niet konden helpen bij het afdwingen van schuldregelingen of het starten van juridische trajecten, omdat zij hier geen mandaat voor hadden.¹⁰ Ouders gaven aan dat de rol van maatschappelijk werk en lokale teams hierdoor beperkt bleef tot begeleiding en advies en hun financiële stress niet substantieel afnam. Bovendien konden deze teams hen niet beschermen tegen schuldeisers, woningcorporaties of deurwaarders, waardoor de verergering van schulden, huisuitzettingen en beslagleggingen niet konden worden voorkomen. Door de beperkingen van hun beroepsmandaat en het ontbreken van een domeinoverstijgende aanpak waren hulpverleners

¹⁰ De Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) bepaalt dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor schuldhulpverlening, maar niet alle hulpverleners binnen wijkteams hebben de bevoegdheid om daadwerkelijk schuldenregelingen af te dwingen. Dit ligt vaak bij gespecialiseerde schuldhulpverleners binnen de gemeente of externe partijen zoals kredietbanken.

aangewezen op symptoombestrijding. Een aantal ouders benoemde expliciet dat de focus binnen de hulpverlening daardoor al snel verschoof naar de opvoeding.

“Ik had expliciet hulp gevraagd op financieel gebied; hoe ik weer financieel gezond kon worden. De medewerker van het sociaal wijkteam wist niet wat ze hierin konden betekenen en focuste daarom op de pedagogische ontwikkeling in ons gezin. Ze hadden geen aandacht voor de financiële problematiek.” (Ouder)

Uit de gesprekken met ouders komt ook naar voren dat zij ervoeren dat veel hulpverlenende instanties tijdens de toeslagenaffaire onvoldoende bewust waren van de verwevenheid van hun financiële problemen en problemen op andere leefgebieden. Ouders merkten op dat hulpverleners soms onvoldoende oog hadden voor het feit dat de geboden ondersteuning geen structurele oplossing bood. In plaats van de onderliggende oorzaken van hun problemen in kaart te brengen en aan te pakken, lag de nadruk volgens ouders vooral op het begeleiden van hen en hun kinderen met het omgaan met de gevolgen. Hierdoor bleven veel gezinnen langdurig afhankelijk van hulp zonder perspectief op structurele verbetering.

3.1.2. Verkokering en gebrek aan regie

Zoals uit hoofdstuk 2 is gebleken kregen veel gezinnen te maken met problematiek op meerdere leefdomeinen. Ouders gaven aan dat verschillende instanties betrokken waren bij het aanpakken van deze problemen waardoor er bij het opstapelen van hun problematiek steeds meer hulpverlenende instanties bij hun gezin betrokken raakten. Zij hebben daarbij ervaren dat er geen enkele instantie regie voerde, waardoor zij wekelijks veel tijd en energie kwijt waren aan onder andere afspraken en aanvullend contact met hulpverleners, het overzicht bewaren over de hulpverleners die bij hun gezin betrokken waren, het afstemmen van de behandelplannen van verschillende hulpverleners en – soms - het omgaan met tegenstrijdige adviezen.

“Er zaten op een gegeven moment 14 hulpverleners aan een tafel die spraken over wat het beste voor mijn zoon werkt. Iedereen zei wat anders.” (Ouder)

Een ouder vertelde dat zij in de afgelopen jaren contact heeft gehad met 38 verschillende instanties en professionals, waaronder gemeenten, de GGD, kindervertherapeuten, de Opvoedpoli, ambulante coaches, mediators, jeugdzorg, de rechtbank, schuldhulpverlening en Veilig Thuis. Haar ervaring is geen uitzondering. De meerderheid van de ouders gaf aan dat zij te maken kregen met verschillende instanties en hulpverleners, ieder met een eigen werkwijze en visie, zonder dat sprake was van een gezamenlijke probleemanalyse of een integrale aanpak. Dit leidde volgens ouders tot een gefragmenteerde, verkokerde benadering waarbij geboden hulp niet op elkaar aansloot en maatwerk maar beperkt mogelijk was. Dit gebrek aan een aansluitend hulpaanbod belemmerde effectieve ondersteuning en leidde tot verwarring, frustratie en overbelasting bij ouders.

3.1.3. Frequent wisseling van betrokken hulpverleners en wachtlijsten

Ouders hadden niet alleen te maken met een groot aantal betrokken instanties, maar ook met frequente wisselingen van hulpverleners binnen die instanties. Zij ervoeren hierdoor een gebrek aan continuïteit in de geboden hulpverlening en ondervonden daarvan meerdere nadelige gevolgen. Zo gaven ouders en kinderen aan dat zij steeds opnieuw hun verhaal moesten vertellen, wat niet alleen tijdrovend maar ook emotioneel zwaar voor hen was. Daarenboven ervoeren zij onvoldoende structurele vooruitgang in de aanpak van hun problemen. Bijvoorbeeld omdat nieuwe hulpverleners niet doorpakte op hetgeen diens voorganger in gang had gezet en omdat de frequente wisseling van hulpverleners ervoor zorgde dat de nadruk vooral lag op administratieve en procedurele taken en het bieden van de daadwerkelijke ondersteuning naar de achtergrond verdween. Een deel van de ouders voelde zich hierdoor niet serieus genomen en onvoldoende erkend in hun problematiek. Sommige ouders gaven expliciet aan dat ze teleurgesteld waren in de hulp en het vertrouwen in hulpverleners verloren.

Ouders en kinderen gaven ook aan dat de benodigde hulp in hun situatie werd vertraagd door wachtlijsten, zowel binnen het vrijwillige als het gedwongen kader. Onder andere voor jeugdhulp. Om deze wachttijden te omzeilen, zochten hulpverleners regelmatig naar alternatieve behandelopties. Een groot deel van de ouders en kinderen ervoer deze alternatieven echter als niet passend bij hun situatie. Ze gaven aan dat doordat hun problemen niet tijdig en

effectief konden worden aangepakt hun thuissituatie verslechterde. In een deel van de gesproken gezinnen namen de problemen van kinderen verder toe. Wat leidde tot zwaardere hulpbehoeften.

3.1.4. Onvoldoende kennis over kindeigen problematiek

Een aantal ouders benoemde dat hulpverleners en lokale teams in sommige gemeenten te weinig kennis en expertise hadden waar het ging om kindeigen problematiek, waardoor geen passende hulpverlening werd geboden. Deze ouders geven aan dat de gedrags- of ontwikkelingsstoornissen bij hun kinderen verkeerd werden geïnterpreteerd of onvoldoende werden erkend. Ze ervoeren enerzijds dat er niet genoeg expertise voorhanden was om de behoeften van hun kinderen met bijvoorbeeld een autismespectrumstoornis, ADHD of taalontwikkelingsstoornis te identificeren. Anderzijds dat gedragsproblemen als ontwikkelingsstoornis werden geduid, terwijl deze eigenlijk voortkwamen uit de spanningen die binnen het gezin aanwezig waren.

3.1.5. Drempels bij het vragen om hulp

Uit de gesprekken valt op dat sommige ouders de organisatie van de hulpverlening als complex hebben ervaren. Zo gaf een klein deel van de ouders aan dat zij niet wisten op welke hulp zij recht hadden en op welke manier zij aanspraak konden maken op hulp. Ook benoemden zij moeite te hebben gehad met bezwaarprocedures, het correct invullen van de gevraagde formulieren en het vinden van de juiste instanties. Factoren zoals taalbarrières en beperkte toegang tot een computer, laptop of DigiD bemoeilijkten het vragen om hulp verder. Ook benoemen ze dat de voortdurende stress en de overlevingsmodus waarin zij verkeerden het voor hen extra lastig maakte om proactief zelf hulp te organiseren.

Daarnaast gaf een klein deel van de gesproken ouders aan dat zij geen hulp durfde of wilde vragen. Dit lijkt met name te spelen bij ouders voor wie de terugvordering van de kinderopvangtoeslag de druppel vormde die de emmer deed overlopen. Deze ouders benoemden een al bestaand wantrouwen jegens hulpverleners door negatieve ervaringen in hun verleden, die door de terugvordering, het verkrijgen van het label 'opzet/grove schuld' en de directe gevolgen daarvan werd versterkt. Daarenboven gaven ouders aan dat zij, mede door eerdere ervaringen, bang waren om als 'slechte ouders' bestempeld te worden wanneer zij hun hulpvragen deelden. Ze vreesden dat contact met instanties zou leiden tot inmenging in hun gezinsleven, waardoor zij terughoudend waren in het zoeken van hulp. Sommige ouders gaven aan bewust contact met instanties te vermijden uit angst voor mogelijke gevolgen.

Een deel van de gesproken ouders gaf tot slot aan dat zij zich niet erkend voelde in hun inspanningen om ondersteuning te vinden, eerst in het vrijwillige en later ook in het gedwongen kader. Deze ouders hebben ervaren dat het stellen van een hulpvraag werd geproblematiseerd en door hulpverleners en professionals eerder geïnterpreteerd werd als teken van onvermogen dan als teken van verantwoordelijkheid. Ouders spraken over het gevoel "gestraft" te worden voor hun openheid en benoemden dat hun openheid hen naar hun ervaring kwetsbaar maakte, omdat dit in de praktijk soms gepaard ging met onzekerheid over hoe hun situatie zou worden beoordeeld. Ook dit maakte ouders terughoudend in het vragen om hulp.

"Ik heb enorm veel spijt van de inschakeling van het wijkteam. Ik wilde namelijk 'gewoon' emotionele steun, want ikzelf en andere experts hebben nooit getwijfeld aan mijn pedagogische vaardigheden. Als mama was ik 'gewoon even moe'. In het professionele leven is een burn-out heel normaal en wordt het serieus genomen, terwijl een burn-out als mama niet wordt geaccepteerd. (...) Ik had alleen even ruimte nodig." (Ouder)

"Ik belde voor hulp, maar zij vond de situatie onveilig en deed een melding bij Veilig Thuis. Ze adviseerde uithuisplaatsing, mede vanwege de emoties van de kinderen en de staat van het huis. De achterstanden, de rommel in huis en de kapotte meubels hielpen niet mee. Voor mij was de uithuisplaatsing nieuw. Ik had er geen verstand van. Ik wist niet wat normaal was. Bij de GI werd mij gezegd dat als ik niet meewerkte, er een OTS zou worden aangevraagd. Ik besloot mee te werken om later te kunnen vechten voor mijn kinderen. Achteraf besef ik hoeveel schade het hun heeft gedaan. Als ik dat had geweten had ik de keuze niet gemaakt." (Ouder)

Zowel de ervaren complexiteit van het hulpaanbod als de terughoudendheid van ouders bij het vragen om hulp maakte dat hulpverlening niet of vertraagd op gang kwam.

3.1.6. Tekortkomingen in hulp rondom huisvestingsproblematiek en gezinsbescherming

Voor een minderheid van de gesproken ouders was dakloosheid een directe aanleiding voor de uithuisplaatsing van hun kinderen. Ondanks dat zowel internationale mensenrechten als kinderrechten de overheid verplichten om te voorkomen dat huisuitzettingen leiden tot dakloosheid, kent Nederland geen wettelijk verbod op dakloosheid na een uithuiszetting (zie Kader 2). Daarnaast bestaat er geen wettelijke verplichting om gezinnen na een huisuitzetting alternatieve huisvesting te bieden. Hierdoor lag de volledige verantwoordelijkheid voor het vinden van een nieuwe woonplek bij de gesproken ouders zelf. Dit laat een tekortkoming zien in het beleid rondom huisvesting en bescherming van gezinnen in kwetsbare financiële posities. In de gesprekken kwamen voorbeelden naar voren waar gezinnen niet voldoende konden worden geholpen. Door dakloosheid kwamen kinderen in instabiele situaties, welke reden vormde voor jeugdbescherming om een uithuisplaatsing te adviseren. Jeugdbeschermers konden niet helpen bij het voorkomen van de huisuitzettingen en dakloosheid.

Sommige ouders probeerden uithuisplaatsing door jeugdbescherming te voorkomen door hun kinderen tijdelijk onder te brengen bij familie of vrienden. In andere gevallen stemden ouders in met plaatsing bij de andere ouder (bij scheiding) of in een pleeggezin, omdat zij zelf geen stabiele huisvesting konden bieden. Een deel van de ouders kwam uiteindelijk zelf in een crisisopvang of maatschappelijke opvang terecht. Deze voorzieningen, vaak gefaciliteerd door gemeenten, boden slechts een tijdelijke oplossing en hielden ouders in een kwetsbare positie. In extreme gevallen werden ouders gedwongen om bijvoorbeeld tijdelijk in hun auto te wonen, bij gebrek aan andere opvangmogelijkheden. Doordat de opvang geen structurele stabiliteit bood bleef het voor ouders moeilijk om hun kinderen terug te krijgen. Het leidde ertoe dat ouders niet konden voldoen aan de eis van een stabiele woonomgeving, wat vaak een voorwaarde is voor terugplaatsing. Voor ouders die hun huis kwijtraakten leverde het ontbreken van een vast woonadres aanvullende, nieuwe problemen op. Zo konden zij zich niet inschrijven voor ondersteunende regelingen, zoals juridische bijstand.

Tijdens de huisuitzettingen voelden ouders zich machteloos tegenover verhuurders, deurwaarders en gemeenten. Zij ervoeren een gebrek aan initiatief om gezamenlijke oplossingen te bedenken en hadden het gevoel dat de volledige verantwoordelijkheid bij henzelf werd gelegd. Er werd weinig ruimte geboden om mee te denken over alternatieve oplossingen waarbij de kinderen wel bij hun ouder(s) hadden kunnen blijven wonen. Ouders kregen de indruk dat hierdoor niet werd gekeken naar het belang van hun kinderen, het ontbreken van huisvesting maakte hun immers geen slechte ouder(s). De gesproken ouders voelden zich hierdoor onheus bejegend en ervoeren een gebrek aan empathie. Sommige ouders spraken een vermoeden uit dat hun bestempeling als 'fraudeur' hun kansen op een nieuwe woning negatief beïnvloedde en dat zij bij grote huurachterstanden op een 'zwarte lijst' van woningbouwverenigingen terechtkwamen. In de gesprekken valt op dat ouders die recenter te maken kregen met dreigende uithuiszetting geholpen werden door hun gemeente of Meldpunt Preventie Huisuitzettingen (MPH) waardoor dit werd voorkomen.

Kader 2: Beleid omtrent armoede en huisvesting

Een belangrijke belemmering voor het voorkomen van dakloosheid was, naast het ontbreken van beleid en wetgeving, de versnippering tussen beleidsdomeinen¹¹. Armoedebeleid valt vaak onder het sociale domein, terwijl huisvesting onder het fysieke of ruimtelijke domein valt. Deze domeinen werken niet vanzelfsprekend samen, waardoor de benodigde integrale aanpak werd bemoeilijkt. De afwezigheid van een wettelijk vangnet en een integrale aanpak zorgde ervoor dat gedupeerde gezinnen geen effectieve ondersteuning kregen.

3.2. Opschaling naar het gedwongen kader

In de vorige paragraaf zijn verschillende factoren beschreven die inzicht geven in waarom de hulp in het vrijwillige kader door gesproken ouders en kinderen als ontoereikend is ervaren. Doordat problemen in dit voorliggend veld,

¹¹ Kinderombudsman en Nationale ombudsman. (2023). *Als de overheid niet thuis geeft... Een onderzoek naar de realisatie van mensen- en kinderrechtelijke verplichtingen van de overheid bij huisuitzettingen van gezinnen in kwetsbare situaties*. Geraadpleegd via [link](#).

mede door deze factoren, niet tijdig en niet adequaat werden aangepakt escaleerden situaties soms tot een punt waarop de ontwikkeling en veiligheid van kinderen in het geding kwam. Dit leidde er onder meer toe dat scholen en andere instanties meldingen deden bij Veilig Thuis, dat gezinnen werden besproken aan jeugdbeschermingstafels of dat de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) werd ingeschakeld. Gedupeerde ouders en kinderen kregen daardoor te maken met organisaties en hulpverlening binnen het gedwongen kader. In deze paragraaf worden de factoren uiteengezet die maakten dat ook deze ondersteuning door de gesproken ouders en kinderen als ontoereikend is ervaren in het voorkomen van een uithuisplaatsing.

3.2.1. Te weinig aandacht voor gezinsproblematiek en duurzaam gezinsherstel

Ouders gaven aan dat de aanpak binnen jeugdbescherming vaak een sterke focus kende op de veiligheid van het kind, en er weinig oog was voor de bredere gezinsproblematiek. Naar hun ervaring werd het belang van de kinderen losgekoppeld van dat van ouders, terwijl deze juist met elkaar te maken hebben. Deze scheiding droeg bij aan een gemis aan overkoepelende ondersteuning, waarbij het gezin als geheel niet werd geholpen in het oplossen van de onderliggende oorzaken van hun problematiek. Onder andere armoede, schulden en mentale gezondheid van ouders werden onvoldoende meegewogen in interventies. Dit beperkte de effectiviteit van de jeugdbescherming, omdat het niet de bredere context van de gezinsproblemen aanpakte. Ouders gaven aan dat er door dit gebrek aan ondersteuning voor henzelf, minder perspectief was op duurzaam gezinsherstel. Raadsonderzoekers en jeugdbeschermers keken in hun ervaring vooral naar de zichtbare symptomen - zoals gedragsproblemen bij hun kinderen, conflicten binnen het gezin, copingstrategieën als verslaving en de algehele stress die gezinnen ervoeren - zonder oog voor de bredere context waarin deze problemen konden ontstaan. Hierdoor bleven de onderliggende oorzaken vaak buiten beeld.

“Jeugdbescherming was met name op zoek naar grond voor een onveilige woonsituatie. In plaats van in het kaart te brengen van de oorzaak van mijn psychische klachten en het bieden van ondersteuning. (...) Er kwam terug dat ik niet voldoende beschikbaar zou zijn voor mijn kinderen, maar er werd niet gekeken naar hoe dit kwam.” (Ouder)

Deze beperkte focus kan deels begrepen worden vanuit de verschillende verantwoordelijkheden die instanties hebben (zie Kader 3). Het kinderschermingssysteem - dat bestaat uit de RvdK, de Gecertificeerde Instellingen (GI's) en Raad voor de rechtspraak (Rvdr) - richt zich vanuit hun wettelijke taak voornamelijk op de veiligheid en ontwikkeling van het kind en op opvoedproblematiek. Het gevolg hiervan binnen de door de commissie gesproken gezinnen was dat gedragsproblemen van kinderen of opvoeduitdagingen van ouders vaak verkeerd werden geïnterpreteerd. Namelijk als op zichzelf staande problematiek in plaats van als symptoom van diepere stress veroorzaakt door financiële zorgen en aanverwante problematiek. Het gevolg is ook dat interventies die worden ingezet zich met name richten op het kind en de opvoeding, terwijl de gesproken gezinnen juist behoefte hadden aan andersoortig hulp om hun gezinssituatie te stabiliseren. Met het inzetten van andersoortige hulp gericht op het aanpakken van de kernproblematiek, zouden zij mogelijk geen hulp meer nodig hebben bij het omgaan met de gevolgen van deze kernproblematiek. Ouders en kinderen benadrukten in gesprek met de commissie dan ook hun behoefte voor een meer gezinsgerichte aanpak, waarin niet alleen het kind, maar het hele gezin ondersteund wordt bij het creëren van een stabiele gezinsomgeving. Zowel ter voorkoming van uithuisplaatsingen, maar ook voor de realisatie van (snellere) terugplaatsingen.

“Er moet gezinsgericht worden gewerkt. Er moet oog zijn voor het gehele gezin. De jeugdbeschermers en hulpverleners moeten oog hebben voor zowel de (individuele) kinderen als de ouders en het gezin als geheel.” (Ouder)

Kader 3: primaire taak van RvdK, GI's en RvdK

De RvdK heeft als wettelijke taak om de belangen van kinderen te beschermen wanneer hun ontwikkeling en veiligheid in gevaar komen. Dit is vastgelegd in de Jeugdwet en het Burgerlijk Wetboek. De RvdK onderzoekt situaties waarin ernstige zorgen bestaan over een kind en adviseert de rechter over mogelijke maatregelen, zoals OTS of uithuisplaatsing. Financiële problemen op zichzelf vallen niet direct onder de wettelijke taak van de RvdK. De Raad houdt rekening met de context van financiële problemen, maar financiële problemen op zich zijn geen

reden voor kindbeschermingsmaatregelen, tenzij ze direct de veiligheid en het welzijn van het kind in gevaar brengen.

Jeugdbeschermers waarborgen de veiligheid van kinderen en bieden ondersteuning aan ouders om de opvoedingssituatie te verbeteren.¹² Dit kan bestaan uit advies, opvoedondersteuning, en begeleiding bij het creëren van een veilige en stabiele leefomgeving. Hun primaire taak is het waarborgen van de veiligheid en ontwikkeling van kinderen, zoals vastgelegd in de Jeugdwet en het Normenkader Jeugdbescherming en Jeugdreclassering. De wet verplicht om ouders te ondersteunen met middelen zoals opvoedondersteuning of psychosociale hulp. Oftewel ouders te ondersteunen bij het verbeteren van de opvoedingssituatie. Deze ondersteuning is gericht op het versterken van de opvoedvaardigheden en het creëren van een stabiele thuisomgeving.

GI's moeten wel samenwerken met andere instanties, zoals gemeenten, schuldhulpverlening, of woningcorporaties, om ouders door te verwijzen of toegang te geven tot hulpbronnen. Gezinsvoogden mogen zich alleen richten op de directe opvoedkundige en ontwikkelingsproblematiek van het kind, maar veel problemen hebben onderliggende oorzaken die buiten hun bevoegdheid liggen. Ze moeten ouders ondersteunen bij het opstellen van een familiegroepsplan, waarbij ook praktische problemen zoals huisvesting of financiën kunnen worden meegenomen.

In zaken waarin de RvdK een rol speelt, kijkt de kinderrechter primair naar het welzijn en de veiligheid van het kind. Financiële problemen op zichzelf zijn geen reden voor kindbeschermingsmaatregelen, maar als deze leiden tot ernstige verwaarlozing of een onveilige thuissituatie, kan de kinderrechter maatregelen nemen.

3.2.2. Minder inspraak en controle

Uit de gesprekken komt naar voren dat ouders en kinderen na de opschaling naar zwaardere kindbeschermingsmaatregelen, zoals bijvoorbeeld een OTS of uithuisplaatsing, steeds minder inspraak ervoeren. Ouders gaven aan dat ze ervoeren de grip op de situatie en het proces te zijn verloren. De meerderheid van de ouders benoemde dat hun inbreng werd genegeerd en dat zij zich geen volwaardige gesprekspartner voelde. Allereerst noemen ouders deze ervaring in het contact met raadsonderzoekers en gezinsvoogden. Door de eerder beschreven focus van deze professionals op de veiligheid van het kind, gaven ouders aan zich buitenspel gezet te voelen. Een deel van de gesproken ouders miste erkenning van hun ouderschap en de mogelijkheid om mee te denken over de stappen die nodig en wenselijk waren. Ook alle gesproken kinderen gaven aan dat er onvoldoende naar hen geluisterd werd en er onvoldoende tijd werd genomen om hen te leren kennen. De meerderheid benoemde dat er vooral *over hen* in plaats van *met hen* werd gesproken.

Daarnaast benoemden ouders de ervaring minder inspraak te hebben bij formele beslissingen, zoals bij zittingen bij de kinderrechter. Zij ervoeren hier te weinig tijd om hun kant van het verhaal toe te lichten. Ouders gaven aan dat rechters beslissingen te veel baseerden op de informatie die zij kregen van de RvdK en GI's, en te weinig ruimte lieten voor inspraak van ouders en toetsing van hun perspectief. Dit zorgde bij ouders voor frustratie en teleurstelling. Ouders benoemden daarbij dat de kinderrechter onvoldoende kritisch was op de argumenten van de RvdK en de GI's. Ze ervoeren dat het standpunt van de GI's zwaarder woog dan dat van hen. Een aantal ouders gaf aan dat zij hun eigen standpunten in onvoldoende mate terugzagen in de beschikkingen. Ook worstelden zij met de juridische taal en de complexiteit van de procedures waardoor zij zich overweldigd en machteloos voelden. Hoewel zij met de kinderrechter mochten spreken hadden zij vaak het gevoel dat hun mening niet serieus werd genomen of dat het besluit van de rechter al op voorhand vaststond. De angst voor negatieve consequenties maakte het voor hen extra moeilijk om kritiek te uiten.

“In het strafrecht krijgen verdachten een heel proces. Bij een uithuisplaatsing krijgen ouders twintig minuten spreektijd. Ik voelde me in de rechtbank niet gehoord. Ik had het gevoel dat van tevoren alles al is uitgesproken. Ze lijken onder één hoedje te spelen. Alles lijkt al afgestemd. Als

¹² Jeugdwet en Regeling normenkader jeugdbescherming en jeugdreclassering.

het rapport afwijkt, wordt door Jeugdbescherming gezegd: 'dit zijn interpretaties'. De rechter gaat mee in wat zij hebben opgeschreven. (...) Nu kan je jezelf amper verdedigen. De mening van de ouders wordt toegevoegd als bijlage. (...) Wat ik zeg wordt niet voor waar aangenomen. Er wordt dan gezegd: 'Moeder doet of het haar allemaal is overkomen'." (Ouder)

"De rechtbank gaat uit van het dossiers van jeugdbescherming. De kinderrechter luistert wel naar ons, maar neemt ons niet serieus." (Ouder)

In de gesprekken werden ook voorbeelden gegeven van situaties waarin kinderen iets anders wilden dan wat instanties beslisten. Kinderen gaven aan dat ze geen invloed op het proces en geen inspraak op hun eigen leven ervoeren: *"Ik had iemand nodig die naar me luisterde"*. De meerderheid van de gesproken kinderen gaf ook aan dat ze niet goed uitgelegd kregen waarom bepaalde beslissingen werden genomen.

"Als kind zijnde word je overal een beetje buitengehouden ter bescherming denk ik. Maar je snapt helemaal niks van waarom het gebeurt. Ik denk dat het fijner is als kinderen meer uitleg krijgen. Op een manier waarop een kind het begrijpt." (Kind)

3.2.3. Besluitvorming op basis van beperkte informatie

De meerderheid van de gesproken ouders gaf ook aan ervaren te hebben dat raadsonderzoekers, jeugdbeschermers en kinderrechtters beslissingen namen op basis van beperkte informatie. Ze gaven aan dat zowel in de raadsrapporten als de rapportages van GI's in hun ogen verkeerde interpretaties en bevindingen staan, met nadelige gevolgen voor het verdere verloop van hun proces, aldus de ouders. Eenmaal vastgestelde zorgen bleven volgens ouders de toon zetten voor verdere besluitvorming, zonder voldoende ruimte voor een herbeoordeling op basis van actuele ontwikkelingen. Ouders gaven aan dat verbeteringen die zij hadden doorgemaakt, zoals het oplossen van hun financiële problemen of het volgen van een ouderschapstraject, niet altijd werden meegenomen in verdere besluitvorming. Een eerste negatieve beoordeling was in hun ervaring leidend, ook al veranderde hun situatie. Een deel van de ouders benoemde dat zij mondeling en schriftelijk onvoldoende onderbouwing kregen over waarom bepaalde beslissingen werden genomen, ook over het besluit tot een uithuisplaatsing of andere kinderschermingsmaatregel. Daarnaast gaven ze aan niet altijd voldoende geïnformeerd te zijn over hun rechten en plichten en over klachtenprocedures.

"Het Advies- en Meldpunt Kinder mishandeling kwam bij ons thuis en deed drie weken onderzoek. Hun conclusie was dat de kinderen voornamelijk bij mij zijn en dat daarom het probleem bij mij ligt. Ook word ik in het rapport beschuldigd van het zwart maken van de biologische vader. Ik wilde daarom het rapport niet ondertekenen, omdat de conclusies niet kloppen. Tegen de regels in ging het meldpunt toch verder en nam de rapporten in hun dossier op. De Raad voor de Kinderbescherming nam deze conclusies één-op-één over. Dit heeft het vertrouwen van mij in het meldpunt en de raad ernstig aangetast." (Ouder)

"De meeste [gezinsvoogden] gaan ervanuit dat wat in jouw dossier staat juist is. Daarmee hebben ze dan al meteen een vooroordeel. Ze hebben al een plan zonder dat ze jou echt hebben gezien. En je hebt zelf geen keuze om jouw plan te veranderen. Heb oog voor dat mensen ook kunnen veranderen. Mijn laatste rapportage is van 2019." (Kind)

"Jeugdbescherming blijft vaak hangen in wat hun als eerst gemeld is, zonder dit te toetsen. In opvolgende dossiers wordt hierop voortgebouwd en door nieuwe gezinsvoogden wordt dit overgenomen. Nieuwe gezinsvoogden gaan niet in gesprek met ouders om zelf een en ander uit te zoeken." (Ouder)

Frequente wisseling van gezinsvoogden

Uit de gesprekken blijkt verder dat ouders en kinderen te maken kregen met wisselingen van gezinsvoogden als gevolg van personeelsverloop, verzuim en reorganisaties binnen GI's. Ouders en kinderen gaven aan dat deze wisselingen niet behulpzaam waren omdat ze de continuïteit van de begeleiding beperkten en de effectiviteit van de ondersteuning verminderden. Ouders en kinderen merkten op dat afspraken en inzichten verloren gingen, bijvoorbeeld doordat nieuwe gezinsvoogden een andere aanpak hanteerden of eerdere afspraken niet werden overgenomen. Dit belemmerde de voortgang in de ondersteuning. Kinderen gaven aan dat het door de wisselingen

lastig was om een vertrouwensband op te bouwen, wat bij hen leidde tot extra stress en gevoelens van onzekerheid. Een aantal kinderen gaf als aanbeveling mee om meer continuïteit in de inzet van gezinsvoogden te waarborgen.

“We hadden afspraken met de oude voogd, maar die verdween. Als je een nieuwe voogd krijgt, moet je opnieuw alles vertellen. De afspraken werden wel allemaal op papier gezet, maar die werden door de nieuwe voogd niet opgevolgd. Die had namelijk weer een eigen mening.” (Ouder)

“Er zijn er in totaal 7 gezinsvoogden geweest. Na 4 gezinsvoogden was er eindelijk eentje die met mij ging praten. Ze zei: ‘je mag me appen of bellen als er iets is’. Dat vond ik wel fijn, maar deze gezinsvoogd was ook opeens weg. Er kwam weer een nieuwe gezinsvoogd, maar toen had ik het vertrouwen in de gezinsvoogden al wel verloren.” (Kind)

3.2.4. Onbewuste vooroordelen

Een deel van de gesproken ouders ervoer dat raadsonderzoekers en jeugdbeschermers financiële problematiek van ouders, wanneer zij hier bekend mee waren, beschouwden als een individuele tekortkoming. Sommige professionals zagen financiële problemen als indicator voor onvoldoende opvoedcapaciteit, onvermogen of zelfs verwaarlozing, aldus de ouders. Ouders gaven aan zich beoordeeld te voelen op basis van hun financiële situatie en herkenden hun gezinssituatie niet als onveilig, er was geen sprake van een gebrek aan liefde, zorg of inzet. Ze kregen het gevoel dat ze strenger werden beoordeeld omdat ze werden gezien als een risico.

“Er was vanuit jeugdbescherming geen focus op de ontwikkeling van mijn dochter, maar op mijn situatie. Het feit dat ik schulden heb, maakt me nog geen slechte moeder. Ik probeerde als ouder altijd alles uit de kast te trekken om mijn kinderen, ondanks mijn financiële situatie, te bieden wat ze nodig hadden. Daar hadden hulpverleners geen oog voor. Wat zij zagen was een ouder die niet met geld kon omgaan en daarmee niet capabel was om voor haar gezin te zorgen.” (Ouder)

Een aantal ouders ervoer dat de financiële problemen soms door professionals onbewust werden gekoppeld aan stereotypen over opvoedonbekwaamheid en gebrek aan verantwoordelijkheid. Dit geldt in het bijzonder voor ouders met een migratieachtergrond. Zij benoemden de indruk dat deze aannames doorwerkten in analyses en beslissingen van professionals. Daarnaast ervoeren zij dat vooral werd gekeken naar zichtbare tekorten, zoals het ontbreken van nieuwe kleding of sobere woonomstandigheden, terwijl er weinig aandacht was voor hun inzet en veerkracht. Een aantal ouders benoemde expliciet dat het voor hen onduidelijk is hoe financiële factoren meewegen bij beslissingen binnen het gedwongen kader.

“Verwaarlozing staat in mijn dossier als reden voor de uithuisplaatsing. Zo had ik geen geld voor een wasmachine. Mijn zoon ging echter niet vies naar school. Er was alleen geen geld voor merkkleding of iets leuks na school. Ik hoefde hem wat schooluitje betreft nooit thuis te houden, ik was inventief.” (Ouder)

Naast culturele achtergrond en sociaaleconomische status ervoeren sommige ouders ook stigmatisering op basis van gezinsgrootte en woonplaats.

“Jeugdbeschermers zeiden dat we in een achterstandswijk woonden. Dat klopt niet want we woonden in een goede wijk. Ook noemden ze ons kansarm, wat ook niet klopt. We hebben allebei gestudeerd en hadden allebei voor de toeslagenaffaire een goede baan.”(Ouder)

In een aantal gesprekken met ouders kwam ter sprake dat culturele verschillen binnen het jeugdbeschermingstraject onvoldoende werden begrepen en er onvoldoende rekening mee werd gehouden. Deze ouders gaven aan ervaren te hebben dat opvoedingsaspecten die binnen hun culturele achtergrond normaal zijn – zoals het betrekken van familieleden bij de opvoeding van het kind, het kind bij de ouders in bed laten slapen en een latere bedtijd van het kind - te snel als probleem werden gezien omdat zij niet overeenkwamen met de “Nederlandse witte opvoedcultuur”. Ouders spraken hierbij over “culturele onwetendheid” en gaven aan dat professionals (onbewust) vooroordelen verbonden aan hun culturele achtergrond.

“Opvoeden doen we allemaal anders, en andere opvoedstijlen en gezinnen [dan de Nederlandse] moeten ook gerespecteerd worden. De opvoeding van de kinderen moet goed lopen, maar dat

wordt niet bepaald door of je voor de tv eet en of wel of niet bij een ander kind thuis speelt. Het is tunnelvisie: iedereen moet dezelfde visie hebben op opvoeding en je mag niet afwijken van de Nederlandse norm. Ik kan me daar heel erg boos over maken. (...) Heel snel denken ze (hulpverleners) bij allochtone gezinnen dat we frauderen en niet onze gezinnen goed opvoeden.” (Ouder)

Deze vooroordelen en culturele onwetendheid hadden soms grote gevolgen voor interpretaties van professionals ten aanzien van de opvoedcapaciteiten van ouders.

“Ook als het gaat om de streepjes op de huid van mijn dochter, die ‘ontdekt’ werden toen mijn dochter bij mijn schoonfamilie verbleef. Deze werden beschouwd als littekens als gevolg van mishandeling. Ik heb verschillende hulpverleners en gezinsvoogden herhaaldelijk uitgelegd dat dit voorkomt bij mensen met een getinte huiskleur als hun huid niet is ingesmeerd met een vette crème. Echter, hier werd niet naar geluisterd.” (Ouder)

3.2.5. Onvoldoende rekening gehouden met de impact van financiële stress

Financiële problemen maakten het voor de gesproken ouders moeilijk om een stabiel gezinsleven op te bouwen. Ze gaven aan dat ze zich continu in overlevingsmodus bevonden, waarin de focus lag op het betalen van rekeningen, het voorkomen van beslaglegging of huisuitzetting en het voorzien in basisbehoeften, waardoor er nauwelijks tijd en (mentale of emotionele) ruimte was om actief te werken aan de verbetering van hun gezinssituatie. Schuldenproblematiek en bestaansonzekerheid zorgden er regelmatig voor dat ouders minder betrokken waren bij hulpverleningstrajecten, niet uit onwil maar uit onvermogen door overbelasting. Een deel van de ouders voelden zich hierin niet begrepen door onder andere jeugdbeschermers en raadsonderzoekers, die het onvermogen van ouders naar hun ervaring soms interpreteerden als onwil.

“Er is onvoldoende rekening gehouden met de impact die de schulden hadden. Je bent dan kwetsbaar, en je moet van jeugdbescherming van alles doen. Terwijl je er eigenlijk geen energie voor hebt. Schulden hebben is een hele strijd. Ik vind het een hele dagtaak”. (Ouder)

“Ik ben nooit bijgestaan in het proces van mijn schulden oplossen. Ik ben steeds voor de symptomen behandeld (de stress en depressiviteit, het verminderen van mijn draaglast), maar niet de oorzaak voor deze problemen: de schulden. [...] Er werd van mij verwacht dat ik mijn financiële administratie volledig op orde kreeg, actief solliciteerde, en met instanties samenwerkte, ondanks de enorme mentale en financiële druk.” (Ouder)

Een deel van de gesproken ouders gaf aan dat wanneer zij hun financiële situatie deelden met raadsonderzoekers en jeugdbeschermers, zij niet altijd toegang kregen tot noodzakelijke hulpbronnen of doorverwezen werden naar schuldhulpverlening of maatschappelijke organisaties. Oftewel: er werd geen passende hulp ingezet voor de financiële problematiek waardoor problemen bleven voortbestaan. Interventies bleven vaak beperkt tot symptoombestrijding, waardoor geen structurele oplossingen werden gerealiseerd. Er ontstond een vicieuze cirkel waarin gezinnen afhankelijk bleven van hulp gericht op symptomen doordat noodzakelijke hulp die kon zorgen voor structurele verbetering uitbleef.

“Ik neem het jeugdbescherming kwalijk dat zij er in het eerste jaar van de toen nog tijdelijke uithuisplaatsing niet alles aan hebben gedaan om mij te helpen wél weer de zorg op me te kunnen nemen door mij de nodige hulpverlening aan te bieden. Er was in het eerste jaar helemaal geen hulpverlening of plan ondanks dat ik hier herhaaldelijk om vroeg.” (Ouder)

“Ik wilde de rechter laten zien dat ik de hulp accepteerde en meewerkte aan de doelen. Het accepteren van deze hulp vond ik zwaar, mede omdat mijn schulden hier nog steeds niet mee werden opgelost. Ik ging steeds een maatregel verder.” (Ouder)

“Volwassenen die te maken hebben met problemen rondom verslaving, armoede, justitie of geestelijke gezondheid kunnen het moeilijk vinden om de hulp te zoeken en te vinden die ze nodig hebben. Als (jeugd)hulpverlener is je eerste focus natuurlijk het kind. Maar het aanpakken van de behoeften van de volwassenen, is uiteindelijk óók in het belang van het kind.” (Ouder)

Omdat de toeslagenaffaire destijds nog niet bekend was ontbrak het bij veel professionals en hulpverleningsinstanties aan bewustzijn over de verregaande impact van financiële problematiek op ouders en gezinssituaties. Dit leidde tot pijnlijke en frustrerende situaties voor de ouders. Zij voelden zich niet begrepen en onvoldoende geholpen, vooral wanneer ze het gevoel hadden als schuldigen te worden gezien. Aan de andere kant waren raadsonderzoekers en jeugdbeschermers niet altijd op de hoogte van de financiële situatie van de gezinnen, deels omdat sommige ouders ervoor kozen om hier niet (of beperkt) open over te zijn. Zoals eerder benoemd, vertelden ouders soms bewust niet over hun situatie uit schaamte, uit angst voor negatieve beeldvorming en uit angst voor een kinderschermingsmaatregel. Ze waren bang dat hun openheid *“tegen hen zou worden gebruikt”*.

Uit de gesprekken blijkt verder dat raadsonderzoekers en jeugdbeschermers de impact van hulpverleningstrauma niet altijd bij ouders herkenden. Gedrag dat voortkwam uit trauma, zoals emotionele reacties, wantrouwen of vermijdend gedrag, werd soms gezien als weerstand, onwil of gebrek aan medewerking. Hierdoor werden ouders in bepaalde gevallen onterecht beoordeeld als onvoldoende zorgzaam, onstabiel of niet-capabele opvoeder.

3.2.6. Financiële stress en schuldenproblematiek als belemmering bij terugplaatsing

Een deel van de gesproken ouders gaf aan dat de aanhoudende financiële problematiek niet enkel een rol speelde in het proces tot een uithuisplaatsing, maar ook in de terugplaatsing van de kinderen na een uithuisplaatsing. Deze ouders gaven aan dat de door hen ervaren financiële problematiek het lastig maakte om aan de voorwaarden die werden gesteld voor terugplaatsing van hun kind(eren) te voldoen. Wanneer de financiële situatie werd meegenomen, stelden jeugdbescherming en de kinderrechter ook hier vaak voorwaarden. Zo moesten ouders aantonen dat zij hun schulden onder controle en hun financiën op orde hadden. Voor veel ouders bleek dit een onmogelijke opgave, omdat hun schulden bleven oplopen door rentes, incassokosten en beperkte toegang tot schuldhulpverlening. Dit leidde tot onrealistische verwachtingen van hulpverleners en kinderrechters over het vermogen van ouders om hun financiële situatie op korte termijn te stabiliseren.

Ouders benoemden naast financiële voorwaarden ook voorwaarden gesteld te krijgen op andere leefgebieden zoals huisvesting en opvoedvaardigheden. Zoals eerder beschreven belemmerde de financiële situatie ouders om binnen de gestelde termijn stappen te zetten op sommige andere leefgebieden, zoals huisvesting. Het niet kunnen voldoen aan de gestelde voorwaarden versterkte het beeld dat ouders ‘onvoldoende in staat’ waren om voor hun kinderen te zorgen. Dit oordeel hield echter geen rekening met de financiële problemen en aanverwante problematiek. Ook belemmerde het label ‘opzet/grove schuld’, schuldhulpverlening of een BKR-registratie hen om aan sommige van de gestelde de voorwaarden te kunnen voldoen, bijvoorbeeld op het gebied van huisvesting.

“Jeugdbescherming eiste dat ik eerst groter moest wonen voordat mijn zoon weer thuis kon wonen. Iets wat door de schulden en het stempel van fraudeur niet lukte. Doordat ik als fraudeur was aangemerkt stond ik op de zwarte lijst van de woningcorporatie voor sociale huur.” (Ouder)

De gesproken ouders, die tijdens de uithuisplaatsing van hun kind(eren) nog met financiële problemen kampten, gaven aan dat geldgebrek ook het bezoeken van hun kinderen bemoeilijkte. Enerzijds omdat reizen voor veel ouder(s) te duur was, anderzijds doordat ouders meerdere banen naast elkaar werkten om hun schulden af te kunnen lossen en door tijdgebrek de reis niet konden afleggen. Dit leidde niet alleen tot schuldgevoelens en een diep gevoel van gemis, maar in sommige gevallen ook tot een misinterpretatie door jeugdbescherming. Wanneer ouders minder vaak contact opnamen of op bezoek konden komen (doordat kinderen ver weg waren geplaatst), werd dit soms gezien als een gebrek aan betrokkenheid of onwil, wat het terugplaatsingsproces verder bemoeilijkte. Ouders konden hierdoor namelijk niet of minder goed laten zien hoe hij of zij de omgang met hun kinderen vormgaven, wat een essentiële voorwaarde is voor hun terugkeer naar huis.

“Door geldtekort was ik niet in staat om elk weekend langs te komen. De instelling gaf aan dat ik gierig zou zijn. Het kwam op mij over alsof zij dachten dat ik een keuze had om daar wel of niet heen te gaan, terwijl ik in de realiteit geen geld had voor de reis naar de instelling. Als ik wel zou gaan betekende dit dat mijn andere kinderen geen eten zouden hebben.” (Ouder)

3.3. Positieve ervaringen

Naast kritische geluiden werden ook positieve ervaringen gedeeld. Ouders die positieve ervaringen meldden gaven vooral aan gewaardeerd te hebben dat zij *“behandeld werden als mens”*. Zij noemden verschillende voorbeelden, zoals het tonen van betrokkenheid, oprechtheid in interacties, een open en neutrale houding (*“stel vragen en ga nergens van uit”*), erkenning van hun sterke punten als ouder en het goed op de hoogte zijn van hun situatie. Ook werd het gewaardeerd door ouders wanneer opvoedingsproblemen bespreekbaar werden gemaakt zonder dat deze direct als een tekortkoming werden gezien, en in plaats daarvan juist als teken werden geïnterpreteerd van verantwoordelijk en betrokken ouderschap.

“Ik ben dankbaar dat de rechter een luisterend oor bood en hij mij wilde helpen in plaats van veroordelen. Die rechter was uitzondering op de regel. Deze behandelde mij als mens.” (Ouder)

Een tweede aspect dat ouders als positief ervoeren was de samenwerking met hulpverleners en professionals, waarbij zij het gevoel hadden dat deze *naast* in plaats van *tegenover* hen stonden. Ouders waardeerden het wanneer hulpverleners zich richtten op hun behoeften en mogelijkheden, hen *“ontmoeten waar zij zijn”*, nagingen welke ondersteuning nodig was om gestelde doelen binnen het traject te bereiken en hen concrete handvatten boden om mee aan de slag te gaan. Daarnaast werd betrokkenheid bij de kinderen als belangrijk ervaren, met name wanneer er naar hen en hun vragen werd geluisterd en zij bij de uithuisplaatsing in een passende omgeving werden geplaatst.

Andere positieve aspecten die in dit kader meermaals door ouders benoemd zijn, zijn: dat er oog was voor hoe problemen ontstaan zijn vanuit de toeslagenaffaire, er begrip was voor andere culturele opvoedtradities dan de Nederlandse en er praktische ondersteuning werd geboden (zoals: ondersteuning bij financiën, het meegaan naar afspraken, het aanbieden van een juridisch adviseur, het aanmelden bij de voedselbank, het aanvragen van een uitkering, het vinden van een woning en hulp bij papierwerk in het algemeen). Bij laatstgenoemde benoemden ouders specifiek ondersteuning bij procedures en regelzaken gewaardeerd te hebben, omdat zij zich door de problematiek waar zij mee te maken hebben vaak al *“moe gestreden”* voelden.

“Zelf lag ik in het ziekenhuis toen ik me realiseerde dat mijn verblijfsvergunning snel zou verlopen. Ik kon niet binnen het gestelde termijn aan alle eisen voldoen. Mijn hulpverlener heeft toen één telefoontje gepleegd en alles was geregeld. Ik ben nog steeds onder de indruk van haar doortastendheid. (...) Wanneer je je geen zorgen hoeft te maken over je basisbehoeften, ontstaat er meer mentale ruimte voor het ontvangen van zorg. Door net dat beetje extra te doen hielp ze ons hele gezin.” (Ouder)

4. Gevolgen van de uithuisplaatsingen

Dit hoofdstuk gaat in op de gevolgen die ouders en kinderen hebben ervaren van de uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen in het gezin. Net als in hoofdstuk 2, waar de gevolgen van de toeslagenaffaire werden beschreven, gaat dit hoofdstuk eerst in op de gevolgen voor de ouders, vervolgens op de gevolgen voor kinderen en tot slot op de gevolgen voor het gezin als geheel. Een belangrijke constatering in dit hoofdstuk is dat de gevolgen van de uithuisplaatsing zich voor ouders en kinderen stapelden op de gevolgen van de toeslagenaffaire. De gevolgen die hier beschreven worden dienen dan ook gezien te worden in het licht van de in hoofdstuk 2 beschreven gevolgen van de toeslagenaffaire.

Een tweede belangrijke constatering is dat de uithuisplaatsing van een of meerdere kinderen door nagenoeg alle ouders en kinderen als absoluut dieptepunt is ervaren. Waar ouders en kinderen hun leven na de terugvordering al vaak een diepe onvoldoende toekenden (het vaakst toegekende cijfer aan deze periode van hun leven is een 3 op een schaal van 1 tot 10), zakt het cijfer dat zij hun leven na de uithuisplaatsing toekenden nog verder terug (waarbij het vaakst toegekende cijfer een 1 is).

“Ze [jeugdbescherming] kwamen langs en zeiden dat ik de spullen van mijn kind moest inpakken. Dit was de eerste keer dat ik echt op de grond lag van wanhoop. (...) Ik had op dat punt geen leven meer. Mijn kinderen waren weg.” (Ouder)

4.1. Gevolgen voor ouders

4.1.1. Onbegrip van werkgevers en uitval van werk

De gesproken ouders, die tijdens de uithuisplaatsingen werkten, ervoeren steeds meer problemen op het werk. De emotionele impact van de uithuisplaatsing, gecombineerd met de reeds aanwezige stress veroorzaakt of verergerd door de terugvordering en de daaropvolgende (financiële) problematiek, leidde bij veel ouders tot uitval op hun werk. Ouders raakten hun baan kwijt omdat ze niet langer de energie of concentratie hadden om naar behoren te functioneren, omdat zij uitvielen met stress-gerelateerde mentale of lichamelijke gezondheidsklachten of omdat hun werkgever geen begrip had voor hun thuissituatie en/of hun afwezigheid op het werk als gevolg van afspraken die plaatsvonden onder werktijd met hulpverleners, jeugdbescherming en de rechtbank.

“Het was voor mij lastig om het werken en de afspraken bij de rechtbank en jeugdbescherming te combineren. Niet al mijn werkgevers waren daar flexibel in, waardoor ik in de tussentijd banen heb verloren door ontslag.” (Ouder)

Door de tijd die ouders moesten besteden aan juridische procedures en hulpverlening hadden ze bovendien vaak geen ruimte om naar nieuw werk te zoeken of om zich professioneel te ontwikkelen.

4.1.2. Verlies van sociale steun en verdere isolement

De combinatie van schulden en de uithuisplaatsing zorgde ervoor dat veel van de ouders die de commissie sprak zich sociaal geïsoleerd voelden. Deze isolatie nam na de uithuisplaatsing van één of meerdere kinderen verder toe via grotendeels dezelfde processen van stigmatisering, schaamte en overbelasting die eerder beschreven zijn in hoofdstuk 2. Ouders gaven in gesprekken aan dat een uithuisplaatsing door mensen in hun (sociale) omgeving al snel geassocieerd werd met slecht ouderschap. Dit is een associatie waar ouders zich voor schaamden en die bovendien vaak blijvend weerslag had op hun sociale relaties en die van hun kinderen. Ook wanneer kinderen weer werden teruggeplaatst bleven ouders en kinderen uitsluiting als gevolg van stigmatisering ervaren.

“Na de uithuisplaatsing mochten de kinderen ineens niet meer kamperen bij een kamp waar zij eerder altijd heengingen. Je wordt uitgekotst en bent alleen maar bezig met jezelf verdedigen.”
(Ouder)

“Ik schaamde me voor de situatie. Het ergste vond ik dat anderen dachten dat ik geen goede moeder ben, omdat twee kinderen uit huis waren geplaatst. (...) Sommige vrienden van mijn jongste dochter mochten van hun ouders niet bij mij thuis komen spelen, omdat ze de uithuisplaatsing van de kinderen associeerden met slecht moederschap. Ik vond dat heel erg voor mijn dochter.” (Ouder)

Ouders ervoeren ook overvraagd te worden/ overbelast te zijn als gevolg van de uithuisplaatsing (zie paragraaf 4.1.3), waardoor zij beperkte tijd en/of energie te besteden hadden aan hun sociale relaties.

“Je sociale netwerk wordt steeds dunner. Je rent van rechtbank naar rechtbank. Je hebt geen tijd en energie meer voor relaties. Je bent alleen maar aan het knokken en schaakstukken aan het zetten. Het is op een gegeven moment op.” (Ouder)

4.1.3. Weerslag op de mentale en fysieke gezondheid

Zoals ook in hoofdstuk 2 is beschreven gaven ouders aan dat de toeslagenaffaire voor moeilijke omstandigheden in het gezin zorgde waardoor zij zich in een voortdurende overlevingsstand bevonden. Nagenoeg alle ouders ervoeren voor de uithuisplaatsing van hun kind(eren) dan ook al de impact van stress en spanning op hun gezondheid. Met de uithuisplaatsing was voor deze ouders sprake van een toenemende belasting op hun gezondheid. Ouders benadrukten in de gesprekken primair de weerslag die de uithuisplaatsing heeft gehad op hun geestelijke gezondheid. Zij spreken hierbij over de angst die zij voelden dat hun kind van hen zou worden afgenomen voorafgaand aan de uithuisplaatsing, de angst voor het beeld dat hulpverleners van hen schetsen ten aanzien van hun kind(eren), de zorgen om de leefsituatie en het behandelplan van hun kind(eren) en de zorgen om het heen en weer reizen naar afspraken met hun kinderen (als gevolg van de kosten van dit reizen en het combineren van deze afspraken met werk). Ouders gaven aan dat de uithuisplaatsing zorgde voor gevoelens van schuld, verdriet, machteloosheid en boosheid. Tegelijkertijd was opgeven voor ouders geen optie. Ouders gaven aan dat de klachten die zij al hadden zich verder ontwikkelden tot onder andere depressies, paniekaanvallen en posttraumatische stress-stoornissen, omdat de strijd die zij moesten leveren zo lang aanhield en voor sommigen nog steeds aanhoudt.

Versterking van het gevoel overvraagd te zijn

Ook het gevoel overvraagd te worden nam voor ouders verder toe. In het kader van de uithuisplaatsing werd dit onder meer veroorzaakt door de voorwaarden die ouder(s) vanuit de jeugdbescherming moesten nakomen om een dreigende uithuisplaatsing te voorkomen of om een terugplaatsing te realiseren. Ouders gaven aan dat zij zich vaak moesten verdedigen in complexe juridische processen rond de uithuisplaatsing, terwijl ze al vochten tegen de gevolgen van de terugvordering. Het nakomen van afspraken, het werken aan hun eigen problematiek, het overzien van eventuele behandeling van hun kind(eren) en het bezoeken van hun uit huis geplaatste kind(eren) (soms op verschillende adressen) legde een groot beslag op de tijd, het geld en de energie van ouders.

“Ik stond alleen in de wereld tegenover al die hulpverleners. Ik raakte overweldigd door alle vragen die op me afkwamen. Hoe ga ik het helder krijgen? Hoe moet ik rondkomen als er nog steeds sprake is van loonbeslag? Wat is er aan de hand met mijn kind? Door deze opeenstapeling werd ik vaak wakker met de vraag waarvoor ik dit nu allemaal doe.” (Ouder)

Steeds minder vertrouwen in eigen capaciteiten

Het verlies aan zelfvertrouwen onder ouders breidde zich vlak voor en ten tijde van de uithuisplaatsing uit naar hun opvoedcapaciteiten. Ouders gaven aan jarenlang te hebben gehoord dat zij niet beschikten over de benodigde opvoedcapaciteiten. De onzekerheid en twijfel die dit hen bracht werd ook op dit vlak versterkt wanneer anderen in hun sociale omgeving hen verwijten maakten of buitensloten als gevolg van de uithuisplaatsing van hun kind(eren). Op gebied van opvoeding spraken ouders met name over de onzekerheid die gepaard ging met het niet kunnen voorzien in hetgeen de kinderen nodig hadden, gevoelens van falen en machteloosheid die hierdoor ontstonden en versterkt werden door de uithuisplaatsing en de onzekerheid over het contactherstel met hun kinderen wanneer kinderen langdurig en/of op jonge leeftijd uit huis geplaatst werden.

4.2. Gevolgen voor de kinderen

4.2.1. Kinderen over de ervaring van hun uithuisplaatsing

Kinderen die door de commissie zijn gesproken zijn op diverse locaties uit huis geplaatst (geweest). Sommige van hen kwamen (tijdelijk) te wonen in een pleeggezin binnen de familie, bijvoorbeeld bij grootouders of een ex-partner. Andere kinderen kwamen terecht in een pleeggezin buiten de familie, werden geplaatst in een gezinshuis of werden geplaatst in een residentiële instelling. Ook de periode dat de kinderen uit huis zijn geplaatst verschilde: soms duurde de uithuisplaatsing maanden, soms jaren en soms woonden kinderen op het moment dat zij met de commissie spraken nog steeds niet thuis bij hun ouder(s).

De ervaringen die kinderen over hun uithuisplaatsing met de commissie deelden zijn, ongeacht de locatie en duur van hun uithuisplaatsing, overwegend negatief. Het valt daarbij op dat deze negatieve ervaringen met name betrekking hebben op (1) de locatie waar kinderen zijn geplaatst en (2) de wijze waarop er door betrokken hulpverleners is omgegaan met hun uithuisplaatsing. Kinderen geven een breed scala aan voorbeelden over hun negatieve ervaringen binnen de locatie waar zij zijn geplaatst. Kinderen brachten onder andere ter sprake het gevoel te hebben gehad niet welkom te zijn, geweld te hebben meegemaakt (zoals isolatie, schreeuwen, dreigen, slaan en (seksueel) misbruik), onvoldoende aandacht te hebben ervaren voor levensbehoeften (zoals medicatie) en ontwikkeling (zoals scholing) en onvoldoende sensitiviteit te hebben ervaren voor hun culturele achtergrond.¹³

“Ik vond het daar [in een gesloten jeugdinstituut] nog erger dan de jeugdgevangenissen waar ik later terechtkwam. Ik mocht een half uurtje per dag buiten roken. Ik mocht helemaal niks, 24 uur per dag. Het was zwaar. Ik legde me neer bij de situatie. Vergeleken met veel andere jongens daar was ik nooit echt van het boos worden of uitbarstingen. Ik heb geleerd om mijn emoties uit te schakelen.” (Kind)

“Er was geen ruimte voor mijn eigen identiteit en cultuur in het pleeggezin. Ik moest volledig mee met de manier waarop het pleeggezin draaide. Kleding, haarverzorging, douchen: ik moest me aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Ik kreeg hierdoor het idee dat ik ongewenst was.” (Kind)

Ook de wijze waarop door hulpverleners is omgegaan met de uithuisplaatsing heeft bij de gesproken kinderen diepe littekens achtergelaten. Zij vertelden dat zij langdurig in onzekerheid leefden omdat zij niet geïnformeerd werden over waarom ze uit huis werden geplaatst, waar ze werden geplaatst, hoe lang ze hier moesten blijven en hoe het contact met hun ouder(s) en eventuele andere gezinsleden zou verlopen. Ook heeft het veel impact gehad op kinderen wanneer zij werden gescheiden van hun (half-)broertjes en/of (half-)zusjes (doordat zij niet uit huis werden geplaatst óf doordat zij elders werden geplaatst) en wanneer zij (meermaals) werden doorgeplaatst.¹⁴

“Ik was twaalf jaar. Ik wist niet waarom ik werd meegenomen. Bij jeugdbescherming hoorde ik dat mijn moeder gewelddadig was. Dat was niet waar. Ik werd toen in een pleeggezin geplaatst. (...) In het eerste pleeggezin zat ik vijf dagen voor nood. In het tweede pleeggezin in Amsterdam voor drie jaar. Twee zussen zitten bij één pleeggezin. De rest is uit elkaar gehaald. Ik wilde terug naar mijn moeder, maar er werd niet geluisterd.” (Kind)

Hoewel bedoeld als beschermende maatregel kwamen sommige kinderen juist tijdens hun uithuisplaatsing in aanraking met een verkeerde (sociale) omgeving. Hierdoor maakten ze keuzes die tot politiecontact leidden, zoals het gebruik van en handelen in (soft)drugs.

4.2.2. Verminderde onderwijsprestaties

In aanvulling op de gevolgen zoals beschreven in hoofdstuk 2 geldt dat een uithuisplaatsing, wanneer deze niet in de buurt van de originele woonplaats van het kind gerealiseerd kon worden, vaak leidde tot schoolwisselingen. Daarbij gaven ouders aan dat hun kinderen bij het moeten wisselen van school niet altijd direct geplaatst konden worden,

¹³ Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek uitgevoerd door de Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg: Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg. (2019). *Onvoldoende beschermd: Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*. Geraadpleegd via [link](#).

¹⁴ Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut: Verwey-Jonker Instituut. (2025). *Van cijfer naar stem: Ervaringen van jongeren rondom doorplaatsingen in jeugdzorg*. Geraadpleegd via [link](#).

waardoor zij een onderwijsachterstand op hebben gelopen. Dit lijkt sterker op te gaan voor kinderen die binnen het speciaal basisonderwijs werden geplaatst dan voor kinderen die binnen het regulier onderwijs werden geplaatst. Kinderen die binnen gesloten jeugdzorg verbleven hebben ervaren dat de mogelijkheden voor (passend) onderwijs voor hen beperkt waren, waardoor het lastig was om na hun uithuisplaatsing terug in het onderwijs te stromen buiten de instelling.

Kinderen zelf benadrukten dat ze sterk moesten wennen aan de nieuwe schoolomgeving en de vertrouwdheid misten van hun vrienden en familie. Zij gaven aan dat dit eenzaam voelde en ook als veel, zeker in combinatie met het wennen aan de nieuwe woonomstandigheden en de hierboven beschreven onzekerheid die veelal gepaard ging met hun uithuisplaatsing.

4.2.3. Trauma's, internaliserend- en externaliserend gedrag

Kinderen gaven aan dat het moment van hun uithuisplaatsing en de uithuisplaatsing zelf veel impact hebben gehad op hun geestelijke gezondheid, voor sommigen dusdanig dat sprake is van trauma. Met name wanneer uithuisplaatsingen onverwacht en met tussenkomst van politie werden uitgevoerd zijn deze door kinderen, en ook door ouders, als heftig ervaren, zo geven zij aan. De eerder beschreven negatieve ervaringen van kinderen tijdens hun uithuisplaatsing, het gemis aan stabiliteit in de woonomgeving, het gemis van familieleden, de onzekerheid over het contact met hun ouder(s) en de onzekerheid over hun woonsituatie en hun terugplaatsing hebben eveneens een weerslag gehad op de geestelijke gezondheid van kinderen. Wat aanvullend opvalt is dat sommige kinderen zichzelf de schuld geven van hun eigen uithuisplaatsing of die van hun broertje(s) en/of zusje(s).

“Ik begon met drugs en raakte steeds dieper in de put. Ik deed meerdere suicidepogingen, deed aan automutilatie en nam een overdosis paracetamol in combinatie met harddrugs. Een belangrijke reden dat het zo slecht ging, was alle onrust van de jaren ervoor bij de verschillende pleeggezinnen. Ik voelde me ongewenst, waardeloos en in de steek gelaten. Die gevoelens overheersten een groot deel van mijn kindertijd. Er is mij ook nooit uitgelegd waarom ik steeds werd verplaatst.” (Kind)

“Ik had het idee dat het mijn schuld was dat de school had opgetreden (...) Mijn jongere broertje is in deze periode ook een aantal dagen uit huis geplaatst. Daar maakte ik me heel veel zorgen over, het was mijn kleine baby-broertje, waar ik heel zorgzaam voor was. Ik voelde me schuldig over zijn uithuisplaatsing, ik had immers verteld dat mijn moeder mij had geslagen.” (Kind)

“De nachten waren zwaar, ik huilde veel en plaste nog lang in bed. Overdag was er afleiding, 's nachts niet. Het huilen kwam doordat ik mijn oma en mijn broertje miste. En door de angst dat ik niet meer terug zou gaan naar huis.” (Kind)

“Ik voel me niet gehoord [door de jeugdbeschermer], en in de steek gelaten. Ik dacht dat de jeugdbeschermer er voor mij zou zijn, en raakte teleurgesteld wanneer dit niet het geval bleek te zijn. Hierdoor voelde ik me steeds meer verdoofd. Mijn emoties werden als het ware uitgeschakeld. Ik kreeg een breakdown: het voelde alsof ik in tweeën brak.” (Kind)

Deze ervaringen met uithuisplaatsing zorgden er bij kinderen voor dat zij moeite hadden hun emoties te reguleren. Voor sommigen van hen duurt dit tot op de dag van vandaag voort. Uit de gesprekken komt naar voren dat de spanning die zij ervoeren of nog steeds ervaren zich verschillend uit(te). Daarbij vertelden kinderen naast het internaliserend en externaliserend gedrag reeds beschreven in hoofdstuk 2, ook over verdovend gedrag in de vorm van drank- en drugsmisbruik en over suïcidaal gedrag, zoals het hebben van suïcidale gedachten, automutilatie/zelfbeschadiging en het ondernemen van zelfmoordpogingen in een poging hun geestelijke pijn te ontsnappen.

“De drugs waren voor mij een stukje coping. Ik gebruikte ze om rust te vinden en om even alles te vergeten.” (Kind)

“Ik kreeg last van paniekaanvallen (...) Op school ging het ook niet goed. Alles liep op dat moment vast. Mijn depressieve klachten begonnen op te lopen. Ook ging ik mezelf pijn doen. (...) Ik deed toen een zelfmoordpoging. Na het innemen van heel veel pillen werd ik gevonden en belandde ik in het ziekenhuis.(...) Van een kennis, een soort

tante, kreeg ik mentale ondersteuning. Zij gaf mij het gevoel dat ik het waard was, dat ik door moest gaan met leven.”
(Kind)

4.3. Gevolgen voor het gezin

4.3.1. De relatie tussen ouder en kind

Een aantal kinderen benoemde dat ze zich in de steek gelaten voel(d)en door hun ouders. Een veelvoorkomende reactie van kinderen na de uithuisplaatsing is het idee dat ouders hen bewust hebben afgestaan of in de steek hebben gelaten, vaak voortkomend uit het gebrek aan begrip van het kind over de situatie van hun ouder(s). In sommige gevallen voel(d)en kinderen zich verraden door hun ouder(s). Andere kinderen interpreteerden het gescheiden worden van hun ouders als teken dat ze niet gewenst waren door hun ouders. De onduidelijkheid rondom de beslissing tot een uithuisplaatsing en (in sommige gevallen) de door kinderen ervaren abruptheid van de uithuisplaatsing lijken deze gevoelens te hebben versterkt.

“De uithuisplaatsing heeft de kinderen kapotgemaakt. Ze beseften opeens dat hun moeder er niet meer kan zijn. Ze dachten lang dat ik ze niet wilde. Dat ik ze had laten gaan. Pas drie jaar later hoorde ik dat ze dachten dat ik ze niet meer wilde. De oudste twee vonden het lastig. Ze zeiden dan tegen elkaar: ‘Als je nu boos wordt, dan moet je weer weg’.” (Ouder)

Zoals eerder beschreven werd het contact tussen ouder(s) en hun uit huis geplaatste kind(eren) vaak beperkt door praktische obstakels, zoals financiële problemen, een plaatsing van het kind relatief ver weg van de ouder(s) en de plaatsing van (half-)broers en (half-)zussen op verschillende locaties. Deze omstandigheden bemoeilijkten het opbouwen en onderhouden van een stabiele relatie tussen ouder en kind en droegen bij aan het gevoel van kinderen door hun ouders in de steek gelaten te zijn.

Bij langdurige uithuisplaatsingen gaven ouders aan dat zij, na terugplaatsing, hun kind opnieuw moesten leren kennen. Hoewel ouders blij waren met de hereniging, vreesden zij dat hun kind(eren) hen niet meer als ouder zouden herkennen of dat de communicatie was verstoord. Hier speelde volgens ouders in mee dat de erkenning van de toeslagenaffaire soms pas (veel) later volgde, waardoor het idee dat de ouder(s) schuld hadden aan de uithuisplaatsing bij hun kind(eren) nog lang bleef voortbestaan en waardoor de financiële situatie in het gezin nog niet altijd hersteld was, spanningen bleven voortbestaan en ouders nog onvoldoende mogelijkheid hadden zich te richten op het herstellen van de relatie met hun kind(eren). In sommige gezinnen bleek de relatie tussen ouders en kinderen dusdanig verstoord dat kinderen niet meer bij hun ouders konden of wilden wonen.

“Ik werd in het gelijk gesteld door de rechtbank in dat ik een veilig thuis ben voor mijn kinderen. De relatie met mijn oudste dochter was inmiddels zo verstoord dat zij niet meer bij mij wilde wonen. Ik wilde mijn dochter niet verliezen en besloot me dan ook bij deze beslissing neer te leggen. Ik voel me daar heel schuldig over. Ik vraag me af of ik toch niet meer voor mijn dochter had moeten vechten.” (Ouder)

Ook geven ouders en kinderen aan dat de uithuisplaatsing hen tijd met elkaar heeft ontnomen die zij nooit meer kunnen inhalen of herstellen. Ouders en kinderen met een niet-Nederlandse culturele identiteit gaven aan dat de kloof tussen hen groter is geworden, omdat er tijdens de uithuisplaatsing van de kinderen weinig rekening gehouden is met de culturele identiteit van de kinderen. Zo gaven zij aan dat afspraken in het kader van culturele normen en waarden werden geschonden (zoals het niet eten van varkensvlees), werden kinderen niet gestimuleerd hun cultuur uit te oefenen of de taal die zij met hun ouders spreken te blijven spreken en werd een aantal kinderen binnen hun pleeggezinnen normen en waarden vanuit een andere religieuze overtuiging bijgebracht.

“Ik merk dat mijn kinderen niet dezelfde cultuur delen als ik, zij moeite hebben met hun identiteitsvorming, het accepteren van hun Surinaamse afkomst... omdat zij al zo lang in een Nederlands pleeggezin zitten die hier ook weinig tot geen aandacht aan besteed. Ik merk dat de hechting met mijn kinderen afneemt, er een kloof ontstaat.” (Ouder)

4.3.2. De relatie tussen broertjes, zusjes en ouders

De hierboven beschreven negatieve gevolgen treffen niet enkel de kinderen die uit huis geplaatst zijn, maar ook de kinderen van wie een (half-)broer(tje) en/of (half-)zus(je) uit huis geplaatst is. Ouders gaven aan dat deze kinderen verlatingsangst hebben, zich bijvoorbeeld uitend in nachtmerries en bedplassen. Daarnaast beschreven ouders dat er een groot gemis was/is onder hun kinderen die nog thuis woonden/wonen van hun (half-)broer(tje) en/of (half-)zus(je) dat uit huis geplaatst was/is.

Ouders en kinderen merkten als gevolg van de uithuisplaatsing op dat de onderlinge band tussen de kinderen in het gezin is verzwakt, doordat ze in de periode van de uithuisplaatsing niet de gelegenheid hebben gekregen om samen op te groeien en een band op te bouwen. In sommige gevallen leidde dit gemis tot een verstoring van de bestaande relatie, waarbij kinderen het contact met elkaar verloren of moeilijker met elkaar omgingen. Aanvullend gaven enkele ouders aan dat zij hebben gemerkt dat er concurrentie om aandacht tussen de kinderen ontstond: de intensieve zorgbehoefte van het uit huis geplaatste kind, zowel in termen van hulpverlening als het proces van terugplaatsing, zorgde ervoor dat de aandacht van ouders voornamelijk naar dit kind uitging en de andere kinderen zich minder gezien voelden.

De uithuisplaatsing van de kinderen vormde, naast de toegebrachte schulden door de terugvordering van de kinderopvangtoeslag, een extra stressfactor toe in de relatie tussen ouders. Dit had een (verdere) negatieve invloed op de relatie tussen ouders.

“Je gaat jezelf de schuld geven, je gaat elkaar de schuld geven. Je krijgt ruzie, je komt thuis in een leeg huis met een lege kinderkamer. Je leeft langs elkaar heen. Ik kon niet meer in het huis blijven, wilde weg.”(ouder)

5. Dit wordt nooit verleden tijd: Gevolgen die tot op heden voelbaar zijn

De gevolgen van de toelagenaffaire en de daaropvolgende uithuisplaatsing zijn voor de gesproken ouders en kinderen nog altijd diep voelbaar. Deze zijn een klap geweest die velen tot op heden niet (volledig) te boven zijn gekomen. De gevolgen kunnen door ouders en kinderen niet eenvoudigweg achter zich gelaten worden en zij kunnen niet volledig hersteld worden.¹⁵ Dit hoofdstuk belicht deze langdurige, blijvende gevolgen en schetst een beeld van hoe het nu met de gesproken ouders en kinderen gaat.

5.1. De huidige situatie van ouders

Iets meer dan de helft van de ouders gaf ten tijde van het gesprek aan dat het slecht met hen gaat, een klein aantal gaf aan dat het redelijk gaat, en het overige deel gaf aan dat het goed of steeds beter gaat. Bij deze laatste groep valt op dat het perspectief van ouders op wat 'goed' betekent, is veranderd. De nieuwe definitie van goed is relatief voor ouders en lijkt vooral samen te hangen met de situatie rondom hun kinderen. Ouders gaven vaker aan dat het goed met hen gaat wanneer hun kinderen weer thuis zijn geplaatst, zij (weer) een goede relatie hebben met hun kind(eren) en/of er geen zorgen (meer) zijn rondom hun kind(eren).

Ouders hebben daarnaast leren leven met een nieuwe werkelijkheid: de problematiek waar zij vandaag de dag nog mee te maken hebben staat voor hen in schril contrast met de stress en spanning van de problematische situatie die zij eerder kenden. Zij zeiden bijvoorbeeld: *“nu gaat het goed en beter dan in alle voorgaande jaren waarin het overleven was”*. Een deel van de ouders gaf daarbij aan in het heden nog hulpverlening te ontvangen of tot recent ontvangen te hebben, voornamelijk bij hun financiën, de nog bestaande zorgen rondom hun kinderen en bij hun (geestelijke) gezondheid. Een minstens zo groot deel sprak echter over een diepgeworteld verlies van vertrouwen in instanties die hen tot op heden belemmert een beroep te doen op hulpverlenende instanties.

5.1.1. Blijvende financiële kwetsbaarheid

Een deel van de ouders is schuldenvrij. Zij hebben onder meer de Catshuisregeling ingezet om hun resterende schulden af te lossen. De financiële schade die ouders door toedoen van de toelagenaffaire hebben geleden was voor andere gezinnen echter groter dan deze regeling kon compenseren, waardoor zij nog steeds met financiële problematiek te maken hebben.

Wat opvalt is dat ouders bij financiële problematiek voornamelijk benoemden dat zij zich blijvend financieel kwetsbaar voelen en moeite ervaren met het bereiken van economische stabiliteit. Zo gaven zij aan dat zij geen financiële buffer hebben, te maken hebben met hoge kosten van achterstallige gezondheidszorg en te kampen hebben met gevoelens van onzekerheid en angst rondom hun financiële administratie. Deze ouders houden dan ook graag vast aan administratieve ondersteuning in bijvoorbeeld de vorm van een budgetcoach of vrijwillig bewind.

“We kregen de optie om vanuit de Sociale Dienst een budgetcoach te behouden. Die hebben we tot op heden nog steeds. Ik vind het spannend om onze financiële administratie weer zelf te gaan doen. Ik wil de budgetcoach aanhouden zodat ik zelf kan blijven ademen.” (Ouder)

¹⁵ Deze bevinding sluit aan bij de bevindingen van de Commissie van Dam: Commissie Van Dam. (2025). *Minder beloven meer doen: Een eerlijk en uitvoerbaar plan om toelagenouders verder te helpen*. Geraadpleegd via [link](#).

Ouders spraken ook over andere vormen van angst op gebied van financiën, zoals de aanhoudende angst voor deurwaarders, de angst om geld uit te geven nadat dit jarenlang met spanning gepaard is gegaan en de angst om afhankelijk te zijn van toeslagen. Bij laatstgenoemde is de angst soms dusdanig groot dat ouders geen beroep meer durven te doen op diverse vormen van inkomensondersteuning zoals de kinderopvangtoeslag, huur- en zorgtoeslag.

5.1.2. Verbroken sociale relaties en familierelaties

Een minderheid van de ouders bracht in de gesprekken over de hedendaagse situatie problematiek binnen het sociaal netwerk ter sprake. Ouders gaven daarbij aan dat de beschuldigingen die zij in hun sociale omgeving hebben ervaren hun vertrouwen in anderen diep heeft aangetast. Dit wantrouwen bemoeilijkt voor hen het aangaan van nieuwe relaties en het herstellen van oude relaties. Voor ouders die beschuldigd zijn door bureaus of wijkgenoten (al dan wel niet in de vorm van een officiële melding bij bijvoorbeeld Veilig Thuis) heeft dit wantrouwen ook een andere lading: ouders die hiermee te maken hebben gehad gaven aan zich niet altijd op hun gemak of veilig te voelen in hun huidige woonomgeving.

5.1.3. Behoeftte aan betere woonomstandigheden

Enkele ouders brachten in de gesprekken over de hedendaagse situatie problemen op gebied van huisvesting ter sprake. Het betreft met name het wonen in een te kleine woning – waarbij ouder(s) bijvoorbeeld slapen in de woonkamer bij gebrek aan een eigen slaapkamer – het ontbreken van geld voor de inrichting van de woning en voor het verrichten van achterstallig onderhoud.

5.1.4. Langdurige schade aan werk- en schoolloopbanen

Alhoewel een minderheid van de ouders sprak over problematiek die zij in het heden ervaren op gebied van werk en opleiding, zijn de geschetste gevolgen op dit gebied ingrijpend. Ouders gaven aan dat zij door de langdurige stress, trauma's en spanningsklachten ten gevolge van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen niet meer in staat zijn om te werken. Zij hebben zich ziek gemeld of zijn (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt bevonden.

Ouders blijken zich op dit leefdomein echter met name zorgen te maken over de blijvende gevolgen van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen voor de schoolloopbaan van hun kinderen. Daarbij noemden ouders voorbeelden van kinderen die probleemgedrag op school vertonen zoals spijbelen, resultaten die naar "*beneden kelderen*", en kinderen die hun opleiding (tijdelijk) stoppen doordat zij nog aan het verwerken zijn wat er in het verleden gebeurd is.

5.1.5. Aanhoudende gezondheidsklachten

Ongeveer de helft van de gesproken ouders heeft in het heden te maken met aanhoudende gezondheidsklachten. Van deze helft noemden vrijwel alle ouders geestelijke gezondheidsklachten. Ongeveer de helft van de groep die aanhoudende gezondheidsklachten noemde, noemde ook lichamelijke klachten. Waar het gaat om lichamelijke gezondheidsklachten gaven ouders aan dat de stress van de afgelopen jaren in hun lichaam opgeslagen is. Zij spraken daarbij voornamelijk over klachten als (extreme) vermoeidheid en spanningsklachten, blijvende rug- en schouderpijn, migraine en slecht slapen. Ook zijn er ouders die aangaven dat zij zich lichamelijk (veel) ouder voelen dan hun daadwerkelijke leeftijd of dat zij "*aftakelen*" en niet meer goed kunnen functioneren. Zij kunnen bijvoorbeeld hun kind(eren) niet meer halen en brengen van sportlessen waar zij dit voorheen wel konden of benoemen door hun gezondheidsklachten niet meer in staat te zijn de reis naar hun uit huis geplaatste kind(eren) af te leggen waardoor zij deze bezoeken moeten afzeggen.

Waar het gaat om hun geestelijke gezondheid noemden ouders dat zij in het heden de gevolgen van wat zich heeft afgespeeld met zich meedragen. Ze benadrukten de "*diepe impact*" die alles heeft gehad op hun leven en gaven aan "*nog niet klaar te zijn met het verleden*" en "*het allemaal nog te moeten verwerken*". Ouders vertelden bijvoorbeeld veel verdriet te hebben van wat er is gebeurd, zich nog steeds niet "*als zichzelf*" te voelen doordat ze meer teruggetrokken of "*down*" zijn, dat ze "*zichzelf kwijtgeraakt zijn*" en dat "*het leven geen glans meer heeft*". Een aantal ouders gaf aan niet meer zo stabiel te zijn als vroeger: een kleine tegenslag kan hen snel van slag maken en zorgen dat zij weer in een stress-modus raken. Ook zijn er ouders die aangaven blijvend te worstelen met het feit dat is geconcludeerd dat zij onveilig waren voor hun kind(eren). In meer ernstige gevallen spraken ouders over trauma's - voornamelijk als gevolg van het moment en de manier van uithuisplaatsen – en over depressies door de langdurigheid

van hun situatie. Deze ouders vertelden de commissie dat zij *“niet meer kunnen lachen”, “geen toekomst meer zien”* of *“leven op automatische piloot, de dag doorkomend zonder gevoelens en routinematig”*. Enkele ouders en kinderen wijzen in gesprekken met de commissie op de ouders en kinderen die de commissie niet meer heeft kunnen spreken, omdat zij als gevolg van hun zware psychische klachten zichzelf het leven hebben ontnomen.

Wat op gebied van geestelijke gezondheid tot slot opvalt is de aanhoudende angst die leeft onder ouders, waaronder de eerder beschreven angsten op gebied van financiën, maar ook: angst bij het ontvangen van overheidsrespondentie, angst wanneer de bel gaat, angst voor het opnieuw opgelegd krijgen van een OTS of angst voor het opnieuw meemaken van een uithuisplaatsing. De angsten van ouders over de toekomst van hun kinderen nemen daarbij een centrale plaats in en beheersen voor een aantal ouders hun dagelijks leven. Dit wordt versterkt doordat ze zien dat hun kinderen blijvende mentale schade is aangedaan, omdat zij bijvoorbeeld automutileren, flashbacks hebben naar het moment van uithuisplaatsen of niet in hun eigen bed durven slapen. Daarnaast zijn er ook zorgen bij ouders over verdrongen gebeurtenissen bij hun kinderen die mogelijk in de toekomst nog zullen opspelen (zie paragraaf 5.2).

5.1.6. Afstand binnen gezinsrelaties

Een deel van de ouders sprak over de blijvende gevolgen op gezinsrelaties. Zoals reeds eerder beschreven gaven zij aan dat er afstand is ontstaan tussen henzelf en hun kind(eren), voornamelijk als gevolg van de uithuisplaatsing van hun kind(eren). Met name wanneer de uithuisplaatsing langdurig was of is en wanneer kinderen op jonge leeftijd uit huis geplaatst zijn, kunnen zij hun ouder(s), (half-)broers en/of (half-)zussen minder goed kennen. Daarnaast spraken ouders in dit kader over de blijvende verwijten van hun kinderen; kinderen die hun ouder(s) tot op heden bijvoorbeeld verantwoordelijk houden voor het *“kapot maken van hun leven”* of die op hun ouder *“neerkijken”* omdat zij hun ouder voedsel of kleding hebben zien stelen.

5.2. De huidige situatie van kinderen

Ondanks alles wat de gesproken kinderen hebben meegemaakt, en de doorwerking hiervan in het heden, is een groot deel van hen positief over hun leven op dit moment. Inzoomend op verschillende leefgebieden ontstaat echter een meer genuanceerd en ook somberder beeld. Hoewel het weliswaar beter gaat met de kinderen dan voor of tijdens de uithuisplaatsing ervaren zij uitdagingen op meerdere leefgebieden.

5.2.1. Financiën

Uit gesprekken met kinderen komt naar voren dat een deel van hen te kampen heeft met studieschulden bij DUO en (positieve) BKR-registraties. De studieschulden bij DUO zijn voor deze kinderen opgelopen doordat zij extra hebben geleend ten tijde van de toeslagenaffaire om hun ouders financieel bij te staan. Waar het gaat om BKR-registraties, die kunnen ontstaan wanneer kinderen betalingsachterstanden hebben (gehad), ervaren kinderen dat deze niet worden verwijderd. Hierdoor is het voor hen lastig om bijvoorbeeld een lening af te sluiten voor een telefoonabonnement, auto of hypotheek. Zowel de studieschulden als de BKR-registraties belemmeren de mogelijkheden van kinderen om een nieuwe start te maken. Meerdere kinderen gaven aan dat het afwikkelen van hun schulden cruciaal is voor hun herstel.

5.2.2. Werk en onderwijs

Zoals eerder beschreven merkten zowel ouders als kinderen op dat er sprake is van verminderde prestaties en gedragsproblemen op school als gevolg van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing, waardoor kinderen zijn afgestroomd naar een lager schoolniveau, hun opleiding niet hebben afgemaakt of hun middelbare schooldiploma niet hebben behaald. Het is, gezien het belang van een opleiding en diploma voor bijvoorbeeld carrièrekansen, aannemelijk dat deze gevolgen doorwerken in de positie van kinderen in het heden en in de toekomst.

“Ik maak me zorgen over de toekomst waarin mijn verleden vormgevend is door de leerachterstand problemen waar ik mee worstel. Ik worstel daar nu mee en alleen maar omdat ik mezelf op de basisschool zo heb afgesloten, ging er van alles op de middelbare school ook mis.”
(kind)

Daarenboven blijkt dat hetgeen kinderen is overkomen ook in het heden hun onderwijsprestaties nog in de weg staat. Uit de gesprekken met kinderen valt op dat zij in het heden te maken hebben met mentale problematiek die het hen moeilijk maakt zich op hun school of studie te concentreren.

“Mijn oudste dochter is volledig ingestort. Ik heb een brief van het buurtteam waarin staat: ‘Ze is hard weggerend voor alle problemen vanuit huis en nu is ze op. Ze zit klem met levensvragen. Waarom is mij dit overkomen? Waarom is mijn vader weggegaan? Houden ze wel van mij? Ze zit nu moegestreden thuis. Het jaar op de universiteit heeft ze moeten staken. Helaas opnieuw een verloren jaar in haar onderwijs carrière.’” (Ouder)

Onder de kinderen die werken en onder enkele kinderen die studeren, valt op dat zij relatief vaak hebben gekozen voor werk of een opleiding waarmee zij iets kunnen betekenen voor anderen. Zij werken bijvoorbeeld in de jeugdzorg of volgen een opleiding op gebied van sociaal-maatschappelijk werk. Ook valt op dat een deel van de kinderen door de situatie geen vervolgopleiding is gaan doen. Zij gaven aan in het heden, vanwege hun leeftijd, geen beroep meer te kunnen doen op studiefinanciering. Kinderen die nog wel een beroep kunnen doen op studiefinanciering durven dit vaak niet meer, uit angst voor schulden bij de overheid. Een belangrijk gevolg van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen is dan ook dat veel kinderen niet het opleidingsniveau bereiken waartoe zij eigenlijk in staat zijn.

5.2.3. Huisvesting

Veel kinderen die deelnamen aan het onderzoek zijn ten tijde van het gesprek niet meer uit huis geplaatst, maar wonen evenmin in het ouderlijk huis. De meeste van hen wonen inmiddels zelfstandig. Enkeligen wonen – al dan niet op vrijwillige basis – in een begeleide woonvorm. Anderen wonen bij hun ouders of bij één van hun ouders. Onder hen is een aantal kinderen dat liever bij de andere ouder of zelfstandig zou willen wonen, maar daar (nog) niet de mogelijkheden toe heeft.

5.2.4. Contact met vrienden en instanties

Zoals eerder beschreven hebben kinderen ten tijde van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing te maken gehad met verschillende vormen van sociale uitsluiting. Kinderen hebben hierdoor in hun jongere jaren meer moeite gehad om sociale relaties op te bouwen. Dit werkt mogelijk door in hun sociale kapitaal in het heden. Daarnaast blijkt uit de gesprekken met kinderen dat gevoelens van schaamte en angst eveneens doorwerken op het aangaan en onderhouden van sociale contacten in hun hedendaagse leven. Zo gaven zij aan moeite te hebben sociale contacten aan te gaan uit angst om iemand die belangrijk voor hen wordt kwijt te raken, zoals dit in het verleden is gebeurd. Ook ervaren zij schaamte wanneer anderen van hun verleden af weten.

“Ik vind het nog steeds moeilijk om de kinderen te groeten en de ouders ervan, omdat ik bang ben dat zij anders naar mij kijken omdat ze het weten.” (kind)

“Ons jongeren zijn veel dingen afgenomen door de toeslagenaffaire. Elke dag opnieuw. Ik heb op verschillende scholen in verschillende landen gezeten. Iedereen die ik ken wist daarvan. Ik heb me sociaal teruggetrokken, dat is een consequentie. Ik kan nu moeilijk sociale contacten maken, omdat ik bang ben dat ik weer iemand ga kwijtraken.” (kind)

Ook gaven kinderen aan het lastig te vinden open te zijn over hun verleden tegen anderen, omdat hun ervaring is dat zij dan anders waargenomen en behandeld worden.

“Als ik het niet noem of later dan word ik anders gezien. (...) Als andere mensen het wisten, deden ze of ik zielig was of van glas was.” (kind)

In het contact met formele instanties valt met name het grote wantrouwen van kinderen op. Zij gaven aan dat zij zowel in het verleden als in het heden het gevoel hebben niet gehoord te worden en de ervaring te hebben dat er vaak “over hen in plaats van met hen” gepraat wordt. Deze ervaring, in combinatie met het vaak teleurgesteld zijn door hulpverlening in het verleden en het uitblijven van passende ondersteuning in het heden, maakt dat kinderen vaak wantrouwend tegenover formele instanties staan. Kinderen ervaren dat zij en hun ouders nog te vaak als mogelijke profiteurs worden gezien en vinden het pijnlijk dat er binnen het herstel een bewijslast bij hen wordt geplaatst ten aanzien van het leed dat zij hebben geleden als gevolg van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsing.

5.2.5. De gezondheid van de kinderen in het heden

Net als ten tijde van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing, valt in het heden op dat maar enkele kinderen spreken over lichamelijke klachten. Gezondheidsklachten waar een deel van de kinderen in het heden mee kampt bestaan voornamelijk op gebied van hun geestelijke gezondheid en uiten zich onder andere in veel piekeren, het herbeleven van het verleden en gevoelens van onrust. Ook gaf een enkeling aan angst te hebben om in de (nabije) toekomst een terugval te maken naar eerder ervaren mentale klachten, zoals een depressie.

Kinderen wezen in gesprek met de commissie naar verschillende oorzaken voor hun mentale gezondheidsproblemen. Allereerst spelen er gevoelens van verlies. De gesproken kinderen gaven aan het gevoel te hebben dat zij door alles wat er gebeurd is *“hun jeugd kwijt zijn”*, *“nooit kind hebben kunnen zijn”* en zij vervormd zijn tot een kind dat zij niet wilde zijn. Daarnaast gaven ze aan ook te rouwen om het verlies van de toekomst die zij gehad zouden kunnen hebben als alles rondom de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing niet gebeurd zou zijn. Sommigen gaven daarnaast aan dat zij niet goed weten wie zij in het heden zijn. Ze worstelen met welke gedeeltes van hun persoonlijkheid hen toebehoren en welke delen veroorzaakt zijn door trauma's. Soms voelen ze zich ook ineens boos of verdrietig, zonder precies te weten waarom. Tot slot worstelen kinderen met vragen over wat er in hun verleden nu precies gebeurd is. Voor velen is het bijvoorbeeld onduidelijk waarom ze uit huis zijn geplaatst en hoe het proces rondom de uithuisplaatsing is verlopen. Daarenboven ervaren zij hun uithuisplaatsing als onterecht en is jeugdzorg in hun ogen deels verwijtbaar voor het door hen geleden leed. Deze onduidelijkheid en de gevoelens van onrechtvaardigheid staan de verwerking van het verleden voor kinderen in de weg.

Belangrijk om te benoemen is dat deze redenen niet uitputtend zijn: in de gesprekken gaven kinderen ook aan dat er onderwerpen zijn waar zij in gesprek met de commissie liever (nog) niet op ingaan omdat het hen nog te veel pijn doet of zij zich er voor schamen. Daarnaast gaven ouders aan dat een deel van de mentale problematiek waarschijnlijk pas op een later moment in het leven van kinderen op zal spelen.

“De mentale schade die dit alles mijn oudste zoon heeft gebracht moet waarschijnlijk nog naar buiten komen. Net als de schade bij de andere kinderen: Het is niet oké dat je broer je op deze manier [door een gedwongen uithuisplaatsing] wordt ontnomen. Alle kinderen waren gek op hun oudste broer. Mijn oudste zoon heeft ook trauma's, er zijn een aantal dingen uit zijn verleden die hij niet meer kan terughalen.” (Ouder)

“Overal staat schulden, schulden, schulden, maar mijn kind is de schuldenaar. De kinderen krijgen meer op hun dak. Als ouder kan ik ventileren, maar mijn kinderen zijn daar nog niet. Hoe zit het met de sociaal-emotionele ontwikkeling van mijn kinderen?” (Ouder)

Logischerwijs verschillen kinderen in hoe zij omgaan met hun klachten. Een deel van de gesproken kinderen is in therapie voor hun mentale problematiek. Een ander deel is op het moment dat zij met de commissie spraken niet actief bezig met het verwerken van hun verleden. Sommigen van hen gaven aan dat zij geen behoefte hebben om de strijd met hun verleden aan te gaan, anderen gaven aan dat zij er nog niet aan toe te zijn omdat ze vooral bezig zijn met het heden. Ook valt op dat enkele kinderen vertelden in het heden negatieve copingmechanismen bij zichzelf op te merken ten gevolge van hun verleden, zoals het zich volledig storten op hun studie of werk met een burn-out als gevolg.

5.2.6. Gezinsrelaties

Slechts enkele kinderen benoemden dat de band met hun ouder(s) goed is. Sommigen kwalificeren de band als redelijk of herstellende. Doorgaans lijken kinderen een sterkere band te hebben met hun moeder dan met hun vader. Kinderen die ten tijde van het gesprek met de commissie nog uit huis geplaatst zijn verschillen in het contact dat zij met hun ouder(s) hebben: een deel heeft geen of sporadisch contact, een ander deel heeft regelmatig contact.

Kinderen gaven aan dat hun rol in het gezin door de periode van hun uithuisplaatsing *“hoe dan ook anders is en zal blijven”*. Zoals eerder beschreven heeft de uithuisplaatsing *bonding time* weggenomen tussen de uit huis geplaatste kinderen en hun ouder(s) en eventuele (half-)broertje(s) en (half-)zusje(s) waardoor zij elkaar tot op heden minder goed kennen.

De relatie tussen ouder en kind is, naast de weggenomen *bonding time*, tot op heden ook aangetast door de eerder beschreven verwijten die kinderen hun ouders maakten als gevolg van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing. Deze verwijten hebben eraan bijgedragen dat het voor kinderen en hun ouders een lange periode – en in sommige gevallen nog steeds – lastig is om toenadering tot elkaar te vinden.

Een klein deel van de kinderen gaf aan met de kennis van nu te worstelen met gevoelens van schuld door de verwijten die zij hun ouder(s) in het verleden gemaakt hebben. Enkele kinderen gaven aan zich zorgen te maken over de langetermijneffecten van hun verleden wanneer zij zelf een gezin willen stichten; zij gaven aan angst te hebben dat *“de stempels in hun dossier vreemde reacties van instanties kunnen opleveren als zij zelf kinderen zouden krijgen”*. De kinderen die in het heden al een gezin hebben gaven aan dat zij er naar streven de veilige en stabiele omgeving te creëren die zij zelf vroeger gemist hebben, maar ervaren zich daar soms onzeker over te voelen door het gemis aan een rolmodel in hun verleden of doordat zij zelf nog worstelen met onverwerkte trauma's.

6. Alternatieve realiteit

Aan de gesproken ouders en kinderen is gevraagd zich voor te stellen hoe hun leven eruit zou hebben gezien zonder de toeslagenaffaire. Hoewel de vraag feitelijk een gedachtenexperiment is, dragen de antwoorden op deze vraag bij aan een dieper inzicht in de (directe en indirecte) gevolgen van de terugvordering en uithuisplaatsing, en in de manier waarop ouders en kinderen de periode vanaf de terugvordering tot nu hebben beleefd. Op basis van de gegeven antwoorden wordt in dit hoofdstuk beschreven hoe het leven van de gesproken ouders en kinderen er volgens hen had uitgezien als de terugvordering van de kinderopvangtoeslag niet had plaatsgevonden.

6.1. Financiële stabiliteit en meer carrièreperspectieven

De meerderheid van de gesproken ouders gaf aan dat zij zonder de terugvordering hun financiële stabiliteit waarschijnlijk behouden zouden hebben. Zij vertelden dat zij hun baan of onderneming waarschijnlijk behouden zouden hebben en daarmee ook een stabiel inkomen gehad zouden hebben. Voor sommige ouders, met name degenen die werkzaam waren in de financiële sector, betekende het stempel 'fraudeur' dat zij hun werk niet konden voortzetten. Het fraudelabel dwong hen om hun werk te beëindigen en beschadigde hun professionele reputatie. Deze ouders zouden zonder de toeslagenaffaire hun werk niet op een dergelijke abrupte manier zijn kwijtgeraakt. Ouders benadrukten tevens dat zij zonder terugvordering niet enkel een stabiel inkomen en dus een sterkere financiële positie gehad zouden hebben, maar ook meer carrièremogelijkheden. Door het verliezen van hun werk en/of het ervaren van andere werkgerelateerde problemen hebben zij ervaren minder kansen te hebben om zichzelf professioneel te ontwikkelen. Met behoud van hun baan zouden zij hun sociale en professionele netwerken intact hebben gehouden en hun gevoel van eigenwaarde hebben behouden. Ze benoemen dat zij meer controle gehad zouden hebben over hun toekomst en dat zij keuzes hadden kunnen maken die bijdroegen aan hun financiële en persoonlijke groei.

"Ik had mezelf goed kunnen ontwikkelen. Mezelf kunnen omscholen. Goed bezig kunnen zijn. Ik had een mooi leven gehad. Ik had al 50.000 euro per jaar kunnen verdienen en een huis kunnen kopen. Ik had me zo kunnen ontwikkelen en kunnen opkrikken." (Ouder)

Ouders die substantieel meer zijn gaan werken gaven aan dat zij minder hadden hoeven te werken om de schulden af te betalen, waardoor zij meer tijd voor hun kinderen hadden gehad en een lagere kans op overbelasting door werk.

6.2. Sterkere gezinsbanden

Zoals eerder beschreven hebben de stress en onzekerheid die is ontstaan door de terugvordering negatieve gevolgen gehad voor de gezinssituatie van de gesproken gezinnen. De ouders met wie is gesproken gaven aan dat zij zonder deze stress meer tijd en energie hadden kunnen besteden aan de opvoeding van hun kinderen en aan het maken van gezamenlijke herinneringen met hun kinderen. Ze gaven ook aan dat zij bijvoorbeeld adequater hadden kunnen reageren op zorgbehoeften van hun kind(eren), omdat zij zonder de toeslagenaffaire hoogstwaarschijnlijk niet of minder overbelast waren geweest. Dit geldt in het bijzonder voor ouders wiens kinderen te maken hebben met kindeigen problematiek (zoals ASS, ADHD en hoogbegaafdheid). Ouders benoemden dat zij zonder de toeslagenaffaire een sterkere band met hun kind(eren) zouden hebben.

Daarenboven gaven ouders aan en dat zij hun kinderen zonder toeslagenaffaire een stabielere gezinsomgeving hadden kunnen bieden. Niet enkel omdat zij meer tijd en energie beschikbaar zouden hebben, maar ook omdat zij zonder de toeslagenaffaire in hun woning hadden kunnen blijven en niet geconfronteerd zouden zijn met huisuitzettingen of gedwongen verhuizingen. Deze stabiliteit zou volgens ouders een basis hebben gevormd voor een hechter gezinsleven. Feestdagen, verjaardagen en andere belangrijke momenten hadden in deze alternatieve realiteit

vreugdevoller en zorgelozer kunnen zijn, zo gaven ouders aan wanneer zij gevraagd werden het verloop van hun leven voor stellen zonder tussenkomst van de toeslagenaffaire.

“Ik had mijn kinderen groot kunnen zien worden. Sinterklaas en kerst met hen kunnen vieren. Feestjes met hen kunnen vieren. Hun gebit zien wisselen.” (Ouder)

“Als er minder financiële stress was, had ik mijn dochter waarschijnlijk niet geslagen en in plaats hiervan de rust en ruimte gehad om begripvoller te reageren op mijn dochter.” (Ouder)

6.3. Beter toekomst voor de kinderen

Ook voor de kinderen zou het leven er anders hebben uitgezien. Ouders benoemden dat hun kinderen, zonder de stress en ontwrichting die is ontstaan of verergerd door de terugvordering, hun onderwijs zonder onderbrekingen hadden kunnen voortzetten. Met meer tijd, financiële en emotionele ruimte hadden ouders hun kinderen beter kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen van hun talenten, bijvoorbeeld via sportlessen en muzieklessen en via hulp bij hun huiswerk en/of bijlessen. Kinderen gaven aanvullend aan dat zij minder te maken gehad zouden hebben met concentratie- en/of gedragsproblemen en waarschijnlijk beter gepresteerd zouden hebben op school.

“Ik kan het me moeilijk voorstellen (hoe het leven er anders had uitgezien). Als ik nooit had gemerkt dat er spanningen thuis waren en financiële problemen, dan had ik waarschijnlijk mijn school afgemaakt. Dan had ik misschien een betere baan gehad, en had ik andere doelen gehad. Dan was ik niet het criminele pad opgegaan. Dan was het spijbelen van kortere tijd geweest. Dan was mijn leven heel anders geweest.” (Kind)

“Zonder de toeslagenaffaire had ik een diploma gehaald, had ik een eigen onderneming gehad. Was ik getrouwd, had ik kinderen gehad en was mijn situatie financieel stabiel geweest.” (Kind)

Zoals uit bovenstaande uitspraken van de kinderen die de commissie heeft gesproken duidelijk wordt gaven kinderen aan dat hun alternatieve realiteit er niet enkel anders uitgezien zou hebben op gebied van hun intellectuele ontwikkeling en daaruit voortkomend hun arbeidsmarktpositie. Uit de gesprekken met kinderen blijkt dat voor hen ook van belang is dat zij betere sociale relaties en meer zelfvertrouwen gehad zouden hebben. Kinderen zouden minder te maken hebben gehad met uitingen van stigmatisering door hun kwetsbare thuissituatie; zij gaven onder andere aan waarschijnlijk niet gepest te zijn vanwege hun kleding of woonomstandigheden en meer levenservaringen opgedaan te hebben passend bij hun leeftijd.

“Ze hebben een groot deel van mijn jeugd afgepakt. Mijn vrienden hebben allemaal op een ‘normale’ school gezeten. Hebben kunnen studeren. Zij konden uitgaan, de straat op, op vakantie. Ik heb nog nooit zelfstandig/met vrienden op vakantie kunnen gaan. Onder andere omdat het geld thuis nodig was. Als ik niet had gewerkt, waren de schulden van mijn moeder nooit afbetaald geweest.” (Kind)

Samenvattend gaven kinderen en ouders aan dat kinderen (als ook ouders) beter hun volledige potentieel hadden kunnen verwezenlijken, wanneer zij niet geconfronteerd zouden zijn met de structurele schade die hen is aangedaan als gevolg van de toeslagenaffaire.

6.4. Schulden hadden problemen niet versterkt

Ouders bij wie de terugvordering een versterkend effect had benadrukten in de gesprekken dat jeugdzorg (en specifiek jeugdbescherming) waarschijnlijk niet in beeld was gekomen zonder de schulden die zijn ontstaan of verergerd door de terugvordering van de kinderopvangtoeslag. Ze hadden naar eigen zeggen hun stabiliteit kunnen behouden en zelfstandig kunnen blijven functioneren, zonder betrokkenheid van hulpverlenende instanties. Zij gaven aan dat zij hun gezinsleven voort hadden kunnen zetten zonder geconfronteerd te worden met de escalerende

problemen die de terugvordering met zich meebracht. De problemen die (extra) ontstonden door de terugvordering waren volgens hen nieuw en direct herleidbaar tot de terugvordering.

In de gezinnen waar al problemen op verschillende leefgebieden waren voor de terugvordering gaven ouders aan dat de terugvordering volgens hen een belangrijke rol heeft gespeeld in het advies en het besluit tot een uithuisplaatsing. In hun ervaring vormden de terugvordering en de financiële problematiek die daarmee ontstond of verergerd werd extra aanleiding voor dit advies/ besluit. Zonder de toeslagenaffaire had deze aanleiding niet of in mindere mate meegespeeld in beslissingen van hulpverleners en professionals binnen de jeugdbescherming, zo gaven ouders aan.

“Er waren al veel zaken wankel in mijn leven, maar het kaartenhuis stond. Door de toeslagenaffaire stortte het kaartenhuis in. De affaire was niet de oorzaak van alle ellende erna, maar zeker een belangrijke factor.” (Ouder)

*“Dan waren niet zulke hoge schulden ontstaan. Jeugdbescherming had dan ook mijn financiële situatie minder tegen mij kunnen gebruiken. Schulden hebben meegespeeld. Misschien was er wel sprake geweest van uithuisplaatsing, maar was er een ander beeld ontstaan bij jeugdbescherming en was mijn dochter na een paar maanden weer bij mij teruggekeerd.”
(Ouder)*

“Zonder de terugvordering van de Belastingdienst waren er minder schulden geweest en waren we financieel sterker geweest. Misschien was er geen uithuisplaatsing gekomen, maar wel nog steeds betrokkenheid vanuit jeugdzorg en therapie vanwege het rebelse gedrag van mijn zoon. Mogelijk doordat de financiën zijn meegenomen, vormden deze een extra reden voor de uithuisplaatsing.” (Ouder)

7. Wat ouders en kinderen nodig hebben

7.1. Behoeften van ouders

7.1.1. Hersteltrajecten op basis van vertrouwen en minder lange trajecten

Bijna alle ouders met wie de commissie heeft gesproken heeft een herstelbedrag ontvangen van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) via de Catshuisregeling en de meerderheid is na de eerste toets en integrale beoordeling bezig met een traject bij de Commissie Werkelijke Schade (CWS). Ouders die in dit traject zitten gaven aan dat het traject zowel emotioneel als administratief veel van hen vergt, vanwege diens langlopende karakter en de vraag aan ouders om de door hen opgelopen schade te onderbouwen. Ouders gaven aan zich binnen dit hersteltraject opnieuw als potentieel fraudeur bejegend te voelen omdat de bewijslast van het leed dat hen is aangedaan wederom bij hen wordt gelegd.¹⁶

Voor een deel van de ouders gold ten tijde van het gesprek met de commissie dat ze op de wachtlijst van de CWS stonden of er bewust voor kozen om het traject *niet* of *nog niet* in te gaan. Ouders die aangaven het traject in zijn geheel *niet* in te willen gaan gaven aan dat zij hier niet de benodigde energie voor hebben, dat zij het verleden achter zich willen laten of dat zij het traject zinloos achten omdat zij geen of weinig gegevens uit het verleden op papier hebben en ervan uitgaan dat dit gebrek aan ‘bewijs’ ervoor zorgt dat het traject niets zal opleveren. Ouders die aangaven het traject *nog niet* te willen ingaan gaven aan dat het voor hen nog te vroeg is in hun herstelproces om zich aan te melden (ze zijn er emotioneel nog niet aan toe) of er andere zaken spelen die voorrang vragen (zoals het werken aan de terugplaatsing van de kinderen).

Enkele ouders met wie de commissie heeft gesproken hadden zich aangemeld bij Stichting Gelijkwaardig Herstel, waar zij over het algemeen positieve ervaringen over deelden. Alhoewel dit traject naar hun ervaring eveneens intensief en (emotioneel) belastend is, waarden ze de meer mensgerichte benadering, voelen zij zich meer gehoord en worden zij over het algemeen sneller geholpen dan binnen het traject bij de CWS.

In gesprek met de commissie benadrukten ouders de behoefte om de beschikbare hersteltrajecten meer op vertrouwen te baseren. Daarbij pleitten zij ervoor dat medewerkers binnen het hersteltraject zelf proactief de benodigde documentatie verzamelen - bijvoorbeeld door deze direct op te vragen bij de Belastingdienst, nutsbedrijven en andere instanties - op basis van de gesprekken die zij met ouders voeren en/of voor ondersteuning bij het verzamelen van de benodigde bewijsstukken. Ook afronding van het langdurige hersteltraject is een door veel ouders genoemde behoefte. Ze willen graag dit hoofdstuk van hun leven “afsluiten” en “achter zich laten”. De lange duur van het hersteltraject maakt voor sommige ouders dat ze het gevoel hebben dat hun leven in de wachtstand staat en ze benadrukten in gesprek met de commissie de emotionele belasting van het telkens opnieuw geconfronteerd worden met het verleden binnen de hersteltrajecten.

“Ik zit in het traject van de Commissie Werkelijke Schade, maar dit kan nog wel 1,5 jaar duren. Het traject duurt erg lang duurt, en iedere keer rakelt het weer veel op qua emoties. Ik heb ook recht om verder te gaan met mijn leven, om gelukkig te zijn, en mijn kinderen ook.” (Ouder)

7.1.2. Een bredere blik op (financiële) compensatie binnen hersteltrajecten

De behoeften die ouders uitspraken die zich richten op financiële compensatie en erkenning van het door hen geleden leed als gevolg van de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen zijn tweeledig. Ten eerste spraken ouders de behoefte uit voor een compensatiebedrag dat daadwerkelijk de volledige financiële schade dekt. Ouders die een vergoeding

¹⁶ Ook de Commissie van Dam constateert dit in haar rapport. Commissie Van Dam. (2025). *Minder beloven meer doen: Een eerlijk en uitvoerbaar plan om toeslagenouders verder te helpen*. Geraadpleegd via [link](#).

hebben ontvangen via de UHT of de CWS gaven aan dat zij de financiële compensatie veelal ontoereikend vonden voor het door hen geleden financiële leed. In de financiële compensatie is volgens ouders bijvoorbeeld geen erkenning voor verloren inkomsten van ouders die langdurig niet in staat waren (of nog steeds zijn) om te werken, ouders die hun opleiding niet hebben kunnen afmaken en voor ouders die hun koophuis hebben moeten verkopen. Specifiek voor de Catshuisregeling gaven ouders aan dat zij deze regeling - hoewel deze primair bedoeld was als compensatieregeling – niet als compenserend hebben ervaren. Deze regeling bleek voor gezinnen veelal ontoereikend de schulden die zijn ontstaan of verergerd door de toeslagenaffaire af te lossen. Ook ervoeren ouders die het bedrag van de Catshuisregeling hebben aangewend om hun schulden (deels) af te lossen het als onrechtvaardig dat zij op het moment dat zij de regeling hebben ingezet om hun schulden af te betalen niet op de hoogte waren van de mogelijkheid tot schuldenkwijtschelding binnen de hersteltrajecten.

Ten tweede, spraken ouders de behoefte uit voor financiële compensatie van immateriële schade. Emotioneel leed neemt hierin een centrale plaats in. Veel ouders noemden in gesprek ondersteuning te krijgen of te hebben gekregen van een psycholoog, hun huisarts of de praktijkondersteuner van de huisarts. Voor emotioneel herstel en herstel van de relatie tussen ouder en kind volgde een aantal ouders ten tijde van het gesprek met de commissie ook therapie. Anderen hadden al verschillende therapieën afgerond of wachtten nog op de start ervan. Ouders gaven aan behoefte te hebben aan vergoeding van de kosten voor deze psychologische zorg en ondersteuning, waarbij sommige ouders aangaven dat de overheid hen en hun kinderen – waar nodig – *“hun leven lang geestelijke gezondheidszorg verschuldigd is”*. Op gebied van lichamelijke zorg heeft een deel van de ouders lange tijd geen geld gehad voor bijvoorbeeld mondzorg of goede hulpmiddelen. Zij hebben aanvullend behoefte aan tandheelkundige zorg, een goed matras of bijvoorbeeld een fiets met lage instap. Ook gaven sommige ouders aan te maken te hebben met juridische kosten - omdat zij in een proces met de Belastingdienst of jeugdbescherming verwickeld zijn of in hun proces rondom de financiële compensatie in het hersteltraject worden bijgestaan door een advocaat - waarvoor zij compensatie wensen.

Ouders zouden daarenboven graag financiële steun zien voor hun kinderen. Zodat hun kinderen de kans krijgen om de negatieve gevolgen van de toeslagenaffaire en uithuisplaatsing op gebied van bijvoorbeeld opleiding, werk en wonen te compenseren en zodat zij kans maken op een betere toekomst. Sommige kinderen zijn daarnaast ook leningen of een studieschuld aangegaan om hun ouders ten tijde van de toeslagenaffaire financieel bij te staan. Deze zouden ouders graag gecompenseerd zien worden.

7.1.3. Versterkte handelingsmogelijkheden en mandaat voor het OT

Een deel van de gesproken ouders gaf aan ondersteuning van het landelijke Ondersteuningsteam (OT) te krijgen. Het OT biedt gedupeerde ouders onder meer ondersteuning bij het doorlopen van de routes voor financieel herstel, bij contactherstel met uit huis geplaatste kinderen, bij contacten met diverse instanties zoals jeugdbescherming, de gemeente of het wijkteam en bij het regelen van therapie voor henzelf of hun kinderen. Nagenoeg alle ouders waren positief over de hulp die ze van het OT ontvangen. Een aantal ouders gaf aan dat ze zonder die ondersteuning het hersteltraject bij UHT of CWS hadden opgegeven. Ouders ervaren echter ook dat het OT beperkte handelingsmogelijkheden heeft, wat door hen als frustrerend wordt ervaren. Een bevinding die overeenkomt met eerder onderzoek van het OT naar de ervaringen van ouders met hun ondersteuning, is dat het OT er niet altijd voor kan zorgen dat procedures beter doorgepakt worden en sneller gaan.¹⁷ Aanvullend gaven ouders in gesprek met de commissie aan dat het OT niet altijd *“mandaat heeft om echt te helpen”*; zij ervoeren ten tijde van het gesprek met de commissie nog steeds moeite bij het verkrijgen van inzicht in hun dossier en gaven aan dat het OT onvoldoende kan doen wanneer Jeugdbescherming weigert medewerking te geven.

7.1.4. Naar een goed functionerend, breed ondersteuningsaanbod

Enkele ouders benoemden gebruik te hebben gemaakt van de brede ondersteuning vanuit de gemeente. Ervaringen van deze ouders zijn wisselend: sommigen gaven aan goed geholpen te zijn, waar anderen aangaven dat de brede ondersteuning op dit moment niet werkt. Ouders die aangaven dat de brede ondersteuning niet werkt merken op dat de aangeboden hulp te afhankelijk is van de manier waarop deze door individuele gemeenten of individuele

¹⁷ Het ondersteuningsteam uithuisplaatsingen toeslagenaffaire. (2024). *Onderzoek naar tevredenheid van ondersteunde ouders en kinderen: Enquête rapport van het Ondersteuningsteam*. Geraadpleegd via [link](#).

casemanagers wordt ingevuld. Gemeenten en casemanagers hebben volgens ouders “*dezelfde kaders, maar zij vullen deze verschillend in*”. Ouders gaven aan dat de brede ondersteuning maatwerk is, maar daardoor ook openstaat voor “*zeer uiteenlopende en soms tegenstrijdige interpretaties*”.

“Ik sprak met gemeenten die aangaven pertinent géén opleidingskosten te bekostigen vanuit de brede ondersteuning, terwijl andere gemeenten hier wel mogelijkheid toe zien. En weer een andere gemeenten zeggen enkel mbo-opleidingen te bekostigen. Het aanbod is onduidelijkheid en leidt tot ongelijke behandeling.” (Ouder)

Ouders spraken de behoefte uit voor een goed functionerend, breed ondersteuningsaanbod, al dan wel niet belegd bij gemeenten. Behoeften voor herstel zijn gevarieerd, dus het ondersteuningsaanbod zou dat volgens hen ook moeten zijn, waarbij gekeken dient te worden naar verschillende leefgebieden van zowel ouders als kinderen. Ouders gaven daarbij aan de behoefte te hebben dat er domeinoverstijgend wordt gewerkt, bijvoorbeeld door de inzet van een regiehouder in het proces van herstel zodat individuele hulpverleners “*niet steeds alleen naar hun eigen stukje kijken*”.

7.1.5. Toekomstgerichte ondersteuning en “closure”

Een deel van de ouders gaf aan graag begeleiding te willen bij het werken aan hun toekomst en het inzetten van hun capaciteiten. Ouders hebben bijvoorbeeld behoefte aan hulp bij het vinden van een passende baan of bij het starten van een eigen onderneming. Zij ervaren dat deze hulp niet altijd geboden wordt binnen de brede ondersteuning vanuit de gemeenten. Om überhaupt (met vertrouwen) naar de toekomst te kunnen kijken, benoemden ouders echter dat zij eerst behoefte hebben aan “closure” ofwel afsluiting van hun verleden. Zij gaven aan dat het hierin onder andere voor hen van belang is dat zij volledige inzage krijgen in hun dossier bij de Belastingdienst, het sociaal domein en Jeugdbescherming. Ook willen zij dat eventueel nog aanwezige bewindvoering wordt stopgezet en eventueel nog aanwezige BKR-registraties worden verwijderd. Daarnaast benadrukken ouders in dit kader nogmaals de behoefte voor een snellere afhandeling van hun hersteltraject en velen verlangen schriftelijke erkenning van de overheid dat niet zij, maar de overheid schuld draagt voor de schade die hen is aangedaan.

“Er moet erkenning komen dat ouders niet de schuldigen zijn. Ze [de overheid] blijven, ook nu nog steeds, wantrouwend naar ons als ouders kijken, als mogelijke profiteurs. Ook blijven ze ouders in dezelfde positie houden door geen inzage te geven in hun dossiers. Er is gestolen van ouders, maar er gebeurt niets. Men wil de makkelijke weg en iemand anders de schuld geven. De empathie van de overheid mist.” (Ouder)

Niet alle ouders benoemden de behoefte voor toekomstgerichte ondersteuning. Enkele ouders gaven ten tijde van het gesprek met de commissie aan geen toekomstperspectief meer te zien; waarbij één van de gesproken ouders contact had met een levenseindekliniek.

7.1.6. Ondersteuning rondom de kinderen

Een overgrote meerderheid van de gesproken ouders gaf aan behoefte te hebben aan ondersteuning voor hun kinderen. Naast eerder beschreven financiële steun op gebied van hun opleiding, werk en wonen zou een aantal ouders graag hulp willen bij het uitleggen van het complexe verleden aan hun kind of kinderen. Ook zijn er ouders die aangeven psychologische hulp voor hun kinderen te willen, direct of waar nodig in de toekomst. Door de commissie gesproken ouders die nog te maken hadden met een uithuisplaatsing of OTS van hun kind(eren) of die nog weinig tot geen contact hadden met hun kind(eren), spraken vooral de behoefte uit dat hun kind weer thuis kan wonen. Zij wensen ondersteuning bij herstel van contact en de relatie met hun kind(eren).

7.2. Behoeften van kinderen

7.2.1. Erkenning en een aparte schaderoute

Uit de gesprekken komt naar voren dat de kinderen zich door de overheid vooral gezien voelen als ‘*kinderen van gedupeerde ouders*’. Ondanks de kindregeling en de inzet van het landelijke ondersteuningsteam voor deze groep ervaren zij dat zij gezien worden als aanhangsel van hun ouders, in plaats van individuen die zelf diepgaand zijn getroffen door de gebeurtenissen. Kinderen gaven daarom in de gesprekken aan behoefte te hebben aan erkenning als zelfstandig gedupeerden.

“Het is jammer dat kinderen niet als gedupeerden worden gezien. Terwijl wij er ook onder lijden.”
(Kind)

Een deel van de kinderen gaf aan behoefte te hebben aan een aparte schaderoute voor uit huis geplaatste kinderen. De bestaande kindregeling voorziet in financiële compensatie en het ondersteuningsteam voorziet in ondersteuning voor kinderen die de gevolgen van de kinderopvangtoeslagaffaire hebben ondervonden, maar een specifieke schaderegeling voor uit huis geplaatste kinderen ontbreekt. Kinderen gaven aan dat dit hen het gevoel geeft dat de immateriële schade die zij hebben geleden – zoals emotionele trauma's, verlies van familiebanden en instabiliteit – niet erkend wordt.

“Ik loop ertegenaan dat er nog steeds geen schaderoute is voor gedupeerde jongeren die te maken hebben gehad met jeugdzorg en uithuisplaatsingen. Voornamelijk voor jongeren die een duidelijk verband kunnen aantonen tussen de uithuisplaatsing en de toeslagenaffaire (...). Daarnaast worden jongeren nog steeds niet als gedupeerden gezien, maar als kinderen van gedupeerde ouders. Hierdoor komen we voor veel toeslagenherstelsystemen niet in aanmerking en lopen we constant vast in ons herstel.” (Kind)

Een aantal kinderen gaf aan behoefte te hebben dat de GI's, de RvdK en kinderrechtters erkennen dat er fouten zijn gemaakt in hun inschattingen en zich inzetten voor herstel. Door de toeslagenaffaire en de uithuisplaatsingen ervaren kinderen een gevoel van onrecht en wantrouwen richting deze instanties. Erkenning van gemaakte fouten valideert hun ervaringen en vormt een eerste stap naar herstel van vertrouwen, aldus de kinderen. Enkele kinderen benoemden dat het niet erkennen van fouten kan leiden tot secundaire traumatisering en gevoelens van machteloosheid. Ook zouden kindereeng raag inzicht in hun dossiers willen en in gesprek gaan hierover. Omdat zij weinig controle hadden over de beslissingen die hun leven ingrijpend hebben beïnvloed, willen zij begrijpen hoe deze tot stand zijn gekomen. Toegang tot hun dossiers stelt hen in staat hun eigen verhaal beter te begrijpen en hun identiteit opnieuw te vormen. Ook verwachten zij dat een gesprek met betrokken instanties hen kan helpen om beslissingen uit het verleden te duiden en hun ervaringen een plek te geven.

7.2.2. Meer consistentie en gelijkheid tussen gemeenten, empathische benadering en flexibiliteit

De gesproken kinderen gaven, net als de gesproken ouders, aan dat zij in de praktijk ervaren dat gemeenten verschillend omgaan met de brede ondersteuning. Ook kinderen merkten op dat dit zorgt voor ongelijkheid, verwarring en onzekerheid. De achterliggende redenen voor beslissingen zijn voor hen niet altijd duidelijk. Ook benoemden ze dat er vaak alleen materiële hulp wordt geboden, zoals spullen, terwijl er weinig ondersteuning is voor andere uitdagingen waar zij mee te maken hebben, zoals huisvesting. En noemden zij dat de vindbaarheid van de dienstverlening rondom de brede ondersteuning bij gemeenten niet altijd duidelijk is, waardoor zij zelf veel tijd kwijt zijn aan het uitzoeken van de mogelijkheden.

In de uitvoering van de brede ondersteuning gaven kinderen aan ervaren te hebben dat de professionals die de brede ondersteuning uitvoeren niet altijd goed op de hoogte zijn van de regeling. Kinderen moesten soms zelf wijzen op de regels en mogelijkheden van de ondersteuning en constateren dat er regelmatig onjuistheden en tegenstrijdigheden voorkomen, zoals onwetendheid over het verplicht opstellen van een plan van aanpak of de mogelijkheid dit plan na ondertekening nog aan te kunnen passen. Een aantal kinderen dat betrokken is geweest bij de vormgeving van de kindregeling, gaf in een groepsgebesprek aan het jammer te vinden dat het huidige narratief rondom de kindregeling is verschoven. Het lijkt nu gezien te worden als een simpel *“steuntje in de rug”* of een eenmalige financiële tegemoetkoming, zonder erkenning van de emotionele en immateriële schade. Ook gaf een aantal kinderen voorbeelden van stigmatiserende en oordelende opmerkingen die door sommige gemeentemedewerkers zijn gemaakt, wat kwetsende ervaringen opleverden voor de kinderen die al veel hebben meegemaakt.

De meerderheid van de kinderen gaf aanvullend aan dat zij het gevoel hebben dat ze hun hulpvraag uitgebreid moeten onderbouwen met bewijs en argumenten om serieus genomen te worden. De manier van doorvragen voelt voor hen vaak als wantrouwen, zelfs als het bedoeld is om hun situatie beter te begrijpen. Enkele kinderen gaven aan dat ze het gevoel hebben dat de gemeente hen benadert alsof ze misbruik proberen te maken van de regeling. Dit geeft hen het gevoel dat ze zichzelf moeten verdedigen om te laten zien dat hun hulpvraag terecht is.

“Het blijven verantwoord worden van waarom je iets nodig hebt. Ik wil dat dat stopt. Ik weet dat dit eigenlijk nodig is, maar het is erg lastig. Al helemaal als er dan alsnog geen hulp wordt gegeven. Die constante druk om te bewijzen dat je getraumatiseerd genoeg bent om iets te krijgen, dat moet stoppen.” (Kind)

Uit de gesprekken komt naar voren dat kinderen die minder goed op de hoogte zijn van de regels of minder vasthoudend zijn, minder hulp krijgen dan waar ze recht op hebben. Angst voor afwijzing en een gevoel van machteloosheid leidt bij sommige kinderen tot vermijden van hulpvragen.

“Ik durf geen brede ondersteuning aan te vragen, want de gemeente helpt mijn ouders toch niet. Wat als ze mij dan ook niet helpen? De gemeente ziet gedupeerden zoals ik als profiteurs volgens mij.” (Kind)

Hoewel kinderen tegen bureaucratische obstakels aanlopen in de uitvoering van de brede ondersteuning, gaven sommigen aan dat er ook gemeenten zijn die op een zorgvuldige en empathische manier ondersteuning bieden. Deze gemeenten hanteren een persoonlijke benadering en bieden maatwerk om in te spelen op de specifieke behoeften van kinderen. Dit kwam door vaste en betrokken casemanagers die empathisch zijn en open luisteren, duidelijk communiceren over wat er wel en niet kan en hoelang zaken duren, proactief contact onderhouden en naast hen staan in plaats van boven hen.

7.2.3. Kwijtschelding van schulden

Een deel van de kinderen met wie is gesproken gaf aan dat voor hun herstel kwijtschelding van hun schulden van belang is. Ze belanden nu in reguliere schuldhulpverleningstrajecten omdat er voor hen, in tegenstelling tot hun ouders, geen speciale schuldenregeling is. Hierdoor kan het meerdere jaren duren voordat ze schuldenvrij zijn. Zoals eerder beschreven hebben de door de commissie gesproken kinderen hoge schulden bij DUO (doordat ze bijvoorbeeld maximaal leende om hun ouders financieel te helpen), betalingsachterstanden en/of BKR-registraties. Dit veroorzaakt hen veel stress en belemmert hun toekomstperspectief. Meerdere kinderen gaven aan dat het afwikkelen van schulden zó cruciaal is, dat er voor hen – wanneer dit niet wordt opgelost – van herstel geen sprake kan zijn.

7.2.4. Stabiele huisvesting en thuissituatie

De door de commissie gesproken kinderen gaven aan een sterke behoefte te hebben aan een stabiele thuissituatie of een eigen woning. Dit biedt hen een gevoel van veiligheid en rust. Ze hebben in hun verleden vaak een gebrek aan continuïteit en stabiliteit ervaren, zijn langdurig afhankelijk geweest van instanties of hadden te maken met wisselende woonplekken. Een stabiele woonplek geeft hen de mogelijkheid zich te focussen op school, studie of werk, zonder afgeleid te worden door onzekerheden rondom huisvesting. Een aantal kinderen benoemde specifiek graag hulp te willen bij het leren om zelfstandig te wonen en bij het vinden van een geschikte woonplaats.

7.2.5. Toekomstperspectief en begeleiding

De meerderheid van de kinderen met wie is gesproken gaf aan zich onvoldoende ondersteund te voelen in hun weg naar herstel en zelfstandigheid. Deze kinderen hebben de wens om een mbo-, bachelor- of masteropleiding af te ronden. De kinderen vinden dat de overheid hen meer toekomstperspectief moet bieden door hen, onder andere, te ondersteunen bij het volgen van een opleiding. Bijvoorbeeld door de termijn te verruimen om een studie af te maken en door meer maatwerk vanuit DUO bij de financiële ondersteuning voor een opleiding of bij het volgen van een aanvullende opleiding op hoger niveau. Ook gaven kinderen aan behoefte te hebben aan begeleiding bij essentiële levensvaardigheden, zoals budgetteren, plannen en verantwoordelijkheid nemen. Ze spraken de behoefte uit voor een regeling waarop zij langdurig een beroep kunnen doen voor ondersteuning.

“De gevolgen zijn zo complex dat er geen eenvoudige of snelle oplossing meer is. In mijn ogen zou alleen langdurige en onvoorwaardelijke ondersteuning – eigenlijk net zo lang als de toeslagenaffaire zelf duurde – kunnen helpen. Maar de schade is al aangericht.” (Kind)

“Denk ook aan onze toekomst, waarin wij nog langdurig hulp en ondersteuning nodig hebben zoals onderwijs, carrière en studieschulden.” (Kind)

Bijlage 8

Dossieranalyse

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1. <i>Aanpak</i>	3
1.1.1. Onderzoeksvragen	4
1.1.2. Verdeling en structuur van dossiers binnen instanties	4
1.2. <i>Leeswijzer</i>	5
1.3. <i>Noot vooraf</i>	5
2. Proces van uithuisplaatsing	7
2.1. <i>Tijdljn in het kindbescheringsysteem</i>	7
2.1.1. Eerste aanraking met het kindbescheringsysteem	7
2.1.2. Kinderbeschermingsmaatregelen	7
2.2. <i>Besluitvormingsproces</i>	9
2.2.1. Geraadpleegde bronnen	9
2.2.2. Argumentatie op hoofdlijnen	10
3. Aandacht voor financiën en samenhangende problematiek	12
3.1. <i>Resultaten zoektermen</i>	12
3.1.1. Financiële problemen	12
3.1.2. Schulden	12
3.1.3. Huisvesting	14
3.1.4. Signalen van armoede	14
3.1.5. Totaalbeeld	15
3.2. <i>Financiële problemen en de toeslagenaffaire</i>	15
3.2.1. Begrip van oorzaken van financiële problematiek	15
3.2.2. Beoordeling van schuldenproblematiek en aanwezigheid schuldhulpverlening	16
3.2.3. Oog voor samenhang tussen risicofactoren	16
3.2.4. Effecten van kindbescheringsmaatregelen op de financiële situatie van gezinnen	18
3.2.5. Financiën en aanverwante problematiek als belemmering voor terugplaatsing	19
3.2.6. Rol jeugdbeschermingspartijen bij erkenning en herstel	22
3.3. <i>Reflecterend</i>	23
4. Bredere beschouwing	24
4.1. <i>Oordeel en taalgebruik</i>	24
4.1.1. Scheiding feit en mening	24
4.1.2. Normatief en veroordelend taalgebruik	25
4.1.3. Vooroordelen over (groepen) mensen en gedrag	25
4.2. <i>Werkwijze en besluitvorming</i>	26
4.2.1. Dossiervorming zonder herijking van de (probleem)situatie	26
4.2.2. De overgang van vrijwillig naar gedwongen hulpverlening	27
4.3. <i>Systeem en processen</i>	28
4.3.1. Inspraak van ouders en kinderen	28
4.3.2. Samenwerking tussen kindbescheringspartijen	29
4.4. <i>Reflecterend</i>	31

1. Inleiding

Om inzicht te krijgen in de factoren die een rol speelden in het proces dat leidde tot uithuisplaatsingen bij gedupeerde gezinnen heeft de commissie, naast het voeren van gesprekken, dossiers van gedupeerde kinderen in het kinderbeschermingssysteem geanalyseerd. Het doel van dit dossieronderzoek is het in kaart brengen van het proces van besluitvorming rond de genomen kinderbeschermingsmaatregelen, en de gronden waarop deze besluiten werden gebaseerd.

1.1. Aanpak

De commissie heeft zowel de dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) en gecertificeerde instellingen (GI's), als de beschikkingen van kinderrechtters bekeken om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van hoe de beslissingen rondom kinderbeschermingsmaatregelen tot stand zijn gekomen (zie voor uitleg over de verschillende maatregelen in Kader 1). Door dossiers bij deze instanties te analyseren wilde de commissie inzicht krijgen in de rol die financiële problemen speelden bij de uithuisplaatsingen, en onderzoeken of er voldoende en passende hulp werd geboden aan ouders en kinderen, en welke lessen hieruit kunnen worden getrokken voor de toekomst.

Er zijn voor deze analyse 66 dossiers bij de RvdK (landelijk) en 25 dossiers bij de GI's (verdeeld over zes locaties) geanalyseerd. In een deel van de gevallen is het dossier voor hetzelfde kind bij beide partijen geraadpleegd. In totaal zijn er **74 unieke kinddossiers** geanalyseerd. Daarnaast zijn om de dossiers compleet te maken van 23 kinddossiers de beschikkingen opgevraagd bij de Raad voor de rechtspraak (Rvdr). In totaal gaat dit om 142 beschikkingen.

Zie voor meer uitleg over de onderzoeksmethodiek bijlage 5.

Kader 1: Toelichting kinderbeschermingsmaatregelen

Het dossieronderzoek van de commissie richt zich op kinderbeschermingsmaatregelen, in het bijzonder de (voorlopige) ondertoezichtstelling ((V)OTS), de machtiging uithuisplaatsing (MUHP) en eventuele gezagsbeëindigende maatregelen.

Een **ondertoezichtstelling** (OTS) is een door de kinderrechter opgelegde kinderbeschermingsmaatregel waarmee een kind onder toezicht van een GI komt te staan. De maatregel verplicht ouders om mee te werken met adviezen en aanwijzingen van de jeugdbeschermer: de hulpverlening is dus niet langer vrijwillig.

In spoedsituaties kan ook een **voorlopige ondertoezichtstelling** (VOTS) opgelegd worden. Voor deze maatregel wordt niet gewacht op bevindingen uit een regulier raadsonderzoek, maar wordt direct een verzoekschrift ingediend bij de kinderrechter. De spoedmaatregel duurt maximaal drie maanden. In die periode voert de RvdK alsnog onderzoek uit. Daarna kan de VOTS worden beëindigd, of worden omgezet in een OTS (eveneens via de kinderrechter).

Een **uithuisplaatsing** kan volgen op een (V)OTS maar kan ook gelijktijdig worden uitgesproken. De kinderrechter machtigt daarmee de GI om het kind uit huis te plaatsen, bijvoorbeeld in een (netwerk-)pleeggezin of in een residentiële instelling. Een machtiging uithuisplaatsing geldt voor maximaal een jaar. Daarna kan verlenging worden aangevraagd (via de kinderrechter).

Als een OTS en/of uithuisplaatsing niet tot voldoende verbetering leidt, er binnen een redelijke termijn geen perspectief op verbetering is, of wanneer ouders hulp weigeren, kan de kinderrechter worden verzocht een **gezagsbeëindigende maatregel** uit te spreken. Dit is een vergaande maatregel: bij beëindiging van het ouderlijk gezag mogen ouders geen beslissingen meer nemen over hun kind en komt het kind niet meer thuis wonen.¹

1 NJI. (2025). *Machtiging uithuisplaatsing*, geraadpleegd via, <https://www.nji.nl/uithuisplaatsing/machtiging-uithuisplaatsing>; NJI (2025). *Maatregelen*, geraadpleegd via, <https://www.nji.nl/jeugdbescherming/maatregelen>

1.1.1. Onderzoeksvragen

Teneinde het maximum aan – voor de commissie – relevante informatie systematisch te extraheren uit de beschikbaar gestelde dossiers heeft de commissie drie hoofdvragen geformuleerd:

1. Hoe ziet het proces dat leidde tot de uithuisplaatsing eruit en hoe verhoudt dit proces zich tot (het moment van) de dupering van de ouders?
2. Welke documentatie is beschikbaar in de dossiers en op basis van welke informatie werden besluiten (genomen door de RvdK, GI, en Rvdr) gebaseerd?
3. In hoeverre worden de financiële gezondheid en eventuele schuldenproblematiek van de ouder(s) genoemd in de dossiers, en hoe werd dit gewogen?

Om de eerste vraag te beantwoorden werd de tijdlijn geschetst vanaf het eerste moment dat het gezin in aanraking kwam met de RvdK of een GI tot aan de kinderbeschermingsmaatregel(en) die zijn genomen met betrekking tot het betreffende kind. Vervolgens is gekeken of er sprake is van terugplaatsing en/of wat de laatste stand van zaken is (actueel of bij bereiken van meerderjarigheid). Voor gezinnen die ook door de commissie gesproken zijn, is daarnaast gereconstrueerd hoe dit proces zich verhoudt tot het moment van dupering.²

Met de tweede onderzoeksvraag werd ingezoomd op het proces van besluitvorming: wie zijn de betrokken partijen en op welke bronnen werden adviezen en besluiten gebaseerd? Deze vraag heeft een kwantitatieve en een kwalitatieve component. Enerzijds werd gekeken naar de beschikbare documentatie in dossiers en de instanties en personen die actief zijn geraadpleegd bij de besluitvorming. Anderzijds werd gekeken naar de argumentatie (in hoofdlijnen) voor het aanvragen van een kinderbeschermingsmaatregel bij de kinderrechter en naar de invulling van de maatregel.

Voor de derde onderzoeksvraag werden de geselecteerde dossiers doorzocht op zoektermen die gerelateerd zijn aan financiën en aanverwante problematiek. Hiervoor is gebruikgemaakt van een vooraf samengestelde lijst met termen, die is onderverdeeld in vier thema's: (1) algemene financiële problemen, (2) schulden, (3) armoede en (4) huisvesting. Wanneer deze zoektermen werden aangetroffen is genoteerd waar en wanneer deze voorkwamen, en is tevens meer kwalitatief gekeken naar hoe deze informatie werd benoemd en/of meegewogen.

1.1.2. Verdeling en structuur van dossiers binnen instanties

De besluitvorming rondom kinderen en gezinnen wordt door de kinderbeschermingsinstanties in verschillende meld- en volgsystemen gerapporteerd. Er is niet één dossier: de dossieranalyse heeft dus betrekking op afzonderlijke onderdelen verspreid over de betrokken partijen. Daarbij zijn verschillende aspecten van belang:

- Zowel de RvdK, GI's als Rvdr documenteren gegevens op het niveau van het individuele kind. In de dossiers wordt wel vermeld welke andere gezinsleden er zijn, zoals thuiswonende minderjarige broers en/of zussen. Het is wel mogelijk dat een raadsonderzoek of betrokkenheid van jeugdbeschermers zich tegelijkertijd richt op meerdere kinderen binnen een gezin.
- Er zijn per kind vaak meerdere *kindzaken* binnen een dossier. Wanneer er bij herhaling (of met tussenpozen) een verzoek tot onderzoek aan de RvdK wordt gedaan, wordt hiervoor steeds een nieuwe zaak aangemaakt. Ook bij GI's kunnen dossiers uit meerdere zaken bestaan, bijvoorbeeld wanneer de GI een periode niet betrokken is geweest en later opnieuw betrokken raakt.
- Wanneer een kinderrechter een uitspraak doet, wordt deze beschikking opgenomen in de dossiers van de RvdK en de GI. In een kindzaak kunnen meerdere beschikkingen voorkomen, bijvoorbeeld wanneer een ondertoezichtstelling later wordt gevolgd door een uithuisplaatsing, of wanneer een spoedmaatregel wordt opgevolgd door een reguliere kinderbeschermingsmaatregel.

Door deze structuur is informatie over een kind verspreid over meerdere instanties, waardoor er niet sprake is van één enkel dossier. Om toch een volledig beeld van de besluitvorming over, en ondersteuning van, het gezin te vormen, is het daarmee wenselijk om dossiers van verschillende partijen samen te voegen en te analyseren. Omdat dat in dit

² In de lijsten Uithuisplaatsingen Kinderopvangtoeslag van het ministerie van Justitie en Veiligheid (UHP KOT-lijsten), die het uitgangspunt vormen voor het onderzoek van de commissie, is geen informatie beschikbaar over het moment van dupering door de toeslagenaffaire. Ook de data van de uithuisplaatsingen zijn niet bekend. Hierdoor is niet vast te stellen of de uithuisplaatsing in alle gevallen volgde op de dupering. Of dat de uithuisplaatsing eerder plaatsvond dan het moment van de dupering.

onderzoek niet volledig mogelijk bleek, is in dit onderzoek gebruikgemaakt van de beschikbaar gestelde gegevens bij de RvdK en de GI's. Doordat er enige overlap in de steekproef bestond was het wel mogelijk om bij een deel van de kinderen beide dossierdelen in de analyse te betrekken.

Afbakening van de analyse

Een belangrijke kanttekening bij deze dossieranalyse is dat deze zich richt op het gedwongen kader, waarbij een kinderbeschermingsmaatregel door de kinderrechter wordt opgelegd. Inhoudelijke en volledige informatie over eerdere betrokkenheid bij het gezin binnen het vrijwillige kader, zoals hulp van de gemeente, de GGZ of andere instanties, is niet beschikbaar in de systemen van de RvdK, GI's of de Rvdr. Behalve de oorspronkelijke aanmelding (bij doorverwijzing vanuit het vrijwillige kader) zijn hierover geen inhoudelijke stukken opgenomen in de dossiers van de RvdK of GI's. Het is dan ook mogelijk dat eerdere hulpverlening binnen het vrijwillige kader (deels) niet bekend is binnen het kinderbeschermingssysteem.

Een tweede kanttekening is dat het dossieronderzoek zich specifiek richt op kinderbeschermingsmaatregelen, in het bijzonder de (voorlopige) ondertoezichtstelling ((V)OTS), de machtiging uithuisplaatsing (MUHP) en eventuele gezag beëindigende maatregelen. Strafzaken³ en zaken met betrekking tot gezag en omgang zijn buiten beschouwing gelaten, tenzij deze direct hebben geleid tot betrokkenheid van de kinderbeschermingsinstanties en daarmee het moment markeren waarop het kind of gezin voor het eerst in beeld kwam bij de betreffende instantie.

1.2. Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een beschrijvende analyse van de onderzochte dossiers. Hierin worden de cijfermatige bevindingen bij onderzoeksvragen 1 en 2 beschreven. Hoofdstuk 3 gaat vervolgens in op de mate waarin en de wijze waarop de financiële situatie en aanverwante problematiek in de dossiers worden benoemd en gewogen (onderzoeksvraag 3). Hoofdstuk 4 richt zich op andere factoren die gedurende het onderzoek naar voren kwamen die relevant zijn voor de samenloop tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen, en die bovendien kunnen worden verbonden aan de door de commissie opgedane inzichten uit gesprekken met ouders en kinderen.

1.3. Noot vooraf

De dossieranalyse is niet bedoeld om de besluitvorming van de RvdK, GI's of Rvdr te controleren of inhoudelijk te beoordelen. Er worden dan ook geen uitspraken gedaan over de gegrondheid van opgelegde maatregelen. Het dossieronderzoek laat zien dat het werk van de kinderbeschermingspartijen complex en veeleisend is. De commissie erkent de inzet van alle betrokken professionals en de dilemma's waarmee zij in hun werk worden geconfronteerd. De focus van de dossieranalyse ligt op het identificeren van *mogelijke knelpunten*. Het doel is om hiervan te leren en verbeteringen voor de toekomst te ondersteunen.

De commissie is zich ervan bewust dat de (werk)processen bij de RvdK, GI's en Rvdr door de jaren heen zijn veranderd. De geselecteerde dossiers hebben soms betrekking op kinderen en gezinnen die al langere tijd geleden met het kinderbeschermingssysteem in aanraking zijn gekomen. Dit systeem is in de loop der tijd aangepast door wetwijzigingen, zoals de Jeugdwet 2015, en door actualisering van protocollen en werkwijzen op basis van nieuwe inzichten. In de dossieranalyse komen verschillende positieve ontwikkelingen naar voren die mogelijk bijdragen aan een rechtvaardiger besluitvorming en beter passende hulpverlening. Tegelijkertijd acht de commissie het waardevol om ook terug te kijken: enerzijds om recht te doen aan de gezinnen die met het kinderbeschermingssysteem te maken kregen voordat deze veranderingen plaatsvonden, anderzijds om lessen te trekken en verdere verbeteringen te bevorderen.

Tot slot is het relevant om te benoemen dat, hoewel de commissie bij de RvdK en de zes GI's toegang heeft gekregen tot volledige dossiers, er enkele onderdelen zijn waarvoor beperkte of geen verslaglegging beschikbaar is. Dit geldt

³ In 18 procent van de onderzochte dossiers zijn strafzaken aanwezig. Deze strafzaken zijn voor het dossieronderzoek inhoudelijk buiten beschouwing gelaten. Het gaat in sommige gevallen om strafzaken die plaatsvonden voor of tijdens de duur van de kinderbeschermingsmaatregel (het komt voor dat een strafzaak aanleiding was voor onderzoek door de RvdK), maar in ander gevallen gaat het om strafzaken die later plaatsvonden (soms na terugplaatsing).

bijvoorbeeld voor het intakebesluit van de RvdK, waarvoor geen formele documentatie in het dossier is opgenomen, alsook voor alle eerder genomen stappen binnen het vrijwillige kader. Ook zijn niet alle contacten tussen jeugdbeschermers en ouders volledig gedocumenteerd. Sommige GI's houden, met name in recente jaren, contactjournaals bij, maar telefoongesprekken, sms- of WhatsApp-berichten worden niet overal systematisch vastgelegd. In sommige gevallen ontbraken daarnaast in enkele gevallen ook inhoudelijke stukken, zoals een plan van aanpak. Beschikkingen die niet beschikbaar waren bij de RvdK of GI's, zijn afzonderlijk opgevraagd bij de Rvdr.

2. Proces van uithuisplaatsing

Dit hoofdstuk gaat in op het proces voorafgaand aan, en gedurende de uithuisplaatsing van gedupeerde kinderen. Om hier meer inzicht in te krijgen zijn kernmomenten in kaart gebracht, zoals het eerste moment waarop gezinnen in aanraking kwamen met een van de instanties in het gedwongen kader (de RvdK of GI) en de opgelegde kinderbeschermingsmaatregelen. Voor gezinnen die door de commissie gesproken zijn, is aanvullend in kaart gebracht hoe de tijdlijn van dit proces zich verhoudt tot het moment van dupering. Vervolgens is gekeken naar het besluitvormingsproces en welke instanties of personen hierbij zijn geraadpleegd, en de argumentatie (op hoofdlijnen) op basis waarvan een kinderbeschermingsmaatregel is verzocht.

2.1. Tijdlijn in het kinderbeschermingssysteem

2.1.1. Eerste aanraking met het kinderbeschermingssysteem

Startdatum dossier

De 74 dossiers die in dit dossieronderzoek zijn geanalyseerd zijn in de periode van 2005 tot en met 2022 aangemaakt binnen het kinderbeschermingssysteem. Voor de 66 dossiers van de RvdK is gekeken naar het jaartal waarin de RvdK heeft besloten over te gaan tot onderzoek.⁴ Hiervoor geldt:

- Het jaartal waarop voor het eerst werd overgegaan tot onderzoek ligt tussen 2006 en 2022.
- 31 van de 66 dossiers (47%) werden vóór 2015 aangemaakt bij de RvdK.

Het moment waarop een kind voor het eerst bij de GI in beeld is ligt soms daarvoor, maar is in de meeste gevallen niet (met zekerheid) uit het dossier van de RvdK op te maken.

Voor de 25 dossiers die bij de GI's zijn geanalyseerd geldt het volgende:

- Het jaartal waarop het kind voor het eerst in beeld kwam bij de GI varieert van 2005 tot 2020.
- 13 van de 25 dossiers (52%) werden vóór 2015 aangemaakt bij de GI.

Bij de dossiers van de GI geldt als kanttekening dat niet met zekerheid te stellen is dat het kind niet eerder bij een andere GI in beeld is geweest.

Leeftijd kind bij eerste bemoeienis

De leeftijd waarop de kinderen in de onderzochte dossiers voor het eerst in beeld kwamen, varieert. Het komt voor dat kinderen net voor of net na hun geboorte in beeld kwamen bij de RvdK of bij de GI, maar er zijn ook kinderen die pas op hun 17^e in contact kwamen. De helft van de kinderen in de onderzochte dossiers kwam voor het eerst in beeld toen ze tussen de 4 en 13 jaar waren.

2.1.2. Kinderbeschermingsmaatregelen

Type maatregel

In alle door de commissie geanalyseerde dossiers is sprake van een opgelegde kinderbeschermingsmaatregel. Er zijn echter verschillen in het soort maatregel dat door de kinderrechter is opgelegd. Voor de geanalyseerde dossiers geldt:

- In 45 van de 74 dossiers (61%) is gelijktijdig een OTS én een machtiging uithuisplaatsing verzocht. Bij 10 van deze dossiers ging het om een spoedmaatregel.
- In 20 van de 74 dossiers (27%) is eerst een OTS uitgesproken. Later is (ook) een machtiging uithuisplaatsing opgelegd.

⁴ Na een melding of verzoek tot onderzoek wordt door de RvdK eerst een intakebesluit genomen. In sommige gevallen wordt een onderzoek (nog) niet nodig geacht. Het verzoek en het intakebesluit staan wel genoteerd in het dossier, maar deze zijn in dit onderzoek niet als startdatum voor de bemoeienis genoteerd.

- In 8 van de 74 dossiers (11%) is alleen een ondertoezichtstelling uitgesproken. In de helft van deze gevallen blijkt uit het dossier dat er sprake is van een vrijwillige uithuisplaatsing of een uithuisplaatsing met drang.
- In één dossier is op het moment dat het kind in beeld komt bij de RvdK al sprake van een vrijwillige uithuisplaatsing, en wordt de Raad direct verzocht om een onderzoek gericht op gezagsbeëindiging.

Duur van de uithuisplaatsing

De gemiddelde duur van de uithuisplaatsingen van de kinderen uit de onderzochte dossiers – de tijd tussen de eerste keer dat de kinderrechter een machtiging voor een uithuisplaatsing uitsprak en de (formele) einddatum van de uithuisplaatsing (terugplaatsing) – bedraagt 647 dagen. De kortste en langste periode liep evenwel zeer uiteen. De kortste uithuisplaatsing in de onderzochte dossiers duurde 28 dagen. De langste uithuisplaatsing met een einddatum omvat 2.926 dagen, ofwel ruim acht jaar. Sommige uithuisplaatsingen in de onderzochte dossiers hebben geen einddatum en zijn op het moment van het onderzoek nog niet ten einde.

Voor veel dossiers geldt dat de einddatum van de uithuisplaatsing niet te bepalen was. Dit kan komen doordat de uithuisplaatsing tijdens het dossieronderzoek nog doorloopt of omdat er sprake is van een ondertoezichtstelling waarbij geen machtiging uithuisplaatsing is gegeven of waar sprake is van een vrijwillige uithuisplaatsing.

Tabel 1: Duur uithuisplaatsing

Duur uithuisplaatsing	Percentage ⁵
Minder dan 100 dagen	13%
100 dagen tot een half jaar	4%
Een half jaar tot een jaar	38%
Een jaar tot twee jaar	13%
Twee jaar tot vijf jaar	21%
Vijf jaar of langer	13%

In een aantal gevallen was het kind al vrijwillig of met drang uit huis geplaatst voordat er formeel sprake was van een kindbeschermingsmaatregel. Wanneer de uithuisplaatsing later alsnog werd geformaliseerd middels een kindbeschermingsmaatregel via de kinderrechter, vertekent dit het beeld van de duur van uithuisplaatsing. Dit kan tot een onderschatting van de duur van uithuisplaatsing leiden.

Casusgezinnen: moment van dupering ten opzichte van proces van uithuisplaatsing

Voor gezinnen die zowel door de commissie zijn gesproken als ook onderdeel waren van de dossieranalyse, is het moment van dupering vergeleken met het eerste contact met de RvdK of de GI. Voor 13 van de 16 casusdossiers is zowel het eerste moment van dupering – de datum van de eerste terugvordering door de Belastingdienst – als het eerste contact met ofwel RvdK of GI bekend. Het moment van dupering is daarbij gebaseerd op informatie uit gesprekken met de ouder(s). In 10 van de 13 casussen ligt het jaartal waarin het gezin de eerste terugvordering van de Belastingdienst kreeg vóór het eerste contact met de RvdK en/of GI. In 1 casus vielen beide momenten in hetzelfde jaar, terwijl in 2 casussen de dupering ná het eerste contact met de RvdK en/of GI plaatsvond. Hoewel het aantal geanalyseerde cases beperkt is tot 13, heeft de dupering door de toeslagenaffaire in een grote meerderheid van de cases (10 van de 13) plaatsgevonden voordat het gezin in contact kwam met de RvdK of GI.

In de lijsten Uithuisplaatsingen Kinderopvangtoeslag van het ministerie van Justitie en Veiligheid (UHP KOT-lijsten), die het uitgangspunt vormen voor het onderzoek van de commissie, is geen informatie beschikbaar over het moment van dupering door de toeslagenaffaire. Hierdoor is het bij de andere gedupeerde kinderen niet vast te stellen of de uithuisplaatsing in alle gevallen volgde op de dupering, of dat de uithuisplaatsing eerder plaatsvond dan het moment van de dupering.

⁵ Wegens afronding tellen de percentages niet op tot 100 procent.

2.2. Besluitvormingsproces

Om inzicht te krijgen in het besluitvormingsproces rondom de genomen kinderbeschermingsmaatregelen en de invulling van deze maatregel is door de commissie gekeken naar de inhoud van elk geselecteerd kinddossier (zie Kader 2). Deze paragraaf gaat in op de bronnen die door kinderbeschermingspartijen geraadpleegd zijn en de argumentatie (op hoofdlijnen) voor de betreffende kinderbeschermingsmaatregel.

Kader 2: Kerndocumenten in de dossiers van de RvdK en de GI

De dossiers bij de RvdK en bij de GI omvatten soms een grote hoeveelheid documenten. Per kindzaak wordt naast rapportages geschreven door de betrokken raadsonderzoeker en/of jeugdbeschermer ook informatie over de melding en/of (eerdere) hulpverlening, uitspraken van kinderrechtters en correspondentie tussen medewerkers en met ouders en kinderen bewaard. Een aantal kerndocumenten zijn echter cruciaal. Deze dienen in ieder geval te zijn opgenomen.

Bij de RvdK vormt het **raadsrapport** (ofwel het onderzoeksrapport) de kern. Dit is het rapport waarin de RvdK haar advies formuleert en onderbouwd, en dat tevens naar de kinderrechtter wordt gestuurd. Voor het onderzoek raadplegen de raadsonderzoekers verschillende informanten. Ook wordt indien mogelijk gesproken met directbetrokkenen, zoals de ouders en kinderen. De raadsonderzoekers vatten de broninformatie samen in het raadsrapport en leggen die ter akkoord voor aan de betreffende personen.

Bij de GI is het **plan van aanpak** (ook wel gezinsplan) een van de belangrijkste documenten. De GI stelt hierin aan de hand van de uitspraak door de kinderrechtter en in gesprek met ouders en kinderen doelen op. Ook wordt hierin uitgewerkt hoe de ondersteuning bij het bereiken van de doelen wordt vormgegeven. De evaluatie van het plan van aanpak wordt ook in het dossier opgenomen.

2.2.1. Geraadpleegde bronnen

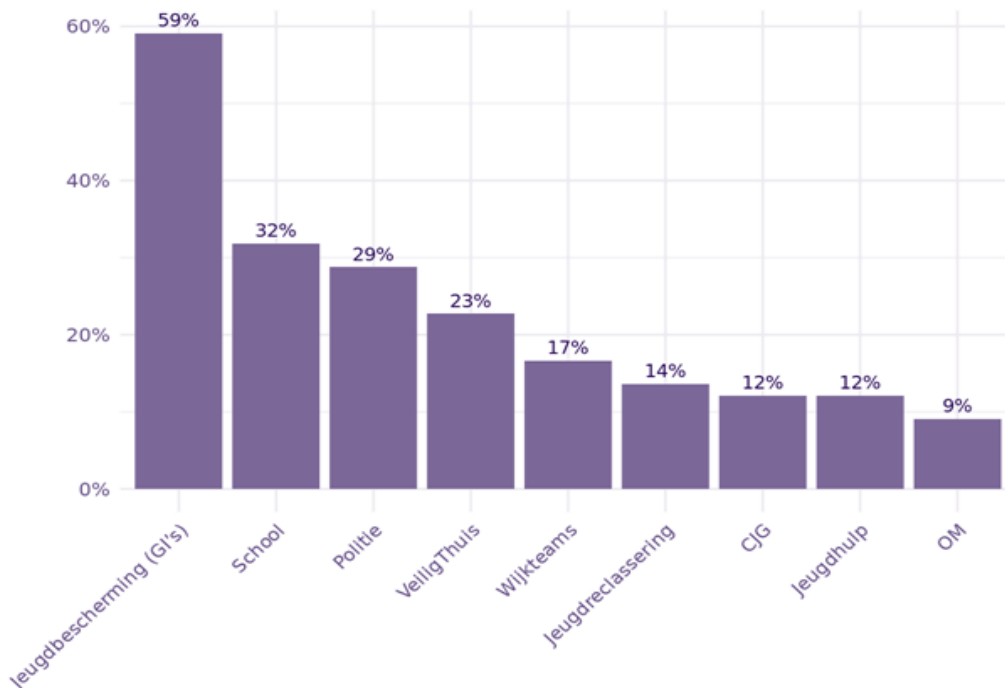
Op verschillende momenten in het kinderbeschermingsproces worden door de RvdK en de GI instanties of personen geraadpleegd als informant. De RvdK raadpleegt externe partijen als onderdeel van het raadsonderzoek waarmee het advies aan de kinderrechtter wordt onderbouwd. Ook de GI raadpleegt informanten, bijvoorbeeld bij het opstellen van het gezinsplan of om ingezette hulpverlening te evalueren. Uit de dossiers blijkt dat de RvdK, naast gesprekken met de directbetrokkenen zoals de ouders en het betreffende kind, in ieder geval informatie vergaard van de meldende partij. Er zijn verschillende partijen die een melding of verzoek tot onderzoek (VTO) kunnen doen aan de RvdK. In de onderzochte dossiers heeft jeugdbescherming (de GI's)⁶ het vaakst een verzoek tot onderzoek gedaan bij de RvdK (in 47% van de dossiers), gevolgd door meldingen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en gemeenten (zie Tabel 2).

Tabel 2: Partij die heeft verzocht om onderzoek / gemeld bij de RvdK

Meldende instantie	Percentage
Jeugdbescherming (GI's)	47%
Advies- en Meldpunt Kindermishandeling	17%
Gemeente	16%
Rechtbank	9%
Veilig Thuis	7%
Centrum Jeugd & Gezin	3%
Openbaar Ministerie	2%

Figuur 1 laat zien welke instanties door de RvdK in de geanalyseerde dossiers is verzocht om informatie te delen. In het figuur zijn alleen instanties of personen opgenomen die in ten minste 5 dossiers voorkwamen.

⁶ Voor de Jeugdwet van 2015 bestonden GI's nog niet. Jeugdbescherming viel onder de brede paraplu van jeugdzorg. Na 2015 werden bureaus jeugdzorg vervangen door GI die jeugdbeschermingstaken uitvoeren. Deze categorie verwijst dus naar jeugdbescherming vanuit beide indelingen.

Figuur 1: Instanties die door de RvdK als bron zijn geraadpleegd

In de meerderheid van de dossiers was jeugdbescherming betrokken tijdens het raadsonderzoek. Dit kan deels worden verklaard doordat een deel van de raadsonderzoeken betrekking had op een vervolgmaatregel of de verlenging van een bestaande kindbeschermingsmaatregel. Daarnaast speelde mogelijk mee dat jeugdbescherming vóór 2015 in sommige gevallen ook vanuit het vrijwillige kader betrokken was omdat jeugdbescherming toen nog viel onder de brede paraplu van jeugdzorg. In sommige dossiers was de GI zelf de verzoeker van het raadsonderzoek.

In een deel van de dossiers van de RvdK hebben scholen, de politie en Veilig Thuis op verzoek informatie aangeleverd, zowel mondeling als schriftelijk. In een kleiner aantal dossiers is informatie opgenomen in het dossier die is gedeeld door het wijkteam, jeugdhulp, jeugdreclassering en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Daarnaast hebben in enkele gevallen het Openbaar Ministerie (OM) of de GGD informatie verstrekt aan de RvdK. Andere betrokken instanties en personen die in de dossiers worden genoemd als bron maar die niet in de figuur zijn opgenomen, zijn onder andere maatschappelijke organisaties, externe gedragswetenschappers, school- en huisartsen, kinderdagverblijven en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

Bij de GI's worden eveneens externe partijen geraadpleegd ten behoeve van de uitvoering van de kindbeschermingsmaatregelen. Welke instantie of personen betrokken zijn, wordt echter niet systematisch gedocumenteerd. Hierdoor is het op basis van de dossieranalyse niet mogelijk een volledig en betrouwbaar cijfermatig overzicht te geven van de door de GI's geraadpleegde partijen. Wel blijkt dat in relatief veel dossiers informatie is opgenomen die afkomstig is van Veilig Thuis (in ten minste 13 van de 25 dossiers), scholen (ten minste 13 van de 25 dossiers) en de politie (ten minste 11 van de 25 dossiers).

2.2.2. Argumentatie op hoofdlijnen

Tijdens de dossieranalyse is getracht om op grond van de samenvatting/conclusie aan het eind van het raadsrapport de argumentatie op hoofdlijnen die is aangevoerd om een kindbeschermingsmaatregel te verzoeken bij de kinderrechter in kaart te brengen. In de meerderheid van de 66 dossiers wordt verwaarlozing als belangrijkste reden genoemd. Hierbij wordt niet altijd gespecificeerd of dit gaat om emotionele en/of fysieke verwaarlozing. Dit wordt gevolgd door emotionele en fysieke mishandeling, en situaties waarin het kind getuige is van huiselijk geweld. In een kleiner aantal gevallen is criminaliteit of ernstige gedragsproblematiek van het kind de aanleiding voor het verzoek om een kindbeschermingsmaatregel. Daarnaast zijn er dossiers waarin problematiek bij de ouders, zoals psychische

problemen, crimineel gedrag of verslaving, een rol speelt. In enkele onderzochte dossiers was sprake van acuut gevaar, waarop een spoeduisplaatsing is verzocht.

In veel gevallen is er een combinatie van factoren die bijdragen aan de beslissing om een maatregel aan te vragen. In een aantal van de onderzochte dossiers wordt als samenvatting van de onderbouwing aangedragen *dat 'de zedelijke of geestelijke belangen of gezondheid van de kinderen ernstig worden bedreigd of dat het in het belang van de verzorging en opvoeding van de kinderen noodzakelijk is om tot uithuisplaatsing over te gaan'*. De onderbouwing wordt in deze dossiers samengevat door enkel te verwijzen naar de wettelijke formulering waarop de kinderrechter een maatregel kan baseren, zonder verdere toelichting op de specifieke omstandigheden van het kind.

3. Aandacht voor financiën en samenhangende problematiek

Om te onderzoeken in hoeverre de financiële situatie en schuldenproblematiek van gedupeerde gezinnen is meegenomen bij de besluitvorming rondom genomen kindbeschermingsmaatregelen (onderzoeksvraag 3) is gebruikgemaakt van een kwantitatief en kwalitatief analyseschema. Hoewel financiële problemen op zichzelf geen wettelijke grond vormen voor een kindbeschermingsmaatregel, kunnen de gevolgen ervan voor het kind wel een rol spelen in de besluitvorming. Er is daarom niet alleen gekeken naar financiële problemen en schulden, maar ook naar gerelateerde problematiek. Specifiek zijn vier themagebieden in beeld gebracht: (1) financiële problemen (algemeen), (2) schulden, (3) huisvesting en (4) armoede. Daarbij is niet alleen onderzocht óf de vooraf opgestelde zoektermen in de dossiers voorkomen, maar ook naar hoe en waar deze informatie is opgenomen en hoe deze is meegewogen in de besluitvorming.

3.1. Resultaten zoektermen

Voor elk van de themagebieden is een lijst met zoektermen opgesteld (zie Bijlage 5). De dossiers zijn systematisch doorzocht op het voorkomen van deze zoektermen. In dit hoofdstuk verwijst een themagebied dus naar de resultaten (hits) die met deze zoektermen zijn gevonden.

3.1.1. Financiële problemen

In 46 van de 74 onderzochte dossiers (62%) is bij ten minste 1 partij (de RvdK, GI of in de beschikking van de kinderrechter) gerapporteerd over algemene financiële problematiek. Meer specifiek:

- Bij de RvdK werden in 43 van de 66 onderzochte dossiers (65%) algemene financiële problemen benoemd.
- Bij de GI's werden in 23 van de 25 onderzochte dossiers (92%) algemene financiële problemen benoemd.

In sommige gevallen was ook sprake van vroegtijdige signalering: in 12 van de in totaal 74 dossiers (16%) werden algemene financiële problemen expliciet benoemd in de initiële melding en/of het verzoek tot onderzoek (VTO).

Toelichting op financiële problemen

Hoewel in meer dan de helft van de dossiers in ieder geval bekend was dat er sprake was van financiële problemen in het gezin, worden deze problemen niet altijd nader gespecificeerd. In 13 dossiers wordt alleen benoemd dat er in het gezin sprake is van financiële problemen, zonder dat daarbij verdere toelichting wordt gegeven. In de meeste van deze gevallen gaat het om benoeming van de financiële problemen in een lijstje met zorgpunten of als onderdeel van een risicotaxatie-instrument.

"Het gezin heeft financiële problemen." (Raadsrapport, 2007)

"Er zijn financiële problemen in het gezin." (Hulpverleningsplan GI, 2008)

*"Voorts wordt gesteld dat sprake is van stress en financiële problemen bij de moeder."
(Beschikking, 2015)*

3.1.2. Schulden

In 44 van de 74 geanalyseerde dossiers (59%) wordt schuldenproblematiek benoemd, waarbij:

- In 7 dossiers geen verdere toelichting wordt gegeven over de schulden;
- In 21 dossiers wordt gespecificeerd om wat voor schulden het (onder andere) gaat. Hier worden bijvoorbeeld huurschulden, betalingsachterstanden (telefoonrekeningen, gas en elektra), studieschulden, en boetes en rente op bestaande schulden gespecificeerd, en;

- In 17 dossiers wordt genoemd wat de (ingeschatte) hoogte van de schuld is. Hierin zijn wel inconsistenties zichtbaar, soms omdat ouders verschillende bedragen noemen, maar ook vanwege variaties in schuldhoogte door tijdsverloop. De gerapporteerde schuldbedragen in de dossiers varieert van 6.000 tot ruim 300.000 euro.

"Er is onvoldoende zicht ontstaan op de financiële situatie van ouders. (...) de openstaande schuld van ouders blijkt een flink bedrag te beslaan, ongeveer 300.000 euro." (Raadsrapport, 2008)

Schuldhelpverlening

Schuldhelpverlening wordt in 24 van de 74 dossiers benoemd (32%). In 14 van de dossiers is aangegeven dat er gedurende het kindbeschermtstraject sprake is van lopende schuldsanering of bewindvoering. In nog eens 8 dossiers wordt wel gesproken over schuldhelpverlening, maar is de aanvraag nog lopende of wordt genoteerd dat deze niet of moeizaam op gang komt. In twee dossiers wordt benoemd dat schuldhelpverlening voortijdig is gestopt.

Schulden bij de Belastingdienst/overheid

In 9 dossiers wordt expliciet vermeld dat er sprake is van schulden bij de Belastingdienst/overheid. In 4 van deze dossiers staat specifiek dat schulden zijn ontstaan door de terugvordering van de kinderopvangtoeslag.

"Moeder geeft aan dat zij [haar kinderen] liever naar de BSO had laten gaan, maar dat dat niet kon doordat zij schulden heeft opgebouwd, onder andere bij de Belastingdienst, waardoor zij geen recht meer heeft op kinderopvangtoeslag." (Gezinsplan GI, 2021)

"Er zijn financiële problemen. Er is een schuld van 30.000 bij de Belastingdienst en openstaande boetes." (Raadsrapport, 2015)

"Vader heeft grote financiële problemen. Hij moet aan de belastingdienst een fors bedrag aan kindertoeslagen terugbetalen." (Beschikking, 2020)

In 6 dossiers is (na 2021) benoemd dat ouders erkend zijn als gedupeerde van de toeslagenaffaire, of dat dit mogelijk het geval is. Dat blijkt soms ook uit de betrokkenheid van medewerkers van het Ondersteuningsteam Toeslagenaffaire en Uithuisplaatsingen die met ouders meegaan naar gesprekken met jeugdbeschermers of die ouders ondersteunen tijdens zittingen in de rechtbank. Erkenning als gedupeerde van de toeslagenaffaire is in de onderzochte dossiers geen aanleiding geweest voor het opheffen van een genomen kindbeschermtmaatregel of herstel van het ouderlijk gezag.

"2020-2021: moeder bleek slachtoffer te zijn van de toeslagenaffaire. Betrokken hulpverleners waren hier langere tijd niet van op de hoogte. Inmiddels zijn de schulden kwijtgescholden en heeft moeder een bijdrage ontvangen." (Raadsrapport, 2022)

"Moeder heeft geen schulden meer en is vrijgesproken van schulden vanuit de toeslagenaffaire. Moeder begint nu met een schone lei, dit heeft gezorgd voor een hele opluchting. Er is geen BKR-registratie meer." (Uitvoerdersoverleg met GI, 2023)

Voor 4 van de 6 dossiers waarin (later) is opgenomen dat ouders erkend zijn als gedupeerde van de toeslagenaffaire, werd in het dossier eerder al gerapporteerd dat er sprake was van belastingschulden. Bij de 2 andere dossiers is schuldenproblematiek helemaal niet benoemd in het dossier. In een van deze dossiers werd wel gesproken over huisvestingsproblematiek.

Fraude

Fraude is in 3 van de 74 onderzochte dossiers benoemd. In 1 geval wordt kinderbudgetfraude expliciet genoemd, maar daar gaat het niet om fraude door de ouder(s) van het betreffende kind. In de andere 2 gevallen wordt niet gespecificeerd om wat voor fraude het gaat.

3.1.3. Huisvesting

Naast financiële problemen en schulden speelden ook aanverwante problemen op andere leefgebieden, zoals huisvesting, een belangrijke rol in samenloop tussen de toeslagenaffaire en uithuisplaatsingen. In 33 van de 74 onderzochte dossiers (45%) werd huisvestingsproblematiek benoemd.

Kwaliteit van de huisvesting

De kwaliteit van huisvesting kan een risicofactor vormen voor de veiligheid en het welzijn van het kind, vooral in het kader van (materiële) verwaarlozing, zo blijkt uit de argumentatie in de dossiers:

- In 11 dossiers werd gesproken over de geschiktheid van de woning voor wat betreft kwaliteit en/of grootte;
- In 8 van de onderzochte dossiers werd melding gemaakt van gebrekkige woonomstandigheden, zoals een rommelige of vervuilde woning of het ontbreken van basisvoorzieningen zoals gas en elektriciteit, en;
- In 5 dossiers werd de bestaande huisvesting onvoldoende groot geacht voor het gezin, bijvoorbeeld doordat kinderen een slaapkamer moesten delen.

Huisvestingsproblemen worden door de RvdK en de GI's meegenomen in de risicobeoordeling, vooral wanneer er geen structurele oplossing lijkt te bestaan en de situatie langdurig aanhoudt. Uit de dossiers blijkt dat huisvestingsproblematiek soms wordt gezien als een signaal van verwaarlozing of van structurele instabiliteit.

"Er is een bedreigde ontwikkeling omdat moeder onvoldoende in staat is om haar een stabiele opvoedingssituatie te bieden. De bedreiging bestaat uit het gegeven dat moeder niet meer met (kind) in haar eigen huis kan wonen omdat het gas en licht is afgesloten en uit het feit dat de schuldenproblematiek van moeder dermate complex blijkt te zijn." (Raadsrapport, 2014)

"De woonomstandigheden staan onder druk vanwege uitzetting en financiële problemen. Moeder verblijft met haar kinderen op wisselende adressen. Na opschaling naar de gemeente is een woning toegewezen, maar deze voldoet niet aan de basale voorzieningen (bijvoorbeeld geen verwarming)." (VTO aan de RvdK namens GI, 2009)

Dakloosheid en huisuitzetting

Een onzekere woonsituatie kan eveneens worden beschouwd als een risicofactor voor de ontwikkeling van een kind, omdat dit de stabiliteit en continuïteit in de opvoeding kan ondermijnen. Veelvuldige verhuizingen – wat een gevolg kan zijn van financiële problemen en schulden – wordt in sommige dossiers vermeld als een signaal van instabiliteit. Een (dreigende) huisuitzetting kan ook een directe aanleiding vormen voor een verzoek tot onderzoek of zelfs een spoedmaatregel. Dit blijkt ook uit de dossiers:

- In 17 van de onderzochte dossiers is sprake van een (dreigende) uithuiszetting. In 4 gevallen is dit expliciet de aanleiding voor de eerste kindbeschermingsmaatregel;
- In 8 van de onderzochte dossiers is dakloosheid of verblijf in een opvanglocatie vermeld, en;
- In 17 van de 20 dossiers waar (dreigende) huisuitzetting en/of dakloosheid wordt benoemd, is ook gerapporteerd over schulden.

"Moeder komt niet in aanmerking voor een huurwoning door haar schuld van 2,5 ton."
(Gezinsplan GI, 2017)

3.1.4. Signalen van armoede

Ten slotte kan ook armoede worden gekoppeld aan de financiële situatie van het gezin en de samenloop tussen de dupering door de toeslagenaffaire en het opleggen van een kindbeschermingsmaatregel. Armoede wordt in de geanalyseerde dossiers nooit expliciet benoemd door bijvoorbeeld raadsonderzoekers of jeugdbeschermers, maar in 35 van de 74 dossiers (47%) komen wel signalen van armoede naar voren. Zo wordt bijvoorbeeld gekeken naar de primaire bron van inkomsten en het besteedbare inkomen van het gezin:

- In 18 dossiers wordt genoemd dat het gezin uitkeringsafhankelijk is.
- In 9 dossiers wordt genoemd dat het gezin moet leven van beperkt leefgeld vanwege bewindvoering.

Armoede-indicatoren en (materiële) verwaarlozing

Een gebrek aan eten, (schone of gepaste) kleding en andere spullen worden eveneens gezien als signalen van (materiële) verwaarlozing van het kind. Uit de analyse blijkt dat dergelijke indicatoren vaak al worden gesignaleerd

door maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld wanneer school of het kinderdagverblijf opmerkt dat kinderen onvoldoende eten of schone kleding hebben. Vaak is dit dan ook onderdeel van de melding bij de GI of RvdK. In 11 dossiers wordt een gebrek aan eten, kleding, of basale verzorging genoemd. Ook door de betrokken raadsonderzoeker of jeugdbeschermer worden armoede-indicatoren soms opgemerkt bij huisbezoeken.

"De zorgen hebben betrekking op signalen over gebrek aan voldoende verzorging; er zou niet voldoende eten in huis zijn, niet voldoende schone kleding." (Raadsrapport, 2016)

"De afgegeven kleding [was] te groot en versleten, waardoor het vermoeden van verwaarlozing van de kinderen wordt bevestigd." (Beschikking, 2013)

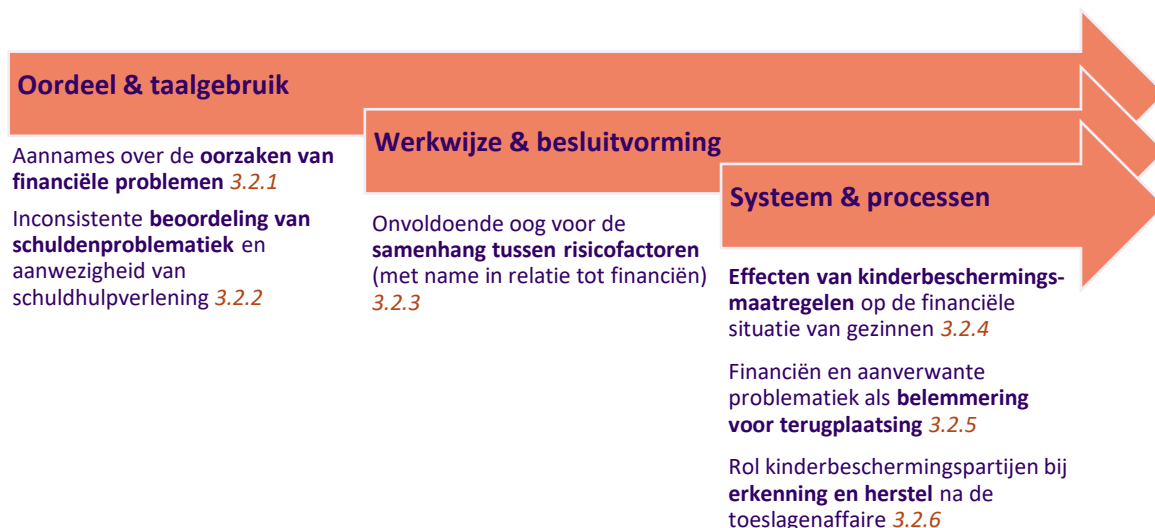
3.1.5. Totaalbeeld

Als gekeken wordt naar alle themagebieden (financiële problemen, schulden, huisvesting en armoede) samen, dan blijkt dat in de meeste dossiers ten minste 1 van de 4 themagebieden wordt benoemd. Dit geldt voor 52 van de 66 onderzochte dossiers bij de RvdK (79%) en voor alle 25 onderzochte dossiers van de GI's (100%). Desondanks wordt niet altijd de koppeling tussen de aanverwante problematiek en de financiële situatie van het gezin gemaakt. Zo worden in 11 dossiers financiële problemen *niet* expliciet benoemd – ook niet als zorgpunt of risicofactor – terwijl *wel* wordt gerapporteerd over schulden, armoede-indicatoren en/of huisvestingsproblematiek.

3.2. Financiële problemen en de toeslagenaffaire

Uit de eerste analyse van de dossiers blijkt dat financiële problemen en aanverwante problematiek vaak worden benoemd. Deze paragraaf gaat verder in op de manier waarop deze themagebieden in de dossiers worden beschreven en welke rol deze speelden in de besluitvorming rondom uithuisplaatsing en terugplaatsing. Aan de hand van deze meer kwalitatieve analyse zijn een aantal factoren geïdentificeerd (zie Figuur 2). De bevindingen in deze paragraaf zijn gebaseerd op patronen die in ten minste 5 dossiers zijn geconstateerd, en sluiten bovendien aan bij de door de commissie opgedane inzichten uit de gesprekken met gedupeerde kinderen en ouders (zie Bijlage 7).

Figuur 2: Factoren in het besluitvormingsproces met betrekking tot financiën en aanverwante problematiek

3.2.1. Begrip van oorzaken van financiële problematiek

Uit de analyse komt naar voren dat financiële problematiek in de meerderheid (62%) van de dossiers wordt benoemd. Wanneer hierbij toelichting wordt gegeven gaat dit in de eerste plaats om een toelichting op de actuele status en aard van de financiële problemen. De commissie constateert echter dat er niet of nauwelijks wordt ingegaan op de

achterliggende oorzaken en context van de financiële problemen. Wanneer dit wel wordt gedaan, wordt regelmatig aangenomen dat schulden zijn ontstaan ten gevolge van individuele keuzes of acties van de ouder(s), aldus de commissie. In plaats van schulden als een complex probleem te beschouwen dat ondersteuning vereist, wordt de aanwezigheid van schuldenproblematiek in sommige dossiers geïnterpreteerd als een teken van financieel wanbeheer of een gebrek aan probleemoplossend vermogen bij de ouder(s):

"Moeder heeft er financieel een grote puinhoop van gemaakt. (...) Moeder is verantwoordelijk voor een groot deel van de schulden die zijn ontstaan." (Raadsrapport, 2021)

"Moeder eet slecht, rookt veel en het lukt haar niet haar woning in te richten en op orde te brengen en met financiën om te gaan." (Raadsrapport, 2009)

"Moeder is "impulsief" geweest met geld (...) waardoor zij nu zelf in de problemen is geraakt." (Raadsrapport, 2012)

"Moeder heeft heel veel schulden die op blijven lopen.... Moeder komt niet tot actie, ze vertelt alleen hoe moeilijk ze het heeft en legt alle schuld buiten zichzelf." (Contactjournaal GI, 2016)

Dergelijke formuleringen suggereren dat financiële problematiek en schulden veelal als het gevolg van een individuele tekortkoming worden gezien. Er wordt in de onderzochte dossiers vrijwel niet ingegaan op mogelijke externe oorzaken of de beschikbaarheid en toegankelijkheid van passende ondersteuning. De commissie constateert dat dit van invloed kan zijn op de wijze waarop ouders worden beoordeeld in het besluitvormingsproces.

3.2.2. Beoordeling van schuldenproblematiek en aanwezigheid schuldhulpverlening

Ook wanneer er al sprake is van schuldhulpverlening aan het gezin werd dit door professionals in het gedwongen kader soms wisselend geïnterpreteerd, getuige de verslaglegging in de dossiers. Sommigen zagen dit als een beschermende factor, terwijl anderen de aanwezigheid van schuldhulpverlening als risicofactor zagen. Wanneer schuldhulpverlening door professionals werd gezien als een positieve stap, werd dit gezien als een teken dat ouders verantwoordelijkheid namen en actief probeerden hun financiële situatie te stabiliseren. Dit werd bijvoorbeeld benoemd als een kracht in de gezinsplannen van de GI's. Tegelijkertijd werd in andere dossiers schuldhulpverlening juist als risicosignaal beschreven, bijvoorbeeld omdat een gezin hierdoor structureel van een beperkt budget moest rondkomen. Ook werd bijvoorbeeld bewindvoering als een risico beschreven, omdat ouders niet meer zelfstandig over hun financiën konden beslissen en daardoor minder regie over hun gezinsleven hadden.

"Krachten: moeder heeft schuldhulpverlening en krijgt wekelijks leefgeld (...)." (Gezinsplan, 2020)

"Er zijn financiële problemen, waardoor moeder in de schuldsanering zit en het gezin van een (te) beperkt budget moet leven." (Raadsrapport, 2015)

3.2.3. Oog voor samenhang tussen risicofactoren

Als gekeken wordt naar de werkwijze en besluitvorming, dan valt de commissie op dat in de meeste onderzochte dossiers een diepgaande analyse van de samenhang tussen verschillende risicofactoren ontbreekt. Hoewel de RvdK en GI's financiële problemen, al dan niet veroorzaakt door de toeslagenaffaire, wel signaleren, krijgen de gevolgen ervan voor opvoedvaardigheden en andere risicofactoren in de meeste dossiers weinig tot geen aandacht. De commissie constateert dat dit het risico vergroot dat financiële problemen los worden gezien van andere gezinsfactoren, waardoor hun impact wordt onderschat of verkeerd geïnterpreteerd. Hierdoor wordt financiële stress niet systematisch meegewogen als een factor die andere problemen kan versterken, en blijven de (mogelijke) secundaire gevolgen van financiële problemen binnen het gezin onderbelicht.

De dossiers van de RvdK bevatten bijvoorbeeld regelmatig verwijzingen naar "structurele zorgen over de ontwikkeling van het kind" of "een onveilige opvoedsituatie", maar een onderbouwing van hoe financiële problemen andere leefgebieden (zoals opvoeding, huisvesting en mentale gezondheid) beïnvloeden blijft vaak achterwege. Hoewel in meer recente dossierstukken van de RvdK zichtbaar meer structurele aandacht is gekomen voor beschermende factoren, zoals de krachten van het gezin en de beschikbare sociale steun, laat de dossieranalyse zien dat een

gedetailleerde analyse van de gezinssituatie vaak nog ontbreekt. Hierdoor wordt niet altijd duidelijk in hoeverre financiële problemen en andere leefomstandigheden een rol spelen in de opvoedsituatie en welke ondersteuning mogelijk en nodig is om de situatie te verbeteren.

Ook in de onderzochte gezinsplannen van de GI's komt naar voren dat de nadruk vooral ligt op het signaleren en opsommen van risicofactoren, zonder dat systematisch wordt gewogen hoe deze factoren samenhangen en wat hun specifieke impact op het gezin is. Het valt de commissie op dat bij de GI's veelvuldig gebruik wordt gemaakt van risicotaxatie-instrumenten, waarbij de focus ligt op het in kaart brengen van alle (mogelijke) risicofactoren (zie Kader 3). Ook hier lijken de risicofactoren echter door professionals los van elkaar te worden beschouwd, zonder dat er een integraal beeld ontstaat van de gezinssituatie. Daardoor blijft de bredere context waarin deze risico's zich voordoen, onderbelicht. De invloed van financiële stress op andere risicofactoren, zoals gezinsconflicten, psychische klachten en huisvestingsproblematiek, wordt ook hier volgens de commissie onvoldoende gezien of onderzocht.

Daarnaast wordt in de dossiers – met name bij de GI's – niet altijd onderscheid gemaakt tussen acute risico's, zoals directe kindermishandeling, en factoren die op langere termijn problematisch kunnen zijn. Dit kan ertoe leiden dat risico's niet in de juiste verhouding tot elkaar worden geplaatst, waardoor onduidelijk blijft welke factoren daadwerkelijk de veiligheid of ontwikkeling van het kind bedreigen.

Kader 3: Instrumenten voor risicotaxatie

De kinderschermingspartijen gebruiken verschillende risicotaxatie-instrumenten, die te onderscheiden zijn in klinische en actuariële methoden.⁷ Klinische instrumenten, zoals LIRIK of DELTA, baseren de risicobeoordeling op professioneel oordeel (hoog, gemiddeld, laag risico). Actuariële instrumenten, zoals Aanpak Risico's in Jeugdgroepen (ARIJ), hanteren een statistisch onderbouwde score.

Het meest gebruikte instrument is de ARIJ, dat risicobeoordeling combineert met inschattingen van directe en toekomstige kind-onveiligheid.^{8,9} Het instrument bestaat uit twee componenten:

- De ARIJ-Veiligheidstaxatie (ARIJ-VT) beoordeelt directe kind-onveiligheid op basis van 8 items en kunnen worden beantwoord met "Ja" (problematiek aanwezig), "Nee" (problematiek afwezig) of "Onbekend" (Onvoldoende informatie). Eén of meer "Ja"-antwoorden vereist directe veiligheidsmaatregelen.
- De ARIJ-Risicotaxatie (ARIJ-RT) meet toekomstig risico op kind-onveiligheid via 30 items over recent geweld, misbruik of verwaarlozing, zorgen over veiligheid, verzorging, regels en stabiliteit, en risicofactoren bij opvoeders, zoals verslavings- of psychiatrische problemen. Ook hier worden de items beantwoord met "Ja", "Nee" of "Onbekend". Scores worden geclassificeerd als laag, midden of hoog risico.

Financiële stress wordt binnen deze taxaties als risicofactor erkend. In de ARIJ 3.0 wordt onder dynamische risicofactoren specifiek gevraagd: *"Opvoeder(s) heeft stress door materiële en/of financiële problemen (bijvoorbeeld door werkloosheid, schulden of dakloosheid)."*

Ook voor armoede-indicatoren geldt dat deze impliciet worden meegenomen in risicotaxatie-instrumenten. Zowel voor verwaarlozing van het kind als voor basale verzorging (beide risicofactoren in de ARIJ) wordt niet gespecificeerd of het om materiële of andere vorm gaat. In de ARIJ 3.0 staan deze onder huidige veiligheidssituatie *"verwaarlozing (van het kind)"* en *"zorgen over de basale verzorging"*.

Actuariële instrumenten worden over het algemeen als betrouwbaarder beschouwd dan klinische beoordelingen, vanwege het risico op subjectiviteit. Echter, (gering) onderzoek wijst uit dat de validiteit van veel risicotaxaties

⁷ Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Instrumenten voor verschillende doeleinden*. Geraadpleegd via <https://www.nji.nl/instrumenten/voor-verschillende-doeleinden>

⁸ Van der Put, C., Assink, M., & Stams, G. J. M. (2016). Predicting problematic child-rearing situations: A study on the predictive validity of the light instrument for risk assessment of child maltreatment (LIRIK) and the development of an actuarial risk assessment instrument for youth protection (ARIJ). *Kind en adolescent*, 37, 133-154.

⁹ Vial, A., Van der Put, C., & Assink, M. (2020). *Validatie en doorontwikkeling van de ARIJ-Risicotaxatie*. Expertisecentrum Forensische Orthopedagogiek UvA.

beperkt is. Het Nederlands Jeugdinstituut adviseert daarom om deze instrumenten niet standaard in te zetten, maar alleen bij een concreet vermoeden van kind-onveiligheid.¹⁰ Risicotaxaties brengen risico's systematisch in kaart, maar zijn geen diagnostische instrumenten voor kindermishandeling. Dat de algemene financiële situatie onderdeel is van dergelijke risicotaxatie-instrumenten betekent wel dat er – wanneer deze instrumenten wel worden ingezet – structureel gevraagd moet worden naar dit thema.

3.2.4. Effecten van kindbeschermingsmaatregelen op de financiële situatie van gezinnen

Op het niveau van het kindbeschermingssysteem als geheel en de processen die daarbinnen lopen ziet de commissie op grond van de dossiers enkele relevante aandachtspunten met betrekking tot de aandacht voor de financiële situatie in het gezin. Wanneer een kindbeschermingsmaatregel door de kinderrechter is uitgesproken wordt jeugdbescherming ingezet om de thuissituatie te verbeteren zodat dat het kind thuis kan blijven wonen (in het geval van een OTS) of zodat het kind weer thuis kan gaan wonen (in het geval van uithuisplaatsing). De financiële situatie van het gezin speelt echter niet alleen mee in de besluitvorming om tot een maatregel te komen, maar ook in de uitvoering van de maatregel kan dit een belemmerende factor zijn.

Individuele verantwoordelijkheid voor financiële stabiliteit

Waar eerder duidelijk werd dat financiële problemen door kindbeschermingsprofessionals soms lijken te worden geïnterpreteerd als een gevolg van individueel falen, wordt volgens de commissie in de dossiers ook duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor het aanpakken van financiële problemen in veel gevallen primair bij de ouder(s) wordt gelegd. In gezinsplannen van de GI wordt financiële stabiliteit bijvoorbeeld gepresenteerd als een verantwoordelijkheid van de ouder:

“Doel: het wordt duidelijk of moeder kan voorzien in de basislevensbehoeften. Moeder heeft een woning. Moeder heeft een inkomen. Moeder voorziet in stabiliteit en veiligheid. Wie gaat het doen?: Moeder.” (Gezinsplan GI 2010).

De verantwoordelijkheid voor het aanpakken van financiële problemen lijkt daarmee primair bij de ouders te liggen, terwijl de benodigde ondersteuning niet altijd tijdig beschikbaar of toereikend is. Ook de jeugdbeschermer heeft beperkte mogelijkheden om onderliggende factoren van een ontwikkelingsbedreiging aan te pakken. Dit komt enerzijds doordat de focus primair ligt op het wegnemen van de directe bedreiging voor het kind. Anderzijds beschikt de GI over beperkte middelen om verplichte hulp in te zetten op andere leefgebieden, zoals huisvesting of schulden van ouders.

Hoewel schuldenproblematiek bij ouders formeel niet binnen het mandaat van het jeugdbeschermingssysteem valt, blijkt op basis van de dossiers dat individuele jeugdbeschermingsprofessionals hierover een verschillende taakopvatting hebben. In sommige dossiers geven jeugdbeschermers expliciet aan dat zij geen ondersteuning kunnen bieden op financieel gebied, ook niet wanneer de hulpvraag van ouders gericht is op stabiliseren van de thuissituatie door middel van herstel van de financiële stabiliteit. Andere jeugdbeschermers tonen een actievere houding, al is het niet altijd duidelijk in hoeverre dit daadwerkelijk leidt tot concrete ondersteuning. Zo treden sommigen van hen in contact met incassobureaus om informatie op te vragen, of met schuldhulpverleningsinstanties om navraag te doen over de stand van zaken.

“Moeder geeft aan dat al hun problemen zijn ontstaan door schulden, financiële zorgen en vraagt van bureau jeugdzorg wat die daaraan gaat doen. Gezinsvoogden geven aan dat BJZ hier niets kan betekenen voor ouders. Gezinsvoogden zijn er voor de kinderen en wij kunnen ouders slechts doorverwijzen naar schuldhulpverlening dan wel AMW voor hun schulden. Moeder zegt dat de OTS is uitgesproken voor de schulden die er zijn.” (Contactjournaal GI, 2013)

“Telefonisch contact opgenomen met (naam) medewerker huurincasso van de woonstichting. Gevraagd naar de hoogte van de vordering inzake huurachterstand.” (Contactjournaal GI, 2013)

¹⁰ Nederlands Jeugdinstituut. (2017). Veiligheid en risico's inschatten: Wat helpt? Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/uploads/2021-05/Veiligheid-en-risicos-inschatten-wat-helpt.pdf>

Effecten van de uithuisplaatsing op de financiële situatie van het gezin

De commissie constateert op basis van de dossiers dat opgelegde kindbeschermingsmaatregelen ook een aantal perverse effecten lijken te hebben op de financiële situatie van gezinnen. In de eerste plaats blijkt uit de dossiers regelmatig dat er spanning is tussen het behoud van een baan, en daarmee inkomsten, en de verplichtingen die vanuit jeugdbescherming worden opgelegd. Daarnaast komen soms ook kosten kijken bij de uitvoering van de beschermingsmaatregelen zelf; bij jeugdhulp met verblijf zijn ouders bijvoorbeeld verplicht om een ouderbijdrage te leveren via het Landelijk Bureau Inning Onderhoudsbijdragen (LBIO). Hoewel de hoogte van de bijdrage (deels) inkomensafhankelijk is, en deze in sommige gevallen kan worden verlaagd of kwijtgescholden, kan dit voor ouders een nieuwe financiële stressor zijn. Zo kan bijzondere bijstand worden aangevraagd voor de LBIO-bijdrage, maar daarbij wordt in sommige gemeentes rekening gehouden met kinderbijslag, inkomen en draagkracht (waarbij schulden niet noodzakelijkerwijs worden meegerekend).

"Omdat moeder een betalingsachterstand bij het LBIO heeft van groter dan een jaar wordt het niet aannemelijk dat moeder 408,- per kwartaal uitgeeft aan [kind] dus krijgt moeder geen kinderbijslag ... pas als moeder het vierde kwartaal LBIO van 2008 betaald heeft kan ze de kinderbijslag van het laatste kwartaal krijgen. Echter als moeder na dec 2008 pas bij is met betalen dan vervalt het recht op kinderbijslag van drie maanden. (...) Na een jaar vervalt dus je recht en krijg je niets meer over die periode, ook al ben je bij met de betaling van het LBIO."
(Contactjournaal GI, 2009)

Ook op andere vlakken wordt uit de dossiers duidelijk dat kindbeschermingsmaatregelen soms kunnen bijdragen aan financiële stress bij ouders. Dit kan gaan om vervoerskosten die gemaakt worden om naar afspraken te komen, maar ook bijvoorbeeld om kosten die gemaakt worden om uithuisgeplaatste kinderen op te zoeken. In sommige gevallen zijn hiervoor regelingen binnen de GI, maar in veel gevallen moeten ouders kosten eerst zelf voorschieten en het aanvragen van regelingen kost tijd en energie.

"[Behandeling] is gestopt, omdat moeder heeft gekozen voor een baan. Zij is hiertoe ook genoodzaakt vanwege financiële omstandigheden." (Raadsrapport, 2009)

Het gebrek aan financiële middelen kan ten slotte ook een drempel vormen voor het wegnemen van andere zorgpunten die soms als grond voor de kindbeschermingsmaatregel zijn opgevoerd, zoals de (mentale) gezondheid van ouders. In enkele gevallen worden medische onderzoeken afgedwongen door de GI (soms met tussenkomst van de kinderrechter), waarbij ouders zelf de kosten moeten dragen. Professionals lijken volgens de commissie op basis van de geanalyseerde dossiers niet altijd oog te hebben voor de impact die deze (ogenschijnlijk kleine) kostenposten hebben op ouders.

"[Behandelaar] adviseert [medicatie]. Volgens hem heeft dit geen negatieve uitwerking, maar zit wel eigen bijdrage van ongeveer 30 euro per maand aan. Benoemd dat moeder wel positief tegenover [medicatie] staat, maar financieel niet breed heeft." (Contactjournaal GI, 2010)

"Ze [moeder] heeft geïnformeerd voor [persoonlijkheden]onderzoek. (...) Kost veel geld [volgens moeder]. Ik geef aan dat het bij [GGZ-instelling] kan, kost alleen je eigen risico." (Contactjournaal GI, 2015)

3.2.5. Financiën en aanverwante problematiek als belemmering voor terugplaatsing

Doelen en eisen aan ouders

Om de thuissituatie zodanig te verbeteren dat het kind thuis kan blijven wonen of weer thuis kan gaan wonen dienen, zodra de maatregel wordt opgelegd, doelen te worden opgesteld met de ouders en het kind. De jeugdbeschermer stelt hiervoor een plan van aanpak op. Het valt de commissie op dat het 'op orde hebben van de financiën' vaak een van de doelen is die is opgenomen in het plan van aanpak. Ook wordt het hebben van een stabiel inkomen, een geschikte woonruimte of financiële zelfstandigheid regelmatig als doel gesteld. Dit gebeurt in de meeste dossiers zonder dat hierbij wordt gespecificeerd hoe ouders hierin ondersteund worden en zonder dat wordt onderzocht hoeveel tijd nodig is om financiële problemen op te lossen.

"Moeder laat een persoonlijkheidsonderzoek doen; Moeder komt haar afspraken bij de schuldhulpverlening na en heeft voldoende financiën voor haar vaste lasten, opvoeding en verzorging van de kinderen; moeder heeft woonruimte met een vast contract en op haar naam. De woning is kindvriendelijk ingericht. Gas, water en licht zijn aanwezig.; Moeder heeft een vast inkomen (uit werk of uitkering)"; "u bent ervoor verantwoordelijk dat bovenstaande voorwaarden behaald worden om terugplaatsing van de kinderen bespreekbaar te maken" (Brief aan moeder namens de GI, 2014).

De gestelde eisen sluiten aan bij het juridische uitgangspunt dat een stabiele opvoedsituatie vereist is voor terugplaatsing (art. 1:266 BW) (zie Kader 4). De doelen worden dan ook impliciet gezien als eisen waaraan moet worden voldaan voordat gewerkt kan worden aan terugplaatsing. Hoewel concrete voorwaarden voor terugplaatsing slechts in een klein deel van de geanalyseerde dossiers door de GI expliciet worden opgesteld, zien we ook hier dat financiën en aanverwante problematiek terugkomen. In een deel van de dossiers worden bijvoorbeeld in het plan van aanpak van de GI's en/of de beschikking van de kinderrechter financiële stabiliteit en stabiele huisvesting als voorwaarden voor terugplaatsing gesteld.

"Voordat er aan een terugplaatsing bij de moeder wordt gewerkt, zal de moeder haar leven op orde moeten krijgen door middel van huisvesting en inkomsten." (Beschikking, 2014)

Tegelijkertijd constateert de commissie ook dat in sommige dossiers de eisen voor terugplaatsing gekoppeld worden aan (financiële) stabiliteit, zonder dat dit wordt geconcretiseerd of afgebakend. Daardoor is het lastig is om te beoordelen of en wanneer de doelen zijn behaald. Een voorbeeld hiervan is het vereiste van een "stabiele (woon)situatie", zonder verdere specificatie van wat onder stabiliteit wordt verstaan of welke criteria hiervoor gelden.

"[Dochter] kan niet thuis geplaatst worden zolang er geen stabiele woonsituatie is waar zij veilig op kan groeien." (Evaluatie Plan van Aanpak GI, 2013)

"Namens de GI is verklaard dat de moeder hard heeft gewerkt aan de gestelde doelen. Er dient daarnaast nog gewerkt te worden aan het creëren van stabiliteit in het leven van de moeder." (Beschikking, 2016)

Kader 4: Terugplaatsing

Wanneer een kindbeschermingsmaatregel wordt genomen, worden doelen geformuleerd die moeten worden behaald voordat de maatregel kan worden opgeheven. De terugplaatsing van een kind na een uithuisplaatsing wordt doorgaans beoordeeld aan de hand van criteria die gericht zijn op het waarborgen van een stabiele en veilige opvoedsituatie (art. 1:266 BW, Jeugdwet). Binnen dit kader hanteren jeugdbeschermers, de RvdK en kinderrechters verschillende voorwaarden voor terugplaatsing, waaronder: voldoende opvoedcapaciteit van de ouder, een stabiele en veilige woonomgeving en voldoende financiële middelen om in basisbehoeften te voorzien. Hoewel financiële problemen en huisvestingsproblematiek op zichzelf geen juridische grond vormen voor een uithuisplaatsing, kunnen de gevolgen hiervan wél als risicofactoren worden geïnterpreteerd.

Aanvaardbare termijn en perspectiefbesluit^{11,12}

Wanneer een kind uit huis wordt geplaatst, moet volgens de Nederlandse wet voor ieder kind binnen een aanvaardbare termijn besloten worden waar het kind definitief gaat opgroeien. In de wet is hiervoor geen vaste termijn vastgelegd en dus moeten professionals 'een aanvaardbare termijn' hanteren, passend bij de specifieke situatie van kinderen en hun ouders.

De concretisering van deze termijn is nader uitgewerkt in de professionele Richtlijn Uithuisplaatsing. Tot 2023 is in deze richtlijn de aanvaardbare termijn gesteld op een half jaar voor kinderen tot 5 jaar en een jaar voor kinderen vanaf 5 jaar. De formulering in termen van specifieke termijnen, die aan leeftijden gebonden zijn, bleek in de praktijk aanleiding te zijn voor onevenwichtige besluitvorming en onvoldoende maatwerk.

¹¹ Nederlands Jeugdinstituut. (2022, 13 april). Toelichting bij de aanvaardbare termijnen in de richtlijn Uithuisplaatsing. Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/uithuisplaatsing/toelichting-bij-de-aanvaardbare-termijnen-in-de-richtlijn-uithuisplaatsing/>

¹² Nederlands Jeugdinstituut. (2024, 16 december). Uithuisplaatsing en terugplaatsing. Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/uithuisplaatsing-en-terugplaatsing/>

De beroepsverenigingen NIP, NVO en BPSW, en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) hebben de richtlijn daarom in 2023 aangepast. In deze nieuwe richtlijn wordt de nadruk gelegd op factoren op basis waarvan de aanvaardbare termijn kan worden bepaald zoals de leeftijd van het kind, het type plaatsing, en thema's zoals trauma en gehechtheid. Wanneer geen vooruitgang bij ouders en/of kind te zien is en verandering ook niet verwacht wordt met de inzet van andere interventies, neemt de jeugdprofessional een besluit over de plaats waar het kind (blijvend) zal opgroeien. Dit besluit heet een opvoedbesluit of perspectiefbesluit. Er zijn geen formele termijnen voor wanneer deze besluiten dienen te worden genomen.

Omgang

De commissie constateert op basis van de geanalyseerde dossiers tevens dat financiële problemen bij de ouders soms impact heeft op de relatie tussen de ouder(s) en het kind. Uit sommige dossiers komt naar voren dat de omgang tussen ouders en kinderen verhinderd wordt door de beperkte financiële middelen van ouders.

“Ouders willen hun kinderen heel graag zien, maar vanwege een gebrek aan financiële middelen zijn ouders niet in staat om te reizen om de kinderen te zien. Ouders zijn niet in staat dit praktische probleem op te lossen.” (Raadsrapport, 2016)

Wanneer financiën een drempel vormen voor omgang heeft dit niet alleen impact op de financiële situatie van ouders (zoals werd besproken in paragraaf 3.2.4), maar ook potentieel op een eventuele terugplaatsing. Wanneer er geen of weinig omgang is met het uithuisgeplaatste kind vormt dit een bedreiging voor de hechtingsrelatie. Ook dit kan terugplaatsing in de weg staan. In de onderzochte dossiers wordt hechtingsproblematiek tussen ouder en kind regelmatig benoemd als een factor bij de afweging om een kind niet terug te plaatsen.

“Ten aanzien van de drie jongste kinderen is gebleken dat zij zich goed hebben gehecht aan de pleegouders, niet aan de moeder...nu de kinderen de hechtingsfase (bijna) voorbij zijn, acht de rechtbank het niet aannemelijk dat zij zich nog zullen hechten aan de moeder indien zij weer de zorg voor hen krijgt.” (Beschikking, 2011)

Perspectief en aanvaardbare termijn

Door de GI worden in sommige gevallen expliciete tijdsaders gesteld – soms gekoppeld aan de duur van de maatregel – waarin ouders financiële stabiliteit en aanverwante problematiek zoals huisvesting op orde moeten krijgen. Jeugdbeschermers dienen dan ook binnen een aanvaardbare termijn een besluit te nemen over het perspectief voor het kind (zie Kader 4). De vraag is echter of deze gestelde termijnen haalbaar zijn voor ouders, zeker wanneer er sprake is van complexe schuldenproblematiek.

“Moeder krijgt drie maanden de tijd om alles op te pakken, financiën, nieuwe woonruimte en de opvoeding.” (Brief GI aan rechtbank, 2014)

“Doel: moeder heeft goede, stabiele en veilige woonruimte. Door wie: Moeder in samenwerking met haar hulpverleners van [een vrijwilligersorganisatie]. Wanneer: binnen drie maanden.” (Plan van aanpak GI 2013)

De commissie constateert dat herstel van de financiële situatie en aanverwante huisvestingsproblematiek veel langer kan duren dan de termijn die GI's stellen, vooral wanneer ouders afhankelijk zijn van schuldhulpverlening, sociale wooncorporaties of gemeentelijke voorzieningen. Door de korte termijn die wordt gesteld lijken veel ouders niet de kans te hebben gekregen om binnen de gestelde tijd aan de eisen voor terugplaatsing te voldoen.

Vertraging of verlenging van uithuisplaatsing wordt bovendien soms door wachttijden veroorzaakt, bijvoorbeeld wanneer bodemeisen worden gesteld die per definitie veel tijd kosten, zoals het vinden van geschikte huisvesting, het uitvoeren van (diagnostisch) onderzoek, of het starten van een behandeling. In sommige dossiers lijken de gestelde doelen volgens de commissie dan ook bij voorbaat onhaalbaar. In andere dossiers wordt de complexiteit van financiële problematiek ook zelf als directe reden gezien om het kind (voorlopig) niet terug te plaatsen.

"Moeder geeft aan dat zij fulltime werkt en geen tijd heeft om een persoonlijksonderzoek te laten afnemen of hulp te zoeken voor zichzelf. Moeder geeft aan dat zij zelf reageert op woningen." (Plan van Aanpak GI, 2013)

"[Moeder] heeft enorme financiële problemen waardoor ze zich voorlopig zal moeten richten op overleven en zorgen dat haar woning niet ontruimd zal worden. Dit hield in dat (kind) voorlopig niet thuis geplaatst kon worden." (Plan van aanpak GI, 2008)

3.2.6. Rol jeugdbeschermingspartijen bij erkenning en herstel

Uit 6 dossiers wordt in meer recente dossierstukken duidelijk dat bekend is dat ouders gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire (zie Paragraaf 3.1.2). In de meeste gevallen blijft dit echter bij een notitie of constatering. In geen van de gevallen, voor zover uit de dossiers is op te maken, heeft erkenning als gedupeerde van de toeslagenaffaire op zichzelf geleid tot een her-evaluatie van de gezinssituatie en de mogelijke samenloop van de toeslagenaffaire en andere risicofactoren. In enkele dossiers valt wel op dat nadat ouders erkend zijn als gedupeerde van de toeslagenaffaire een kindbeschermingsmaatregel is opgeheven. In geen van deze gevallen is evenwel een direct en expliciet verband gelegd tussen de veranderde (inzichten over de) gezinssituatie en de grond van de maatregel.

"Voor moeder is het belangrijk geweest dat de overheid erkend heeft dat er een fout is gemaakt rondom de toeslagenaffaire." (Advies Raad beëindiging OTS, 2024)

"Het gezin is formeel erkend als slachtoffer van de Toeslagenaffaire en heeft daarvoor een eerste financiële compensatie ontvangen. De daadwerkelijke schade en bijbehorende compensatie moeten echter nog vastgesteld worden. Het mag duidelijk zijn dat deze affaire, net zoals het geval is bij talloze ander gezinnen, er fors ingehakt heeft en niet alleen financiële schade kent, maar psychisch veel schade heeft veroorzaakt. Bij deze ouders is dat niet anders." (Terugverwijzing Raad naar vrijwillig kader, 2024)

Op basis van de onderzochte dossiers constateert de commissie dan ook dat her-evaluatie van de opgelegde maatregel niet noodzakelijkerwijs volgt na erkenning van de dupering van de toeslagenaffaire. Uit enkele dossiers blijkt wel dat ouders zelf, nadat zij erkend zijn als gedupeerde, zich gesterkt voelen om (opnieuw) in hoger beroep te gaan tegen opgelegde maatregelen (soms met ondersteuning vanuit het Ondersteuningsteam). De complexe relatie tussen de toeslagenaffaire en de algehele gezinssituatie blijft hierbij een complexe uitdaging vormen.

"De reden waarom de machtiging uithuisplaatsing toen is verlengd was gelegen in de vraag of de moeder daadwerkelijk in staat was om [kind] de opvoedomgeving (...) te bieden die [kind] nodig had. Het bovenstaande in acht genomen, mist de rechtbank dan ook het causaal verband tussen de uithuisplaatsing en de Toeslagenaffaire. (...) Voor eventuele toewijzing van het verzoek van de moeder is het bestaan van een causaal verband echter ook geen vereiste. Toeslagenaffaire of niet: bij de beoordeling of herstel van het ouderlijk gezag is aangewezen, is en blijft het belang van het kind het uitgangspunt. (Beschikking, 2023)

De commissie constateert bovendien dat er een mogelijke rol is weggelegd voor GI's voor kinderen van ouders waarbij een gezagsbeëindigende maatregel is opgelegd. Voor deze kinderen geldt dat zij onder de voogdij staan of stonden van de GI (of van een pleeg/adoptieouder). Dit kan betekenen dat de GI als voogd medeverantwoordelijk is voor het achterhalen wanneer de ouders van hun pupillen erkend zijn als gedupeerde door de toeslagenaffaire, en het informeren van kinderen over wat dit voor hen betekent. Ook hiervoor geldt dat de commissie op grond van de dossiers geen constatering kan doen over de manier waarop de GI's hiermee omgaan.

3.3. Reflecterend

De commissie constateert uit de geanalyseerde dossiers dat de partijen in het kindbeschermingssysteem onvoldoende aandacht hadden voor de oorzaken van financiële problemen. Ook blijkt uit de onderzochte dossiers volgens de commissie een inconsistente beoordeling van schuldhulpverlening en bewindvoering binnen de jeugdbescherming. Eenzelfde of vergelijkbare situatie waarbij schuldhulpverlening betrokken was bij het gezin kon door verschillende professionals zowel positief (als teken van herstel) als negatief (teken van financiële instabiliteit) worden geïnterpreteerd. Door een ogenschijnlijk gebrek aan eenduidige beoordelingscriteria werd de relevantie van schuldhulpverlening voor de situatie van het kind niet consistent meegewogen in besluitvorming. De commissie constateert dat dit mogelijk een paradoxale situatie heeft gecreëerd voor ouders: het zoeken van hulp voor financiële problemen kon tegen hen worden gebruikt. Hierdoor konden ouders in een negatieve spiraal belanden waarin zelfs aantoonbare inspanningen om hun situatie te verbeteren weinig invloed hadden op het eindoordeel van instanties.

Daarnaast stelt de commissie vast dat financiële problemen in de onderzochte dossiers op verschillende manieren werden benoemd en gewogen, maar niet altijd in samenhang met andere risicofactoren. Hierdoor werd de impact van financiële problemen op gezinnen beperkt meegenomen, wat kon leiden tot een te eenzijdig beeld van de gezinssituatie en minder passende besluitvorming binnen het kindbeschermingssysteem. In de dossiers werden bovendien bepaalde aspecten als risicofactor uitgelicht, terwijl andere factoren onbesproken bleven. Dit kan invloed hebben op de beeldvorming en besluitvorming.¹³ Bovendien kon door deze aanpak het advies van bijvoorbeeld de RvdK gebaseerd zijn op een selectieve weergave van de werkelijkheid, waarop vervolgens in vervolgstappen door andere instanties, waaronder de GI, werd voortgebouwd. Dit had gevolgen voor de effectiviteit van de geboden hulp, die niet altijd aansloot bij de werkelijke behoeften van gezinnen.

Tevens keken de RvdK, GI's en kinderrechtvaarders doorgaans naar de opvoedsituatie van het kind, maar de commissie constateert dat zij daarbij onvoldoende oog hadden voor de manier waarop financiële instabiliteit en schuldenproblematiek hierin indirect een rol kunnen spelen. De impact van financiële stress op aanverwante problematiek zoals huisvesting en armoede, én op het ouderlijk functioneren werd niet altijd meegenomen in de beoordeling. Hierdoor konden conclusies worden getrokken die niet altijd aansloten bij de complexe werkelijkheid van gezinnen, wat ook de effectiviteit van de hulpverlening beperkte. Tegelijkertijd constateert de commissie ook dat er binnen de verschillende jeugdbeschermingsorganisaties in recente jaren meer aandacht is voor een bredere wegging van zowel risico's als van beschermende factoren binnen gezinnen, wat kan bijdragen aan een evenwichtiger beeld van de gezinssituatie.

Tot slot constateert de commissie dat de financiële situatie ook bij de uitvoering van de kindbeschermingsmaatregel impact had op de mogelijkheden en beperkingen van ouders en de ondersteuning door jeugdbeschermers. Zo kon de beperkte financiële draagkracht van het gezin een belemmering vormen in de relatie tussen ouder en kind, en kon de maatregel zelf ook een aanvullende financiële stressor vormen voor de ouder(s). Ook stelt de commissie vast dat er in veel dossiers doelen werden geformuleerd op het gebied van financiën en huisvesting, zonder rekening te houden met de tijd die schuldhulpverlening en huisvestingstrajecten vergen. Ouders droegen bovendien de volledige verantwoordelijkheid voor het herstel van financiële stabiliteit, terwijl passende ondersteuning niet altijd beschikbaar of toereikend was. Dit kon ertoe leiden dat uithuisplaatsingen langer duurden of zelfs permanent werden. Concrete voorwaarden voor terugplaatsing werden in veel dossiers niet geëxpliciteerd, maar wanneer dit wel werd gedaan werd ook hier financiële stabiliteit of het hebben van een geschikte woning vaak als voorwaarde gesteld. Problemen op gezinsniveau sluiten echter niet duidelijk aan op het mandaat van jeugdbeschermers. Hierdoor kreeg de ondersteuning bijvoorbeeld op het gebied van financiën onvoldoende aandacht en geen prioriteit, en konden problemen op gezinsniveau verergeren en complexer worden (zeker wanneer werd uitgegaan van de aanvaardbare termijn vanuit het kind). De commissie constateert dat door financiële stabiliteit als doel te stellen of als voorwaarde voor terugplaatsing, bestaansonzekerheid indirect een reden werd om kinderen niet terug te plaatsen, terwijl financiële problemen niet noodzakelijkerwijs gelijk staan aan een onveilige opvoedsituatie.

¹³ Zie bijvoorbeeld Feijten, P., Gebhardt, W. (2022). *Mensbeelden bij beleid: Bewust worden, bespreken en bijstellen*. Sociaal Cultureel Planbureau

4. Bredere beschouwing

Tijdens de dossieranalyse heeft de commissie ook andere factoren waargenomen die een rol hebben gespeeld in het besluitvormingsproces in het jeugdbeschermingssysteem bij de gedupeerde gezinnen. Er werden relevante patronen zichtbaar die indirect verband houden met de eerder beschreven factoren rondom financiën en aanverwante problematiek, en die bovendien aansluiten bij eerdere bevindingen die de commissie deed op basis van de gesprekken die zij voerde met ouders en kinderen. In dit hoofdstuk wordt een bredere beschouwing van deze factoren en patronen uiteengezet.

De factoren die in dit hoofdstuk worden beschreven hebben betrekking op het oordeel en taalgebruik van professionals en de wijze waarop de dossiers worden gevormd en beoordeeld. Daarnaast worden in de dossiers signalen zichtbaar van factoren op systeemniveau (zie Figuur 3). De beschreven factoren komen in meerdere dossiers (minimaal 5) terug, wat wijst op een mogelijk patroon.

Figuur 3: Totaaloverzicht factoren in het besluitvormingsproces

4.1. Oordeel en taalgebruik

4.1.1. Scheiding feit en mening

Uit de analyse van de dossiers komt naar voren dat in sommige dossiers de resultaten van het feitenonderzoek en de analyse niet altijd zorgvuldig zijn vastgelegd als het gaat om het scheiden van feiten en meningen. Feit en mening lijken in een deel van de dossiers onvoldoende gescheiden, zo constateert de commissie. In die gevallen lijkt subjectieve interpretatie gepresenteerd te worden als feit. Sommige passages in de dossiers lijken vermoedens, interpretaties of inschattingen te presenteren als feitelijke vaststellingen.

“Twijfel of vader voldoende kan ondersteunen aangezien hij weinig aan het huishouden bijdraagt vanwege werk. Moeder geeft aan dat hij meer helpt sinds de geboorte van het kind, en ook in het ziekenhuis zien ze een betrokken vader, maar de GI betwijfelt de evenwichtige relatie vanwege persoonskenmerken die duidelijk verschillen.” (Plan van aanpak GI, 2008)

"Moeder benoemt dat de culturele invloeden niet aanwezig zijn. Echter, de Marokkaanse invloed binnen de opvoeding moet niet worden onderschat." (Risicotaxatie GI, 2008)

4.1.2. Normatief en veroordelend taalgebruik

In een aantal dossiers is sprake van normatief of veroordelend taalgebruik, zo constateert de commissie. Normatief taalgebruik verwijst naar waarde-geladen bewoordingen die een situatie niet neutraal beschrijven, maar impliciet een oordeel bevatten. Dit gebeurt wanneer professionals de situatie niet alleen beschrijven, maar daar ook een (impliciete) normatieve interpretatie aan verbinden. Bijvoorbeeld:

"Moeder toont geen adequate gevoelens van spijt en falen" (Verlengingsverzoek UHP GI, 2010)

Uit het taalgebruik spreken soms ook negatieve oordelen over de (cognitieve) capaciteiten van ouders en de geloofwaardigheid van ouders, bijvoorbeeld ten aanzien van hun financiële situatie.

"Moeder begrijpt veel van haar schulden niet. Zij weet niet waar deze vandaan komen. Sommige schulden kloppen volgens moeder niet en zij wil dit daarom niet uit handen geven bij de hulpverlening. Moeder wil eerst controleren of het allemaal wel klopt. (...) Ook al zijn sommige dingen meerdere keren uitgelegd, begrijpt moeder veel dingen niet." (Gezinsplan GI 2021)

"Moeder heeft grote schulden. Moeder zegt te werken sinds begin december 2009. Pleeggezin heeft geen financiële problemen." (Plan van Aanpak GI, 2010)

4.1.3. Vooroordelen over (groepen) mensen en gedrag

Vooroordelen hebben te maken met onbewuste of bewuste aannames over bepaalde groepen mensen (bijvoorbeeld op basis van sociaaleconomische status, afkomst of opvoedingsvisie). In een aantal van de dossiers valt het de commissie op dat er ook culturele aannames worden beschreven. Hoewel ze in de dossiers staan vermeld, is evenwel onduidelijk in hoeverre ze worden meegewogen. Feit is dat professionals het blijkbaar relevant achten en opschreven. In sommige dossiers wordt gedrag gekoppeld aan een culturele achtergrond, zonder verdere onderbouwing. In andere tekstfragmenten wordt cultuur bijvoorbeeld neergezet als een neutraliserende factor of bijvoorbeeld gesteld dat kritiek op hulpverlening voortkomt uit cultuur, terwijl het ook een individuele of praktische kwestie kan zijn.

"Vader is in tegenstelling tot veel andere Turkse mannen veel thuis." (Raadsrapport, 2011)

"Wellicht dat er wel sprake is van culturele invloeden. Moeder is Surinaams en makkelijk met het overdragen van de zorg aan anderen e.d." (Plan van aanpak GI, 2012)

"Moeder heeft gewoon goed contact met de familie van vader. De familie is behoorlijk verwesterd. Ze gaan naar de moskee en vieren bepaalde moslim feesten, maar ook sinterklaas en ze hebben ook een kerstboom in huis." (Raadsrapport, 2010)

"Moeder is het o.a. vanuit haar cultuur niet altijd eens met de hulpverlening." (GI, 2018)

Oordelen over opvoeding en gedrag

Zowel bij de RvdK als bij de GI's valt het de commissie op dat ouders langs een meetlat lijken te worden gelegd voor wat als normaal of gepast gedrag wordt beschouwd, ogenschijnlijk zonder dat daarbij rekening wordt gehouden met individuele variatie, eerdere ervaringen die mogelijk van invloed zijn op het gedrag of de houding van ouders, en de actuele situatie waarin zij zich bevinden (die hun houding of gedrag mogelijk beïnvloedt). Ook valt op in de dossiers

dat jeugdbeschermingsprofessionals soms handelen vanuit denkbeelden over de ‘juiste’ opvoedstijl. In sommige gevallen komt naar voren dat dit kan resulteren in een moeizame samenwerking tussen hulpverleners en ouders.

"Daarnaast geeft moeder aan niet streng te willen zijn in de opvoeding. Zij is er meer van overtuigd dat ze met een open houding waarbij ze het overleg opzoekt en de eerlijkheid meer bereikt dan met een strenge opvoeding." (Evaluatie OTS door GI, 2012)

Ook voor factoren uit de omgeving van het gezin geldt dat deze soms op heel verschillende wijze kunnen worden geïnterpreteerd. De rol van het netwerk wordt bijvoorbeeld verschillend opgepakt. Als ouders niet beschikken over voldoende netwerk kan dit worden aangemerkt als risicofactor, maar ook als zij volgens de GI niet beschikken over het ‘juiste’ netwerk. In sommige gevallen wordt hetzelfde netwerk zowel als zorgpunt en als kracht aangemerkt.

"De hulpverlening heeft twijfels over de betrouwbaarheid van het netwerk van de ouders en met name de culturele achtergrond van de familie van vader." (Raadsrapport, 2010)

Ten slotte zijn er een aantal factoren die juist geheel los worden gekoppeld van de context, en die per definitie als risicofactor in de veiligheid van het kind wordt gezien. Wanneer een of meerdere (jonge) kinderen een slaapkamer moeten delen wordt dit bijvoorbeeld in meerdere dossiers aangemerkt als zorgpunt. Ook de gezinsgrootte kan worden aangedragen als risicofactor. De commissie ziet dat dergelijke factoren in de onderzochte dossiers vaak geen aanleiding voor een onderzoek of maatregel zijn, maar doordat ze wel worden genoteerd als zorgpunt en vaak niet of moeilijk veranderbaar zijn, zorgt dit er volgens de commissie voor dat gronden voor een genomen maatregel zichzelf in stand kunnen houden.

"Er is sprake van een groot gezin van vier kinderen, dit wordt als risicofactor op het ontstaan van kindermishandeling gezien, omdat de zorg voor een groot gezin erg zwaar kan zijn." (Raadsrapport, 2017)

4.2. Werkwijze en besluitvorming

4.2.1. Dossiervorming zonder herijking van de (probleem)situatie

In een groot deel van de onderzochte dossiers – met name dossiers die een lange tijdsperiode omvatten – valt het de commissie op dat verouderde informatie (ouder dan twee jaar) veelvuldig wordt overgenomen. Er vindt dan ook geen structurele herijking van de (probleem)situatie plaats. Dit komt voor in zowel de raadsrapporten van de RvdK als de gezinsplannen van de GI's. Teksten uit eerdere rapporten worden soms grotendeels gekopieerd, ook wanneer een nieuw onderzoek werd aangevraagd na een lange tussenperiode (soms meer dan een jaar) en zonder dat hierbij wordt vermeld dat het om verouderde informatie gaat. In sommige gevallen was dit nodig om (historische) patronen in het gezin te laten zien (zoals huiselijk geweld). In een aantal dossiers was niet duidelijk waarom oude informatie was opgenomen.

Bij de GI's valt ook op dat het eerste gezinsplan vaak opnieuw wordt gebruikt bij verlenging van maatregelen, vaak met minimale aanpassingen en zonder correcties. Hoewel dit mogelijk deels voortkomt uit de hoge werkdruk van jeugdbeschermers en de wens om continuïteit van hulpverlening te waarborgen, heeft het als risico dat verouderde of zelfs onjuiste informatie in dossiers blijft staan. Vooral bij thema's zoals financiën en huisvesting, waarvan de informatie snel verouderd kan raken, kan dit leiden tot een onjuist beeld van de situatie. In plaats van een actuele probleemanalyse uit te voeren wordt in de ondersteuning mogelijk voortgebouwd op eerdere beschrijvingen, zonder te toetsen of deze nog kloppen.

Daarnaast blijken over informatie en bevindingen in verschillende onderzoeken binnen hetzelfde dossier soms inconsistent te worden gerapporteerd. Zo is er bijvoorbeeld een raadsrapport waarin moeder wordt verweten dat zij tijdens het vorige onderzoek informatie niet kenbaar heeft gemaakt, terwijl in het rapport van het betreffende eerdere onderzoek de informatie wel degelijk vermeld stond. In een ander dossier wordt vermeld dat de advocaat van de ouder de raad verzoekt om feitelijke onjuistheden in de rapportage te corrigeren, nadat aan eenzelfde verzoek van de ouder met betrekking tot een eerder onderzoek (en met betrekking tot dezelfde informatie) geen gehoor is

gegeven. Dit kan volgens de commissie leiden tot tegenstrijdige conclusies over de problematiek en de benodigde hulpverlening.

4.2.2. De overgang van vrijwillig naar gedwongen hulpverlening

Een ondertoezichtstelling (OTS) kan worden opgelegd wanneer vrijwillige hulp niet (meer) toereikend is: de ontwikkeling van het kind wordt bedreigd en andere (vrijwillige) middelen om dit te voorkomen hebben gefaald of zullen naar verwachting falen. De beslissing om over te gaan tot een OTS daarmee open voor interpretatie, en is gestoeld op het oordeel van de betrokken instanties. Het vraagt zowel een beoordeling van de effectiviteit van de huidige hulp als een inschatting van de kans dat vrijwillige hulp in de toekomst zal falen. In de onderzochte dossiers valt het de commissie op dat de doorslaggevende factor vaak lijkt te zijn of de ouder(s) voldoende openstaan voor de geboden hulp: hulp in het vrijwillig kader lijkt als onvoldoende toereikend te worden bestempeld wanneer de ouder(s) niet openstaan voor hulp. Dit kan – zo blijkt uit de dossiers – bijvoorbeeld het geval zijn omdat de ouder(s) het niet eens is/zijn met de invulling van de hulpverlening. Er zijn echter ook dossiers waarin opgenomen is dat ouders geen hulpvraag hebben of (volgens jeugdbescherming) niet de juiste hulpvraag. Verder kan ook worden overgegaan tot gedwongen uit voorzorg, wanneer verwacht wordt dat medewerking van ouders zal afnemen. 'Niet openstaan voor hulp' kan op verschillende manieren worden ingevuld, zo constateert de commissie. Hiervoor lijken geen formele kaders.

"Hulp slaat niet aan omdat moeder er altijd onderuit weet te komen, geen hulpvraag heeft, en ook geen probleeminzicht" (VTO aan de RvdK namens de GI, 2009)

"Voortzetting in het vrijwillig kader draagt het risico in zich dat of moeder of [kind] de hulpverlening zal stopzetten op het moment dat het contact tussen moeder en dochter weer goed verloopt" (VTO aan de RvdK namens de GI, 2007)

"Moeder heeft geen andere hulpvraag dan een grote pot met geld en een eigen woning." (Contactjournaal GI (betrokken vanuit vrijwillig kader), 2012)

Daarnaast constateert de commissie dat de scheiding tussen het vrijwillige en gedwongen kader ervoor zorgt dat relevante informatie niet altijd goed wordt overgedragen, wat de besluitvorming in het gedwongen kader kan beïnvloeden. Sinds 2015 is er een strikte juridische scheiding tussen het vrijwillig en gedwongen kader, waardoor ook dossiers gescheiden blijven.¹⁴ Wanneer een gezin vanuit het vrijwillig kader wordt doorverwezen naar het gedwongen kader (bijvoorbeeld via een melding bij een jeugdbeschermingsorganisatie), lijkt vaak beperkte informatieoverdracht plaats te vinden. Er zijn ook dossiers waarin geen informatie beschikbaar is over eerdere vrijwillige hulp, terwijl de inhoud van het dossier suggereert dat er wel eerdere betrokkenheid moet zijn geweest. Dit betekent dat jeugdbeschermers niet altijd inzicht hebben in de voorgeschiedenis van een gezin, wat kan leiden tot beslissingen zonder volledig beeld van eerdere hulpverlening.

Bij sommige GI's is de invulling van eerdere hulpverlening wel standaard onderdeel van het gezinsplan. In het gezinsplan wordt bijvoorbeeld gevraagd wat betrokkenen hebben gedaan om problemen op te lossen, welke hulpverlening er in het gezin is geweest, en wat in het verleden wel/niet heeft gewerkt. De informatie hierbij is vaak heel beknopt, en komt zeer regelmatig neer op: vrijwillige hulpverlening heeft niet gewerkt omdat ouder hiervoor niet open stond, niet meewerkte of "aanwijzingen onvoldoende ter hand heeft genomen". Een (volgens de GI) atypische houding of een sterke eigen mening van de ouder(s) kan eveneens leiden tot een besluit om tot gedwongen over te gaan.

Ook een OTS wordt soms, getuige de dossiers, ogenschijnlijk ingezet als middel om de voortgang van vrijwillige hulp te garanderen, ook wanneer signalen zijn dat deze hulp effectief is en dat ouders hieraan meewerken. Dit wekt de indruk bij de commissie dat een OTS soms wordt aangevraagd 'voor de zekerheid'. Dat gaat voorbij aan de vergaande gevolgen van OTS voor ouders, zoals de psycho-emotionele belasting maar ook potentiële (re)traumatisering wanneer

¹⁴ Instanties binnen het gedwongen kader hebben geen automatische of volledige toegang tot informatie uit het vrijwillige kader. Informatie kan alleen worden opgevraagd met toestemming van de ouder (en jeugdige vanaf 16 jaar), of bij zwaarwegende redenen in het kader van een kinderschermingsmaatregel. Zonder toestemming kan informatie worden opgevraagd via een formeel verzoek, waarbij een afweging dient te worden gemaakt op basis van proportionaliteit en subsidiariteit.

zij eerder negatieve ervaringen hadden met hulpverlening en instanties, bijvoorbeeld doordat die hen als ‘niet-meewerkend’ bestempelden.

“Uithuisplaatsing is nodig om ervoor te zorgen dat moeder haar leven op orde kan brengen, zodat zij de kinderen weer een veilige en stabiele thuissituatie kan bieden. De moeder werkt hier goed aan mee. Ze heeft zelf het initiatief genomen voor de uithuisplaatsing en [de kinderen] zijn al in haar netwerk ondergebracht (...). Ondanks dat moeder goed meewerkt, wordt er toch een verlenging van de ondertoezichtstelling gevraagd. Het is de verwachting dat een vrijwillige uithuisplaatsing zonder ondertoezichtstelling niet zal slagen, omdat in het verleden de hulpverleningstrajecten vaak zijn mislukt”. (Beschikking, 2017)

“De moeder accepteert de hulpverlening in het vrijwillige kader en een ondertoezichtstelling voegt derhalve niets meer toe.” (Standpunt van de moeder in beschikking, 2017)

De overgang van vrijwillig naar gedwongen is ten slotte gestoeld op het effect van vrijwillig hulp. Toch valt in dossiers soms ook op dat vrijwillig hulp buiten de schuld van de ouder(s) niet op gang komt, maar dat desondanks al wordt overgegaan tot het toetsen van een gedwongen maatregel. In sommige gevallen lijkt ook sprake te zijn van drang¹⁵, waarbij ouders akkoord gaan met een vrijwillige uithuisplaatsing om een gedwongen maatregel (een machtiging uithuisplaatsing) te voorkomen. Of en wanneer drang wordt ingezet wordt echter niet structureel gedocumenteerd, noch bij de RvdK noch bij de GI's.

“Ik wil meewerken aan alles, maar heb nog geen aanbod van hulp gehad.” (Zittingsverslag, 2018)

“Gezien de sterke wens/mening van ouders om [kind] weer thuis te laten wonen vraagt de RvdK zich af of de uithuisplaatsing wel gecontinueerd wordt op het moment dat [OTS] wegvalt.” (Raadsrapport, 2019)

4.3. Systeem en processen

4.3.1. Inspraak van ouders en kinderen

Op basis van de geanalyseerde dossiers is het voor de commissie niet altijd inzichtelijk hoe eventuele inspraak van ouders en kinderen wordt gewogen in het besluitvormingsproces. Ouders hebben de mogelijkheid om te reageren op het onderzoeksrapport van de RvdK, maar het is onduidelijk wat er precies met deze reactie gebeurt en of en hoe rechters deze bijlagen in hun afwegingen betrekken.

De reactietermijn voor het conceptrapport bij een raadsonderzoek bedraagt vijf dagen. In de onderzochte dossiers komt naar voren dat deze termijn in sommige situaties als kort wordt ervaren, met name bij ouders die zich in een instabiele of chaotische thuissituatie bevinden, bijvoorbeeld na een spoedmaatregel. In een aantal gevallen wordt door de RvdK ouders de gelegenheid geboden om hun reactie na te zenden aan de rechtbank wanneer zij aangeven dat de reactietermijn te krap is. Het is vanuit de dossiers niet op te maken of en waar deze reactie dan precies terecht komt en in hoeverre deze wordt meegenomen in de besluitvorming. Het is ook de vraag of bijlagen op de juiste manier aan het rapport gekoppeld worden in de (digitale) systemen van de Rvdr.

“Moeder geeft aan meer dan een week inzagetijd te wensen. Er wordt afgesproken dat haar reactie op het conceptrapport door de Raad aan de kinderrechtter wordt nagestuurd”. (Raadsrapport, 2007)

Daarnaast valt de commissie op dat ouders en kinderen in de loop van het proces minder vaak gebruik lijken te maken van hun inspraak- of reactierechten. In sommige dossiers spreken ouders zich in het begin duidelijk uit tegen een maatregel, maar reageren zij bij opvolgende maatregelen minder frequent of wisselend. Wanneer er wel (schriftelijke) bezwaren worden ingediend door ouders of andere betrokkenen, worden deze niet altijd zichtbaar verwerkt in latere

¹⁵ Zie o.a. Verkroost, D. (2022). *Met zachte drang: Uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang*. Den Haag: Boomjuridisch.

onderzoeken. Ook wanneer een ouder expliciet aangeeft niet akkoord te zijn met een advies, lijkt dit doorgaans alleen ter kennis te worden aangenomen zonder dat het invloed heeft op de uitkomst.

“In het raadsrapport staat dat moeder akkoord is met een OTS, maar dat is zij niet. Zij is daarentegen wel akkoord met de inzet van hulpverlening.” (Advocaat moeder tijdens zitting, 2018)

Ouders kunnen zich laten bijstaan door een advocaat die hen over juridisch procedures adviseert en hun belangen kan behartigen, bijvoorbeeld tijdens kinderbeschermingszittingen. Uit de dossieranalyse blijkt dat in 29 procent van de dossiers bij *geen* van de zittingen een advocaat aanwezig was bij de uitspraak door de kinderrechter. In andere dossiers was er wisselende aanwezigheid van een advocaat of was het niet duidelijk of juridische bijstand aanwezig was. Het is onbekend hoe deze aantallen zich verhouden tot ouders die niet gedupeerd zijn door de toeslagenaffaire.

4.3.2. Samenwerking tussen kinderbeschermingspartijen

Informatie-uitwisseling tussen de betrokken partijen

De verschillende partijen binnen het kinderbeschermingssysteem – de verschillende GI’s, (afdelingen van) de RvdK, en de regionale rechtbanken – zijn samen verantwoordelijk voor de procesgang rondom het opleggen van kinderbeschermingsmaatregelen ter bescherming van de veiligheid, de ontwikkeling en het welzijn van het kind. Binnen dit proces zijn zij in meer of mindere mate afhankelijk van elkaar, onder andere bij de uitwisseling van informatie en het monitoren van de voortgang op gestelde doelen. Wanneer de commissie zich richt op het informatie-beheer en de informatie-uitwisseling *binnen* het jeugdbeschermingssysteem (en niet op gegevensdeling met partijen buiten dit kader zoals in de vrijwillige hulpverlening) valt een aantal dingen op.

Over het algemeen valt het de commissie op dat de informatie in de dossiers volledig lijkt, maar de commissie signaleert ook situaties waarin de beschikbare informatie in dossiers niet altijd compleet is. Zo komt het in sommige gevallen voor dat verwezen wordt naar eerdere afspraken waarover geen documentatie terug te vinden is. Bij navraag blijkt dat dit kan gebeuren doordat reeds afgesloten zaken (binnen eenzelfde dossier) na bepaalde tijd intern worden gearchiveerd, waardoor bepaalde informatie niet direct beschikbaar is. Daarnaast kan het voorkomen dat een gezin tijdens een kinderbeschermingsmaatregel of de betrokkenheid van een GI verhuist naar een andere jeugdzorgregio. Vanwege de samenhang tussen financiële problemen en huisvestingsproblematiek is de kans op verhuizingen relatief groot bij gezinnen met financiële moeilijkheden. Overdracht tussen GI’s kan ook om andere redenen plaatsvinden, bijvoorbeeld doordat een gezin wordt doorverwezen van of naar William Schrikker Jeugdbescherming & Jeugdreclassering.¹⁶ In uitzonderlijke gevallen krijgen ouders door de rechter een andere GI toegewezen, bijvoorbeeld naar aanleiding van een klachtenprocedure, zo constateert de commissie op basis van de geanalyseerde dossiers.

Aangezien elke GI de dossiers in eigen beheer heeft, betekent overdracht naar een andere regio niet automatisch dat een volledige overdracht van dossierinformatie plaatsvindt. In de praktijk ziet de commissie dat er een afsluit- of overdrachtsrapportage wordt opgesteld voor de nieuwe GI, en dat de mate waarin aanvullende documentatie wordt opgevraagd of aangeleverd afhangt van de betrokken medewerker. Hierdoor bestaat het risico dat niet alle relevante informatie wordt overgedragen. Dit risico is met name hoog bij een overdracht na een klachtenprocedure. Een extra uitdaging ontstaat wanneer een gezin verhuist naar een andere regio buiten de betrokkenheidsperiode van jeugdbescherming. In dat geval heeft de GI in de nieuwe regio geen directe toegang tot eerdere dossiers en is deze in eerste instantie afhankelijk van informatie die door ouders of kinderen wordt verstrekt. Wanneer ouders minder tevreden waren over eerdere hulpverlening, kan dit invloed hebben op hun bereidheid om openheid te geven over het verleden. Dit kan ertoe leiden dat de GI óf onvoldoende zicht heeft op de voorgeschiedenis, óf dat de ouder wordt aangesproken op een vermeend gebrek aan openheid. In beide gevallen kan dit resulteren in besluitvorming op basis van onvolledige informatie.

De RvdK beheert dossiers op landelijk niveau. Hoewel de organisatie regionaal werkt, zijn alle dossiers dus toegankelijk via een centraal systeem. Er is echter een aantal oudere dossiers dat niet volledig is gedigitaliseerd en dat daardoor niet (volledig) digitaal beschikbaar is. Dit betreft voornamelijk dossiers van inmiddels meerderjarige

¹⁶ William Schrikker Jeugdbescherming & Jeugdreclassering biedt hulp en ondersteuning aan kinderen en/of ouders met een beperking.

kinderen. Ondanks de centrale toegankelijkheid van dossiers, constateert de commissie dat er soms lacunes in de informatievoorziening ontstaan. Dit geldt met name voor gegevens die afkomstig zijn van andere jeugdbeschermingsinstanties, vooral nadat de RvdK haar advies aan de rechter heeft uitgebracht. Zo ontbreken in sommige gevallen documenten zoals rechterlijke beschikkingen of plannen van aanpak die door GI's zijn opgesteld. Het is voor de commissie niet duidelijk of deze documenten door de RvdK niet consequent in de dossiers worden opgenomen of dat ze door andere partijen niet worden aangeleverd. Deze informatie kan echter wel van belang zijn wanneer later een nieuw verzoek tot onderzoek wordt ingediend.

Binnen de RvdK en de GI wordt informatie ook niet altijd correct aan elkaar gekoppeld. Zo blijkt dat het herkomstland van kinderen en ouders niet altijd consistent is geregistreerd. Daarnaast ontbreken in sommige dossiers gegevens over (half)broers en (half)zussen, vooral als zij meerderjarig zijn, terwijl zij in bepaalde gevallen wel deel uitmaken van het gezin. Dit kwam naar voren bij het analyseren van opvolgende dossiers of uit de inhoud. Mogelijk wordt de juistheid en volledigheid van dergelijke informatie bemoeilijkt door de soms complexe gezinssamenstelling, bijvoorbeeld na een echtscheiding, of bij wisselende gezinssamenstellingen. Dat de informatie over de voor het kind relevante gezinsleden soms ontbreekt is echter wel opvallend, aangezien de RvdK bij elke melding beoordeelt of het onderzoek moet worden uitgebreid naar alle kinderen binnen een gezin. In de meeste gevallen wordt gekeken naar het gehele gezin, tenzij er sprake is van een specifieke kindproblematiek, zoals schoolverzuim of een strafzaak. Toch blijkt uit de dossiers dat niet altijd alle kinderen binnen een gezin worden onderzocht, of dat eerdere betrokkenheid van de RvdK of GI bij andere gezinsleden niet in de afzonderlijke dossiers is opgenomen. In enkele gevallen blijkt zelfs dat binnen een gezin verschillende maatregelen worden opgelegd aan afzonderlijke kinderen.

"In 2002 is over alle drie de kinderen, behalve [kind] een OTS uitgesproken. Zij werden bedreigd in hun ontwikkeling door onvoldoende verzorging en veiligheid en onvoldoende continuïteit in de aanwezigheid van moeder wegens detentie, verlies van woning, en schulden."
(Raadsonderzoek 2016)

Verschillende perspectieven en besluitvorming

De commissie constateert op grond van de dossiers ook dat betrokken instanties niet altijd tot dezelfde inhoudelijke adviezen of besluiten komen. Zo kan de rechter – zoals blijkt uit beschikkingen – besluiten om niet (volledig) mee te gaan in het advies van de RvdK of GI bij een verzoek tot een kindbeschermingsmaatregel, bijvoorbeeld wanneer de onderbouwing als onvoldoende wordt beschouwd. Daarnaast blijkt uit de dossiers dat de RvdK en GI in sommige gevallen relatief snel overgaan tot een verzoek om een gezagsbeëindigende maatregel, terwijl rechters hier terughoudender in zijn.

"Het is niet duidelijk waarom de uithuisplaatsing nog langer noodzakelijk was. De omstandigheid dat het eind juni 2021 echt niet goed ging met de moeder, aldus de raad, is daarvoor echt onvoldoende." (Beschikking, 2022)

"Uit de overgelegde stukken en de behandeling ter zitting blijkt onvoldoende dat er sprake is van een dusdanig ernstige ontwikkelingsbedreiging [...] dat een ondertoezichtstelling noodzakelijk is."
(Beschikking, 2018)

Daarnaast signaleert de commissie dat visies van de RvdK en GI onderling kunnen verschillen, evenals de standpunten van andere hulpverleners, zoals pleegzorgorganisaties. Dit is met name zichtbaar bij verzoeken tot verlenging van een maatregel of bij een verzoek tot uithuisplaatsing in aanvulling op een bestaande ondertoezichtstelling. Dergelijke verschillen in beoordeling worden met name zichtbaar tijdens zittingen wanneer tegenstrijdige adviezen worden gegeven. De commissie merkt op dat ouders en kinderen hierdoor soms tussen verschillende partijen komen te staan.

"U deelde mee de uithuisplaatsing te willen beëindigen. Na bestudering van de stukken deel ik u mede dat de Raad voor de Kinderbescherming zich hiertegen niet zal verzetten om de volgende redenen: Na telefonisch contact met de gezinsvoogd (...) is het de Raad voor de Kinderbescherming gebleken dat de kinderen (...) op die dag zijn thuisgeplaatst. De Raad voor de Kinderbescherming spreekt zijn zorg uit over deze gang van zaken en ziet geconfronteerd met een voldongen feit van deze thuisplaatsing, waarin toetsing geen bijdrage meer kan leveren bij een

zuivere weging. Gegeven de situatie kan de Raad voor de Kinderbescherming alleen maar instemmen met de uithuisplaatsing” (RvdK reactie op verzoek einde UHP in brief aan GI, 2011)

“Pleegzorg adviseert op basis van besluisboom terugplaatsing vanuit pleeggezin. GI is het niet eens en wil plaatsing in gezinshuis.” (Toetsing verlenging MUHP (RvdK), 2016)

4.4. Reflecterend

De commissie constateert dat in sommige dossiers feiten en meningen onvoldoende werden gescheiden, waardoor interpretaties en vermoedens als feitelijke vaststellingen werden gepresenteerd. Daarnaast werd in een aantal dossiers normatief en veroordelend taalgebruik gebruikt, waarbij waarde-geladen termen en negatieve oordelen over ouders, bijvoorbeeld over hun financiële situatie, naar voren kwamen. Het taalgebruik in dossiers kan invloed hebben op de manier waarop ouders en kinderen worden bejegend en op de relatie tussen gezinnen en professionals. Het gebruik van subjectieve bewoordingen kan volgens de commissie bij ouders leiden tot gevoelens van onbegrip of wantrouwen, vooral wanneer zij eerder negatieve ervaringen hebben gehad met overheids- of hulpverleningsinstanties, zoals ook de Belastingdienst. Dit onderstreept het belang van zorgvuldigheid in de vertaalslag van observaties naar dossierbeschrijvingen.

Daarnaast speelden impliciete aannames en normatieve verwachtingen ook een rol in de wijze waarop sommige dossiers werden opgebouwd en geanalyseerd. Dit gold bijvoorbeeld voor veronderstellingen over opvoeding en gezinssituaties. Bepaalde opvoednormen en mensbeelden werden impliciet als standaard gehanteerd, waardoor zij een empirische verwachting werden binnen besluitvormingsprocessen.¹⁷ Ook signaleert de commissie dat er in sommige dossiers aannames werden gedaan over (groepen) mensen en gedrag. Zo werden er aannames gedaan over de culturele achtergrond van ouders, waarbij gedrag of opvoedingsstijlen zonder onderbouwing aan een culturele achtergrond werden gekoppeld. Daarnaast lijkt bij sommige professionals van zowel de RvdK als de GI's een impliciete norm te bestaan over wat als 'juiste' opvoeding wordt beschouwd. Hoewel professionele inschattingen op basis van ervaring waardevol kunnen zijn in de praktijk, kunnen zij in de dossieropbouw onbedoeld leiden tot een gekleurde weergave van betrokkenen. Dit kan er volgens de commissie toe bijdragen dat beeldvorming binnen dossiers doorwerkt in de oordeelsvorming van andere professionals, waardoor bepaalde aannames worden herhaald en versterkt.¹⁸

De commissie constateert ook dat in veel dossiers verouderde informatie werd overgenomen. Er vond vaak geen structurele herijking van de probleemsituatie plaats, ook niet wanneer er een lange tijd tussen onderzoeken zat. Dit gebeurde zowel in raadsrapporten van de RvdK als in gezinsplannen van de GI's, waarbij teksten soms grotendeels werden gekopieerd. Hoewel historische informatie soms relevant kan zijn om patronen te signaleren, is in andere gevallen onduidelijk waarom oude informatie werd gebruikt. Bij de GI's werd vaak het eerste gezinsplan hergebruikt bij verlengingen van maatregelen, met zeer minimale aanpassingen. Dit kon ertoe leiden dat onjuiste of achterhaalde informatie bleef staan, vooral bij thema's zoals financiën en huisvesting die sterk aan verandering onderhevig zijn.

Hierdoor ontstond volgens de commissie het risico dat besluiten werden genomen op basis van een onvolledig of verkeerd beeld van de situatie. Door gebrek aan herijking ontstond bovendien binnen de dossiers een negatief kader waarbinnen alle informatie werd geïnterpreteerd en wat zichzelf in stand hield én dat een zelfversterkend effect had.¹⁹ Daarnaast constateert de commissie dat de scheiding tussen vrijwillige en gedwongen hulp ervoor zorgt dat relevante informatie niet altijd goed werd overgedragen, wat de besluitvorming in het gedwongen kader kan beïnvloeden.

Verder signaleert de commissie dat op grond van de dossiers onduidelijk is hoe de inspraak van ouders en kinderen werd meegewogen in de besluitvorming. Ouders kunnen reageren op het conceptrapport van de RvdK, maar het is niet inzichtelijk wat er met deze reacties gebeurt en of rechters deze meenemen in hun afweging. De reactietermijn

¹⁷ Zie bijvoorbeeld Feijten, P., Gebhardt, W. (2022). *Mensbeelden bij beleid: Bewust worden, bespreken en bijstellen*. Sociaal Cultureel Planbureau

¹⁸ Boelhouwer, M., Loykens, E., & Van Geert, P. (2024). De Toeslagenaffaire en Andere Complexe Problemen. *Jeugd in Ontwikkeling*, (2).

¹⁹ Zie bijvoorbeeld Feijten, P., Gebhardt, W. (2022). *Mensbeelden bij beleid: Bewust worden, bespreken en bijstellen*. Sociaal Cultureel Planbureau

van 5 dagen werd blijkens de dossiers soms als te kort ervaren, vooral in instabiele thuissituaties, en hoewel nazenden in sommige gevallen mogelijk werd gemaakt, is niet duidelijk waar deze reacties terecht kwamen. Daarnaast lijkt in de dossiers het gebruik van inspraakrechten door ouders en kinderen in de loop van het proces af te nemen en werden geuite bezwaren niet altijd zichtbaar verwerkt in latere rapportages.

Tot slot constateert de commissie knelpunten in de informatie-uitwisseling en besluitvorming binnen de jeugdbescherming. Hoewel de RvdK een centraal systeem voor dossierbeheer heeft, ontbreekt soms cruciale informatie zoals rechterlijke beschikkingen of plannen van aanpak van GI's. Ook blijkt dat gegevens over gezinsleden niet altijd correct worden gekoppeld, wat kan leiden tot inconsistente beslissingen binnen een gezin. Daarnaast verschillen betrokken instanties regelmatig van inzicht over kindbeschermingsmaatregelen. Onderling kunnen organisaties zoals pleegzorg, GI's en de RvdK uiteenlopende adviezen geven, met name bij verlengingen van maatregelen. Hierdoor kunnen ouders en kinderen soms tussen verschillende partijen in komen te staan, wat de rechtspositie en duidelijkheid over hun situatie bemoeilijkt.

